

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

OCHRANA PRÁV PŮVODNÉHO OBYVATELSTVA

V SÚČASNOM MEDZINÁRODNOM PRÁVE

(DIZERTAČNÁ PRÁCA)

JUDr. Slavomír Rudenko

2012

Čestné prehlásenie

Týmto prehlasujem a pripojením svojho podpisu osvedčujem, že predkladanú dizertačnú prácu som vypracoval samostatne a pramene, z ktorých som vo svojej práci čerpal, som vyznačil spôsobom, pre vedeckú prácu obvyklým.

Obsah

Predhovor	6
1. Úvod	9
2. Podstata predmetu a systému problematiky právneho postavenia pôvodného obyvateľstva	14
2.1 Vymedzenie predmetu	14
2.2 Medzinárodnoprávna povaha systému ochrany pôvodného obyvateľstva	17
2.3 Postavenie pôvodného obyvateľstva z hľadiska úvah o medzinárodnoprávnej subjektivite v súčasnom medzinárodnom práve	19
2.4 Východiská a súvislosti definičného a terminologického vymedzenia	24
3. Systém medzinárodnoprávnej ochrany pôvodného obyvateľstva	28
3.1 Vznik medzinárodnoprávnej ochrany pôvodného obyvateľstva ako súčasť systému medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv	28
3.2 Vývoj, smerujúci k aktuálnemu stavu medzinárodnoprávnej úpravy	32
3.3 Prijatie Dohovoru ILO č. 169 (1989) ako prelomového dokumentu v medzinárodnoprávnom vyjadrení práv pôvodného obyvateľstva	34
3.4 Povaha a rozsah súčasného systému medzinárodnoprávnej úpravy	39
3.4.1 Zákaz diskriminácie	44
3.4.2 Kultúrna integrita	46
3.4.3 Práva k pôde a prírodným zdrojom	56
3.4.3.1 Zásada slobodne prejavenej predchádzajúceho informovaného súhlasu pôvodných obyvateľov v kontexte ich práv k pôde a prírodným zdrojom	67
3.4.3.2 Aktuálna prax v súvislosti s uplatňovaním práv k podpovrchovým ložiskám nerastných surovín	72

3.4.4	Právo na zastúpenie pôvodných obyvateľov vo verejnom živote a na rozhodovacích procesoch	85
3.4.5	Právo na rozvoj a sociálne zabezpečenie	90
3.4.6	Význam Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov pre ďalší vývoj medzinárodnoprávneho režimu ochrany pôvodného obyvateľstva	98
4.	Pôsobenie a činnosť medzinárodných organizácií a ďalších inštitúcií v medzinárodnom systéme ochrany práv pôvodného obyvateľstva	103
4.1	Procesné postupy ILO	104
4.1.1	Monitorovací proces na základe Dohovoru ILO č. 169 (1989)	104
4.1.2	Podávanie sťažností na základe dohovorov ILO	106
4.2	Stále fórum pre záležitosti pôvodného obyvateľstva	109
4.3	Pracovná skupina OSN pre záležitosti pôvodného obyvateľstva	110
4.4	Monitorovacia činnosť ďalších orgánov OSN v oblasti ľudských práv	111
4.5	Činnosť Výboru OSN pre ľudské práva a Výboru OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie v oblasti práv pôvodných obyvateľov	114
4.5.1	Monitorovacia činnosť Výboru pre ľudské práva	115
4.5.2	Činnosť Výboru pre ľudské práva na základe Opčného protokolu k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach	116
4.5.3	Monitorovacia činnosť Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie	121
4.5.4	Činnosť Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie na základe čl. 14 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie	123
5.	Regionálne prístupy k ochrane práv pôvodného obyvateľstva	125
5.1	Ochrana pôvodných obyvateľov v kontexte Organizácie amerických štátov a jej kľúčový význam pre vznik a vývoj univerzálneho systému ochrany práv pôvodného obyvateľstva	125
5.2	Prístupy k ochrane pôvodného obyvateľstva na africkom kontinente	133

5.3	Model prístupu k pôvodnému obyvateľstvu na príklade vnútroštátnej úpravy a cezhraničnej spolupráce štátov severnej Európy	140
6.	Záver	150
	Abstrakt	155
	Summary	158
	Zoznam použitej literatúry	161

Predhovor

Žijú na území približne 90 štátov sveta. Na základe najrôznejších odhadov predstavuje ich celkový počet asi 350 miliónov, podľa najodvážnejších odhadov ich však môže byť aj takmer pol miliardy, čím predstavujú 5 - 7 percentný podiel všetkých ľudí na Zemi. V súvislostiach globálneho pohľadu na svet to nemusí byť vysoké číslo, ak by však vytvárali obyvateľstvo jediného štátu, predstavovali by počtom obyvateľov tretí najväčší štát sveta. Predstavujúc približne 5000 rôznych populačných skupín sú nositeľmi kultúrnej rozmanitosti ľudskej civilizácie. Z celkového počtu približne 7000 jazykov sveta pripadá viac než 4000 na jazyky, ktorými sa dorozumievajú títo ľudia. Alarmujúcou skutočnosťou je, že až 90 percent týchto jazykov môže do konca storočia úplne vymiznúť. Z hľadiska podmienok ich života v kontexte štátov sú vystavení najrôznejším podobám útlaku, diskriminácie, degradovania a vyčlenenia na okraj spoločnosti. Sú preto ohrození zánikom, asimiláciou, stratou ich tradičných charakteristík, ktorými po dlhé stáročia prispievali k diverzite kultúr, jazykov a spôsobov života tohto sveta v jeho celkovom kontexte. Toto sú len niektoré aspekty existencie obyvateľstva, ktoré možno označiť ako pôvodné. Rovnako na tomto mieste nastupuje význam medzinárodného práva, ktorého nepochybným účelom je reagovať na celospoločenské javy, ktoré si reguláciu vyžadujú nielen na úrovni jednotlivých štátov, ale aj reakciou zo strany medzinárodného spoločenstva ako celku. Ako uvádza Peter Kulchynski na príklade Kanady, jednotlivé kultúry, žijúce dnes v multietnickom celku, nazývanom Kanada, majú svoj pôvod niekde inde. Ak preto prisťahovalec z Poľska prestane používať svoj jazyk, nebude to predstavovať kultúrnu, iba ak osobnú tragédiu. Poľština zostane naďalej jazykom, používaným na dorozumievanie sa v Poľsku. Jamajská kultúra bude naďalej prekvitať na Jamajke a nemecká kultúra bude neodmysliteľnou súčasťou nemeckej identity. Ak však jazyk kmeňa Cree prestane byť používaný v Kanade, vymizne tento jazyk z povrchu zemskeho úplne. Ak zanikne kultúra kmeňa Gitksan v Britskej Kolumbii alebo ak už nebudú existovať príslušníci tohto kmeňa, zanikne a upadne do zabudnutia samotná existencia ich kultúry.¹

---

¹ Kulchynski (ed.): *Unjust Relations: Aboriginal Rights in Canadian Courts*. 1994, str. 14.

Problematika pôvodného obyvateľstva zaujala moju pozornosť ako ten z fenoménov moderného sveta, ktorý vnímame ako fakt, istú historickú kapitolu, ktorá doznieva do dnešných dní kdesi v zastrčených kútoch amazonských pralesov, tropickej Afriky, Bornea, Novej Guiney, či arktických oblastí. Príslušníkov pôvodných obyvateľov máme pred očami ako moderným svetom zabudnuté, necivilizované, v slamených chatrčiach v jednoduchých životných podmienkach žijúce, sporo odeté postavy, na ktoré kdesi, akoby náhodou natrafia prieskumné tímy expedícií, ako nám tento obraz vyvstáva z mnohých dokumentárnych, či dobrodružných filmov. Len málo z nás si v rámci svojej spontánnej predstavy vybaví fascinujúce, storočiami neovplyvnené, dnes však vymretím ohrozené kultúry, jazyky, ktorými sa dnes už dorozumieva len niekoľko desiatok členov príslušnej pôvodnej komunity, ich nepochopiteľnú znalosť súvislostí fungovania prírody, liečebných postupov a dedične z pokolenia na pokolenie prenášaných tradícií, zvykov a obyčají. A azda len tí, ktorí do problematiky pôvodných obyvateľov už aspoň čiastočne nahliadli, zaradia ich príslušníkov aj do veľkých miest, do celospoločenského diania, ako významných, vzdelaných a moderných ľudí, pôsobiacich napríklad na pôde Organizácie spojených národov, či v iných oblastiach a profesiách spoločenského života.

A napokon je tu obraz, ktorý je prítomný ako moja vlastná, individuálna skúsenosť s existenciou ľudí, ktorých táto práca označuje ako pôvodných obyvateľov. Kedysi v období mojich študijných, či iných pobytov na území Nórska som sa nachádzal na nekonečne dlhej trase nórskeho vnútrozemia, spájajúcim dve najväčšie nórske mestá, Oslo a Bergen. Nie sú to oblasti, na ktorých by bežný návštevník očakával výskyt pôvodných obyvateľov severnej Európy – Sámov. No na jednom mieste, v priestore náhornej plošiny Hardangervidda, v nehostinnej, no vizuálne fascinujúcej krajine machov, lišajníkov a ľadovcov, kde ani uprostred leta teplota ovzdušia nepresiahne len niekoľko stupňov nad nulou, sa nachádzajú ako atrakcia pre turistov. Pôsobia na prvý pohľad ako kulisa z filmu, sú oblečení vo svojich tradičných krojoch, predávajú najrôznejšie suveníry, od kultúrne hodnotných až po úplne nezmyselné, ponúkajú potravinárske výrobky, ako produkt chovu sobov a spoločne so svojím sobím stádom pózuju pre fotografie zvedavých davov turistov, ktorých sem dopravili autobusy cestovných kancelárií. Klamlivý obraz? Azda skôr výstižný pre moderný spôsob života mnohých Sámov. Po skončení „pracovnej doby“, keď poslední turisti odchádzajú, nastupujú i títo potomkovia svojich azda

autentickejšie pôsobiacich predkov, ktorí sa na územiach ešte ďaleko viac na sever nachádzali už stáročia pred príchodom prvých príslušníkov dnešných národov, do svojich áut a osedlávajú už ani zďaleka nie svoje soby, ale motorky, aby sa dopravili do mestečiek, v ktorých dnes žijú celkom usadlým spôsobom života.

Tento príbeh nie je viac, ako prvým impulzom, nápadom, myšlienkou, od ktorej sa odvinul projekt toho, čo dnes predstavuje predkladanú prácu. Bola to vôľa zistiť viac o osudoch týchto ľudí, dozvedieť sa o súvislostiach ich existencie v dnešnej modernej spoločnosti, no urobiť tak z hľadiska vlastnej špecializácie v oblasti medzinárodného práva spôsobom, využitelným pre formovanie ešte mimoriadne skromných poznatkov v danej oblasti na území bývalého Česko-Slovenska. Moja vďaka preto patrí prof. JUDr. Pavlovi Šturmovi, DrSc., že sa tohto, možno trochu idealistického nápadu, ujal ako školiteľ, podporil túto myšlienku a prispel mnohými cennými radami a odborným usmernením k napísaniu tejto práce.

Máj 2012

Autor

1. Úvod

Problematiku, spojenú s postavením pôvodného obyvateľstva vo vyjadrení medzinárodného práva verejného možno naďalej charakterizovať ako jednu z tých oblastí medzinárodného práva, ktoré ani na počiatku 21. storočia nemožno považovať za natoľko rozpracované, že by si nezaslúžili bližšiu pozornosť. Pohľad na sledovanú oblasť odôvodňuje tvrdenie, že ani aktuálne štádium vedy medzinárodného práva dostatočným spôsobom nevenovalo pozornosť postaveniu pôvodného obyvateľstva v modernej spoločnosti. Práve náchylnosť a zraniteľnosť týchto skupín, tvoriacich súčasť štruktúry obyvateľstva mnohých štátov, v spojení s historickými, no v mnohých prípadoch ešte aj v súčasnosti viac než prítomnými pokusmi o asimiláciu, či úplnú likvidáciu týchto skupín obyvateľstva, ktoré územia súčasných štátov obývajú od nepamäti, viedla medzinárodné spoločenstvo k úvahám zefektívniť ochranu týchto ohrozených skupín obyvateľstva. Nepochybným cieľom medzinárodného spoločenstva je vďaka efektívnejšej spolupráci štátov, ako aj zvýšenej inštitucionalizácii prispievať a aktívne podporovať všestranné podmienky pre zachovanie existencie a kultúrnej osobitosti týchto skupín. Prostriedkom pre napĺňanie tohto cieľa je využívanie nástrojov v oblasti medzinárodného práva pre vytváranie priaznivých predpokladov pre ich ďalší rozvoj, osobitne prostredníctvom podpory ich tradičného štýlu života, kultúry, jazyka, hospodárskych aktivít, či správy vlastných záležitostí v podmienkach politického života a to spôsobom nevyklučujúcim sa s ich existenciou na území moderných štátov a v podmienkach vývoja modernej spoločnosti.

Predkladaný výsledok výskumu postavenia pôvodného obyvateľstva v medzinárodnom práve, ktoré doteraz nebolo adekvátnym spôsobom prezentované ako predmet záujmu slovenskej, či českej vedy medzinárodného práva, si v zmysle uvedeného obsahového záberu kladie za cieľ priblížiť súhrn aktuálnych vývojových trendov, prebiehajúcej odbornej diskusie vo vede medzinárodného práva, ako aj reflexie najnovších štandardov v medzinárodnoprávnom vyjadrení práv pôvodného obyvateľstva. Keďže oblasť medzinárodnoprávnej úpravy, adresovanej pôvodným obyvateľom, predstavuje neustále sa tvoriaci, vyvíjajúci a meniaci sa systém, nemôže byť ambíciou tejto práce postihnúť skúmanú problematiku vyčerpávajúcimi a v

relevantnom čase definitívnym spôsobom. Šírka aspektov, súvisiacich s výskumom jednotlivých súvislostí existencie pôvodného obyvateľstva to napokon ani neumožňuje.

Zvolený prístup ku skúmanej problematike preto vychádza z nasledovných hľadísk. Zásadný dôraz smeruje k podrobnej právnej analýze aktuálneho stavu právnej úpravy postavenia a ochrany práv pôvodného obyvateľstva v systéme medzinárodného práva. Významnou súčasťou je preto dôsledná analýza relevantných právnych dokumentov v oblasti medzinárodného práva, osobitne pri zdôraznení v nich obsiahnutých právnych princípov a právnych nástrojov, smerujúcich k snahe medzinárodného spoločenstva štátov vytvoriť a realizovať efektívny systém ochrany práv pôvodného obyvateľstva.

Za nemenej významný možno označiť zámer autora venovať bližšiu pozornosť posúdeniu otázok, spojených s povahou právnej regulácie práv pôvodného obyvateľstva. Prístupy, ktoré medzinárodnoprávna úprava v tejto oblasti vytvára a rozvíja, smerujú od vnímania individuálnych práv príslušníkov pôvodného obyvateľstva v systéme medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv, cez kolektívne adresovanie noriem medzinárodného práva skupinám pôvodného obyvateľstva ako tým častiam potomstva pôvodných komunit, ktoré boli po dlhé stáročia vystavované nespravodlivostiam a útlaku zo strany súčasných moderných štátov, až po generovanie akéhosi kolektívneho, spoločnými znakmi definovateľného subjektu, ktorý je nositeľom istého okruhu práv na základe medzinárodného práva. Prístup, uvedený ako ostatný, vedie k relatívne nezávislému vnímaniu pozície pôvodného obyvateľstva v súčasnom systéme medzinárodného práva, čo zodpovedá azda najväčšmi jeho vnímaniu vo svetle evolutívneho rozvinutia zásady práva národov na sebaurčenie. Štáty ako pôvodné subjekty medzinárodného práva, vystupujúce v pozícii iniciátorov a tvorcov jeho normatívnych pravidiel, sa neraz ocitajú v situácii potenciálneho vnútorného konfliktu, či súhlasiť s ďalším rozširovaním práv pôvodného obyvateľstva prostredníctvom noriem medzinárodného práva. Ako subjekty, rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujúce ďalší vývoj medzinárodného práva sa tak nachádzajú v delikátnej situácii, v ktorej v prípade akceptácie rozšírenia práva národov na sebaurčenie vo vzťahu k skupinám pôvodného obyvateľstva vytvorí potenciálne predpoklady pre pripustenie vzniku nových subjektov, a to aj na úkor časti vlastného štátneho územia. Výraznú skepsu konkrétnych štátov voči rastúcim snahám o emancipáciu skupín pôvodného obyvateľstva, žijúcich na území

týchto štátov a tvoriacich súčasť ich obyvateľstva, možno vnímať ako jeden z dôvodov pretrvávajúceho nejednoznačného vnímania skupín pôvodného obyvateľstva v súčasnom medzinárodnom práve.

Odhliadnuc od štátov, ako základných subjektov medzinárodného práva, zohrávajú nezastupiteľnú úlohu v procese ochrany práv pôvodného obyvateľstva medzinárodné organizácie. Zásadná pozornosť preto neodmysliteľne smeruje k otázkam, súvisiacim s pôsobením inštitúcií monitorovania v oblasti ľudských práv, pričom osobitným predmetom záujmu mnohých z nich je aj postavenie skupín pôvodného obyvateľstva. V prístupe k tejto časti výskumu autor využil pomerne rozsiahly komplex autentických materiálov v podobe výsledkov činnosti medzinárodných organizácií, ich jednotlivých orgánov a na ich činnosti sa podieľajúcich sa ďalších medzinárodných inštitúcií.

Pri skúmaní predmetnej problematiky nebolo taktiež možné odhliadnuť od skutočnosti, že v súčasnosti reálne uplatňovaný rozsah práv pôvodného obyvateľstva, obsiahnutý v oblasti medzinárodného práva, je v nezanedbateľných častiach výsledkom prístupov, činnosti a v neposlednom rade rozhodnutí vnútroštátnych orgánov ochrany práva vo viacerých štátoch. Rozhodnutia vnútroštátnych a medzinárodných súdnych orgánov, predovšetkým regionálnej povahy, majú mimoriadny vplyv najmä na ďalší vývoj právnej úpravy v oblasti starostlivosti, venovanej právam pôvodných obyvateľov, a to osobitne z hľadiska tvorivých aplikačných a interpretačných prístupov týchto orgánov. Nie sú to už zďaleka len tradične v oblasti vyjadrenia ochrany práv pôvodných obyvateľov priekopnícke štáty, ako Nový Zéland, Austrália, Kanada, či škandinávske štáty. S ohľadom na významný podiel pôvodného obyvateľstva v celkovej populačnej štruktúre možno ako príklady štátov s progresívnym vyjadrením práv pôvodných obyvateľov vo svojich vnútroštátnych právnych poriadkoch, či výrokoch svojich vnútroštátnych súdov dnes uvádzať Belize, Bolíviu, Ekvádor, či niektoré ďalšie štáty.

Všetky uvedené aspekty poukazujú na jednotiaci zámer predkladanej práce akcentovať aktuálny stav, naznačovať ďalší vývoj, vyhodnocovať a posudzovať reálny aplikačný potenciál v neustálom tvorivom procese, sprevádzajúcom medzinárodnoprávny režim ochrany práv pôvodného obyvateľstva. Autorovi sa v priebehu spracúvania problematiky podarilo oboznámiť

sa s rozsiahlym komplexom aktuálnej odbornej literatúry a autentických medzinárodnoprávných dokumentov, celkom zreteľne takmer výlučne cudzojazyčnej proveniencie (predovšetkým v anglickom, nemeckom a nórskom jazyku, v menšej miere potom v španielskom a portugalskom jazyku), ako aj využívať možnosti konfrontovať nadobudnuté poznatky s aktuálnym stavom prebiehajúcej odbornej akademickej diskusie v danej oblasti vedy medzinárodného práva na viacerých fórach. Praktické odborné skúsenosti, cenné rady, postrehy a usmernenia viacerých renomovaných odborníkov boli v tomto smere mimoriadne dôležité, bez ambície vyzdvihovať niektoré konkrétne z nich. Týmto prístupom sa autorovi podarilo prekonať stav objektívnej absencie odbornej literatúry, či odbornej diskusie na území bývalého Česko-Slovenska, venujúcej pozornosť právnym aspektom pôvodného obyvateľstva.

Jednotlivé názory, postrehy a závery sa autor v celom texte predkladanej práce snaží rozvíjať vlastnými hodnotiacimi prístupmi. Na tento účel sa mimo textovej časti práce javilo ako vhodné využitie pomerne rozsiahleho poznámkového aparátu, idúceho nad rámec bežných citačných odkazov. Poznámky sú okrem citovania odbornej literatúry, aktov aplikácie práva a ďalších prameňov využité na prezentovanie ďalších sprievodných postrehov, ktoré systematicky nezapadajú priamo do hlavného textu práce, autor však nimi dopĺňa, či iným spôsobom rozširuje hlavný text. Autor k tomuto kroku pristúpil s presvedčením, že zvolený prístup vážnejším spôsobom nenaruší obsahovú plynulosť a prehľadnosť spracovania hlavného textu.

S ohľadom na používanie odbornej terminológie v relevantnej oblasti je nevyhnutné konštatovať, že slovenský jazyk vcelku pochopiteľne nedisponuje ustáleným pojmovým aparátom v oblasti vyjadrenia práv pôvodného obyvateľstva. Z daného dôvodu predstavuje osobitnú výzvu už len používanie samotného kľúčového pojmu, snažiac sa vyjadriť skúmanú problematiku čo-možno najadekvátnejším a rôzne sprievodné dôsledky nepripúšťajúcim spôsobom. Objektívnym aspektom je nepochybne absencia ustálenej pojmológie v oblastiach, v ktorých autor čerpal výlučne z autentických materiálov. Používané pojmy, citované pasáže a preklady predstavujú preto takmer výlučne vlastné preklady autora. V mnohých prípadoch bolo tiež rozhodnutím autora, nevychádzať ťažiskovo zo sprostredkovaných informácií, dostupných v anglickom jazyku, ale z autentických materiálov, ku ktorým mal autor prístup

v iných jazykoch, konfrontujúc pojmovú a formulačnú stránku s ich verziou, dostupnou v anglickom preklade. V mnohých prípadoch autor volí prístup opisného prekladu na úkor vytvárania umelého, zovšeobecňujúceho internacionalizmu. Vysvetlenia použitých pojmov, či podrobnejšie vyjadrenie kontextu ich použitia, a to osobitne z hľadiska ich autentického jazykového vyjadrenia, sú opäť súčasťou poznámkového aparátu, v záujme nenarušenia jednoty hlavného textu. Azda jedinou výnimkou v tomto smere je vysvetlenie súvislostí vymedzenia kľúčového pojmu a vlastne predmetu celej práce, ktorému je venovaná osobitná podkapitola ako súčasť hlavného textu práce. Tento prístup sa javil ako adekvátny a svojím spôsobom nevyhnutný pre vysvetlenie autorovho zámeru používania zvolených pojmov.

Ašpirujúc na všetky naznačené ciele je predkladaná práca len jedným z mnohých možných vyjadrení spracúvanej problematiky. Vychádza z autorovho presvedčenia o aktuálnosti zvoleného prístupu tak, ako sa posudzovaná tematika odráža v súčasnej vede a praxi medzinárodného práva.

2. Podstata predmetu a systému

problematiky právneho postavenia pôvodného obyvateľstva

2.1 Vymedzenie predmetu

V súvislosti s rozširovaním pôsobenia moderných štátov, osídľovaním, obsadzovaním a podrobovaním nových území v procese kolonizácie, boli najneskôr počínajúc 16. storočím tie skupiny obyvateľstva, ktoré dané územia už v danom čase obývali a v tomto procese boli vystavené tlaku koloniálnych vplyvov, označované ako domorodé, pôvodné, prípadne autochtónne. Týmto druhovým pomenovaním bol vytváraný jednotiaci pojem pre skupiny, ktoré s ohľadom na svoje sídelné územia a spôsob života boli konfrontované a ovplyvňované prebiehajúcimi historickými procesmi kolonizácie. Až do súčasnosti zaužívaný pojem vyjadruje v najširšom ponímaní označenie žijúcich potomkov obyvateľov území, ktorí dobývané a postupne kolonizované územia obývali ešte pred príchodom príslušníkov tých národov, ktoré dnes týmto územiám dominujú a stali sa na nich prevládajúcimi. V danom kontexte pojmové vymedzenie označuje tie spoločenstvá, ktoré sa z kultúrneho hľadiska zreteľne odlišujú od obyvateľov, ktorí sa v priebehu historických procesov na ich pôvodných sídelných územiach usídlili neskôr, tieto územia obsadili, či ovládli a na ktorých sa postupom času stali obyvateľstvom dominujúcim. Za pôvodné dnes v danom zmysle možno s istou mierou zovšeobecnenia považovať najrôznejšie etnické skupiny, kmeňové spoločenstvá a komunity potomkov indiánskeho obyvateľstva v Severnej a Latinskej Amerike, skupiny príslušníkov Inuitov a Aleutov arktických oblastí severnej Ameriky, pôvodných obyvateľov Austrálie (*Aborigines*) a Maorov Nového Zélandu, pôvodných obyvateľov Havajských ostrovov a ďalších tichomorských ostrovných území, príslušníkov skupiny Sámov severnej Európy a v neposlednom rade menšinové skupiny obyvateľstva, či kmeňové spoločenstvá, početne zastúpené na rozsiahlych územiach Afriky a Ázie. Označenie týchto skupín ako pôvodných nevyplýva výlučne z vonkajšieho vnímania inými subjektmi, ale za také sa v rozhodujúcej miere považujú tieto

komunity samotné.² Uvedená súvislosť má zároveň za cieľ vyjadriť skutočnosť, že ich dedičné väzby sa k danému územi, ktoré obývajú, viažu oveľa silnejšie, než korene iných spoločenstiev, žijúcich na dotknutých územiach v súčasnosti. Zároveň sú ako „národ“, „komunita“, „spoločenstvo“, či „etnikum“ definovanou skupinou s charakterizujúcimi spoločnými znakmi, odlišujúc ich typovo od ostatného obyvateľstva, pričom kontinuita ich vývoja a vlastnej identity sa viaže k spoločenstvám, kmeňom, či národom dedičnej minulosti ich predkov.

Jedna zo štúdií OSN, venujúca pozornosť otázkam diskriminácie pôvodného obyvateľstva, obsahuje nasledovnú definíciu. V jej zmysle predstavujú pôvodné spoločenstvá, obyvateľstvo, či národy také skupiny obyvateľstva, *„ktoré nadväzujú na historickú kontinuitu s predkoloniálnym obyvateľstvom, obývajúcim určité územia, sa považujú za odlišné od spoločenstiev, prevládajúcich na daných územiach alebo ich častiach v súčasnosti. Predstavujú dnes menšinovú zložku spoločnosti, pričom ich vyznačuje spoločný cieľ zachovávať, rozvíjať, šíriť a sprostredkovať ďalším generáciám svoje pôvodné sídelné dedičné územia a svoju etnickú identitu, ako základ ich kontinuálnej existencie ako národných skupín, v súlade s vlastnými kultúrnymi prejavmi, inštitúciami spoločenského života a systémami práva.“*³ Obdobne Jankuv vo svojej práci, zahŕňajúc problematiku práv pôvodných obyvateľov, vymedzuje pojem pomerne širokým opisom. Domorodý národ⁴ charakterizuje ako národ s osobitnou identitou, vedúci

---

² Práve „seba-identifikácia“ predstavuje jednu zo základných zásad pre určenie statusu pôvodnosti jednotlivca, či skupiny. Takto je formulovaná aj vo väčšine medzinárodnoprávných dokumentov na ochranu práv pôvodného obyvateľstva (osobitne v zmysle čl. 1 ods. 2 Dohovoru ILO č. 169 z roku 1989 o pôvodných a v kmeňoch žijúcich spoločenstvách na území nezávislých štátov, resp. v čl. 9 v spojení s čl. 33 Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov z roku 2007). V špecifických prípadoch predstavuje určenie statusu pôvodnosti osobitný problém. Ako uvádzajú viacerí autori, „(...) je neobvyklou situáciou, ak sa pôvodné obyvateľstvo nachádza v dominujúcej pozícii v štruktúre obyvateľstva štátu, je väčšinovým v tejto štruktúre a je vykonávateľom štátnej moci. Vo svojej definičnej podstate sa táto pozícia vylučuje s označením skupiny obyvateľstva ako pôvodnej“. Tento prípad v situácii populačnej štruktúry Fidži skúma Thornberry: Integrating the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples into CERD Practice, str. 83 a nasl. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 64-91. Všeobecne tejto otázke venuje pozornosť aj Scheinin: What are Indigenous Peoples? In: Ghanea, Xanthaki (eds.): *Minorities, Peoples and Self Determination*. 2005, str. 3-13.

³ Study on the Problem of Discrimination against Indigenous Populations (by José Martínez Cobo, Special Rapporteur to the UN Sub-Commission). U.N. Subcommission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities. U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1986/7/Add. 4, para. 379.

⁴ Polemika o vhodnosti a obsahových súvislostiach doslovného prekladu termínu „indigenous peoples“, zvoleného Jankuvom, bude predmetom pozornosti v časti 2.4 tejto práce. Na základe bližšieho objasnenia súvislostí sa autor

tradičný spôsob života spätý s prírodou, pôdou, na ktorej žije, vlastnými inštitúciami, obyčajami a právnymi normami, národ, ktorý je totožný s populáciou ovládnutou koloniálnou mocnosťou v historickom období, ktorý si z dôvodu zachovania územnej celistvosti štátu, na území ktorého žije, nemôže úplne realizovať svoje právo na sebaurčenie a ktorý, vzhľadom na svoje nedominantné, početne podriadené postavenie v rámci štátu, kde existuje, požíva osobitnú medzinárodnoprávnu ochranu podobnú ochrane menšín (so širším katalógom práv, vrátane kolektívnych práv), s možnosťou využívať i medzinárodnoprávnu ochranu náležiacu menšinám.⁵ Možno zhrnúť konštatovať, že uvedené definičné vymedzenie vyzdvihuje nielen historické súvislosti, odôvodňujúce ochranu pôvodného obyvateľstva v oblasti medzinárodného práva, ale kladie súčasne dôraz na osobitosti, ktorými sa pôvodné obyvateľstvo odlišuje od zvyšných častí obyvateľstva území, na ktorých žije a v neposlednom rade poukazuje na kolektívny aspekt práv, ktoré im medzinárodné právo priznáva.

Ako naznačujú už uvedené charakteristiky, pozornosť medzinárodného práva v oblasti ochrany pôvodného obyvateľstva reaguje na nepopierateľnú skutočnosť, že v súčasnom svete je existencia skupín pôvodného obyvateľstva spojená so závažne náročnými predpokladmi v podobe znevýhodňujúcich životných podmienok, a to predovšetkým v porovnaní s ostatnými skupinami obyvateľstva, žijúcimi na území súčasných štátov. Pôvodné obyvateľstvo bolo nezriedka pozbavené pôdy a území, ktoré od nepamäti obývalo, stratilo prístup k prírodným zdrojom, nevyhnutným pre svoj život, a bolo po stáročia vystavované útlaku najrôznejších násilných foriem, vedúcich k potlačeniu inštitúcií ich politického a kultúrneho života. Ako výsledok týchto historických procesov sa ocitlo v marginalizovanej politickej a hospodárskej pozícii, jeho súdržnosť ako organizovanej a stmelenej komunity bola zničená alebo vážne narušená, pričom integrita jej vlastnej prirodzenej kultúrnej podstaty, jazyka a tradícií bola ohrozená. Rovnako v priemyselne rozvinutých, ako aj v hospodársky menej rozvinutých krajinách sa pôvodní obyvatelia takmer bez výnimky nachádzajú na najnižších priečkach

---

tejto práce odkláňa od prístupu, zvoleného Jankuvom a volí použitie pojmu „pôvodné obyvateľstvo“ na vymedzenie skúmanej problematiky, ako aj v samotnom názve témy a konštatntne v celom obsahu tejto práce.

⁵ Jankuv: Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín. 2009, str. 31.

socioekonomického rebríčka.⁶ Hoci mnohé pôvodné komunity neboli výraznejšie dotknuté až do nedávnej minulosti, i tie najizolovanejšie žijúce spoločenstvá nehostinných arktických území, odľahlých oblastí dažďových pralesov Amazónie, Afriky, Bornea, či Novej Guiney sú dnes ohrozené nezadržateľne postupujúcimi ťažobnými, obchodnými, politickými, či inými záujmami, motivovanými spoločným menovateľom hospodárskeho významu ich sídelných území, podrobovania týchto území politickej správe súčasných štátov alebo ich strategickosti z geopolitického, či vojenského hľadiska.

2.2 Medzinárodnoprávna povaha systému ochrany pôvodného obyvateľstva

V hľadaní akceptovateľných foriem ďalšej existencie a rozvoja, zachovania identity, no nezriedka v neútočnom boji o zachovanie holej existencie to boli predovšetkým ozbrojený odpor, nástroje diplomacie a rozsahom málo početná právna úprava ako nástroje, ktoré historicky zohrávali úlohu pri ochrane záujmov a práv pôvodných komunit. Tieto spoločenstvá však najmä v ostatných desaťročiach vo zvýšenej miere obracali svoje nádeje k medzinárodnému spoločenstvu a ním vytváranému systému pravidiel medzinárodného práva. To vo svojej vývojovej fáze v rámci osobitnej pozornosti špecializovaným systémom ochrany ľudských práv začalo venovať zvýšenú pozornosť problematike postavenia pôvodného obyvateľstva s cieľom formulovať adekvátny režim ochrany. Keďže sa tak dialo a neustále deje v spojení s procesmi vnútroštátnej úpravy a výsledkov rozhodovacích procesov vnútroštátnych systémov, nemožno pri posudzovaní medzinárodnoprávných aspektov postavenia pôvodného obyvateľstva odhliadnuť ani od tohto posúdenia praxe jednotlivých štátov.

Akokoľvek významne sa medzičasom javí vnútroštátna úprava vo viacerých štátoch, na území ktorých je výskyt skupín pôvodného obyvateľstva nezanedbateľný, je medzinárodnoprávna úprava naďalej rozhodujúca, a preto nezastupiteľná. Jej pozornosť smeruje k náprave historických krívd a nespravodlivostí, presahujúcich hranice štátov. S tým je spojené vytvorenie a garantovanie nevyhnutných predpokladov pre sebaurčenie

---

⁶ Anaya: Indigenous Peoples in International Law. 2004, str. 4.

a sebaidentifikáciu z hľadiska historickej pôvodnosti týchto skupín obyvateľstva. Zakladajúc prístup na rešpektovaní základných princípov sebaurčovacieho práva, ako aj na súvisiacich zásadách ochrany ľudských práv je režim ochrany pôvodného obyvateľstva ešte stále pomerne novým a neustále sa vyvíjajúcim systémom. Je vytváraný ako súhrn písaných právnych nástrojov, ich aplikácie a výkladu zo strany oprávnených orgánov, súčasne však kontinuálne dopĺňaný v procese budovania konsenzu medzi štátmi, pôvodnými obyvateľmi, ako aj ďalšími aktérmi. Z obsahového hľadiska venuje pozornosť okruhom problémov, akými sú zákaz diskriminácie, predpokladajúc vylúčenie neprimeraného ponížujúceho prístupu k príslušníkom pôvodného obyvateľstva, prípadne voči akýmkoľvek prejavom ich skupinovej príslušnosti, či skupinovej identity; kultúrna integrita v celkovom kontexte ochrany najrozmanitejších prejavov charakteru kultúrnej pôvodnosti; vzťah k pôde a k prírodným zdrojom území, založený vo svojej podstate na dedičnej príslušnosti a existujúci popri formálnych režimoch vlastníctva v tom-ktorom konkrétnom štáte; sociálne aspekty a rozvojové iniciatívy, vrátane zamedzenia podmienkam ekonomického znevýhodňovania, príznačného pre životné podmienky pôvodných obyvateľov; v neposlednom rade samospráva, ako politický prejav sebaurčenia, predpokladajúci súčasne a neoddeliteľne vymedzenie sféry autonómie vlastných inštitucionálnych štruktúr pôvodného obyvateľstva a vytvorenie a garantovanie primeraných podmienok pre možnosť účasti príslušníkov pôvodného obyvateľstva na širšom politickom usporiadaní.⁷ Tento výpočet načrtáva pri istej miere zovšeobecnenia najdôležitejšie oblasti a ako taký pochopiteľne neašpiruje na úplnosť.

Je pochopiteľné, že medzinárodnoprávna úprava postavenia pôvodného obyvateľstva musí byť akceptovaná štátmi, a to predovšetkým prostredníctvom vlastných vnútroštátnych orgánov aplikácie práva v jednotlivých štátoch. Rovnako nesporne je však cieľom medzinárodného spoločenstva zdôrazňovať význam uplatňovania záväzkov vo sfére vnútroštátnej a monitorovať tento proces systémom osobitných nástrojov. Takto vytváraný medzinárodný monitorovací systém obsahuje najrôznejšie formy a siaha od zhromažďovania informácií až k rozhodovaniu podnetov, či sťažností, adresovaných z dôvodu porušenia záväzkov

---

⁷ Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 8 a nasl.

štátu, predovšetkým čo do ich implementácie do svojich vnútroštátnych normatívnych systémov. Pôsobenie špecializovaných medzinárodných monitorovacích orgánov v oblasti ochrany práv pôvodného obyvateľstva, ako aj celý rad ďalších medzinárodných inštitúcií, ktoré v tejto oblasti síce nepôsobia špecificky či výlučne, vytvorili si však osobitné postupy, ktoré sú adresované potrebám skupín a príslušníkov pôvodných obyvateľov, zohráva v tomto systéme nezastupiteľnú úlohu. Celý medzinárodnoprávny systém, vytváraný v danej oblasti, si kladie za cieľ prekonávať a zmierňovať objektívne politické, hospodárske, či iné prekážky, ktoré naďalej existujú a svojím nezanedbateľným vplyvom pôsobia na vnútroštátne procesy, čím mimo iných nepriaznivých javov zamedzujú aj presadzovaniu záväzkov, vyplývajúcich z medzinárodného práva vo vnútroštátnych právnych systémoch.

2.3 Postavenie pôvodného obyvateľstva z hľadiska úvah o medzinárodnoprávnej subjektivite v súčasnom medzinárodnom práve

Vývojové štádium tzv. „klasického“ medzinárodného práva sa vyznačovalo predovšetkým tým, že odhliadnuc od niekoľkých výnimiek subjektov medzinárodného práva historickej povahy (Svätá stolica, Zvrchovaný rád maltézskeho rytierov, ...), medzinárodné právo za svoj jediný subjekt považovalo nezávislé zvrchované štáty. Možno však zároveň tvrdiť, že to boli samotné štáty, ktoré stáli za vznikom systému medzinárodného práva tým, že si buď zmluvným alebo obyčajovým vyjadrením pravidiel stanovovali a upravovali spôsob, akým budú pôsobiť vo svojich vzájomných interakciách. Z tohto hľadiska to boli práve štáty ako pôvodné subjekty medzinárodného práva, ktoré v rôznych štádiách vývoja medzinárodného práva pripustili do medzinárodnoprávných vzťahov ďalšie subjekty. Dôvodom bola predovšetkým potreba kvalitatívne novým spôsobom reagovať na vývoj vzťahov v oblasti úpravy medzinárodného práva, prípadne dať výraz nevyhnutnosti ochrany naliehavých záujmov, spoločných mnohým štátom, či azda väčšine štátov, prípadne medzinárodnému spoločenstvu ako celku.

Pokus o zodpovedanie otázky, nakoľko možno v súčasnom medzinárodnom práve s pôvodným obyvateľstvom počítať minimálne ako s potenciálnym subjektom medzinárodného práva, predstavuje mimoriadne komplexný problém a súvisí s potrebou nahliadnúť naň z

rôznych hľadísk. Nebude preto na tomto mieste cieľom samotnú otázku vyčerpávajúco zodpovedať, keďže tento problém je medzi mnohými ďalšími predmetom skúmania v celkovom kontexte tejto práce. V danej fáze preto zostáva primárnym zámerom pokúsiť sa načrtnúť spôsoby prístupu k skúmaniu vytýčeného problému.

V prípade skupín pôvodného obyvateľstva je predovšetkým nepochybné, že úprava postavenia príslušníkov týchto skupín by prinajmenej do istej miery mala byť upravená vnútroštátnym právom jednotlivých štátov, na ktorých zvrchovanom území príslušníci týchto skupín žijú. Na príklade Nórska ako štátu s pozitívnym vzťahom k vyjadreniu potreby ochrany pôvodného obyvateľstva vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku (§ 110 a Ústavy Nórskeho kráľovstva a naň nadväzujúca osobitná zákonná a podzákonná úprava⁸) možno dokumentovať, že výlučne vnútroštátna úprava pre ochranu skupín pôvodného obyvateľstva, hoci by bola realizovaná vo všetkých, či prevažnej väčšine štátov, v ktorých sa skupiny pôvodných obyvateľov vyskytujú, nebude postačujúca. Existuje na to hneď niekoľko dôvodov :

1. Výskyt skupín pôvodného obyvateľstva spravidla presahuje rámec štátneho územia jediného štátu. Právny režim ochrany na území jedného štátu preto nebude postačujúci na ochranu skupiny ako celku, osobitne v prípadoch rozdielneho prístupu dotknutých štátov. Na príklade uvedenom vyššie možno dokumentovať, že rozšírenie populácie príslušníkov etnickej skupiny Sámov, majúcej charakter skupiny pôvodného obyvateľstva v severnej Európe, siaha z Nórska, cez Švédsko, Fínsko až do Ruskej federácie. Možno preto i bez hlbšej znalosti jednotlivých vnútroštátnych právnych úprav odôvodnene predpokladať, že štandard právneho rámca sa v každom z uvedených 4 štátov bude odlišovať, s ohľadom na historický vývoj týchto štátov, či mnohé ďalšie špecifiká, a to dokonca v nezanedbateľnom rozsahu.
2. Bolo by možné uskutočniť nie práve skromný výpočet štátov, v ktorých je úprava postavenia pôvodného obyvateľstva, či uplatňovaný režim ochrany týchto skupín obyvateľstva štátu minimálny, prípadne úplne absentuje. Nemožno v tomto kontexte

---

⁸ Bližšie napr.: Andenæs, in: Statsforfatningen i Norge. 2000, str. 436 a nasl., ako aj v zmysle výkladu v časti 5.3 tejto práce.

opomenúť ani situácie, v ktorých je vnútroštátna právna úprava nastavená na úplnú asimiláciu, či môže byť dokonca výrazom snahy o úplný zánik všetkých, či jednotlivito vymedziteľných skupín pôvodného obyvateľstva.

3. Medzinárodné spoločenstvo, ktoré vzájomné vzťahy medzi svojimi členmi upravuje prostredníctvom noriem medzinárodného práva, má záujem na úprave postavenia a režime ochrany skupín pôvodného obyvateľstva právnou úpravou, presahujúcou rámec jediného štátu. V tejto situácii spoločného záujmu väčšieho počtu štátov nevyhnutne nastupuje medzinárodnoprávna úprava.

Majúc na zreteli najrôznejšie definície subjektov medzinárodného práva možno tvrdiť, že už len samotná skutočnosť, že otázka postavenia a ochrany skupín pôvodného obyvateľstva predstavuje záujem medzinárodného spoločenstva, bude vytvárať predpoklady na to, že skupiny pôvodného obyvateľstva budú v oblasti medzinárodného práva predmetom pozornosti a teda aj adresátmi prinajmenej istej časti medzinárodnoprávnej úpravy.

Jedna z definícií subjektov medzinárodného práva⁹ konštatuje, že za subjekt medzinárodného práva možno považovať taký subjekt, ktorému je prostredníctvom systému medzinárodného práva priznaná spôsobilosť byť nositeľom práv a/alebo povinností vyplývajúcich z medzinárodného práva, teda subjekt, ktorého počínanie je priamo upravované medzinárodným právom¹⁰.

Vyplývajú z uvedeného, skupiny pôvodného obyvateľstva nositeľom istého okruhu práv a povinností, priamo upravovaného medzinárodným právom, akokoľvek úzko vymedzeného a svojím obsahom a povahou špecifického, nepochybne sú.

Schweisfurth¹¹ vyššie uvedenú definíciu rozvíja o ďalší obsahový prvok. Je ním, buď výlučné alebo čiastočné, oprávnenie subjektu medzinárodného práva, konštitutívne

---

⁹ Epping, in : Ipsen: Völkerrecht. 2004, str. 55.

¹⁰ Podobne Verdross, Simma: Universelles Völkerrecht. 1984, str. 221 a nasl.

¹¹ Schweisfurth: Völkerrecht. 2006, str. 6.

spolupôsobiť pri vzniku medzinárodného práva. Uvádza zároveň, že spoločenský charakter medzinárodného práva spôsobuje, že medzinárodné spoločenstvo samotné rozhoduje o tom, ktoré subjekty prijme do svojho okruhu a nositeľom ktorých práv a povinností sa tieto subjekty stanú. Takéto „koptovanie“ medzinárodným spoločenstvom spôsobí, že aj subjekty bez právomoci podieľať sa na tvorbe medzinárodného práva môžu byť medzinárodným spoločenstvom považované za subjekty medzinárodného práva, ak sú členmi medzinárodného spoločenstva takto vnímané a uznávané.

Vo vzťahu k skupinám pôvodného obyvateľstva možno tvrdiť, že zástupcovia týchto skupín sa v istej miere na tvorbe medzinárodného práva podieľajú. Celkom pochopiteľne však ide len o tú časť medzinárodného práva, ktorá sa priamo dotýka postavenia týchto skupín obyvateľstva. Ide o najrôznejšie fóra medzinárodnej spolupráce, predstavujúce osobitné orgány pri univerzálnych medzinárodných organizáciách (Stále fórum pre záležitosti pôvodného obyvateľstva pri OSN, ako aj ďalšie stále, príp. ad hoc orgány v systéme OSN), špecializovaných medzinárodných organizáciách (Medzinárodná organizácia práce/ILO), medzinárodných organizáciách regionálnej povahy (Inter-americká komisia pre ľudské práva), mimovládnych organizáciách medzištátnej spolupráce (NGOs) alebo osobitných orgánoch spolupráce zástupcov skupín pôvodných obyvateľov v príslušných štátoch. Vo väčšine prípadov však predstavujú štátmi priamo, či sprostredkované (prostredníctvom štátmi vytváraných medzinárodných organizácií) vytvorené orgány, podporujúce ochranu práv a postavenia pôvodných obyvateľov, presahujúce záujem jediného štátu. Hoci sa zástupcovia skupín pôvodného obyvateľstva na tvorbe pravidiel zúčastňujú ako zástupcovia štátov, samotná medzinárodnoprávna úprava nevyhnutne vychádza z vôle a z iniciatívy štátov. Keďže adresátmi takto vytvorených pravidiel medzinárodného práva sú skupiny pôvodného obyvateľstva, možno tvrdiť, že zástupcovia skupín pôvodného obyvateľstva sa ako zástupcovia štátov na príslušných medzinárodných fórach, týkajúcich sa záležitostí pôvodného obyvateľstva, priamo zúčastňujú na vzniku noriem, ktoré zakladajú právny režim tých skupín obyvateľstva, ktorých sú príslušníkmi.

Výskum medzinárodnoprávnej subjektivity skupín pôvodného obyvateľstva nadobúda osobitnú povahu v spojení s inými predpokladmi subjektivity v medzinárodnom práve, či už ako subjektov dočasnej povahy (napr. pri realizácii práva národov na sebaurčenie) alebo ako

individuálnych adresátov medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv. Otázku okruhu subjektov medzinárodného práva je v súčasnosti nevyhnutné vnímať osobitne ako sprievodný jav vývoja medzinárodného práva, ktoré postupom času prekonalo svoju dimenziu systému, regulujúceho výlučne vzťahy medzi štátmi, smerom k potrebám a hodnotám ľudskej bytosti, vystihujúc najšpecifickejšie v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv hodnoty ľudstva ako celku. I v tomto kontexte možno vnímať medzinárodné spoločenstvo už nielen ako spoločenstvo štátov, ale spoločenstvo ľudí, ktorého spoločným cieľom je reagovať na aktuálne sociálne podmienky a potreby. Priaznivá budúcnosť ľudstva tak závisí na jednote všetkých subjektov a ich schopnosti vytvárať podmienky pre ďalšiu existenciu a hodnotovú orientáciu ľudstva a ich normatívnom vyjadrení v podobe medzinárodného práva.¹²

V identickom kontexte možno vnímať otázku subjektivity v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv, tradične vnímajúcej ako adresáta svojich noriem jednotlivca ako ľudskú bytosť. S ohľadom na záujem medzinárodného spoločenstva o zabezpečenie účinnej ochrany pôvodného obyvateľstva možno tvrdiť, že i ľudskoprávna dimenzia nadobúda nový význam v kolektívnej povahe práv týchto skupín obyvateľov na základe príslušnosti jednotlivcov k pôvodnej komunite. Možno tvrdiť, že príslušník pôvodnej skupiny obyvateľstva nebude schopný svoje práva zmysluplne realizovať jednotlivo, ale len v komunite, ktorej je súčasťou. Príslušník pôvodnej komunity tak adresátom špecifickej právnej úpravy ochrany pôvodného obyvateľstva bude až subsidiárne ako jednotlivec, ktorý má nárok na ochranu pred diskrimináciou, právo na používanie vlastného jazyka, či na rozvíjanie vlastnej kultúry, zvykov a tradícií. Tieto práva, priznané medzinárodným právom, budú však na základe osobitnej oblasti úpravy medzinárodného práva prislúchať predovšetkým komunite ako celku na základe naplnenia znakov autochtónnosti v istom geografickom priestore. Možno tvrdiť, že ide o osobitný okruh

---

¹² V tomto zmysle Cançado Trindade, in: *International Law for Humankind. Towards a New Jus Gentium*. 2010, str. 3 a nasl. Autor zmenu systému medzinárodného práva zo zameraného výlučne na vzťahy medzi štátmi na medzinárodné právo, upravujúce predovšetkým potreby a záujmy spoločné jednotlivým ľudským bytostiam (ľudstvu ako celku) dokumentuje na oblastiach, ktorým bola právna regulácia venovaná v jeho vývojových fázach. Kým pre vzťahy medzi štátmi boli významné oblasti úpravy ako predpoklady vzniku štátov, štátneho územia, uznania štátov a vlád, v štádiu na ľudskú bytosť zameraného medzinárodného práva možno hovoriť o primárnej pozornosti otázkam ochrany ľudských práv, práva národov na sebaurčenie, ochrany životného prostredia, práva na rozvoj, celosvetového odzbrojenia a pod. Možno tiež hovoriť o humánnej povahe medzinárodného práva na úkor univerzalistického medzištátneho práva. (Tamtiež, str. 275 a nasl.)

medzinárodnoprávnej úpravy, majúcej pôvod v ochrane ľudských práv, konkrétne v oblasti kolektívnych práv špecifických etnických skupín, ktoré je možné charakterizovať ako na daných územiach pôvodné.

2.4 Východiská a súvislosti definičného a terminologického vymedzenia

Špecifickosť v prístupe k skúmaniu problematiky pôvodného obyvateľstva sa prejavuje už v rôznorodosti definičného vymedzenia tohto pojmu.

Za azda najkomplexnejšie, medzinárodným spoločenstvom všeobecne prijímané a vedou medzinárodného práva takto vnímané definičné vymedzenie možno považovať čl. 1 Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce č. 169 (1989), týkajúceho sa pôvodných a v kmeňoch žijúcich spoločenstiev na území nezávislých štátov.¹³ Toto ustanovenie predstavuje vymedzenie aplikačného rozsahu vo vzťahu k jeho adresátom, uvádzajúc, že dohovor sa vzťahuje na

- a) na území nezávislých štátov v kmeňoch žijúce spoločenstvá, ktoré sa s ohľadom na svoje sociálne, kultúrne a hospodárske vzťahy odlišujú od ostatných častí obyvateľstva štátu a ktorých pôsobenie je úplne alebo čiastočne upravované ich vlastnými zvykmi alebo obyčajami alebo vlastnými právnymi, či inými osobitnými pravidlami;
- b) skupiny obyvateľstva, žijúce na území nezávislých štátov, ktoré sú považované za domorodé, pretože sú potomkami obyvateľov, ktorí na danom území alebo v geograficky vymedzenom priestore, ktorého súčasťou je dané územie, žili usadlým spôsobom života v čase ovládnutia alebo osídlenia tohto územia alebo v čase stanovenia súčasných hraníc štátov, a ktorí si bez ohľadu na svoj právny režim zachovali čiastočne alebo úplne svoje vlastné sociálne, hospodárske, kultúrne a politické usporiadanie.

V snahe nerozvinúť na tomto mieste samotný obsahový rozbor bude v tejto fáze vhodné upriamiť pozornosť na niekoľko osobitých praktických problémov, spojených so skúmanou

---

¹³ Convention (No. 169) Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries. International Labour Organization, Geneva, June 27, 1989.

problematikou, obzvlášť jedného z nich, ktorý súvisí s načrtnutým definičným vymedzením.

Pomerne paradoxne môže vyznieť tvrdenie, že od samotného zahájenia výskumu skúmanej problematiky je zásadným problémom používanie pojmového aparátu, spojeného so skúmanou problematikou. Primárnym dôvodom tejto skutočnosti je, že skúmaná problematika doteraz nebola predmetom výraznejšieho záujmu slovenskej, či českej vedy medzinárodného práva.¹⁴ Daná skutočnosť spôsobuje, že z objektívnych dôvodov nie je možné siahnuť k ustálenému pojmovému aparátu. Stáva sa preto ambíciou autora tejto práce, v jej celkovom kontexte vytvárať a následne konzekventne využívať vytvorený pojmový aparát v slovenskom jazyku.

Pre ilustráciu uvedeného problému možno uviesť už len základný, esenciálny pojem celej skúmanej problematiky, ktorý autentická odborná literatúra, či autentické medzinárodnoprávne dokumenty v anglickom jazyku takmer výlučne uvádzajú ako *indigenous peoples*. Používanie pojmu v anglickom jazyku možno označiť ako relatívne ustálené. Prekladom pojmu do slovenského jazyka možno dospieť k synonymickým výrazom *autochtónne / domorodé / pôvodné národy*, v širšom zmysle teda komunity, skupiny ľudí, či všeobecne obyvatelia. Do úvahy prichádza tiež využitie doslovného internacionalizmu *indigénne národy*.

Samostatný problém však spôsobuje pojem *peoples*. Ten by v ustálenej terminológii medzinárodného práva zodpovedal pojmu národ.¹⁵ Je nepochybné, že od použitia pojmu národ by v oblasti medzinárodného práva nebolo ďaleko k pomerne ďalekosiahlym aplikačným súvislostiam, osobitne súvisiacich s právom národov na sebaurčenie a jeho aplikovaním vo vzťahu ku skúmanej kategórii obyvateľstva. Uvedomujúc si túto skutočnosť rozhodujúca väčšina dokumentov z oblasti medzinárodnoprávnej úpravy problematiky pôvodného obyvateľstva uvádza, že použitie pojmu „národ“ nemožno vykladať v takom zmysle, ktorý by viedol k akýmkoľvek dôsledkom, majúcim vplyv na práva, ktoré by s použitím tohto pojmu mohli byť

---

¹⁴ Na základe dostupnej literatúry, s ktorou sa autor tejto práce v priebehu svojho výskumu oboznámil, je dielo Juraja Jankuva jediným prípadom, v ktorom sa v odbornej právnickej literatúre možno stretnúť s predmetnou problematikou. Jankuv problematiku pôvodného obyvateľstva skúma v celkovom kontexte medzinárodnoprávnej ochrany práv príslušníkov menšín. (pozn. autora)

¹⁵ Bližšie medzi inými Shaw, in: International Law. 2003, str. 230 a nasl.

spojené v zmysle medzinárodného práva.¹⁶ Cieľom je nepochybne vylúčiť univerzálnu aplikáciu práva národov na sebaurčenie, či vznik nárokov, spojených s použitím tohto pojmu, prostým prevzatím pojmu národ.¹⁷

V súvislosti s touto úvahou možno prikročiť k vymedzeniu pojmu v slovenskom jazyku nasledovne. Odhliadnuc od pojmu národ v zmysle vyššie uvedeného vysvetlenia možno ako najadekvátnejšie zvoliť skupinové označenie v plurále a to buď v tvare „obyvatelia“, „skupiny ľudí“, „spoločenstvá“, či „komunity“. Vzhľadom na neprimeranú opisnosť, či potenciálne zužujúci účinok týchto pojmov sa nosný pojem tejto práce prikláňa k použitiu širšieho druhového označenia v podobe pojmu „**obyvateľstvo**“, ako to vyplýva už zo samotného názvu témy práce. Prihliadajúc k prevládajúcej obsahovej náplni pojmu *indigenous* v odbore sociálnej antropológie, ktorú preberá za svoju aj oblasť medzinárodného práva, možno dospieť k vnímaniu takých skupín obyvateľstva, ktoré sa svojim pôvodom zreteľne odlišujú od väčšinového obyvateľstva dnešných štátov, pričom na relevantnom štátnom území, či územie štátu presahujúcom geografickom priestore vykazujú historickú pôvodnosť. Zo skupiny prívlastkov synonymickej povahy „autochtónny“, „indigénny“, „domorodý“, „pôvodný“ možno oba pojmy cudzojazyčnej proveniencie vyčleniť ako z pohľadu slovenského, či českého adresáta tejto práce nie dostatočne zreteľné a pojem „domorodý“ považovať za potenciálne degradujúci, približujúci sa v historickej, koloniálnej minulosti vnímaniu pôvodných obyvateľov ako kultúrne nevyspelých, nevzdelaných „divochov“, či „domorodcov“. Z uvedeného dôvodu možno za vhodné považovať priklonenie sa k používaniu prívlastku „**pôvodný**“ ako najadekvátnejšiemu, čím v názve tejto práce, ako aj v celom jej obsahu možno dospieť k prekladu slovného spojenia „*indigenous peoples*“ v podobe „**pôvodné obyvateľstvo**“. Z hľadiska vhodnosti v osobitnom kontexte, s cieľom zjemniť terminologickú prísnosť, budú použité aj niektoré z možných

---

¹⁶ Takto napríklad v zmysle čl. 1 ods. 3 Dohovoru ILO č. 169 (1989).

¹⁷ Hoci Deklarácia OSN o právach pôvodných obyvateľov z roku 2007 uznáva právo pôvodných obyvateľov na sebaurčenie (prvá veta čl. 3 deklarácie), z ďalšieho obsahu dokumentu je zrejmé, že ide o prejavy tzv. vnútorného sebaurčenia, smerujúceho k právam spravovania vlastných záležitostí v kontexte existujúcich štátov. Tento prístup je zrejmý i z ustanovenia čl. 46 ods. 1 deklarácie, ktorý zdôrazňuje, že „nič v tejto deklarácii nesmie byť vykladané tak, (...) aby podporovalo akúkoľvek aktivitu štátu, národa, jednotlivca, alebo skupiny osôb, (...) vedúcu k úplnému alebo čiastočnému ohrozeniu, či porušeniu územnej integrity alebo politickej jednoty zvrchovaných a nezávislých štátov.“

synonymických významov, slovné spojenie, zvolené v samotnom názve témy práce sa však vo vzťahu k celej skúmanej problematike používa ako univerzálne a na označenie skúmaného skupinového subjektu ako konštantne východiskové.

Azda len pre terminologické porovnanie bude i na tomto mieste vhodné uviesť, že aj v prípade ďalších pre skúmanú problematiku relevantných jazykov je zreteľná stabilita pojmového vymedzenia tohto základného termínu, no najmä v nemeckom jazyku opäť nie je uniformná. Španielska terminológia používa pojem *pueblos indígenas*, portugalská *povos indígenas*, francúzskym termínom je *peuples autochtones* a nórske *urfolk* alebo *urbefolkning*. V nemeckej terminológii sú používané pojmy *Urbevölkerungen*, *indigene Völker* alebo *autochthone Völker*, s dôrazom na najfrekvencovanejší pojem *eingeborene Völker*, ktorý je prevládajúco využívaný aj v prípade nemeckých prekladov textov medzinárodnoprávných dokumentov v relevantnej oblasti.

V kontexte vyššie uvedených súvislostí sa nemožno kriticky nevyjadriť k vhodnosti Jankuvom zvoleného pojmu „domorodé národy“.¹⁸ Možno tak urobiť predovšetkým s ohľadom na dôsledky použitia pojmu národ v kontexte medzinárodného práva, ako aj odmietnutím prívlastku domorodý, ktorý sa v historických konotáciách môže spájať s nadradzujúcim postojom koloniálnych štátov voči podrobeným skupinám obyvateľstva, či jednostranným vnímaním týchto skupín ako menej rozvinutých, „necivilizovaných“, prípadne „málo civilizovaných“ skupín obyvateľstva.¹⁹ V prípade zvoleného termínu „pôvodné obyvateľstvo“ možno dôsledky pojmu ponechať až na ďalšie vysvetlenie jeho súvislostí, umožňujúc samotným použitím východiskového pojmu politicky, spoločensky, či kultúrne neutrálnejšie vnímanie.

---

¹⁸ Takto predovšetkým v prácach: Jankuv: Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. In: Právnik, 1999, str. 725-738 a Jankuv: Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín. 2009, str. 30 a nasl.

¹⁹ K historickému rozlišovaniu medzi „civilized“, „uncivilized“ a „less-civilized“ bližšie napr. Crawford, in: The Creation of States in International Law. 2006, str. 263 a nasl.; McHugh, in: Aboriginal Societies and the Common Law. 2004, str. 151 a nasl.

3. Systém medzinárodnoprávnej ochrany pôvodného obyvateľstva

3.1 Vznik medzinárodnoprávnej ochrany pôvodného obyvateľstva ako súčasť systému medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv

Záujem medzinárodného spoločenstva o osud národných, etnických, či iných skupín, generujúcich znaky, charakterizujúce pôvodné obyvateľstvo, teda také skupiny, ktoré vykazujú charakter dedičnej autochtónnosti na relevantnom území, vyvstal ako súčasť širšieho záujmu o tie skupiny spoločnosti, ktoré boli vystavené dejinám kolonizácie svojich území a dodnes trpia dôsledkami a prejavmi kolonizačnej minulosti. Od druhej polovice 20. storočia, a to predovšetkým nadväzujúc na prijatie Charty OSN, začalo byť koloniálne usporiadanie vnímané negatívne, nakoľko obyvateľstvu podrobených území neumožňovalo správu vlastných záležitostí, a to na úkor vnútených administratívnych modelov a modelov vlády pod výlučnou kontrolou a pre vlastný prospech kolonizujúcich štátov. Tento proces bol sprevádzaný zvýšenou pozornosťou o ľudské práva, ktoré boli povýšené na jeden z rozhodujúcich prvkov systému OSN, vyjadreného cez jej zakladajúci dokument – Chartu OSN. Kapitoly XII. a XIII. Charty vytvorili systém medzinárodného poručníctva, ktorý spoločne s kapitolou XI. založil osobitné záväzky tých členov OSN, na území ktorých žijúce národné skupiny ešte nedosiahli plný rozsah samosprávy.²⁰ V súvislosti so záväzkami štátov podľa kapitoly XI.²¹ a na základe spracovania zoznamu území, ku ktorým sa vzťahovala povinnosť štátov na pravidelné predkladanie správ v zmysle čl. 73 písm. e) sa Valné zhromaždenie OSN stalo orgánom, aktívne angažovaným v dekolonizačnom procese v súlade s kapitolou XI. a súvisiacimi zásadami Charty.²²

---

²⁰ Čl. 73 Charty OSN.

²¹ Za kľúčové z pohľadu skúmanej problematiky možno v tomto smere nepochybne vnímať povinnosti štátov podľa písm. a) resp. b) čl. 73 Charty.

²² Písm. e) čl. 73 Charty stanovuje štátom predkladať Generálnemu tajomníkovi OSN pravidelné správy, informujúc pri dodržaní obmedzení, ktoré si vyžaduje bezpečnosť a ústavný poriadok, o štatistických a iných poznatkoch technickej povahy, vzťahujúcich sa na hospodárske, sociálne a vzdelávacie podmienky na územiach (s výnimkou poručenských území v zmysle kapitoly XII. a XIII.), za správu ktorých sú zodpovedné.

Dekolonizačný režim, založený Chartou, však opomenul návrat k modelom správy, spoločenského a politického usporiadania z predkoloniálneho obdobia. Založil prezumpciu, že adresátom dekolonizačných ustanovení bude obyvateľstvo koloniálnych území ako nedeliteľný celok, odhliadajúc tak od tradičných predkoloniálnych modelov správy vlastných záležitostí v prospech konkrétnych skupín populácie. V tejto podobe vytvoril nový model, založený na požiadavke dôslednej samosprávy vlastných záležitostí podrobených území, nezávislej na koloniálnom nositeľovi štátnej moci. Odstránenia krívd, uskutočnených na pôvodných obyvateľoch, sa tak dotkol len okrajovo a generalizujúco.

V rámci dekolonizačného úsilia, vo výraze práva národov na sebaurčenie, prijalo v roku 1960 Valné zhromaždenie OSN rezolúciu č. 1514²³, potvrdzujúcu pravidlo nezávislej štátnosti pre koloniálne územia, pri zachovaní koloniálnych hraníc, a pod č. 1541²⁴ následne rezolúciu, požadujúcu samosprávu na základe slobodne prejavenej vôle v prípade bývalého koloniálneho územia, ktoré sa spojilo s existujúcim nezávislým štátom alebo sa do existujúceho štátu včlenilo. Ofuatey-Kodjoe uvádza, že rezolúcia 1541 (XV) je dokonalým výrazom konštantnej medzinárodnej praxe pri aplikovaní zásady sebaurčenia v prípade koloniálnych území.²⁵

Vývojom sa ako dôsledok sústredenosti na koloniálne územné jednotky vyvinula zásada označovaná ako „**blue water thesis**“ (tiež „*salt water thesis*“), vylučujúca aplikovanie dekolonizačných prístupov na enklávy pôvodného obyvateľstva alebo kmeňových spoločenstiev, žijúcich na území nezávislých štátov. Blue water thesis vznikla predovšetkým ako reakcia na pokusy niektorých koloniálnych štátov (najmä Belgicka a Francúzska) rozšíriť rozsah záväzkov a postupov v zmysle kapitoly XI. Charty OSN aj na enklávy pôvodných obyvateľov. Tieto štáty poukazovali na to, že „primitívne“ spoločenstvá, žijúce na ohraničenom území mnohých štátov,

---

²³ Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, G.A. Res. 1514 (XV), Dec. 14, 1960.

²⁴ Principles Which Should Guide Members in Determining Whether or Not an Obligation Exists to Transmit the Information Called for in Article 73 (e) of the Charter of the United Nations (Declaration on Non-Self-Governing Territories), G.A. Res. 1541 (XV), Dec. 15, 1960.

²⁵ Ofuatey-Kodjoe: The Principle of Self-Determination in International Law. 1977, str. 115 a nasl. Podobný názor zdieľa Cassese, in: Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal. 1995, str. 71 a nasl.

sú v zásadných ukazovateľoch neodlíšiteľné od národov, žijúcich na koloniálnom území. Predovšetkým štáty Latinskej Ameriky proti tomuto tvrdeniu namietali a dosiahli tak podstatne reštriktívnejší výklad, obmedzujúci postupy podľa kapitoly XI. Charty na zámorské koloniálne územia.²⁶ Kým zvrchovanosť štátu vo vzťahu k vzdialeným alebo tzv. externým koloniálnym územiám bola v centre medzinárodnej pozornosti, prax a prístup vo vzťahu k enklávam domorodých populácií zostávala relatívne nemenná a mimo osobitnej pozornosti medzinárodného spoločenstva.²⁷

Zmenu v nastavenom trende prináša až aktivita Medzinárodnej organizácie práce (ILO), špecializovanej medzinárodnej inštitúcie, dnes predstavujúcej súčasť systému OSN. ILO sa v druhej polovici 20.storočia stáva priekopníkom toho, čo môžeme nazvať rozvinutím osobitnej úpravy v medzinárodnom systéme ochrany ľudských práv, špecificky venovanej postaveniu pôvodného obyvateľstva, majúci po prvýkrát na zreteli aj komunity, predstavujúce súčasť obyvateľstva nezávislých štátov. Výsledkom činnosti ILO je v roku 1957 prijatie Dohovoru č. 107 o ochrane a integrovaní pôvodných a iných kmeňových a polokmeňových spoločenstiev v nezávislých štátoch²⁸ a súvisiaceho odporúčania č. 104 s takmer identickým názvom a predmetom úpravy²⁹. ILO tak nadviazala na svoje dovtedajšie aktivity a predchádzajúcu pozornosť problematike pôvodného obyvateľstva.³⁰ Cieľom organizácie bolo predovšetkým

---

²⁶ Blue water thesis sa stala súčasťou rezolúcie VZ OSN 1541 (XV), zahŕňajúci nasledovné zásady:

Zásada IV : Prima facie jestvuje záväzok poskytovať informácie, týkajúce sa územia, ktoré je geograficky oddelené od štátu, ktorý ho spravuje, a odlišuje sa od neho etnicky a (alebo) kultúrne.

Zásada V : Akonáhle je stanovené, že sa jedná o prípad *prima facie* geografickej a etnickej alebo kultúrnej odlišnosti územia, možno prihliadnuť k ďalším skutočnostiam. Tieto ďalšie skutočnosti môžu byť, mimo iných, administratívnej, politickej, právnej, hospodárskej alebo historickej povahy.

²⁷ Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 54, osobitne tiež výklad k poznámke č. 30 na str. 76.

²⁸ Convention No. 107 Concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries. International Labour Conference, June, 26th, 1957. Dohovor nadobudol účinnosť 2. júna 1959.

²⁹ Recommendation No. 104 Concerning the Protection of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries. International Labour Conference, June 26, 1957.

³⁰ Uviest' možno predovšetkým rad štúdií k pracovným podmienkam pracovníkov, ktorí sú príslušníkmi pôvodných komunit, vrátane vytvorenia príslušných pracovných komisií pre venovanie pozornosti týmto otázkam. V roku 1953 ILO vydala obsiahle encyklopedické dielo, prinášajúce prehľad skupín obyvateľstva, naplňajúcich charakteristiky pôvodnosti v jednotlivých štátoch sveta, ako aj súhrn vnútroštátnych a medzinárodných prístupov a opatrení na

upozorniť na zraniteľnosť skupín pôvodného obyvateľstva, špecificky s ohľadom na pracovné podmienky ich príslušníkov.

Prínos Dohovoru č. 107 možno vnímať predovšetkým v jednom z prvých pokusov vôbec, zdôrazňujúcich naliehavú potrebu aplikovania osobitných nástrojov v procese ochrany ľudských práv príslušníkov indigénnych skupín obyvateľstva. Dohovor tak nepochybne reaguje na prevládajúcu doktrínu asimilácie týchto skupín a osobitne ich príslušníkov. Tento proces možno sledovať nielen v prípade nezávislých štátov, ale aj na príklade mnohých novovznikajúcich štátov v prebiehajúcom procese postupného rozpadu koloniálnej sústavy. Popieranie osobitostí týchto skupín, ich plná integrácia do štruktúry dominantného, predovšetkým však štátotvorného obyvateľstva bola dominujúcim prejavom. Práve budovanie nového, nie práve presvedčivého systému nových nezávislých štátov ako potomstva rozpadu koloniálnych štruktúr, znemožňovalo prihliadať k ďalšiemu, osobitne komplikovanému aspektu rôznorodnej štruktúry obyvateľstva novovznikajúcich, nezriedka mnohonárodných a multietnických štátov. Kultúrna rozmanitosť, ktorú hodnotovo vyzdvihovalo medzinárodné spoločenstvo, sa bezvýhradne prejavovala v diverzite vo vzťahu medzi štátmi a koloniálnymi územiaми, nie však čo do diverzity, ktorá mohla existovať v rámci vlastného štátneho územia týchto subjektov.

Nepochybným cieľom Dohovoru č. 107 je zdôraznenie potreby všeobecného zlepšenia sociálnych a hospodárskych podmienok pôvodného obyvateľstva. Formuluje práva jednotlivcov ako príslušníkov pôvodného obyvateľstva a ich zrovnoprávnenie ako adresátov oprávnení v širšom spoločenskom kontexte.³¹ Skupiny pôvodných obyvateľov, či pôvodné obyvateľstvo ako také sú výlučne sekundárnym beneficiárom priznaných práv a režimu právnej ochrany. I sekundárny skupinový charakter práv nezriedka absentuje úplne. Hoci dohovor akceptuje existenciu indigénnych obyčajových noriem a právo kolektívneho vlastníctva pôdy, táto akceptácia je zatienená pretrvávajúcou podradenosťou a vyzdvihovaním významu integrácie

---

pomoc týmto skupinám (*Indigenous Peoples: Living and Working Conditions of Aboriginal Populations in Independent Countries*). Podľa: Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, výklad v poznámke č. 35 na str. 76.

³¹ Čl. 1 Dohovoru uvádza, že „tento dohovor sa vzťahuje (...) na príslušníkov kmeňových alebo polokmeňových spoločenstiev.“

v kontexte obyvateľstva štátu a beznátlakovej asimilácie.³² Čl. 2 Dohovoru ustanovuje, že „štátna moc je zodpovedná za vytvorenie koordinovaných a systematických postupov za účelom ochrany príslušných skupín obyvateľstva a ich progresívnej integrácie do života dotknutých štátov.“ To, že cieľom ochrany je jej prechodné uplatňovanie, sa mimo iného odzrkadľuje v čl. 3 ods. 2, písm. b) Dohovoru, uvádzajúc, že „(...) osobitné ochranné opatrenia (...) budú uskutočňované len dočasne, a to dovtedy, kým bude pretrvávať potreba osobitnej ochrany a výlučne v rozsahu, v ktorom bude ochrana nevyhnutná.“

3.2 Vývoj, smerujúci k aktuálnemu stavu medzinárodnoprávnej úpravy

K zásadnému posunu v medzinárodnoprávnej ochrane práv pôvodného obyvateľstva prispela rozhodujúca zmena v aktivite samotných pôvodných obyvateľov. V priebehu ostatných desaťročí prestali byť výlučne predmetom diskusií o ich právach, ale sami sa stali skutočnými účastníkmi mnohostranného dialógu, zahŕňajúceho štáty, mimovládne organizácie (NGOs) a nezávislých odborníkov z praxe i z odborných akademických kruhov. Je nepochybné, že tento dialóg bol zahájený a ďalej rozvíjaný vďaka aktivitám medzinárodných organizácií a ich inštitúcií v oblasti ochrany a monitorovania ľudských práv.

Upozorňovanie na nevyhnutnosť riešenia historických nespravodlivostí, angažovanie sa na medzinárodných konferenciách, či v odborných kruhoch, práca v rôznych odborných pracovných tímoch a komisiách, adresovanie priamych sťažností, či využívanie iných procesných prostriedkov, obracajúc sa na medzinárodné organizácie medzivládnej povahy – to boli len niektoré z foriem, ktorými príslušníci pôvodného obyvateľstva formulovali a komunikovali svoje oprávnené požiadavky na medzinárodnej scéne. Nadväzujúc na prvé aktívnejšie vystúpenie zástupcov indigénnych skupín na Konferencii o diskriminácii pôvodného obyvateľstva na americkom kontinente, ktorá sa uskutočnila v roku 1977 v Ženeve, a ktorú zorganizovala medzinárodná mimovládna Subkomisia pre otázky rasizmu, rasovej diskriminácie, apartheidu a

---

³² Anaya: Indigenous Peoples in International Law. 2004, str. 55.

kolonializmu³³, sa zástupcovia pôvodných obyvateľov čoraz frekventovanejšie začali objavovať pred orgánmi OSN, zaoberajúcimi sa ochranou ľudských práv, opierajúc svoje požiadavky o všeobecne aplikovateľné zásady ľudských práv.³⁴ Viaceré organizácie, združujúce zástupcov pôvodných obyvateľov, formulujúce požiadavky týchto skupín a zastupujúce ich záujmy postupom času nadobudli oficiálny status inštitúcií, pôsobiacich v konzultatívnej súčinnosti vo vzťahu k Hospodárskej a sociálnej rade OSN, teda hlavnému orgánu OSN, zastrešujúcemu systém ochrany ľudských práv.³⁵

V období, keď vnútroštátna jurisdikcia predstavuje čoraz menej výraznú prekážku medzinárodným prístupom k ochrane ľudských práv, sa organizáciám, zastupujúcim záujmy pôvodných obyvateľov napokon podarilo dosiahnuť stav, v ktorom vďaka tvoriacemu sa medzinárodnému systému je otázkam potrieb týchto skupín venovaná nezanedbateľná pozornosť. Túto skutočnosť môže dokumentovať neutíchajúca aktivita na pôde OSN v 90. rokoch 20. storočia, keď rok 1993 bol Valným zhromaždením vyhlásený za „Medzinárodný rok svetového pôvodného obyvateľstva“³⁶, nasledovaný „Medzinárodným desaťročím svetového pôvodného obyvateľstva“³⁷. Aktuálne prebieha tzv. „druhé medzinárodné desaťročie“.³⁸ Za najvýznamnejší výdobytok na pôde OSN však možno považovať priamy výsledok aktivít prvého desaťročia, na sklonku ktorého bolo ako súčasť Hospodárskej a sociálnej rady zriadené **Stále**

---

³³ Zástupcovia skupín pôvodných obyvateľov počas tejto konferencie prezentovali návrh Deklarácie zásad ochrany pôvodných národov a pôvodného obyvateľstva západnej hemisféry (*Declaration of Principles for the Defense of the Indigenous Nations and Peoples of the Western Hemisphere*).

³⁴ Možno uviesť predovšetkým snahu na pôde Komisie OSN pre ľudské práva a jej Subkomisie pre zabránenie diskriminácii a ochranu menšín. S týmto súvisí tiež vznik Pracovnej skupiny OSN pre záležitosti pôvodného obyvateľstva (*U.N. Working Group on Indigenous Populations*), vytvorenej v roku 1982. Podľa: Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, výklad v poznámke č. 48 na str. 78 a nasl.

³⁵ Anaya v práci citovanej vyššie uvádza zoznam 27 inštitúcií a organizácií, zastupujúcich záujmy skupín pôvodného obyvateľstva, ktoré v čase vydania jeho monografie disponovali uvedeným statusom pri Hospodárskej a sociálnej rade OSN. Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, pozn. 49 na str. 79.

³⁶ G.A. Res. 164 (Dec. 18, 1990).

³⁷ Začiatok medzinárodného desaťročia bol stanovený na 10. december 1994. (pozn.) G.A. Res. 163 (Dec. 21, 1993).

³⁸ Začiatok druhého desaťročia bol stanovený na 1. január 2005. (pozn.) G.A. Res. 174 (Dec. 22, 2004).

fórum pre záležitosti pôvodného obyvateľstva (*Permanent Forum on Indigenous Issues*).³⁹

Tento orgán sa po prvýkrát zišiel v máji 2002. Bližšia pozornosť jeho činnosti bude venovaná vo 4. časti tejto práce.

Ako výsledok uvedených procesov došlo k vytvoreniu systému, ktorý je neustále dopĺňaný ďalšími iniciatívami a novými mechanizmami a sprevádzaný pomerne dynamickým vývojom v oblasti normotvorby. Akokoľvek početne a do mnohých úrovní špecifickej právnej úpravy zasahuje medzinárodnoprávna úprava, týkajúca sa záležitostí pôvodného obyvateľstva, predsa len sa javí nepochybniteľným, že isté časti tohto medzinárodnoprávneho systému úpravy sú vývojovo prelomové, obsahovo ťažiskové a systémovo efektívnejšie než ostatné a ich analýze bude preto v nasledovnom venovaná osobitná pozornosť.

3.3 Prijatie Dohovoru ILO č. 169 (1989) ako prelomového dokumentu v medzinárodnoprávnom vyjadrení práv pôvodného obyvateľstva

V roku 1986 zvolala ILO odborné stretnutie, ktorého účastníkmi boli i zástupcovia Svetovej rady pôvodného obyvateľstva (*World Council of Indigenous Peoples*), voľného združenia skupín pôvodných obyvateľov, žijúcich na území mnohých štátov sveta. Stretnutie navrhlo revíziu Dohovoru č. 107 z roku 1957. Názory stretnutia odborníkov sprostredkúva osobitný spravodajca Subkomisie OSN pre zabránenie diskriminácii a na ochranu menšín⁴⁰ José Martínez Cobo. Medzi iným uvádza, že (...) v rokoch 1956 a 1957, keď sa diskutovalo o prijatí Dohovoru č. 107, bolo prevládajúcim názorom, že integrácia pôvodného obyvateľstva do dominantnej spoločnosti štátov poskytovala najlepšiu príležitosť pre účasť týchto skupín na spoločenskom rozvoji štátov, na území ktorých tieto skupiny žijú. Tento proces však viedol k mnohým neželaným dôsledkom. (...) Stal sa prístupom, ktorý viedol k zániku spôsobu života, odlišujúceho tieto skupiny od života dominantnej spoločnosti. (...) vyvstáva preto nevyhnutnosť

---

³⁹ ECOSOC Res. E/RES/2000/22 (Jul. 28, 2000).

⁴⁰ V súčasnosti Subkomisia pre podporu a ochranu ľudských práv (*Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights*). (pozn. autora)

*aplikovať postup, ktorý umožní rešpektovať nároky pôvodných obyvateľov (...) predovšetkým rešpektovaním zásady pluralitnej spoločnosti, sebestačnosti a samosprávy, ako aj vytvorenia podmienok pre ďalší rozvoj etnickej osobitosti.*⁴¹

V uvedenom kontexte predstavuje prijatie Dohovoru ILO č. 169 z roku 1989 o pôvodných a v kmeňoch žijúcich spoločenstvách na území nezávislých štátov⁴² odklon od pôvodných teórií integrácie a asimilácie, na ktorých bol založený dohovor z roku 1957. Nahrádza pôvodný dohovor a svojím novým prístupom sa stáva základným medzinárodnoprávnym dokumentom v oblasti ochrany práv pôvodných obyvateľov, reflektujúc snahy samotných zástupcov týchto skupín obyvateľstva. V zmysle svojho čl. 38 ods. 2 nadobudol Dohovor účinnosť dňa 5. septembra 1991 po jeho ratifikácii 2 štátmi, ktorými boli Mexiko a Nórsko.

Z hľadiska základnej filozofie, na ktorej je dohovor založený, sa vyjadrujúcou svojou preambulou opiera o Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, ako aj ďalšie medzinárodné dohovory pre zabránenie diskriminácii⁴³, pričom sa hlási k uznaniu snáh pôvodného obyvateľstva rozhodovať o správe vlastných záležitostí, zachovávať tradičný spôsob života, realizovať vlastný hospodársky rozvoj a zachovávať a rozvíjať vlastnú identitu, jazyk a náboženstvo, a to v podmienkach štátov, na území ktorých žijú.⁴⁴ Na tomto podklade ustanovenia dohovoru podporujú a vytvárajú predpoklady pre kultúrnu integritu a indigénnu príslušnosť, práva k pôde a prírodným zdrojom, vylúčenie diskriminácie v oblasti systému sociálneho zabezpečenia a ukladá štátom rešpektovať snahy pôvodných obyvateľov slobodne rozhodovať o vlastných záležitostiach vo všetkých oblastiach života spoločnosti.

Nepochybný prínos dohovoru spočíva v normatívnom vyjadrení naplnenia požiadaviek

---

⁴¹ Parafrazované autorom na základe: Study of the Problem of Discrimination against Indigenous Populations. U.N. Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities. U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1986/7.

⁴² Convention (No. 169) Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries. International Labour Organization, Geneva, June 27, 1989.

⁴³ Ods. 3 preambuly dohovoru.

⁴⁴ Ods. 5 preambuly dohovoru.

skupín pôvodného obyvateľstva na priznanie medzinárodne rešpektovaného okruhu práv, ktoré budú adresované iným subjektom ako zmluvným stranám dohovoru, či individuálne určiteľným jednotlivcom. Adresátom oprávnení, založených dohovorom, sú na základe historického titulu vymedzené skupiny ľudí, napíňajúce spoločné znaky vnútorne homogénnych komunít. Uvedené práva tak zreteľne vykazujú kolektívny charakter.

Z nemenej významného hľadiska je dohovor výrazom skutočnosti, že štáty, resp. ďalší relevantní aktéri medzinárodného systému nastolili cestu akéhosi minimálneho štandardu právnej úpravy, odrážajúcej ich postoje k pôvodnému obyvateľstvu. Tento kontrolovaný konsenzus možno vnímať ako zdieľané hodnoty ľudskej dôstojnosti, zakladajúc predpoklady pre vznik medzinárodného obyčajového práva v príslušnej oblasti.⁴⁵ Možno tak nepochybné dôvodiť prinajmenej s ohľadom na vzťahy medzi štátmi, ktoré dohovor ratifikovali. Odborná diskusia, aktivity medzinárodných inštitúcií, závery medzinárodných konferencií, prax štátov a medzinárodných organizácií, ktoré nadobudli výraz v prijatí Dohovoru ILO v roku 1989, už v danom období poukázali na stav záujmu o problematiku pôvodného obyvateľstva a rozsah názorovej zhody v týchto otázkach. Názorová zhoda tak naznačuje vytváranie *opinio juris* ako súčasť psychologického elementu vznikajúcej, či kryštalizujúcej sa medzinárodnej obyčaje.⁴⁶ So vznikom medzinárodných inštitúcií medzivládnej povahy a najrôznejších mimovládnych organizácií, so sprievodnou podporou efektívnych komunikačných prostriedkov, vytvárajúc podmienky rozsiahlej informovanosti, sú štáty a ďalší účastníci medzinárodných vzťahov vtiahnutí do neustáleho dialógu. V ňom sa vytvára, či absentuje komunikačná zhoda. Názorová zhoda zakladá záväzky a očakávania bez ohľadu na ratifikovanie medzinárodnej zmluvy, či iný prejav formálneho súhlasu s formulovanými medzinárodnými normami.⁴⁷ Vznik a vyjadrenie

---

⁴⁵ Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 61 a nasl.

⁴⁶ Brownlie: *Principles of Public International Law*. 2008, str. 14; Schweisfurth: *Völkerrecht*. 2006, str. 72 a nasl.; Villiger: *Customary International Law and Treaties*. 1997, str. 20 a nasl. Všetci autori v zhode so: *Statement of Principles Applicable to the Formation of General Customary International Law*, in: *Report of the Sixty-Ninth Conference, International Law Association*. 2000, str. 712 a nasl.

⁴⁷ Sohn: *Unratified Treaties as a Source of Customary International Law*. In: *Realism in Law-Making. Essays on International Law in Honour of Willem Riphagan* (eds. Bos & Sibless). 1986, str. 231. Obdobne Brownlie: *Principles of Public International Law*. 2008, str. 12 a nasl.

normami medzinárodného práva, týkajúcich sa postavenia pôvodného obyvateľstva, je prejavom štandardov zdieľaných v medzinárodnom spoločenstve. Konsenzus, vedúci k formulovaniu rozsahu akceptovanej pozície sa nerodil ľahko, no v súčasnosti je už len azda sotva spochybňovaný. Ako taký je nielen prejavom konštatnej, uniformnej praxe v medzinárodnom práve, ale aj prejavom presvedčenia o jeho právnej záväznosti, teda elementov, konštituuujúcich obyčajové pravidlá medzinárodného práva.⁴⁸ V zhode s uvedeným práva pôvodných obyvateľov, formulované medzinárodným právom, možno vnímať ako výsledok vývoja všeobecne akceptovaných a uplatňovaných zásad ľudských práv, formulovaných dnes bezvýhradne v právnom vyjadrení, ale vo svojom východisku majúciach nezriedka povahu morálnych hodnôt. Vyjadrenia štátov a ich predstaviteľov na tému vnímania pôvodných obyvateľov a ich pozície vo vnútroštátnom i medzinárodnom kontexte dokumentujú početné správy v kontaktoch s medzinárodnými inštitúciami a organizáciami. Taktiež poukazujú na prax štátov a v rámci zhody v nej aj na existenciu medzinárodných obyčajových pravidiel. Reprezentatívne za mnohé možno uviesť spoločné stanovisko delegácií Fínska, Švédska a Nórska, ktoré na Svetovej konferencii o ľudských právach vo Viedni v roku 1993 predniesol nórsky veľvyslanec Håkon Hjelde : „*V krajinách severnej Európy príslušníci Sámov a ich kultúra predstavujú neoceniteľný prínos pre našu spoločnosť. Podpora Sámskej kultúry a identity je spoločným cieľom vlád severských štátov. Smerujúc k tomuto cieľu boli vytvorené volené orgány v podobe Sámских zastupiteľských zborov, ktoré zabezpečia účasť Sámov na rozhodovacom procese v otázkach, týkajúcich sa ich záležitostí. Cezhraničná spolupráca medzi organizáciami, reprezentujúcimi Sámov a spolupráca na úrovni miestnych orgánov príslušných oblastí vytvorili rovnako vhodné predpoklady pre zvýšenie povedomia a ďalšieho rozvoja Sámskej kultúry.*“⁴⁹

Vyjadrenia štátov tohto druhu, ktorých by bolo možné načrtnúť hneď viacero, sú výrazom skutočnosti, že svoje presvedčenie o záväzkoch nevyjadrujú v konkrétnom zmluvnom vyjadrení, čím poukazujú na to, že sa cítia viazané existenciou obyčajových pravidiel. Zreteľne

---

⁴⁸ Schweisfurth: Völkerrecht. 2006, str. 64.

⁴⁹ H.E. Ambassador Håkon B. Hjelde, Head of the Norwegian Delegation. Statement on Behalf of the Delegations of Finland, Sweden and Norway to the World Conference on Human Rights in Vienna (Jun. 18, 1993). Vyjadrenie je prevzaté v znení, v ktorom ho uvádza Anaya, in: Indigenous Peoples in International Law. 2004, na str. 71.

vyjadrujú konkludentnú, no svojím spôsobom prirodzenú akceptáciu určitých normatívne vyjadrených pravidiel, založených na všeobecných zásadách ľudských práv. Výsledkom je nesporná aktivita mnohých štátov, ktoré vo svojich vnútroštátnych úpravách, v podobe ústavnoprávneho vyjadrenia, či prostredníctvom prijímania nových zákonov potvrdili existenciu vyvíjajúceho sa medzinárodného konsenzu v oblasti práv pôvodného obyvateľstva.⁵⁰

Aplikáciu medzinárodnoprávných nástrojov a teda zmieňovaných dokumentov využila vo svojej právnej argumentácii Inter-americká komisia pre ľudské práva, keď v súdnom spore vo veci *Awas Tingni Mayagna proti Nikarague*, odvolávajúc sa na medzinárodné obyčajové právo poukazovala na to, že pôvodné obyvateľstvo disponuje vlastníckymi právami k pôde v súlade s ich tradičnými právami, viažucimi sa k pôde.⁵¹ Hoci sa Inter-americký súd pre ľudské práva vo svojom rozhodnutí výslovne nevyjadril k danej otázke, svojím záverom, že Nikaragua porušila vlastnícke práva skupiny pôvodných obyvateľov Awas Tingni tým, že nedokázala poskytnúť ochranu pozemkovým vlastníckym vzťahom tejto skupiny, aplikoval evolutívny výklad ustanovení o vlastníckych právach podľa Amerického dohovoru o ľudských právach a vzal teda do úvahy rovnaký štandard a rozsah práv pôvodných obyvateľov vo vzťahu k pôde, aký vymedzujú mnohé medzinárodnoprávne dokumenty a nimi ustanovené právne nástroje.⁵² Inter-americký súd, či ešte rezolútnejšie Inter-americká komisia, prispeli svojím podielom na podklade použitého príkladu z ich aplikačnej činnosti k vytváraniu *opinio juris* v prípade vznikajúcich pravidiel medzinárodného obyčajového práva v kontexte pozemkových vlastníckych práv pôvodného obyvateľstva. Možno tak usudzovať predovšetkým s ohľadom na skutočnosť, že tieto pravidlá a ich podmieňujúce *opinio juris* sú prinajmenej čiastočne založené v už formulovaných a

---

⁵⁰ Uvedenej problematike venujú pozornosť medzi inými Legarreta, in: *Derechos de los pueblos indígenas*. 1998, str. 399 a nasl.; viacerí autori, in: Kulchynski (ed.): *Unjust Relations: Aboriginal Rights in Canadian Courts*. 1994; Gómez, in: *Derecho Indígena*. 1997; Carbonell a Portilla Pérez (eds.), in: *Comentarios a la Reforma Constitucional en Materia Indígena*. 2002; McHugh, in: *Aboriginal Title. The Modern Jurisprudence of Tribal Land Rights*. 2011.

⁵¹ *Case of the Awas Tingni Mayagna (Sumo) Indigenous Community v. the Republic of Nicaragua*. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 79 (Judgement on Merits, Reparations and Costs of Aug. 31, 2001), para. 64.

⁵² Vo svojom osobitnom stanovisku sudca Sergio Ramírez výslovne cituje Dohovor ILO č. 169 a návrhy deklarácií OSN a Organizácie amerických štátov v identickom predmete úpravy, poukazujúc na „neustále širší a silnejúci konsenzus“ v otázke práv pôvodného obyvateľstva. Zdôrazňuje preto, že Súd by sa mal pri výklade Amerického dohovoru o ľudských právach držať týchto medzinárodnoprávných dokumentov. Rozhodnutie Súdu, citované v predchádzajúcej poznámke (*Separate Concurring Opinion of Judge Sergio Ramírez*, para. 5-10).

všeobecne akceptovaných pravidlách ľudských práv, ako napríklad v prípade práva vlastníť majetok.⁵³

3.4 Povaha a rozsah súčasného systému medzinárodnoprávnej úpravy

Možno tvrdiť, že postavenie pôvodného obyvateľstva v historických súvislostiach zdieľa podstatnú časť spoločných dejín s dejinami kolonializmu. Jeho špecifikum však možno vnímať v tom, že napriek absencii koloniálneho usporiadania po rozpade koloniálnej sústavy v klasickom zmysle, boli tieto skupiny obyvateľstva naďalej vystavované prekážkam, či hrozbám v realizácii svojho práva žiť a rozvíjať svoje životné podmienky slobodne ako charakteristické komunity na svojich pôvodných sídelných územiach. Medzinárodnoprávna pozornosť skupinám pôvodného obyvateľstva sa preto zameriava na identifikáciu z časového hľadiska dlhodobo pretrvávajúcich odchýlok od štandardov práva na sebaurčenie, ktoré má povahu *sui generis* ako samostatný okruh problémov, odlišujúci sa, no zároveň zdieľajúci podstatnú časť osudu s odchýlkami, ktoré sú charakteristické pre obdobie klasického kolonializmu 20. storočia.⁵⁴ Vo svojich špecifikách sa pôvodné obyvateľstvo v porovnaní so spoločnosťou pod koloniálnou nadvládou vyznačuje tým, že predstavuje kultúrne homogénne skupiny obyvateľstva, ktoré boli, či naďalej sú vystavované nespravodlivostiam v štátoch, na území ktorých žijú, a to v súvislosti s historickými procesmi ovládnutia a podrobenia.⁵⁵ Z tohto hľadiska je pre pôvodné obyvateľstvo špecifické, že rozpad koloniálnej sústavy v mnohých prípadoch nepriniesol zásadnú zmenu, keď sa skupiny pôvodného obyvateľstva len „presunuli“ spod koloniálnej správy pod správu novovznikajúcich štátov, ktoré medzinárodnoprávne formulované právo na sebaurčenie formulovali výlučne v prospech väčšinovej spoločnosti. Tou boli zriedkavo, ak vôbec, pôvodní obyvatelia. Rozpad koloniálnej sústavy tak viedol k situáciám, v ktorých dekolonizačný proces neposkytol dostatočný rámec pre nápravu krívd z minulosti.

---

⁵³ Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 70.

⁵⁴ Tamtiež, str. 110.

⁵⁵ Definícia v zmysle pozn. č. 3 tejto práce a súvisiaceho výkladu.

Bude nevyhnutné zdôrazniť, že korektívny rozsah práva na sebaurčenie nemusí mať nevyhnutne za následok vznik nového štátu. Právo na sebaurčenie v najširšom kontexte, vyplývajúce z medzinárodných dohovorov na ochranu ľudských práv a s nimi súvisiacich nástrojov, zahŕňa právo národov „slobodne rozhodovať o svojom politickom statuse a slobodne uskutočňovať svoj hospodársky, spoločenský a kultúrny rozvoj“.⁵⁶ V rámci svojej posudkovej činnosti sa v stanovisku o Západnej Sahare vyjadril v danom zmysle aj Medzinárodný súdny dvor, keď konštatoval, že „(...) zásada sebaurčenia, ako prevažujúca v dekolonizačnom procese Západnej Sahary, si vyžadovala vziať do úvahy slobodne vyjadrenú vôľu obyvateľstva daného územia, a to bez ohľadu na povahu alebo politický status územia pred jeho kolonizáciou“.⁵⁷

Vnímajúc širší rozsah práva na sebaurčenie, opúšťajúc tradičný konflikt medzi rozlišovaním vnútorného a vonkajšieho sebaurčenia⁵⁸, nadobúda sebaurčenie aplikačný záber, v ktorom správa vecí verejných bude vychádzať z vôle ľudí, ktorých záležitosti sú spravované a zároveň táto správa, nezávisle od procesov, ktorými bola vytvorená, zaručí nepretržité podmienky pre život a ďalší rozvoj spoločnosti, ktorú spravuje. Pripustenie tohto, najširšieho možného rozsahu sebaurčovacieho práva prekonáva zužujúci aplikačný prístup, v zmysle ktorého nositeľom práva na sebaurčenie v zmysle medzinárodného práva môže byť len obyvateľstvo nezávislého štátu alebo koloniálneho územia ako integrovaný celok, bez

---

⁵⁶ Čl. 1 ods. 1 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (16. dec. 1966). Rovnakú úpravu obsahuje Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966, čl. 1 ods. 1), Deklarácia zásad medzinárodného práva týkajúca sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou OSN (Friendly Relations Declaration, 1970), či Deklarácia o priznaní nezávislosti koloniálnym štátom a národom (1960).

⁵⁷ Western Sahara Case, Advisory Opinion. ICJ Reports, 1975, str. 33, 68.

⁵⁸ Vnútorné sebaurčenie v uvedenej dichotómii predstavuje záležitosti skupiny ľudí výlučne vnútornej povahy a smeruje tak do vnútra komunity. Z tohto hľadiska má napríklad povahu práv politického zastúpenia jednotlivých súčastí spoločnosti na správe vecí verejných spoločnosti ako celku (kde celok môže predstavovať celé obyvateľstvo štátu). Vonkajšie sebaurčenie má potom charakter statusu skupiny vo vzťahoch smerom von a môže byť najčastejšie prejavom slobody v rozhodovaní o vlastných záležitostiach bez účasti vonkajšieho subjektu, či cudzej moci (koloniálnej správy ako najtypickejšieho konkrétneho prejavu obmedzenia tohto sebaurčenia). Podobne sa k zúženému vymedzeniu práva na sebaurčenie v podobe vonkajšieho sebaurčenia prikláňajú Cassese, in: Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal. 1995, str. 71 a nasl.; Higgins: Post-Modern Tribalism and the Right to Secession, Comments. In: Brölmann (ed.): *Peoples and Minorities in International Law*. 1993, str. 31. Alfredsson v príspevku: The Right of Self-Determination and Indigenous Peoples spochybňuje samotnú účelnosť použitia pojmu „vnútorné sebaurčenie“. (In: Tomuschat: *Modern Law of Self-Determination*. 1993, str. 50-54).

akéhokoľvek rozlišovania jeho vnútorných etnografických špecifik.⁵⁹ Medzinárodný systém ochrany a jeho nástrojov, adresovaných pôvodnému obyvateľstvu v sebe spája samotné výstavbové prvky zásady práva národov na sebaurčenie v najširšom možnom ponímaní, a teda presahujúc i rámec boja za rozpad kolonializmu, a korektívny prístup, reagujúci na deficit v postavení pôvodného obyvateľstva v histórii, no v rôznych formách pretrvávajúci do súčasnosti. Zdôvodnením potreby existencie tohto právneho režimu je práve jeho korektívna povaha a jeho zameranie na okruh problémov, ktorý je spoločný v prípade skupín obyvateľstva, charakterizovaných ako pôvodných a v tejto charakteristike odlišujúcich sa od iných skupín v univerzálnom kontexte medzinárodného spoločenstva, či v kontexte štátov od väčšinového obyvateľstva daného štátu. Formy realizácie práva na sebaurčenie v prípade skupín pôvodných obyvateľov preto musia spočívať v rokovaniach, či inom spôsobe konsenzuálneho vytvárania možností pre správu vlastných záležitostí v kontexte konkrétnych štátov. Ako výsledok dohodnutých podmienok vzájomnej koexistencie svojím pôvodom odlišujúcich sa - pôvodných a následne usídlených - spoločností bude realizácia práva na sebaurčenie v prospech pôvodných obyvateľov výrazom celospoločenskej zhody v rámci suverénnych a nezávislých štátov.

Vo svetle uvedených skutočností je v roku 2007 prijatá ***Deklarácia OSN o právach pôvodných obyvateľov***⁶⁰ prejavom načrtnutých koncepcií. Svojou povahou a svojím rozsahom úpravy je najvýznamnejším dokumentom medzinárodnoprávneho systému ochrany práv pôvodného obyvateľstva. Vo svojom čl. 3 zahŕňa právo pôvodného obyvateľstva na sebaurčenie, preberajúc jeho formuláciu z medzinárodných dohôd na ochranu ľudských práv nasledovne: „*Pôvodní obyvatelia majú právo na sebaurčenie. V duchu tohto práva rozhodujú slobodne o svojom politickom statuse a slobodne uskutočňujú svoj hospodársky, spoločenský a kultúrny rozvoj.*“ Vzhľadom na význam dokumentu mu bude samostatná pozornosť venovaná na osobitnom mieste tejto práce.

Potvrdzujúc normatívnym vyjadrením vývoj, smerujúci k opusteniu odmietania práva na

---

⁵⁹ Podľa: Heintze: Völkerrecht und Ethnizität. WeltTrends Nr. 38, 2003. Obdobne rovnaký autor, in: *Selbstbestimmungsrecht der Völker, Herausforderung der Staatenwelt: Zerfällt die internationale Gemeinschaft in Hunderte von Staaten?* 1997.

⁶⁰ Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, G.A. Res. 61/295, Sep. 13, 2007.

sebaurčenie v prípade pôvodného obyvateľstva, možno prijatie Deklarácie vnímať ako prejav zmenených postojov štátov aplikáciou tohto pojmu vo vzťahu k pôvodným obyvateľom. Hoci proti prijatiu Deklarácie hlasovali na pôde Valného zhromaždenia OSN Austrália, Kanada, Nový Zéland i USA,⁶¹ práve na príklade týchto štátov možno dokumentovať zmenu postojov voči výslovnému použitiu práva na sebaurčenie v spojení s pôvodným obyvateľstvom.

Oficiálny postoj Kanady možno dokumentovať vyjadrením kanadskej vlády na pôde pracovnej skupiny pri Výbore OSN pre ľudské práva v procese prípravných prác návrhu Deklarácie o právach pôvodných obyvateľov. Stanovisko uvádza, že Vláda Kanady „(...) uznáva právo na sebaurčenie pre pôvodné obyvateľstvo, ktoré rešpektuje politickú, ústavnú a územnú integritu demokratických štátov. V príslušnom kontexte je súčasťou výkonu tohto práva nevyhnutnosť v rokovaní medzi štátmi a pôvodným obyvateľstvom v daných štátoch stanoviť politický status pôvodných obyvateľov, ako aj spôsoby a formy uskutočňovania ich ďalšieho hospodárskeho, spoločenského a kultúrneho rozvoja. Tieto rokovania musia byť v súlade s jurisdikciou a právomocou vlád a musia vziať ohľad na potreby, okolnosti a aspirácie príslušných skupín pôvodného obyvateľstva.“⁶²

Druhý príklad postoja štátu odráža stanovisko USA, poukazujúc mimo iného na problematiku vnútorného a vonkajšieho sebaurčenia. Stanovisko USA je v zhode s viacerými oficiálnymi vyjadreniami Vlády USA v rámci predkladania správ v zmysle Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, vyjadreniami vo vzťahu k Výboru OSN pre ľudské práva, Pracovnej skupine OSN pre záležitosti pôvodných obyvateľov⁶³, či na pôde Organizácie amerických štátov. Vláda Spojených štátov v tomto zmysle podporuje „(...) použitie pojmu „vnútorné sebaurčenie“ tak v prípade OSN, ako aj Organizácie amerických štátov a ich deklarácií o pôvodných obyvateľoch v nasledovnej definícii: Pôvodní obyvatelia majú právo na vnútorné sebaurčenie. V duchu tohto práva môžu rokovať o svojom politickom statuse v rámci existujúceho národného štátu a požívajú právo slobodne uskutočňovať svoj hospodársky,

---

⁶¹ Austrália sa medzičasom k akceptovaniu Deklarácie pripojila. (pozn. autora)

⁶² Citovaný výber zo stanoviska uvádza Anaya, in: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, na str. 111.

⁶³ U.N. Working Group on Indigenous Populations.

spoločenský a kultúrny rozvoj. Pôvodní obyvatelia pri realizácii svojho práva na vnútorné sebaurčenie majú vnútorné právo na autonómiu alebo samosprávu vo veciach, týkajúcich sa ich vlastných záležitostí, vrátane rozhodovania o príslušnosti ku komunite, o kultúre, jazyku, náboženstve, vzdelaní, informáciách, masovokomunikačných prostriedkoch, zdravotnej a sociálnej starostlivosti, bývaní, zamestnanosti, hospodárskych aktivitách, užívaní pôdy a prírodných zdrojov, životnom prostredí, o vzťahoch komunity smerom navonok, ako aj o spôsoboch a formách financovania týchto samostatne uskutočňovaných činností.⁶⁴ Ako výraz akceptovania záväzkov v zmysle príslušných medzinárodných dokumentov sa deklarovaný prístup prejavil nielen vo vyjadreniach, ale aj vo vnútroštátnej právnej úprave a uplatňovaných vnútroštátnych nástrojoch voči pôvodným obyvateľom USA, predovšetkým v oblasti práva na samosprávu.

S poukazom na prípravné práce návrhu Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov možno dokumentovať všeobecnú zhodu štátov na zahrnutí práva na sebaurčenie do textu deklarácie, a to v podobe jej základného výstavbového princípu.⁶⁵ Nemožno však rovnako neuviesť, že konsenzus štátov bol založený na skutočnosti, že právo na sebaurčenie nebude predpokladom pre založenie práva na secesiu štátneho územia.⁶⁶

Pravidlá medzinárodného práva, v ktorých nadobúda výraz právo na sebaurčenie, spadajú generalizujúco do nasledovných oblastí: vylúčenie diskriminácie, kultúrna integrita, práva k pôde a k prírodným zdrojom, vrátane práv k nerastným surovinám, sociálna starostlivosť a podpora spoločenského rozvoja a samospráva. V nasledujúcom bude týmto aspektom pozornosť venovaná jednotlivo.

---

⁶⁴ Obdobne, ako v prípade pozn. 62 uvádza Anaya, in: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 111 a nasl.

⁶⁵ Podrobnejší pohľad na prípravné práce prináša Anaya, in: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, na str. 65 a nasl., resp. 112 a nasl. Obdobne analýze procesov, vedúcich k príprave a prijatiu deklarácie venuje pozornosť Erica-Irene Daes: *The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. Background and Appraisal*. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 11-40.

⁶⁶ Zákaz porušenia alebo ohrozenia územnej celistvosti alebo politickej jednoty zvrchovaných a nezávislých štátov je vyjadrený prostredníctvom čl. 46 ods. 1 deklarácie.

3.4.1 Zákaz diskriminácie

Uplatnenie zásady zákazu diskriminácie vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu je reakciou na nepriaznivé zaobchádzanie, súvisiace s odlišnosťami, ktorými sa vyznačuje život pôvodných obyvateľov v spoločnosti v duchu ich kultúrnych špecifik. Vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu je postoj väčšinového obyvateľstva nezriedka prejavom nadradenosti a znižovania vážnosti pôvodného obyvateľstva ako „primitívneho“, či „zaostalého“. Prejavy takto založenej diskriminácie majú najčastejšie povahu znevažovania a znemožňovania materiálnych a duchovných predpokladov pre realizáciu kultúrnych osobitostí života pôvodných obyvateľov a znemožnenie účasti na procesoch a snahy o plnohodnotnú spoločenskú integráciu do väčšinovej spoločnosti. V uvedenom kontexte Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie zdôraznil, že *„(...) v mnohých častiach sveta boli, a neustále sú pôvodní obyvatelia vystavovaní diskriminácii a zbavení svojich ľudských práv a základných slobôd. V dôsledku toho stratili svoje územia, práva k pôde a prírodným zdrojom na úkor kolonistov, obchodných spoločností a hospodárskych záujmov štátov. Zachovanie ich kultúry a historickej identity týchto skupín obyvateľstva bola a neustále je ohrozená.“*⁶⁷

Medzinárodnoprávna úprava zákazu diskriminácie vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu je výsledkom aplikácie všeobecných zásad ľudských práv, opierajúcich sa o Chartu OSN⁶⁸ a formulovaných následne predovšetkým v Medzinárodnom dohovore o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie⁶⁹, Všeobecnej deklarácii ľudských práv⁷⁰, oboch Medzinárodných paktoch z roku 1966 – Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach⁷¹ a Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach⁷², Deklarácii o

---

⁶⁷ Anaya: Indigenous Peoples in International Law. 2004, str. 130.

⁶⁸ Čl. 1 ods. 3 Charty OSN.

⁶⁹ International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. G.A. Res. 2106 A (XX), Dec. 21, 1965.

⁷⁰ Universal Declaration of Human Rights. G.A. Res. 217 A (III), Dec. 10, 1948.

⁷¹ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. G.A. Res. 2200 A (XXI), Dec. 16, 1966.

⁷² International Covenant on Civil and Political Rights. G.A. Res. 2200 A (XXI), Dec. 16, 1966.

odstránení všetkých foriem netolerancie a diskriminácie založenej na náboženstve alebo presvedčení⁷³, či jednotlivých regionálnych nástrojoch ochrany ľudských práv. V danom kontexte predstavuje Deklarácia OSN o právach pôvodných obyvateľov ďalší, nemenej významný ľudskoprávny nástroj.

Bude nevyhnutné zdôrazniť, že práve identifikovanie problému diskriminácie, namierenej voči skupinám pôvodných obyvateľov, viedlo medzinárodné spoločenstvo k zvýšenej aktivite v súvislosti s medzinárodnoprávnym vyjadrením postavenia a ochrany pôvodného obyvateľstva v kontexte, presahujúcom hranice jednotlivého štátu. Dohovor ILO č. 169 z roku 1989 vymedzil zákaz diskriminácie vo svojom čl. 3 ods. 1 nasledovne: „*Pôvodné a v kmeňoch žijúce obyvateľstvo bude v plnom rozsahu požívať ľudské práva a základné slobody bez akýchkoľvek prekážok alebo diskriminácie.*“ V priamom porovnaní znení, Deklarácia OSN z roku 2007 formuluje svojím čl. 2 relevantné právo nasledovným spôsobom: „*Pôvodné obyvateľstvo a jednotlivci sú slobodní a rovní vo vzťahu ku všetkým ostatným členom spoločnosti a jednotlivcom a majú právo byť oslobodení od akejkoľvek diskriminácie pri výkone svojich práv, a to osobitne tých, ktoré sa vzťahujú k ich pôvodu alebo identite.*“ V súlade so všeobecným odvolaním sa na medzinárodný systém ochrany ľudských práv (čl. 1 Deklarácie) ďalšie ustanovenia Deklarácie zdôrazňujú zásady rovnosti a zákazu diskriminácie v osobitných oblastiach, zahŕňajúc skupinovú príslušnosť (čl. 9), vzdelávanie (čl. 14 a 15), oblasť médií (čl. 16), zamestnanosť a vo všeobecnosti hospodársky a sociálny rozvoj (čl. 21), ochranu žien a detí pred násilím (čl. 22) a v neposlednom rade v oblasti medicínskej a zdravotnej starostlivosti (čl. 24). Napokon v čl. 46 ods. 2 Deklarácia uvádza, že akékoľvek obmedzenia pri výkone práv musia byť v súlade so zásadou zákazu diskriminácie.

V súlade s takto vymedzeným okruhom práv a s ohľadom na pozornosť, ktorú otázke menšín, či osobitných skupín obyvateľstva vo všeobecnosti venuje Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie vo svojej právomoci podľa Medzinárodného dohovoru o odstránení

---

⁷³ Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief. G.A. Res. 36/55, Nov. 25, 1981.

všetkých foriem rasovej diskriminácie⁷⁴, sú práve pôvodní obyvatelia jednou zo skupín spoločnosti, ktorým je adresovaná ochrana pred rasovou diskrimináciou, a na otázky ktorých Výbor vo svojej činnosti pravidelne upozorňuje.⁷⁵ Za osobitne významné v aplikačnej praxi Výboru možno považovať využitie inštitútu osobitných opatrení, reagujúcich v odôvodnených prípadoch na situácie, súvisiace so životnými podmienkami pôvodných obyvateľov.⁷⁶ Činnosť Výboru možno vnímať ako súčasť kontinuálnej snahy medzinárodného spoločenstva akceptovať, podporovať a zdôrazňovať práva pôvodných obyvateľov a mechanizmy ich ochrany v medzinárodnom systéme. Táto skutočnosť je osobitne podstatná v situácii, v ktorej v kontexte Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov absentuje jednoznačný monitorujúci orgán, dohliadajúci na aplikáciu zásad a záväzkov vyplývajúcich z Deklarácie v praxi jednotlivých štátov.

3.4.2 Kultúrna integrita

Právo pôvodných obyvateľov na sebaurčenie je vyjadrené i ochranou a rešpektovaním práva na zachovanie a rozvíjanie kultúrnej identity. Realizácia tohto práva sa uskutočňuje v koexistencii s ostatnými zložkami spoločnosti a im prislúchajúcimi právami v kultúrnej oblasti.

Právo na ochranu kultúrnej integrity má dlhú históriu a odráža sa v mnohých

---

⁷⁴ Medzi uvedené postupy 18-členného Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie patrí predovšetkým individuálne komunikačné právo jednotlivcov alebo skupín jednotlivcov voči Výboru podľa čl. 14 Dohovoru, poukazujúcich na skutočnosť, že sa stali obeťou porušenia práv, založených Dohovorom. Výbor okrem uvedeného požaduje v zmysle čl. 9 ods. 1 Dohovoru od zmluvných strán predkladanie správ. Výbor môže tiež od zmluvných strán požadovať ďalšie informácie a vyžiadať si ad hoc stanoviská, vysvetlenia a návrhy na ďalší postup. Svoje závery Výbor prezentuje v tzv. všeobecných odporúčaniach. V osobitných prípadoch má Výbor v zmysle čl. 22 Dohovoru právo postúpiť spory v súvislosti s výkladom alebo uskutočňovaním Dohovoru Medzinárodnému súdnemu dvoru. Podľa: Thornberry: Integrating the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples into CERD Practice, str. 66 a nasl. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 64-91. Ďalšia pozornosť medzinárodným procesným postupom v oblasti ochrany práv pôvodného obyvateľstva je predmetom 4. časti tejto práce.

⁷⁵ Za všetky príklady hovorí správa Výboru pre Valné zhromaždenie OSN z roku 2008, ktorej záverečné postrehy k správam zmluvných strán, konkrétne zo strany Ekvádoru, Fidži, Namíbie, Nikaraguy, Ruskej federácie, Švédska, Toga a USA obsahovali viaceré stanoviská v súvislosti s pôvodnými obyvateľmi, žijúcimi na územiach týchto štátov. Dielo citované v predchádzajúcej poznámke, na str. 71.

⁷⁶ Podrobnejšiu analýzu osobitných opatrení (angl. *special measures*) prináša Thornberry v diele citovanom v predchádzajúcich poznámkach, na str. 80 a nasl.

medzinárodných dokumentoch, či ako súčasť praxe orgánov aplikácie medzinárodného práva. Ako také má nespochybniteľné postavenie v medzinárodnom systéme ochrany ľudských práv. Už v roku 1935 predchodca Medzinárodného súdneho dvora - Stály súd medzinárodnej spravodlivosti – venoval problematike kultúrnej integrity pozornosť vo svojom poradnom stanovisku vo veci menšinového školstva v Albánsku.⁷⁷ Stály súd medzinárodnej spravodlivosti v posudku vysvetlil dôvod vzniku menšinových práv, obsiahnutých predovšetkým v zmluvných dojednaniach európskych štátov obdobia medzi dvomi svetovými vojnami ich odvodenosťou od zásady rovnosti. V danej súvislosti uvádza, že „(...) jednotiacou myšlienkou zmlúv na ochranu menšín je zachovať (...) pre obyvateľstvo, ktoré sa rasou, náboženstvom alebo jazykovo odlišuje od väčšinového obyvateľstva štátu, možnosti pre pokojné nažívanie a spoluprácu v kontexte obyvateľstva štátu, pri zachovaní špecifických charakteristík, ktorými sa menšinové obyvateľstvo odlišuje od väčšiny a uspokojenie s jeho špecifikami súvisiacich potrieb. V záujme dosiahnutia tohto účelu to boli dve zložky, ktoré formovali predmet ustanovení príslušných zmlúv. Prvou je dosiahnuť, aby štátni občania, ktorí sú príslušníkmi rasových, náboženských alebo jazykových menšín, boli v každom ohľade posudzovaní na základe úplnej rovnosti s ostatnými občanmi príslušného štátu. Druhým cieľom je vytvoriť pre menšinové zložky spoločnosti primerané predpoklady pre zachovanie ich rasových osobitostí, tradícií a národných charakteristík. Obe uvedené súvislosti sú úzko prepojené, pretože by nebolo možné hovoriť o skutočnej rovnosti vo vzťahu medzi väčšinou a menšinou, ak by menšina bola pozbavená možností mať vlastné inštitúcie, a v danom dôsledku donútená zriecť sa toho, čo zakladá samotnú podstatu existencie ako menšiny.“⁷⁸

Normatívnym spôsobom je stanovisko Stáleho súdu medzinárodnej spravodlivosti vyjadrené v mnohých medzinárodných dokumentoch na ochranu ľudských práv. Mimo iných možno uviesť Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý v čl. 14 formuluje zákaz diskriminácie „na akomkoľvek dôvode, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k

---

⁷⁷ Minority Schools in Albania, Advisory Opinion. PCIJ, 1935, Ser. A/B, No. 64.

⁷⁸ Minority Schools in Albania, Advisory Opinion, na str. 17.

národnostnej menšine, majetok, pôvod alebo iné postavenie.“⁷⁹ Čl. 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach v univerzalistickom duchu zakladá zásadu rešpektovania kultúr a vyzdvihuje právo osôb, ktoré sú príslušníkmi etnických, jazykových alebo náboženských menšín „(...) spolu s ostatnými príslušníkmi menšiny uskutočňovať vlastnú kultúru, vyznávať a prejavovať vlastné náboženstvo a používať svoj vlastný jazyk.“⁸⁰ Tento okruh práv je potvrdený a detailnejšie rozpracovaný v Deklarácii OSN o právach príslušníkov národnostných, etnických, náboženských a jazykových menšín.⁸¹

V oblasti partikulárnej medzinárodnoprávnej úpravy kultúrnych práv je nevyhnutné vyzdvihnúť činnosť Organizácie OSN pre vzdelanie, vedu a kultúru (v ďalšom len „UNESCO“). Vo všeobecnosti vyzdvihuje význam kultúrnej rozmanitosti a zameriava pozornosť na ochranu rozmanitých kultúr sveta. Rozvíjanie vlastnej kultúry nevníma len ako právo, no súčasne ako záväzok každého jednotlivca. Zdôrazňuje priaznivý vzájomný vplyv kultúr, v ich rozmanitosti a pestrosti, ako súčasť spoločného dedičstva, patriaceho celému ľudstvu.⁸² Takto všeobecne vyjadrenú podstatu kultúrnej diverzity, dôležitosť jej zachovania, ochrany a vytvorenia ďalších podmienok pre jej podporu a rozvoj UNESCO osobitne rozvíja osobitným dokumentom – Všeobecnou deklaráciou o kultúrnej diverzite z roku 2001.⁸³ Za rozhodujúci v kontexte medzinárodnoprávnej ochrany pôvodného obyvateľstva možno považovať čl. 4 tohto dokumentu v nasledovnom znení: „Ochrana kultúrnej diverzity je etickým imperatívom, neoddeliteľným od úcty k ľudskej dôstojnosti. Predpokladá záväzok voči ľudským právam a základným slobodám, osobitne právam osôb, ktoré sú príslušníkmi menšín a pôvodného obyvateľstva.“

---

⁷⁹ European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Nov. 4, 1950, Art. 14.

⁸⁰ International Covenant on Civil and Political Rights. G.A. Res. 2200 A (XXI), Dec. 16, 1966, Art. 27.

⁸¹ Declaration on the Rights of Persons Belonging to National, Ethnic, Religious and Linguistic Minorities. G.A. Res. 47/135, Dec. 18, 1992.

⁸² Declaration of the Principles of International Cultural Cooperation. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. Nov. 4, 1966, Art. 1, par. 2, 3.

⁸³ Universal Declaration on Cultural Diversity. UNESCO. Nov. 2, 2001.

Právo na kultúrnu integritu mimo špecifického právneho rámca, venovaného pôvodnému obyvateľstvu, je takmer bezvýhradne spojené s právami menšín. Predstavitelia skupín pôvodných obyvateľov však upozorňujú na striktnú potrebu odlíšiť právny režim, ktorý sice nepochybne vychádza z ochrany práv menšín, v súčasnosti je však poznamenaný a charakterizovaný mnohými špecifikami, ktoré stotožňovanie uvedených režimov vylučujú.⁸⁴ S uvedenými názormi nemožno bezvýhradne súhlasiť, keďže systém medzinárodnoprávnej ochrany menšín sa nerozlučiteľne prelína s právnou ochranou pôvodného obyvateľstva, pričom pôvodné obyvateľstvo logicky vníma ako súčasť pojmu „menšina“⁸⁵. Je presvedčením autora tejto práce, že systém medzinárodnoprávnej ochrany pôvodného obyvateľstva vykazuje prvky špeciality vo vzťahu k univerzálnejšiemu režimu ochrany menšín, pričom oba systémy v podstatných častiach splývajú, vzájomne sa ovplyvňujú a nemôžu fungovať bez priamej koexistencie.

Ako súčasť všeobecného rámca ochrany menšín je osobitná pozornosť venovaná ochrane kultúrnej identity pôvodného obyvateľstva. Práve kultúrna osobitosť týchto skupín obyvateľstva, snaha o zachovanie ich vlastného jazyka, umenia, tradícií, zvykov, obyčají a ďalších prejavov vlastnej kultúry je jedným z rozhodujúcich dôvodov zvýšenej medzinárodnej aktivity pri ich ochrane, keďže sú priamymi nositeľmi kultúrneho dedičstva svojich predkov a preto reprezentantmi zachovávanía kultúrnej diverzity dnešného ľudstva. V danom zmysle vyznieva i Všeobecné odporúčanie, týkajúce sa pôvodného obyvateľstva a ochrany jeho kultúrnej identity, ktoré nadväzujúc na Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie formuloval Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie.

---

⁸⁴ Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 133 a nasl. Autor uvádza hneď niekoľko príkladov z praxe medzinárodných organizácií a orgánov v ich inštitucionálnej štruktúre, reagujúce na stanoviská a vyjadrenia zástupcov pôvodných komunití.

⁸⁵ Thornberry vo svojej práci *Integrating the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples into CERD Practice* (str. 84) uvádza, že by bolo prinajmenej nelogické aplikovať pojem „pôvodné obyvateľstvo (*indigenous peoples*)“ na väčšinovú populáciu v štáte, vykonávajúcu štátnu moc. Samotný zmysel pojmu a režim právnej ochrany s ním spojený vychádza z jeho ustálenej aplikácie na utláčané skupiny obyvateľstva, ktoré sú v štruktúre obyvateľstva štátu menšinou. Autor sa v tomto tvrdení opiera o stanovisko Výboru OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 64-91. K uvedenému tiež výklad v pozn. č. 2 tejto práce.

Odporúčanie vyzýva štáty

- a) uznať a rešpektovať pôvodnú osobitú kultúru, históriu, jazyk a spôsob života ako obohatenie kultúrnej identity štátu a podporovať ich zachovávanie;
- b) zaručiť, aby príslušníci pôvodného obyvateľstva boli slobodní a rovní v dôstojnosti a právach a neboli vystavovaní žiadnej diskriminácii, osobitne tej, ktorá by bola založená na ich pôvode alebo identite, či príslušnosti k pôvodnému obyvateľstvu;
- c) zabezpečiť pôvodnému obyvateľstvu životné podmienky, umožňujúce udržateľný hospodársky a spoločenský rozvoj, zlučiteľný s ich kultúrnymi osobitosťami;
- d) zaručiť, aby príslušníci pôvodného obyvateľstva disponovali na báze rovnoprávnosti právom na efektívnu účasť na verejnom živote a aby žiadne rozhodnutie, priamo sa týkajúce ich práv a oprávnených záujmov, nebolo uskutočnené bez ich prejaveneho súhlasu;
- e) zaručiť, aby komunity pôvodných obyvateľov mohli slobodne vykonávať svoje práva, spojené s uskutočňovaním a rozvíjaním vlastných kultúrnych tradícií a obyčají a zachovávať a používať svoj vlastný jazyk.⁸⁶

V praxi orgánov aplikácie medzinárodného práva je zrejмый aplikačný prístup, prenášajúci medzinárodnými dohovormi na ochranu ľudských práv všeobecne formulované právo na kultúrnu integritu do rozhodnutí, týkajúcich sa pôvodných obyvateľov. Inter-americká komisia pre ľudské práva v jednom zo svojich kľúčových rozhodnutí vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu aplikovala čl. 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach „ako pravidlo medzinárodného práva, uznávajúce práva etnických skupín na osobitnú ochranu v prípade používania vlastného jazyka a uskutočňovania vlastného náboženstva, (...) nevyhnutnú pre zachovanie ich kultúrnej identity“.⁸⁷ To, že tak učinila v prípade Brazílie, ktorá v danom čase

---

⁸⁶ U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Recommendation XXIII Concerning Indigenous Peoples. U.N. Doc. CERD/C/51/misc. 13/Rev. 4 (1997), para. 4.

⁸⁷ Case No. 7615 (Brazil), Inter-American Commission on Human Rights, Res. No. 12/85. Annual Report of the Inter-American Commission on Human Rights, 1984-1985, O.A.S. Doc. OEA/Ser.L/V/II.66, doc. 10, rev. 1, str. 24 a nasl.

vôbec nebola zmluvnou stranou Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a o to významnejšie v otázke, týkajúcej sa skupiny pôvodných obyvateľov Yanomami, vyjadruje vnímanie tohto pravidla ako majúceho všeobecnú povahu a uplatňovaného ako normy medzinárodného obyčajového práva.

Osobitne široký aplikačný záber práva na kultúrnu integritu vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu dokumentuje vo svojej činnosti i Výbor OSN pre ľudské práva. V prípade *Ominayak proti Kanade*⁸⁸ aplikuje čl. 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach ako záväzok zmluvnej strany. Záväzky Kanady podľa čl. 27 v oblasti kultúrnych práv vníma v širšom kontexte hospodárskych a sociálnych aktivít a konštatuje porušenie povinností v zmysle čl. 27 tým, že Kanada umožnením prieskumu ložísk ropy, zemného plynu a ťažby dreva na pôvodnom sídelnom území pôvodného obyvateľstva ohrozila priamu kultúrnu väzbu osobitého kultúrneho spoločenstva, existenčne úzko spojeného so svojím územím.⁸⁹ V obdobnej faktickej situácii však Výbor dospel k opačnému záveru, keď v prípade *Diergaardt a ďalší proti Namíbií* nedospel k záveru porušenia čl. 27, keď v prípade sťažnosti príslušníkov skupiny Rehoboth Baster, ktorá svoje potomstvo viazala vo vzťahu k búrskym osadníkom a príslušníkom pôvodného kmeňa Khoi, poukázal na nedostatočné kultúrne väzby k územiu v prípade komunity, ktorá na relevantnom území uskutočňovala výlučne chov dobytka a niekoľko ďalších aktivít, hoci preukázateľne zachováva osobitý spôsob života.⁹⁰

V nadväznosti na ustanovenie čl. 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach je zrejmé, že jeho vnímanie sa vzťahuje na realizáciu práva na kultúrnu integritu jednotlivcom, no o to logickejšie v kontexte jeho využívania v skupine. Už samotné znenie čl. 27 vystihuje zmysluplnosť uskutočňovania kultúrnej identity „spolu s ostatnými príslušníkmi menšiny“. Nedávalo by s ohľadom na jednotlivé súvislosti kultúrnej identity – teda právo

---

⁸⁸ Bernard Ominayak, Chief of the Lubicon Lake Band v. Canada. Communication No. 167/1984, Report of the Human Rights Committee, U.N. GAOR, 45th Session, Supp. No. 40, Vol. 2. U.N. Doc. A/45/40, Annex 9 A (1990). In: Hanski, Scheinin (eds.): *Leading Cases of the Human Rights Committee*. 2003.

⁸⁹ Prípád citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 27.

⁹⁰ J.G.A. Diergaardt et al. v. Namibia. Communication No. 760/1997, U.N. Doc. CCPR/C/69/D/60/1997, para. 10.6.

uskutočňovať náboženstvo, používať vlastný jazyk, či zachovávať kultúrne tradície – ak by sa tieto aktivity neuskutočňovali v kolektíve. Z praxe aplikácie čl. 27 v prípadoch popísaných vyššie taktiež vyplýva, že orgány aplikujúce normy medzinárodného práva zo skupinového charakteru kultúrnych práv vychádzajú bezvýhradne. Tento trend je zreteľný v ďalšom prípade z praxe Výboru OSN pre ľudské práva, v ktorom Výbor skúmal sťažnosť príslušníčky indiánskeho kmeňa, žijúcej v rezervácii Tobique, Sandry Lovelace.⁹¹ Námietka sťažovateľky smerovala proti čl. 12 ods. 1, písm. b) kanadského indiánskeho zákona v jeho znení v relevantnom čase, ktorý odopieral indiánsku príslušnosť a s ňou spojené výhody indiánskym ženám, ktoré uzavreli manželstvo s mužom bez indiánskej príslušnosti.⁹² Poukázala tiež na skutočnosť, že zákon identické dôsledky nepredvídal v prípade mužov s indiánskou príslušnosťou. Hoci sťažovateľka namietala porušenie viacerých ustanovení Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, vrátane diskriminácie na základe pohlavia, Výbor prihliadol práve k čl. 27 Paktu. Vo svojom stanovisku konštatoval, že odňatím práva na pobyt v rezervácii Tobique bolo a naďalej je porušené právo Sandry Lovelace na vlastnú kultúrnu integritu a vlastný jazyk, ktoré jej prislúchajú v spojení s príslušnosťou k skupine, keďže vykonávanie týchto práv nie je možné realizovať na inom mieste ako v rezervácii Tobique, v ktorej žije príslušná komunita. Osobitne to platí v prípade práva na vlastný jazyk, ktorý nemôže používať samostatne a na inom mieste ako v rámci skupiny, ktorej je sama príslušníčkou.⁹³

V dvoch prípadoch, týkajúcich sa chovu sobov a v tejto hospodárskej aktivite dotknutých príslušníkov skupiny Sámov⁹⁴ Výbor pre ľudské práva posudzoval chov sobov ako jeden zo základných prejavov, neodmysliteľne spojených s kultúrnou identitou a kultúrnymi tradíciami

---

⁹¹ Sandra Lovelace v. Canada. Communication No. 24/1977, Report of the Human Rights Committee, U.N. GAOR, 36th Session, Supp. No. 40, 166. U.N. Doc. A/36/40, Annex 18 (1977).

⁹² V súvislosti so sťažnosťou Sandry Lovelace bol indiánsky zákon následne zmenený. (pozn. autora)

⁹³ Prípád citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 173. Zhrnutie prípadu vychádza z jeho parafrázovania autorom v zmysle relevantného dokumentu, in: Hanski, Scheinin (eds.): *Leading Cases of the Human Rights Committee*. 2003.

⁹⁴ V súlade s prevládajúcou mienkou predstavujú na území severských štátov žijúci Sámí jedinú skupinu pôvodného obyvateľstva v Európe. (pozn. autora)

Sámov. Kým v prípade *Kitok proti Švédsku*⁹⁵ Výbor potvrdil, že napriek hospodárskej povahe chovu sobov nemožno uprieť jeho rozhodujúci význam z pohľadu tradičných sámskych kultúrnych hodnôt, uskutočňovaných v rámci skupiny Sámov ako takej⁹⁶, v prípade *Länsman a ďalší proti Fínsku*⁹⁷ Výbor dospel k názoru, že práva na kultúrnu integritu nemožno považovať za absolútne v kontrapozícii so záujmami spoločnosti ako celku. Sťažnosť v ostatnom prípade sa týkala vplyvu ťažby kameňa v pohorí Etela-Riutusvaara v severnom Fínsku na tradičný sámsky spôsob chovu sobov v tejto oblasti. Vo svojom stanovisku Výbor potvrdil, že na tradičný spôsob chovu sobov, ako neodmysliteľnú súčasť kultúry Sámov, sa vzťahuje ochrana podľa čl. 27 Paktu, avšak aktivity, majúce limitujúci vplyv na spôsob života príslušníkov menších neznamenujú automaticky odopretie práva podľa čl. 27. V danom prípade preto ťažobná aktivita v relevantnej oblasti neznamenal odopretie práva na uskutočňovanie vlastnej kultúry.⁹⁸ Výbor vo svojej následnej rozhodovacej činnosti opakovane využil stanovisko, formulované v posudzovanom prípade, keď varoval pred zvyšovaním rozsahu uskutočňovaných aktivít spôsobom, ktorý by viedol k porušeniu čl. 27 kedykoľvek v budúcnosti.⁹⁹ K identickému záveru dospel Výbor v prípade *Mahuika a ďalší proti Novému Zélandu*, keď však v odôvodnení konštatoval kultúrny aspekt významu, ktorý z pohľadu Maorov zohráva prístup k ich tradičným loviskám rýb. Podľa názoru Výboru rybolov tak komerčnej, ako aj nekomerčnej povahy požíva v prípade Maorov a ich hospodárskej odkázanosti na realizáciu tejto činnosti ochranu podľa čl. 27 Paktu.¹⁰⁰

---

⁹⁵ Ivan Kitok v. Sweden. Communication No. 197/1985, Human Rights Committee, U.N. Doc. CCPR/C/33/D/197/1985.

⁹⁶ Ivan Kitok, etnický príslušník Sámov, ktorý však stratil príslušnosť ku komunite obce svojho pôvodu, pričom táto mu nebola opätovne obnovená, v tomto prípade namietal, že ustanovenia švédskeho zákona o chove sobov vyhradzovali práva, vyplývajúce z chovu sobov výlučne členom sámskych obcí. Výbor svoje stanovisko, že Kitokovo právo podľa čl. 27 Paktu nebolo porušené, založil na tvrdení, že zmyslom vnútroštátnej právnej úpravy bolo zaručiť podmienky pre životaschopnosť a životný štandard pre Sámov ako skupinu.

⁹⁷ Ilmari Länsman et al. v. Finland. Communication No. 511/1992, Human Rights Committee, U.N. Doc. CCPR/C/52/D/511/1992.

⁹⁸ Prípád citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 9.4. a nasl.

⁹⁹ Tamtiež, para. 9.7.

¹⁰⁰ Apirana Mahuika et al. v. New Zealand. Communication No. 547/1993, Human Rights Committee, U.N. Doc. CCPR/C/70/D/547/1993, para. 9.3.

Významom práva na kultúrnu integritu sa Výbor pre ľudské práva zaoberal i v prípade *Hopu a Bessert proti Francúzsku*¹⁰¹, konštatoval však dôležitosť ochrany osobitostí pôvodných kultúr a tradícií v prípade individuálnej sťažnosti, ktorá nenamietala porušenie čl. 27 Paktu. Sťažovatelia v tomto prípade namietali porušenie ľudských práv v súvislosti s plánovanou výstavbou hotelového komplexu na pobreží ostrova Tahiti, s lokalitou ktorého spájali výskyt pozostatkov pohrebísk predkov súčasných Polynézanov. Hoci sťažovatelia nedokázali preukázať priamy vzťah potomstva voči predkom, ktorých telesné pozostatky mali byť na pohrebisku pochované, Výbor dospel ku konštatovaniu porušenia práv na rodinný a súkromný život v zmysle čl. 17, resp. čl. 23 Paktu. Z pohľadu Výboru rodinná príslušnosť v kultúrnom kontexte nie je viazaná výlučne na pokrvné príbuzenstvo, ale viaže sa k historickému potomstvu, v kontextuálnom ponímaní pojmu „rodina“. Plánovaná výstavba hotelového komplexu, nezohľadňujúc ochranu oprávnených záujmov potomkov pôvodných obyvateľov by v danom zmysle predstavovala rozpor s ustanoveniami čl. 17 a 23 Paktu.¹⁰²

Komplex načrtnutej medzinárodnej praxe sa zreteľne odráža v ustanoveniach Deklarácie o právach pôvodných obyvateľov z roku 2007. V zmysle spoločného cieľa o zachovanie kultúrnej diverzity ľudstva, ktorá sa prejavuje v kultúrnej rozmanitosti skupín pôvodného obyvateľstva¹⁰³, ako aj naliehavej potreby o ich zachovanie z hľadiska ich prínosu pre udržateľný rozvoj¹⁰⁴, ustanovuje rozsiahly komplex práv a nabáda štáty k ich rešpektovaniu a k všestrannej podpore všeobecne formulovaných cieľov. Osobitne možno uviesť najmä právo na uskutočňovanie a rozvoj vlastných kultúrnych tradícií a zvyklostí, vrátane hmotných i nehmotných prejavov

---

¹⁰¹ Francis Hopu & Tepoaitu Bessert v. France. Communication No. 549/1993, Human Rights Committee, U.N. Doc. CCPR/C/60/D/549/1993, Rev. 1 (1997).

¹⁰² Prípád citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 10.3. a nasl.

¹⁰³ Deklarácia už v 3. odseku svojej preambuly zdôrazňuje prínos pôvodných obyvateľov k diverzite a bohatstvu civilizácií a kultúr, vytvárajúc spoločné dedičstvo ľudstva.

¹⁰⁴ Vo svojom 11. odseku preambula Deklarácie vyzýva k rešpektovaniu poznatkov, kultúr a tradičných postupov pôvodného obyvateľstva, prispievajúcich k udržateľnému a rovnoprávnemu rozvoju a primeranému prístupu k životnému prostrediu. Uvedený cieľ je v súlade s Deklaráciou o životnom prostredí a rozvoji, formulovanou v rámci príslušnej Konferencie OSN, uskutočnenej v Rio de Janeiro v roku 1992, zdôrazňujúc „dôležitú úlohu, ktorú pôvodní obyvatelia môžu zohrávať v procese udržateľného rozvoja (...) s ohľadom na ich znalosti a tradičné postupy“. Rio Declaration on Environment and Development, U.N. Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, June 13, 1992, principle 22 (U.N. Doc. A/CONF. 151/26, Vol. 1, Annex 1, 1992).

vlastnej kultúry (čl. 11 Deklarácie); právo prejavovať, vykonávať, rozvíjať a šíriť duchovné a náboženské tradície, zvyky a obrady, vrátane práva na zachovávanie, ochranu a prístup k náboženským, rituálnym a iným kultúrnym pamiatkam, pohrebiskám, či iným lokalitám (čl. 12); právo na vlastný jazyk, históriu, slovesnosť, myšlienkové a písomné prejavy, vrátane práva na zachovanie označenia vlastných skupín, zemepisných názvov a vlastných mien (čl. 13); právo vytvárať a spravovať vlastný vzdelávací systém a vzdelávacie inštitúcie a vyučovať v nich vo vlastnom jazyku (čl. 14); právo na dôstojnosť a kultúrnu diverzitu, primerane reflektované vo vzdelávaní a prejavené v spoločnosti (čl. 15) a v neposlednom rade právo na informovanie vo vlastnom jazyku prostredníctvom vlastných masovokomunikačných prostriedkov (čl. 16).

V súlade so všeobecne formulovanými zásadami, ako aj primerane k jednotlivým konkrétne ustanoveným právam sú štáty vedené, a to už nepochybne aj vo svojej praxi¹⁰⁵ prístupom napomáhať istému, hoci minimálnemu štandardu podmienok vytváraných pre pôvodných obyvateľov na svojich územiach, v snahe o zachovanie kultúrnych tradícií pôvodných obyvateľov a slobodného uskutočňovania ich kultúrnych práv. Osobitne nesú záväzok zdržať sa akéhokoľvek konania, ktoré by priamo viedlo alebo mohlo mať za následok pozbavenie pôvodných obyvateľov ich skupinovej integrity, charakteristických znakov ich kultúrnej pôvodnosti, tradícií, spoločných hodnôt, či vo všeobecnosti ich etnickej identity¹⁰⁶. Za osobitne dôležité možno považovať zabránenie a dôsledné eliminovanie akýchkoľvek snáh o asimiláciu týchto charakteristických znakov pôvodných obyvateľov alebo likvidáciu ich kultúrnych osobitostí.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Na podklade príkladov z oficiálnych vyjadrení štátov, predkladajúcich pravidelné správy Pracovnej skupine OSN pre záležitosti pôvodného obyvateľstva možno ako príklad uviesť prijatie maorského jazykového zákona v roku 1987 Novým Zélandom, na základe ktorého sa maorský jazyk stal oficiálnym jazykom pre úradný styk (*Statement of the Government of New Zealand to the U.N. Working Group on Indigenous Populations*, 1989). Obdobne vláda Kolumbie v roku 1991 informovala o svojej novej ústave, ktorej ustanovenia zaručili jazykom jednotlivých skupín pôvodných obyvateľov oficiálny status a vytvorili predpoklady pre bilingválne vzdelávanie v pôvodných jazykoch (*Statement of the Government of Colombia to the U.N. Working Group on Indigenous Populations*, 1991). Z ďalších príkladov možno uviesť notifikáciu austrálskej vlády o tom, že uskutočnila ochranu posvätných miest Aborigines v blízkosti mesta Alice Springs na úkor výstavby vodnej priehrady (*Statement of the Government of Australia to the U.N. Working Group on Indigenous Populations*, 1991).

¹⁰⁶ Pri zdôraznení záväzkov, vyplývajúcich z ustanovenia čl. 8 ods. 2, písm. a) deklarácie.

¹⁰⁷ Zdôrazňujúc osobitne znenie ustanovení čl. 8 ods. 1 a čl. 8 ods. 2, písm. d) deklarácie.

3.4.3 Práva k pôde a prírodným zdrojom

Už vo východiskovom tvrdení možno konštatovať, že význam pôdy a prírodných zdrojov z pohľadu zachovania kultúrnych osobitostí, tradícií a duchovných hodnôt pôvodného obyvateľstva je všeobecne akceptovaný. V danom kontexte nemožno odhliadnuť od toho, že pôda a prírodné zdroje nemajú pre príslušníkov pôvodných komunít ani zďaleka len hospodársky charakter, ale v podstatnej miere súvisia s ich pôvodným sídelným priestorom, ako podstatným znakom ich pôvodnosti na danom teritóriu, pričom k danému územiu v nezanedbateľnej miere viažu aj svoje historické, duchovné a emocionálne väzby. Vzhľadom na prevládajúci charakter hospodárskych činností pôvodných obyvateľov, spätých takmer výlučne s pôdou, či prírodnými zdrojmi – či už ide prevládajúco o roľnícke, pastierske, lovecké, či zberačské spoločenstvá – nadobúdajú pôda a prírodné zdroje povahu existenčných hodnôt pre zachovanie, či ďalší rozvoj pôvodných komunít. Duchovný rozmer komunít sa potom neodmysliteľne prejavuje v úzkom spojení zvykov, tradícií, viery, presvedčenia, či ďalších kultúrnych hodnôt s miestom ich pôvodu, viažuceho sa k pôde, či inak teritoriálne vymedzenému priestoru.

Z pohľadu životnej filozofie, spoločnej pôvodným obyvateľom, žijúcich v mnohých štátoch sveta, možno vnímať súvisiaci, nemenej významný aspekt prístupu k pôde. Ide o odvodenie samotnej existencie človeka od spätosti s pôdou¹⁰⁸. Tento prístup možno dokumentovať na stanovisku Stáleho fóra pre záležitosti pôvodného obyvateľstva, pôsobiaceho pri Hospodárskej a sociálnej rade OSN : *„Pôda je základom života a kultúry pôvodných obyvateľov na celom svete. Bez práv, viažucim sa a rešpektujúcim tento vzťah k pôde, územiu a prírodným zdrojom je prežitie pôvodných obyvateľov a zachovanie ich vlastnej, osobitej kultúry ohrozené.“*¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ Glenn pre vyjadrenie spätosti existencie a identity pôvodných obyvateľov s pôdou používa pojem gréckeho pôvodu „*kthonos*“ (zem, pôda). Z neho potom odvodzuje prívlastok „*chtonický*“ pre vyjadrenie osobitého vzťahu pôvodných obyvateľov k životu, plynutiu času a spätosti s pôdou. Glenn: The Three Ironies of the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 171-182, na str. 173.

¹⁰⁹ Permanent Forum on Indigenous Issues, Report on the Sixth Session (14-15 May 2007), Economic and Social Council Official Records Supplement No. 23. U.N. Doc. E/2007/42, E/C.19/2007/12, para. 4.

V uvedenom zmysle možno poukázať na znením identické čl. 1 ods. 2 oboch medzinárodných paktov OSN z roku 1966, ktoré disponovanie prírodným bohatstvom a zdrojmi charakterizujú ako „prostriedky vlastnej existencie“, ktoré za žiadnych okolností nemožno obmedziť, či odňať.¹¹⁰ Táto existenčná povaha sa prelína s právom vlastníť majetok, ktoré je ako ľudské právo uznané všetkými relevantnými dokumentmi medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv. Za dôležité možno považovať, že toto právo je garantované každému a možno ho realizovať tak individuálne, ako aj skupinovo.¹¹¹

James Anaya upozorňuje na skutočnosť, že vzhľadom na rozdiely vo vnímaní inštitútu vlastníctva v prípade prevládajúcej spoločnosti a podstatou a významom vlastníctva v jeho chápaní pôvodnými obyvateľmi naďalej pretrvávajú historické prejavy diskriminácie, vyplývajúce z niekdajšieho odňatia pôdy pôvodným obyvateľom. Nepochopenie významu pôdy, ktorý má pre pôvodných obyvateľov, bolo prelomené jej vnímaním ako hospodárskej hodnoty, ktorú možno vyčíslieť finančne a za finančne vyjadrenú kompenzáciu napríklad vyvlastniť.¹¹² V kontraste s praxou štátov, prejavujúcou sa ešte aj v nedávnej minulosti, sú medzinárodnoprávne nástroje ochrany práv pôvodného obyvateľstva založené na potvrdení charakteru pôdy a prírodných zdrojov pre pôvodných obyvateľov ako hodnôt *sui generis*, neodmysliteľne spojených s ich existenciou a nevyhnutným predpokladom ďalšieho rozvoja týchto skupín. Právam k pôde je venovaná samostatná 2. časť Dohovoru ILO č. 169 z roku 1989, pričom spoločné uvodzovacie ustanovenie k tejto časti uvádza, že „*pri uplatňovaní tejto časti dohovoru je povinnosťou zmluvných strán rešpektovať osobitý význam, ktorý má pre príslušníkov dotknutých skupín spojenie s pôdou alebo územím, ktoré obývajú alebo iným spôsobom využívajú, z hľadiska vlastnej kultúry a duchovných hodnôt a osobitne kolektívny charakter tohto vzťahu.*“¹¹³ V zmysle druhého odseku čl. 13 predstavuje „pôda“ súhrnný pojem pre označenie

---

¹¹⁰ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. G.A. Res. 2200 A (XXI), Dec. 16, 1966, Art. 1 (2); International Covenant on Civil and Political Rights. G.A. Res. 2200 A (XXI), Dec. 16, 1966, Art. 1 (2).

¹¹¹ Čl. 17 Všeobecnej deklarácie ľudských práv. Universal Declaration of Human Rights. G.A. Res. 217 A (III), Dec. 10, 1948.

¹¹² Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 142.

¹¹³ Čl. 13 ods. 1 Dohovoru. Convention (No. 169) Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries. ILO, June 27, 1989.

celého komplexu životného prostredia, pôvodným obyvateľstvom obývaného alebo inak využívaného územia.¹¹⁴

Vo svojom čl. 14 venuje dohovor pozornosť právam vlastníctva a držby. Vyzýva štáty k uznaniu týchto práv pôvodných obyvateľov vo vzťahu k pôde, ktorú obývajú od nepamäti. Nad rámec tejto všeobecnej ochrany zdôrazňuje potrebu v primeraných prípadoch uskutočniť opatrenia, smerujúce k ochrane práv dotknutých skupín užívať pôdu, ktorú neobývajú bezvýhradne, ku ktorej sa však viaže zaobstarávanie obživy, či iné tradičné aktivity, realizované na tejto pôde od nepamäti.¹¹⁵ Zdá sa byť nepochybné, že vzťah, nadväzujúci na tradičné osídlenie, musí pretrvávať do súčasnosti a je teda založený na kontinuálnom, a v optimálnom prípade historicky neprerušenom faktickom, a nielen emocionálnom vzťahu k pôde, či všeobecne k pôvodnému sídelnému územiu.

Čl. 15 dohovoru vymedzuje ochranu práv pôvodných obyvateľov vo vzťahu k prírodným zdrojom. Rozsah predmetného práva nepriznáva bezvýhradne, keďže konštatuje, že právo k prírodným zdrojom „zahŕňa právo podieľať sa na užívaní, spravovaní a zachovávaní týchto zdrojov“. Možnosť podieľať sa na správe, využívaní nerastného bohatstva, či iných, najmä podpovrchových ložísk, je však v situáciách, v ktorých vlastníctvo vo vzťahu k nim využíva konkrétny štát, z pohľadu odseku 2 čl. 15 pre pôvodných obyvateľov limitované. Ustanovenie v tejto časti vyzýva štáty k plneniu konzultačnej povinnosti so zástupcami pôvodných komunít o využívaní zdrojov a na primerané rešpektovanie ich záujmov. V prípade, ak činnosťou štátu pôvodné obyvateľstvo utrpelo škodu, v zmysle čl. 15 ods. 2 mu bude prislúchať náhrada.¹¹⁶

V zmysle čl. 16 dohovoru môže dôjsť k presídleniu pôvodného obyvateľstva z územia, ku ktorému sa viaže charakter jeho pôvodnosti, len vo výnimočnom prípade. Ak dôvody na presídlenie pominú, existuje právo pôvodných obyvateľov vrátiť sa na pôvodné územie.

---

¹¹⁴ Čl. 13 ods. 2 dokumentu, citovaného v predchádzajúcej poznámke.

¹¹⁵ Čl. 14 ods. 1 dokumentu, citovaného v predchádzajúcich poznámkach vo svojej poslednej vete uvádza, že osobitnú pozornosť v danom kontexte je potrebné venovať kočovným skupinám a roľníkom, hospodáriacim v systéme striedavého poľnohospodárstva, stabilne neusadeným na konkrétnom území (angl. *shifting cultivators*).

¹¹⁶ Čl. 15 dohovoru, citovaného v predchádzajúcich poznámkach. K porovnaniu čl. 15 s aplikačným rozsahom relevantného práva v zmysle Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov vid' výklad nižšie.

V opačnom prípade majú nárok na pridelenie pôdy prinajmenej rovnakej kvality, rovnakého právneho režimu, a to takej, ktorá im zaručí pokrytie budúcich potrieb a podmienky pre ďalší rozvoj. Taktiež platí povinnosť náhrady škody, prípadne inej ujmy, ak k nej v daných situáciách dôjde.¹¹⁷

Za osobitne dôležité v kontexte ustanovení práv k pôde a prírodným zdrojom možno považovať procesné ustanovenie čl. 14 ods. 3 dohovoru. Ako bude ešte predmetom osobitnej pozornosti tejto práce v jej ďalšom priebehu, venuje príslušné ustanovenie pozornosť vnútroštátnym procesom v prípade konaní o nárokoch príslušníkov pôvodných obyvateľov, súvisiacich s právnymi vzťahmi k pôde.¹¹⁸ Ustanovuje povinnosť zmluvných strán vytvoriť a garantovať vo svojich vnútroštátnych právnych poriadkoch primerané procesné postupy na riešenie žalôb, týkajúcich sa pôdy. Nakoľko nepochybným významom tohto ustanovenia je reagovať na prípady nielen súčasné, no predovšetkým riešiť dopady krívd z minulosti, cieľom vnútroštátnych konaní má byť náprava situácií, ktoré pôvodnému obyvateľstvu odňali, prerušili, či spochybnili právny vzťah k pôde a znemožnili prístup k prírodným zdrojom.

V súvislosti s analyzovanými ustanoveniami Dohovoru ILO č. 169 (1989) Inter-americký súd pre ľudské práva vo veci *Mayagna Awas Tingni proti Nikarague* vyslovil názor, že Nikaragua porušila vlastnícke práva pôvodných obyvateľov Mayagna Awas Tingni tým, že udelila koncesiu na ťažbu dreva na území pôvodných obyvateľov zahraničnej spoločnosti. Na podklade tejto situácie Súd zdôraznil, že Nikaragua nezabezpečila pre pôvodné obyvateľstvo adekvátne uznanie a ochranu jeho právneho vzťahu k pôde. Konštatoval, že podstata inštitútu vlastníctva v sebe zahŕňa kolektívny vlastnícky vzťah pôvodného obyvateľstva, a to aj v prípade, ak vlastníctvo nie je založené na vlastníckom titule, či inom osobitnom uznaní zo strany štátu. Pre vysvetlenie možno uviesť, že tak, ako v prípade väčšiny pôvodných komunít atlantického pobrežia na území Nikaraguy, ani pre Awas Tingni neexistovalo formálne štátne uznanie titulu k pôde, hoci

---

¹¹⁷ Čl. 16 dohovoru, citovaného v predchádzajúcich poznámkach.

¹¹⁸ V odbornej literatúre je problematike vnútroštátnych procesných postupov venovaná rozsiahla pozornosť. Na príklade niektorých štátov možno tvrdiť, že práve prax vnútroštátnych súdov viedla k zdôrazneniu medzinárodného významu ochrany práv pôvodných obyvateľov. K tejto téme pozri napr. Kulchynski (ed.): *Unjust Relations: Aboriginal Rights in Canadian Courts*. 1994; Havemann (ed.): *Indigenous Peoples Rights in Australia, Canada and New Zealand*. 1999; resp. McHugh: *Aboriginal Title. The Modern Jurisprudence of Tribal Land Rights*. 2011.

ustanovenia ústavy i ďalších právnych predpisov Nikaraguy formulovali všeobecné pravidlo, podľa ktorého existujú práva pôvodných obyvateľov k pôde, ktorú od nepamäti obývajú. Súd zdôraznil, že pri absencii osobitného administratívneho uznania štát nepodnikol dostatočné záruky a nevyhnutné aktívne opatrenia na ochranu práva vlastníť majetok v zmysle medzinárodných záväzkov a osobitne porušil príslušné právo podľa čl. 21 Amerického dohovoru o ľudských právach. Napriek nepopierateľnej skutočnosti, že vnútroštátny právny poriadok Nikaraguy reflektuje kolektívne vlastníctvo pôvodných obyvateľov, práva založené medzinárodnoprávnymi nástrojmi ochrany ľudských práv majú nezávislý charakter na vnútroštátnej úprave. Nezávisle od vnútroštátneho práva medzinárodné ľudské právo vlastníť majetok môže byť v kolektívnom prejave vo vzťahu k pôvodným obyvateľom, a to v súlade s ich vlastnými zvykmi a tradíciami ponímané tak, že držba pôdy pri absencii právneho titulu bude postačujúca na priznanie oficiálneho uznania majetkových práv. Nadväzujúc na uvedené pôvodní obyvatelia nebudú disponovať len majetkovými právami k pôde svojich tradičných sídelných území v súlade s príslušným režimom ochrany podľa Amerického dohovoru o ľudských právach, ale majú zároveň nárok na ochranu zo strany štátu v situáciách, v ktorých sú ich práva vystavené nebezpečenstvu. V tomto zmysle podľa stanoviska Súdu majú pôvodní obyvatelia právo od štátu očakávať, že uskutoční delimitáciu, demarkáciu a vymedzenie právneho titulu k územiu, patriacemu komunite pôvodného obyvateľstva.¹¹⁹

Opierajúc sa o stanovisko v prípade *Awas Tingni*, Súd v prípade skupiny pôvodných obyvateľov *Yakye Axa proti Paraguaju*¹²⁰ zdôraznil, že úzke, osobitne kultúrne väzby pôvodných obyvateľov, viažuce sa k ich tradičným územiám a na nich sa nachádzajúcim prírodným zdrojom, musia byť chránené v súlade s čl. 21 Amerického dohovoru o ľudských právach. Tento aspekt prístupu je v aplikačnej praxi nový a bude predmetom pozornosti v ďalšom výklade.

Do tretice z rozhodovacej činnosti Inter-amerického súdu pre ľudské práva vo veci

---

¹¹⁹ Case of the *Awas Tingni Mayagna (Sumo) Indigenous Community v. the Republic of Nicaragua*. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 79 (Judgement on Merits, Reparations and Costs of Aug. 31, 2001), paras. 142-155.

¹²⁰ Case of the *Yakye Axa Indigenous Community v. Paraguay*. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 125/05 (Judgement on Merits, Reparations and Costs of June 17, 2005).

Mayských pôvodných skupín obyvateľstva proti Belize Súd opätovne potvrdil, že medzinárodné ľudské právo vlastníť majetok podporuje práva pôvodných obyvateľov k pôde tým, že z pozície medzinárodnoprávnej práva k pôde pôvodných obyvateľov robí nezávislými od ich predchádzajúceho uznania vo sfére príslušného vnútroštátneho právneho poriadku.¹²¹ Súd tu, podobne ako v prípade *Awas Tingni* rozhodol, že Belize porušilo majetkové práva Mayských pôvodných spoločností podľa noriem medzinárodného práva tým, že neuznalo a nezabezpečilo účinnú ochranu ich tradičných pozemkových práv, keď udelilo koncesie pre uskutočnenie ťažby dreva a prieskumu ložísk ropy na tradičných Mayských sídelných územiach.¹²²

Dokumentujúc na príklade z praxe Európskeho súdu pre ľudské práva, zapadajúc do kontextu posudzovaných aspektov sa v prípade *Könkmämä proti Švédsku* obyvatelia 39 sámskych obcí domáhali výlučnosti svojich práv na lov a rybolov, ktoré odvodzovali od obyčají, uplatňovaných od nepamäti. Vo svojej sťažnosti tvrdili, že Švédsko svojou právnou úpravou zasiahlo do týchto práv porušením práva na pokojné užívanie majetku, ako je toto právo formulované v čl. 1 prvého dodatkového protokolu Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Európska komisia pre ľudské práva ako predchodkyňa ESĽP vyjadrila názor, že chov sobov, lov divej zveri a rybolov predstavujú základné a neodmysliteľné prejavy sámskej kultúry a v tomto zmysle práva, ktorých sa sťažovatelia domáhali, je možné vnímať ako práva viažuce sa k vlastnému majetku v zmysle čl. 1 prvého dodatkového protokolu. Vo vzťahu k predloženej sťažnosti však Komisia nedospela k záveru v podobe rozhodnutia vo veci samej, nakoľko sťažnosť zamietla ako neprípustnú pre nevyčerpanie vnútroštátneho súdneho postupu.¹²³

V činnosti orgánov aplikácie medzinárodného práva nachádza v nadväznosti na rozhodnutie vo veci pôvodných obyvateľov *Awas Tingni* ohlas vývoj osobitnej

---

¹²¹ Case of Maya Indigenous Communities v. Belize. Inter-American Court of Human Rights, Report No. 96/03 (Oct. 24, 2003), paras. 116-118.

¹²² Prípad, citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 121 a nasl.

¹²³ *Könkmämä a 38 ďalších sámskych obcí proti Švédsku* (*Könkmämä and 38 other Saami Villages v. Sweden*. ECHR, Application No. 27033/1995). Rozhodnutie o prípustnosti sťažnosti z 25. novembra 1996.

medzinárodnoprávnej úpravy na ochranu práv pôvodného obyvateľstva. V prípade *Mary a Carrie Dann proti Spojeným štátom americkým*¹²⁴ Inter-Americká komisia pre ľudské práva vyzdvihla význam Dohovoru ILO č. 169 pre ochranu tradičných foriem právnych vzťahov k pôde v prípade pôvodných obyvateľov, pričom vznikajúci systém medzinárodnoprávnej úpravy v danej oblasti označila ako právny režim *sui generis*. Osobitne zvýraznila význam aktuálneho vývoja medzinárodnej úpravy i vo vzťahu k štátom, ktoré nie sú zmluvnými stranami príslušných medzinárodnoprávných dokumentov.¹²⁵ Napokon už v prípade *Awas Tingni* Inter-americká komisia vo svojom záverečnom stanovisku zdôraznila stav narastajúceho konsenzu významnej časti medzinárodného spoločenstva v otázkach, týkajúcich sa práv pôvodných obyvateľov vo vzťahu k pôde na nimi tradične obývaných územiach. Ako výsledok tohto konsenzu konštatuje existenciu obyčajových pravidiel medzinárodného práva v danej oblasti.¹²⁶ Ako pomerne prelomový, no nepochybne výstižný možno vnímať záver komisie, vymedzujúc, čo na základe svojho názoru považuje za „všeobecné medzinárodnoprávne zásady“, uplatňované v rámci Inter-amerického systému i v oblasti aplikácie medzinárodného práva vo všeobecnosti:

1. Právo pôvodných obyvateľov na právne uznanie ich rôznorodých a osobitých foriem a prejavov kontroly, držby a využívania územia a majetku.
2. Uznanie vlastníctva a práv držby s ohľadom na vzťahy k pôde, územiu a prírodným zdrojom vo vymedzenom geografickom priestore, ktorý historicky obývajú.
3. V prípadoch, v ktorých sa majetkové a užívacie práva pôvodných obyvateľov odvodzujú od práv, existujúcich pred vznikom štátu, uznanie trvalého a nescudziteľného titulu pôvodných obyvateľov zo strany príslušného štátu, pričom k akejkoľvek zmene tohto titulu môže dôjsť výlučne v zhode medzi štátom a pôvodnými obyvateľmi, pri ich úplnej znalosti povahy alebo vlastností daných majetkových práv. Predpokladá sa tiež právo na

---

¹²⁴ *Mary and Carrie Dann v. United States* (Case No. 11.140). Inter-American Court of Human Rights, Report No. 75/02 (Dec. 27, 2002).

¹²⁵ Prípád citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 127 a nasl.

¹²⁶ Final Written Arguments of the Inter-American Commission on Human Rights before the Inter-American Court of Human Rights in the Case of the Mayagna (Sumo) Indigenous Community of Awas Tingni Against the Republic of Nicaragua, Aug. 10, 2001, para. 64, in: *Arizona Journal of International and Comparative Law* 367 (2002), 62-66.

spravodlivú náhradu v prípade, ak budú majetkové alebo užívacie práva nenahraditeľne stratené.¹²⁷

Napriek nepochybne priaznivým predpokladom, ktoré v oblasti práv pôvodného obyvateľstva k pôde a prírodným zdrojom vytvoril normatívny rámec Dohovoru ILO č. 169 (1989) nemožno odhliadnuť od nepopierateľnej skutočnosti, že v období zvýšených potrieb globalizovanej ekonomiky a otvárania sa trhov menej rozvinutých ekonomík zahraničným investíciám sa hospodárske aktivity, predstavujúce ťažbu nerastných surovín, ťažbu dreva, veľké infraštruktúrne projekty, akými sú budovanie diaľnic, priehrad a pod., či monokultúrne hospodárenie stávajú synonymickými s porušovaním práv pôvodných obyvateľov, vedúc k pokračujúcemu napätiu a konfliktom medzi pôvodnými obyvateľmi, štátmi a nadnárodnými korporáciami. Práve z tohto dôvodu sa v procese príprav a vzniku Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov pristupovalo s osobitným dôrazom na presnosť, zreteľnosť a jednoznačnosť formulovania použitých pojmov, vyjadrujúcich práva k pôde, územiu a prírodným zdrojom a ich nadväznosti na súvisiace práva, spojené tak so sebauvedomovacím, ako aj sebaurčovacím procesom pôvodných obyvateľov.

Nadväzujúc na význam, ktorým Dohovor ILO č. 169 (1989) reflektuje osobitý vzťah pôvodných obyvateľov, tradične viazaných k pôde, Deklarácia OSN z roku 2007 zdôrazňuje pôdu ako kľúčový element fyzickej existencie, ako aj ich duchovnej a kultúrnej podstaty.¹²⁸ Túto súvislosť najzreteľnejšie vyjadruje čl. 25 Deklarácie, keď uvádza: „*Pôvodní obyvatelia majú právo udržiavať a upevňovať duchovné väzby k im tradične patriacej, nimi obývanej, či nimi inak využívanej pôde, územiám, vodám a pobrežným moriam, ako aj ďalším prírodným zdrojom a niesť záväzky voči týmto hodnotám vo vzťahu k budúcim generáciám.*“ Týmto ustanovením Deklarácia vyjadruje nielen osobitný duchovný vzťah pôvodných obyvateľov k pôde a územi,

---

¹²⁷ Mary and Carrie Dann v. United States (Case No. 11.140). Inter-American Court of Human Rights, Report No. 75/02 (Dec. 27, 2002), para. 130.

¹²⁸ Uvedené možno dokumentovať na myšlienke predsedu Sámskeho parlamentu vo Švédsku, člena Sámskej rady a Stáleho fóra OSN pre záležitosti pôvodného obyvateľstva Larsa-Andersa Baera, ktorý uviedol: „Bez pôdy a znalostí, ktoré pochádzajú najmä z jej využívania, nemôžeme ako pôvodní obyvatelia prežiť.“ Podľa: Gilbert, Doyle: A New Dawn over the Land: Shedding Light on Collective Ownership and Consent, str. 294.. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 289-328.

ale aj medzigeneračný postoj k majetkovým právam a väzbám k pôde. Ide o hodnotu, prenášanú z pokolenia na pokolenie, ku ktorej sa viažu historické dedičné vzťahy.

Komplexný charakter prístupu k právam, viažucim sa k pôde sa zreteľne prejavuje i v ďalších ustanoveniach deklarácie. Osobitne možno zdôrazniť prístup čl. 8, formulujúceho zákaz nútenej asimilácie alebo kultúrnej deštrukcie. Práva k pôde tak opätovne viaže k ich vnímaniu ako mimo iného kultúrnej hodnote. V zmysle čl. 8 ods. 2, písm. b) sa štátom ukladá povinnosť zabezpečiť efektívne nástroje na prevenciu a nápravu konaní, ktorých cieľom alebo dôsledkom je pozbavenie pôvodných obyvateľov ich pôdy, území alebo prírodných zdrojov. V obdobnom duchu ustanovenie čl. 10 uvádza, že „*pôvodní obyvatelia nesmú byť proti svojej vôli vysídlení zo svojej pôdy alebo svojich území.*“ Akýkoľvek zásah do práv k pôde možno uskutočniť výlučne s ich súhlasom, na základe ich slobodne prejavenej vôle, pri spravodlivej a primeranej náhrade a s možnosťou návratu.¹²⁹

Pre úplnosť výpočtu ustanovení Deklarácie, upravujúcich právne vzťahy pôvodných obyvateľov k pôde, nemožno neuviesť čl. 26, ktorý možno charakterizovať ako všeobecné a univerzálne ustanovenie vyjadrenia práv k pôde, územiu a prírodným zdrojom. Predmetné ustanovenie zakladá toto právo ako právo majetkové a zaväzuje štáty uznať ho a zabezpečiť mu ochranu v režime, zodpovedajúcom tradičným formám vecných práv k pôde, uplatňovaných pôvodným obyvateľstvom.

Bude dôležité zdôrazniť, že kým viaceré z ustanovení Deklarácie rozlišujú medzi pôvodnými obyvateľmi a príslušníkmi pôvodných obyvateľov, ustanovenia, upravujúce práva k pôde tento rozdiel nevykazujú, keď ich adresujú nie jednotlivcom, ale pôvodným obyvateľom – teda subjektu, vymedzenému skupinovo. Možno preto tvrdiť, že sa v tomto prípade uplatní dikcia ustanovenia čl. 1 Deklarácie na právo „užívať ľudské práva v plnom rozsahu, a to buď kolektívne alebo individuálne“, s dôrazom kladeným na prívlastok, uvedený ako prvý.

Na podklade systematiky ustanovenia čl. 26 nemožno opomenúť ďalšiu významnú súvislosť. Ide o tú súčasť kolektívnych práv pôvodných obyvateľov k pôde, ktorou sú práva

---

¹²⁹ Čl. 10 Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov.

k nerastným, prírodným, či iným zdrojom, viažucim sa k danej pôde, či všeobecne územne vymedzenému priestoru. Vymedzenie práv má osobitný význam z hľadiska globálnych záujmov o využívanie základných surovín, nachádzajúcich sa v nezanedbateľnom rozsahu práve na územiach pôvodných obyvateľov. Na už posudzovaných prípadoch z aplikačnej praxe možno dokumentovať, že záujmy o kontrolu, správu a využívanie prírodných zdrojov sú rozhodujúcou súčasťou mnohých historických, nezriedka však v súčasnosti pokračujúcich, či novovznikajúcich konfliktov¹³⁰ medzi štátmi, pôvodným obyvateľstvom a ďalšími aktérmi, zúčastnenými na realizácii hospodárskych činností na územiach pôvodných obyvateľov. Z uvedeného hľadiska formulovanie práv k pôde ako práv zahŕňajúcich vzťah k prírodným zdrojom, viažucim sa k danému územiu, predstavuje zásadný prielom v normatívnom vymedzení práv pôvodného obyvateľstva. Kým Dohovor ILO č. 169 rozlišuje medzi právom vlastniť pôdu a územie na jednej strane a právom využívať prírodné zdroje na strane druhej, Deklarácia z roku 2007 vníma okruh práv k pôde a práv k prírodným zdrojom spoločne a nerozdielne. Spája práva „vlastniť, užívať, rozvíjať a spravovať pôdu, územia a zdroje, ktoré pôvodným obyvateľom prináležia na základe tradičných vlastníckych väzieb, iných foriem tradičnej držby, ich tradičného využívania alebo nadobudnutých iným spôsobom“ do jedného celku.¹³¹

Je vcelku pochopiteľné, že prevládajúci postoj štátov, považujúcich vlastníctvo prírodných zdrojov za neodmysliteľne spojené so samotnou koncepciou štátu, nebolo jednoduché prekonávať. Ako už bolo dokumentované na prípadoch z aplikačnej praxe, orgánom, ktorý v ostatnom období dokumentoval výraznú aktivitu v procese presadzovania medzinárodnoprávných noriem, týkajúcich sa práv pôvodného obyvateľstva, je Inter-americký súd pre ľudské práva. Ten vo svojej novšej rozhodovacej praxi vo zvýšenej miere reflektuje dynamický vývoj medzinárodnoprávnej úpravy. Nie je prekvapivé, že práve ochrana práv,

---

¹³⁰ Rastúci problém rozvíjajúceho sa rozsahu hospodárskych aktivít, či uskutočňovania infraštruktúrnych projektov štátmi na územiach pôvodných obyvateľov, obmedzujúci ich záujmy a nezriedka vedúci k vyvlastneniu ich pôdy a pozbavenia možnosti disponovať prírodnými zdrojmi, ku ktorému dochádza bez slobodne prejaveneho súhlasu pôvodných obyvateľov, bol zo strany zástupcov pôvodných obyvateľov pomenovaný pojmom „rozvojová agresia“ (angl. *development aggression*). Bližšie k uvedenému: Gilbert, Doyle: A New Dawn over the Land: Shedding Light on Collective Ownership and Consent. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, na str. 304.

¹³¹ Čl. 26 ods. 2 deklarácie.

viažucich sa k prírodným zdrojom, je i v súčasnosti osobitne frekventovaná. Akokoľvek, vyššie citované rozhodnutie vo veci *Awas Tingni* možno predsa len považovať za precedenčne pôvodné, o ktoré sa Súd vo svojej ďalšej rozhodovacej činnosti viac, či menej opiera. Súd svoje pôvodné stanovisko potvrdil a ďalej rozvinul v prípade kmeňového spoločenstva skupiny *Saramaka proti Surinamu*.¹³² Citujúc z relevantnej časti výroku Súd konštatoval, že „právo užívať a disponovať vlastným územím by v kontexte pôvodných a kmeňových komunit¹³³ postrádalo svoj zmysel, ak by sa neviazalo k prírodným zdrojom, ktoré sa nachádzajú na tomto území a pod jeho povrchom. V tejto súvislosti sa požiadavka kolektívneho vlastníctva pôdy príslušníkov pôvodných a kmeňových obyvateľov odvodzuje od nevyhnutnosti zabezpečiť ochranu a trvalosť správy a využívania prírodných zdrojov, súvisiacich so zachovávaním ich vlastného spôsobu života. Spojitosť medzi územím a prírodnými zdrojmi, nevyhnutnými pre ich fyzické a kultúrne prežitie je presne tým, čo si vyžaduje ochranu podľa čl. 21 Dohovoru¹³⁴ v záujme garantovať príslušníkom pôvodných a v kmeňoch žijúcich komunit právo užívať a disponovať svojím vlastným majetkom. Z uvedeného vyplýva, že prírodné zdroje, nachádzajúce sa na povrchu a pod povrchom územia, patriaceho pôvodným a kmeňovým obyvateľom, ktoré podliehajú ochrane v zmysle čl. 21 sú takými prírodnými zdrojmi, ktoré boli tradične využívané a nevyhnutné pre samotné zachovanie, rozvoj a ďalšiu existenciu spôsobu života týchto obyvateľov.“¹³⁵ Je nepochybné, že Súd tvrdením, že by nemalo význam uznať práva k pôde pôvodných obyvateľov bez uznania ich práv k prírodným zdrojom, aplikoval východisko príbuzné prístupu Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov v identickej súvislosti. Možno tak tiež

---

¹³² Case of the Saramaka People v. Suriname. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 172/07 (Nov. 28, 2007).

¹³³ Využitie zdvojeného pojmu „pôvodné a kmeňové komunity“ v odôvodnení Súdu má svoj osobitný význam. Obyvatelia skupiny Saramaka totiž na území Surinamu nepredstavujú pôvodné obyvateľstvo, keďže ako príslušníci komunity Maroonov sú potomkami skupiny afrického pôvodu, násilne presunutých na územie Surinamu v období kolonializmu. Súd na nich ako na spoločenstvo, zachovávajúce si kmeňový spôsob života, aplikoval rovnaký štandard ochrany, aký adresuje pôvodnému obyvateľstvu, nakoľko ich spoločenské, kultúrne a hospodárske charakteristiky, ako aj ich vlastné normy, obyčaje a tradície ich zreteľne odlišujú od ostatných častí spoločnosti, pričom si vyvinuli osobitný vzťah k územiu, ktoré obývajú. Súd tu zreteľne aplikuje definičné vymedzenie v kmeňoch žijúceho obyvateľstva v zmysle čl. 1 ods. 1, písm. a) Dohovoru ILO č. 169 (1989). Pozn. autora, podľa: *Saramaka People v. Suriname*, v zmysle predchádzajúcej poznámky, para. 84.

¹³⁴ Výrok sa odvoláva na Americký dohovor o ľudských právach. (pozn. autora)

¹³⁵ *Saramaka Case* (pozn. 132), para. 122.

dokumentovať zásadný posun a vývoj v reflektovaní práv pôvodných obyvateľov v medzinárodnom práve od prijatia Dohovoru ILO v roku 1989.

3.4.3.1 Zásada slobodne prejaveneho predchádzajúceho informovaného súhlasu pôvodných obyvateľov v kontexte ich práv k pôde a prírodným zdrojom

Za účelom dať výraz právam pôvodných obyvateľov vo vzťahu k územi, pôde a prírodným zdrojom prináša Deklarácia OSN z roku 2007 novú zásadu, na ktorej je popri zásade práva na sebaurčenie formulovaný aktuálny medzinárodnoprávny systém ochrany práv pôvodného obyvateľstva – zásadu slobodne prejaveneho informovaného súhlasu pôvodných obyvateľov, uskutočneného pred akýmkoľvek rozhodnutím, týkajúcim sa ich práv a oprávnených záujmov. V istom zovšeobecnení možno tvrdiť, že prejaveneý súhlas pôvodných obyvateľov vo vzťahoch so štátmi nie je novým fenoménom a objavuje sa už v priebehu niekoľkých storočí v ich vzájomných vzťahoch, pôvodne v podobe dohôd, či zmlúv uzatvorenými medzi pôvodnými obyvateľmi a štátmi, kolonizujúcimi ich územia.¹³⁶ Hoci už Dohovor ILO č. 169 z roku 1989 predpokladá kvalifikovaný súhlas v prípade presídlenia pôvodných obyvateľov¹³⁷, či dosahovanie konsenzu a súhlasu pri vykonávaní opatrení v zmysle dohovoru¹³⁸, vo väčšine ostatných prípadov vyžaduje od štátov len splnenie konzultačnej povinnosti.¹³⁹ Deklarácia OSN o právach pôvodných obyvateľov konzultačnú povinnosť opúšťa v prospech výrazu zásady slobodne prejaveneho informovaného súhlasu pôvodných obyvateľov. Možno tvrdiť, že cieľom tohto normatívneho posunu je vnímanie pôvodného obyvateľstva ako rovnocenných aktérov vo vzťahoch s inými subjektmi, ak sa proces, v ktorom k prejavenu súhlasu má dôjsť, akýmkoľvek spôsobom, a to hoci aj potenciálne, dotýka základných fyzických alebo kultúrnych podmienok

---

¹³⁶ Gilbert, Doyle: A New Dawn over the Land: Shedding Light on Collective Ownership and Consent. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 305.

¹³⁷ Čl. 16 ods. 2 dohovoru.

¹³⁸ Čl. 6 ods. 2 dohovoru.

¹³⁹ Tak napríklad v prípade prieskumu alebo využívania podpovrchových ložísk nerastných surovín v zmysle čl. 15 ods. 2 dohovoru.

života alebo iných oprávnených záujmov pôvodných obyvateľov.¹⁴⁰ Vo svojom stanovisku z roku 2009 vo veci *Poma-Poma proti Peru*¹⁴¹ tento prístup potvrdil Výbor pre ľudské práva, keď vyjadril, že pre účinnosť zastúpenia pôvodných obyvateľov v rozhodovacom procese sa vyžaduje ich predchádzajúci slobodný informovaný súhlas, pričom prosté konzultovanie je nepostačujúce k tomu, aby bolo možné dosiahnuť ochranu práv pôvodných obyvateľov v súlade s čl. 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.

Bude vhodné zdôrazniť, že hoci zásada slobodne prejaveneho informovaného súhlasu nachádza svoje osobitné vyjadrenie v prípade práv k pôde, územiu a prírodným zdrojom, v nemenej významnej intenzite a rozsahu sa dotýka tiež ďalších práv pôvodných obyvateľov, akými sú práva kultúrnej povahy, práva duševného vlastníctva, náboženské a duchovné aspekty vlastníckeho charakteru a v nemenej významnom rozsahu účasť na rozhodovacích legislatívnych, či administratívnych procesoch, ktoré môžu mať vplyv vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu.¹⁴²

Vo vzťahu k právam k pôde, územiu a prírodným zdrojom Deklarácia výslovne požaduje vyjadrenie súhlasu v nasledovných situáciách. Súhlas pôvodných obyvateľov musí predchádzať akémukoľvek presídleniu pôvodných obyvateľov z ich pôdy alebo území.¹⁴³ Súhlas je tiež potrebné dosiahnuť pred uložením alebo likvidáciou nebezpečných materiálov na pôde a územiach pôvodných obyvateľov.¹⁴⁴ Do tretice, pôvodní obyvatelia majú nárok na náhradu za svoju pôdu, územia a prírodné zdroje, ktoré tradične vlastnili, nadobudli alebo užívali a ktoré im boli odňaté, odobraté, okupované, poškodené alebo využité proti ich vôli, teda „bez ich

---

¹⁴⁰ V zmysle správy osobitného spravodajcu OSN pre ľudské práva a základné slobody pôvodných obyvateľov Jamesa Anayu. Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights and Fundamental Freedoms of Indigenous Peoples (S. James Anaya). Addendum A/HRC/9/9/Add. 1, Annex 1 (Aug. 15, 2008), para. 39.

¹⁴¹ *Poma-Poma v. Peru*. Communication No. 1457/2006, Human Rights Committee, U.N. Doc. CCPR/C/95/D/1457/2006 (Apr. 24, 2009).

¹⁴² Predmetné právo je formulované v čl. 19 deklarácie.

¹⁴³ Čl. 10 deklarácie.

¹⁴⁴ Čl. 29 ods. 2 deklarácie.

predchádzajúceho slobodne vyjadreného informovaného súhlasu“.¹⁴⁵ Napokon možno venovať osobitnú pozornosť ustanoveniu čl. 32. Je adresované rozvojovým projektom, ktoré majú vplyv na územia pôvodných obyvateľov. Vyžaduje si súhlas pôvodných obyvateľov ku všetkým projektom, týkajúcim sa ich území, pričom tento súhlas nelimituje z hľadiska druhu projektu, ani jeho potenciálnych dopadov. Vo svojom ods. 1 ustanovuje, že *„pôvodní obyvatelia majú právo stanoviť si a rozvíjať priority a stratégie pre rozvoj a využívanie svojej pôdy alebo území a ďalších zdrojov.“* Vyplyvajúc z tohto východiska je v ods. 2 zásada slobodne prejaveneho súhlasu formulovaná nasledovne: *„Štáty majú povinnosť konzultovať a v dobrej viere spolupracovať s pôvodnými obyvateľmi, a to prostredníctvom orgánov, zastupujúcich ich záujmy, s cieľom získať ich slobodný a informovaný súhlas pred schválením akéhokoľvek projektu, majúceho vplyv na ich pôdu, územia a ďalšie zdroje. Tento súhlas sa týka osobitne rozvoja, užívania územia alebo využívania nerastných, vodných, prípadne iných zdrojov.“* Odsek 3 dopĺňa materiálny rozsah práva formulovaním potreby zabezpečiť efektívny mechanizmus pre spravodlivé zadosťučinenie a uskutočnenie primeraných opatrení na zníženie nepriaznivých environmentálnych, hospodárskych, spoločenských, kultúrnych alebo duchovných dôsledkov uskutočnených činností.

V už skôr analyzovanom prípade *Saramaka proti Surinamu* Inter-americký súd pre ľudské práva uskutočnil aplikáciu čl. 32 v posudzovanej otázke. Vyjadril, že opatrenia, ktoré majú potenciálne vážne dôsledky pre ďalšiu existenciu komunity pôvodných obyvateľov, nemožno uskutočniť, prípadne pokračovať v už začatom procese bez súhlasu dotknutých obyvateľov. V skúmaní konkrétne realizovaných činností na území obyvateľov Saramaka Súd poukázal na skutočnosť, že *„(...) v prípade rozsiahlych rozvojových alebo investičných projektov, ktoré by mohli mať zásadný vplyv na územie komunity Saramaka, je štát vedený povinnosťou nielen konzultovať postup so zástupcami komunity, ale zadovážiť si vopred ich slobodný a informovaný súhlas, pri rešpektovaní ich obyčaji a tradícií.“*¹⁴⁶ Za osobitne dôležité možno považovať, že konzultácie s pôvodnými obyvateľmi musia byť uskutočnené *„v dobrej viere, kultúrne*

---

¹⁴⁵ Čl. 28 ods. 1 deklarácie.

¹⁴⁶ Case of the Saramaka People v. Suriname. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 172/07 (Nov. 28, 2007), para. 133 a nasl.

primeranými procesnými postupmi a s cieľom dospieť k dohode“. Štát musí tiež prihliadnúť k tradičným formám rozhodovacích procesov, uskutočňovaných v komunite Saramaka.¹⁴⁷

Je zrejmé a Súd zreteľne vyjadril, že súhlas v rámci konzultačnej povinnosti, realizovanej v dobrej viere, si štát musí zadovážiť v dostatočnom predstihu samotného rozhodnutia, či zahájenia realizácie akejkoľvek aktivity. Zároveň bude zabezpečené, aby boli v dostupnej a zrozumiteľnej podobe k dispozícii všetky potrebné informácie. Výsledok konzultačného procesu, ktorým bude schválenie, či odmietnutie, musí byť dosiahnutý v tradičnom rozhodovacom procese, uskutočnenom reprezentatívnymi orgánmi pôvodných obyvateľov v súlade s ich obyčajovými právami a zvyklosťami. Bude nevyhnutné zdôrazniť, že vyjadrenie súhlasu prichádza do úvahy i opakovane, v priebehu jednotlivých fáz vyjednávacieho procesu v situáciách viacfázového projektového cyklu. Pôvodní obyvatelia zďaleka nedisponujú akýmsi absolútnym právom vetovať projekty štátov, obzvlášť v prípadoch, ak sú tieto vedené silným verejným záujmom. Práve v tejto obave orgány medzinárodného a regionálneho systému ochrany ľudských práv, a vo svojej rozhodovacej činnosti i mnohé vnútroštátne sudy varovali štáty pred porušovaním práv pôvodných obyvateľov, odôvodňujúce svoje projekty naliehavosťou z hľadiska ďalšieho vnútroštátneho rozvoja a teda situácií mimoriadneho verejného záujmu.¹⁴⁸

Na základe uvedeného možno teda zhrnúť rozsah definičného vymedzenia zásady v zmysle práva pôvodných obyvateľov na slobodne prejavovaný predchádzajúci informovaný súhlas. Medzinárodná pracovná skupina pre výskum metodológie slobodne prejavovaného predchádzajúceho informovaného súhlasu a pôvodných obyvateľov¹⁴⁹ vo svojej správe charakterizovala všeobecne uznávané vnímanie tohto inštitútu nasledovne: Za *slobodný* sa považuje taký súhlas, ktorý je dosiahnutý bez akéhokoľvek donútenia, nátlaku alebo ovplyvňovania. *Predchádzajúcim* je ten súhlas, ktorý bol získaný v dostatočnom časovom

---

¹⁴⁷ Tamtiež.

¹⁴⁸ Gilbert, Doyle: A New Dawn over the Land: Shedding Light on Collective Ownership and Consent. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 319 a nasl.

¹⁴⁹ Medzinárodná pracovná skupina bola zvolaná na návrh Stáleho fóra pre záležitosti pôvodného obyvateľstva Hospodárskou a sociálnou radou OSN, jej rozhodnutím č. 2004/287 z 22. júla 2004.

predstihu pred schválením alebo zahájením činností a to spôsobom, ktorý berie ohľad na časové nároky konzultačných procesných postupov dosahovania konsenzu v rámci pôvodnej komunity. Napokon *informovaný súhlas* znamená, že pred uskutočnením súhlasu došlo k poskytnutiu informácie, ktorá zahŕňa najmenej tieto aspekty:

- a) povaha, rozsah, tempo, možná odvolateľnosť a dosahy každého navrhovaného projektu, či aktivity;
- b) dôvody alebo účel daného projektu alebo činnosti;
- c) dĺžka trvania projektu alebo činnosti;
- d) vymedzenie územného priestoru, ktorého sa projekt alebo činnosť budú dotýkať;
- e) predbežné posúdenie a vyhodnotenie možných hospodárskych, sociálnych, kultúrnych a environmentálnych dôsledkov, vrátane potenciálnych rizík a súvisiaci aspekt zohľadnenia zásady obozretnosti, čo do spravodlivého a rovnoprávneho podielu na zisku;
- f) osoby, ktorých participácia sa predpokladá pri realizácii navrhovaného projektu, vrátane príslušníkov pôvodných obyvateľov, zamestnancov súkromného sektora, výskumných pracovísk, štátnych zamestnancov a všetkých ďalších osôb;
- g) procesné postupy, ktoré môže projekt zahŕňať.

Zásada slobodného, vopred uskutočneného informovaného súhlasu v zmysle správy pracovnej skupiny zároveň predpokladá, že dialóg rokujúcich strán, smerujúci k nachádzaniu vhodných riešení bude prebiehať v atmosfére vzájomnej úcty, v dobrej viere a v súlade s právom na plnohodnotné a spravodlivé zastúpenie. Je prirodzené, že uskutočnenie procesu nemusí byť ukončené udelením súhlasu, celý postup preto musí počítať i s možnosťou, že k udeleniu súhlasu nedôjde.¹⁵⁰

---

¹⁵⁰ Report of the International Workshop on Methodologies regarding Free, Prior and Informed Consent and Indigenous Peoples. U.N. Economic and Social Council, Permanent Forum on Indigenous Issues, Jan. 17-19, 2005, para. 46 a nasl.

Akceptácia práv pôvodných obyvateľov, viažucich sa k pôde, územiu a prírodným zdrojom je i s ohľadom na doteraz nezáväzný charakter Deklarácie neustále v procese formovania, no jej uplatňovanie aplikačnou praxou už v danom štádiu napomáha prekonávať neprimeraný tlak zo strany štátov a ďalších aktérov ekonomického rozvoja v procese postupujúcej globalizácie. Zefektívnenie procesu slobodne vyjadreného informovaného súhlasu a rešpektovanie obyčajových práv a systémov vecných práv k pôde v súlade s tradíciami pôvodných obyvateľov predstavujú príklady pozitívnej implementácie pravidiel Deklarácie. Môže sa nepochybne zdať predčasným vyslovenie záveru, ktorý by jednoznačným spôsobom vyjadril význam Deklarácie pre súčasný právny režim ochrany pôvodných obyvateľov. Je to však práve aplikačná, či interpretačná prax ostatného obdobia, ktorá zodpovedajúcim spôsobom preukazuje tento význam. Pri posúdení, či podľa čl. 5 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie činnosti, akými sú ťažba dreva alebo nerastných surovín, ktoré boli uskutočnené na územiach mimoriadneho duchovného alebo kultúrneho významu pre pôvodných obyvateľov Severnej Ameriky, Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie výslovne uviedol, že „Deklarácia musí byť použitá ako návod pre interpretáciu povinností zmluvných strán na základe Dohovoru¹⁵¹, existujúcich vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu.“¹⁵²

3.4.3.2 Aktuálna prax v súvislosti s uplatňovaním práv k podpovrchovým ložiskám nerastných surovín

V samotnom východisku sa môže javiť prekvapujúcim tvrdenie, že súčasná medzinárodná, regionálna a vnútroštátna prax je naďalej prejavom toho, že štáty si zachovávajú vlastnícke vzťahy a samotnú kontrolu nad podpovrchovými ložiskami nerastných surovín, čím v reálnej rovine dochádza k stavu obmedzenia práva pôvodných obyvateľov „vlastniť, užívať, rozvíjať a spravovať“ prírodné zdroje, ako to predpokladá ustanovenie čl. 26 ods. 2 Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov. V zmysle ods. 3 rovnakého článku Deklarácia uznáva

---

¹⁵¹ Výbor tu má na mysli Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie.

¹⁵² U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding Observation on the United States of America. U.N. Doc. CERD/C/USA/CO/6, May 8, 2008, para. 2.

práva pôvodných obyvateľov k ich pôde, tradičným územiám a prírodným zdrojom a stanovuje povinnosť štátov zabezpečiť pre tieto práva režim ochrany, a to náležite rešpektujúc obyčaje, tradície a tradičné formy vecných práv k pôde, uplatňovaných pôvodným obyvateľstvom. Možno sa nepochybné stotožniť s názorom, prezentovaným Stefaniou Errico, ktorá tvrdí, že povinnosť štátov uznať práva pôvodných obyvateľov k prírodným zdrojom vyvstáva v tých prípadoch, keď tradičné formy vecných práv k pôde a obyčaje pôvodných obyvateľov zahŕňajú príslušné práva. V danej situácii budú pôvodní obyvatelia oprávnení „vlastniť, užívať, rozvíjať a spravovať“ prírodné zdroje.¹⁵³ Nadväzujúc na uvedené možno potom predpokladať absenciu povinnosti na strane štátov, ak obyčaje, tradície a tradičné právne formy, uplatňované pôvodnými obyvateľmi práva k prírodným zdrojom nezahŕňajú, nepredpokladajú, či z dlhoročnej praxe ich existenciu nemožno vyvodiť.

Obdobné zdôvodnenie možno dokumentovať na výroku Ústavného súdu Juhoafrickej republiky vo veci *Alexkor Ltd. proti komunitě Richtersveld*.¹⁵⁴ V ňom ústavný súd konštatoval existenciu kolektívneho vlastníckeho práva skupiny pôvodných obyvateľov Richtersveld na základe práv pôvodných obyvateľov¹⁵⁵ vo vzťahu k pôde, ktorá bola predmetom konania. Objasnil, že obsahom práva bolo osobitne právo výlučnej držby a užívania pôdy príslušníkmi komunity. Pôvodná komunita disponovala tradičným právom využívať vodné zdroje územia, uskutočňovať chov dobytka a lov zveri, ako aj využívať prírodné zdroje územia, nachádzajúce sa na jeho povrchu i pod povrchom. Súd zdôraznil, že obyvatelia skupiny Richtersveld, disponujúc vlastníckym právom k pôde na základe svojich pôvodných systémov práva (*indigenous laws*), disponovali tiež právami k nerastom a vzácnym kameňom, a v predmetnom právnom spore tak zdôvodnil povinnosť zaručiť nerušené užívanie všetkých práv, súvisiacich s právami k pôde

---

¹⁵³ Errico: The Controversial Issue of Natural Resources: Balancing States' Sovereignty with Indigenous Peoples' Rights. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, na str. 334.

¹⁵⁴ *Alexkor Ltd. and the Government of the Republic of South Africa v. the Richtersveld Community and Others*. Constitutional Court of South Africa (CCT 19/03), 2003 ZACC 18, Oct. 14, 2003.
Zdroj : <http://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2003/18.html>

¹⁵⁵ V angl. „*right of communal ownership under indigenous law*“. (pozn. autora)

v prospech pôvodných obyvateľov komunity Richtersveld.¹⁵⁶ V zhode so stanoviskom z vnútroštátnej súdnej praxe je tiež nevyhnutné vnímať postoj oficiálnych stanovísk inštitúcií medzinárodnej ochrany práv pôvodného obyvateľstva. Bývalá osobitná spravodajkyňa OSN pre otázky pôvodných obyvateľov, Erica-Irene Daes, vo svojej štúdii uvádza: „vývoj ostatných dvoch desaťročí v oblasti medzinárodného práva, osobitne v prípade noriem ochrany ľudských práv preukazuje, že existuje právna zásada, že pôvodní obyvatelia disponujú kolektívnym právom vo vzťahu k pôde a územiám, ktoré tradične využívajú a že príslušné právo zahŕňa právo vlastníť, užívať, spravovať a kontrolovať prírodné zdroje, nachádzajúce sa na týchto územiach.“¹⁵⁷ Pokiaľ ide o konkrétne zdroje, na ktoré by sa právo malo vzťahovať, uvádza štúdia „(...) vzduch, pobrežné moria, morský ľad, rovnako ako drevo, nerasty, ropa a zemný plyn, genetické zdroje, ako aj všetky ostatné materálne zdroje, vzťahujúce sa k pôde a územiám pôvodných obyvateľov“.¹⁵⁸

Osobitnú pozornosť bude však napriek uvedeným východiskám potrebné venovať situáciám, v ktorých predmetnej otázke práv k prírodným zdrojom dochádza ku konfliktu medzi pozíciou pôvodných obyvateľov, opierajúc sa o zvyky, obyčaje a svoje tradičné práva a ustanoveniami, upravujúcimi vlastnícke vzťahy k prírodným zdrojom, osobitne k podpovrchovým ložiskám nerastných surovín vo sfére vnútroštátneho práva príslušného štátu. I štúdia osobitnej spravodajkyne, citovaná v predchádzajúcom, uznáva, že práve otázka podpovrchových nerastných zdrojov je sporná a osobitne citlivá.¹⁵⁹

Dokumentujú načrtnutú aplikačnú zložitost možno uviesť niektoré rozhodnutia z praxe najvyšších vnútroštátnych súdnych orgánov. Federálny súd Austrálie v *prípade Ward* uviedol, že právo využívať a spravovať pôdu, ako aj (vnútrozemské) vodné plochy na základe tradičných práv a obyčají pôvodných obyvateľov zahŕňa právo loviť na území, zberať a využívať prírodné

---

¹⁵⁶ Citovaný prípad, para. 102 a nasl.

¹⁵⁷ Commission on Human Rights: Indigenous Peoples' Permanent Sovereignty over Natural Resources. Final Report of the Special Rapporteur (Erica-Irene Daes). U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/2004/30; Jul. 13, 2004, para. 39.

¹⁵⁸ Dokument citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 42.

¹⁵⁹ Tamtiež, para. 42 a nasl.

zdroje územia v podobe obživy, liečivých rastlín, divo rastúceho tabaku, dreva, kameňa a živice, ako aj mať prístup a využívať vodné zdroje územia.¹⁶⁰ Súd však zdôraznil, že „titul na základe pôvodných práv (angl. *native title*) sa nevzťahuje na ložiská nerastov a ropy“.¹⁶¹

Za osobitne dôležité v kontexte skúmaného problému možno označiť dve vzájomne súvisiace rozhodnutia Najvyššieho súdu Belize. V prípadoch týkajúcich sa *mayských dedín Santa Cruz a Conejo*¹⁶² Súd síce potvrdil, že príslušníci pôvodných mayských obyvateľov disponujú kolektívnymi a individuálnymi právami vo vzťahu k pôde a zdrojom, ktoré od nepamäti využívali v súlade s mayskými obyčajovými pravidlami a z nich vyplývajúcej praxe, súčasne však pripustil, že vláda Belize disponuje oprávnením vydať koncesie na využívanie prírodných zdrojov, vrátane ťažobnej činnosti, a to za predpokladu splnenia niekoľkých podmienok.¹⁶³ Obdobné odlíšenie práv pôvodných obyvateľov na jednej strane a práva štátu na strane druhej uskutočnil Inter-americký súd pre ľudské práva v už niekoľkokrát citovanom prípade *Saramaka proti Surinamu*, keď možnosť využívania a ťažby zdrojov na územiach, patriacich pôvodným obyvateľom, podmieňuje splnením viacerých predpokladov.¹⁶⁴ Ako bude dokumentované neskôr, Súd svoju predstavu o naplnení konkrétnych predpokladov formuluje pomerne exaktne.

Z praxe viacerých štátov už z obdobia prípravných prác Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov, ako aj z ich vnútroštátnej právnej úpravy vyplýva, že jednoznačne vylúčili vlastníctvo niektorých prírodných zdrojov, a to najmä ropy, zemného plynu, drahých

---

¹⁶⁰ Attorney General of the Northern Territory v. Ward. Federal Court of Australia (2003), FCAFC 283 (Dec. 9, 2003) para. 5a.

¹⁶¹ Rozhodnutie citované v predchádzajúcej poznámke, para. 7. V tejto súvislosti bude tiež vhodné zdôrazniť, že Zákon o právach pôvodných obyvateľov k pôde oblasti Severných teritórií z roku 1976 (Aboriginal Land Rights Act / Northern Territories) vyhradzuje práva, vzťahujúce sa k nerastnému bohatstvu, federácii a Severným teritóriám. Zdroj: http://www.austlii.edu.au/au/legis/cth/consol_act/alrta1976444/s12.html

¹⁶² Aurelio Cal and the Maya Village of Santa Cruz v. Attorney General of Belize; a Manuel Coy and Maya Village of Conejo v. Attorney General of Belize. The Supreme Court of Belize, Claim Nos. 171 & 172 / 2007 (Oct. 18, 2007).

¹⁶³ Spoločný výrok rozhodnutia v prípadoch citovaných v predchádzajúcej poznámke, para. 136a.

¹⁶⁴ Case of the Saramaka People v. Suriname. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 172/07 (Nov. 28, 2007), para. 129 a nasl.

kovov, drahých kameňov a ďalších nerastných surovín.¹⁶⁵ Ústavný zákon Venezuely o národoch a komunitách pôvodného obyvateľstva z roku 2005¹⁶⁶ vo svojom článku 53 zdôraznil právo pôvodných obyvateľov na využívanie zdrojov, nachádzajúcich sa na ich územiach, viažuc ich k realizácii tradičných aktivít a spoločenského rozvoja pôvodných obyvateľov. V nasledujúcom článku 54 však zároveň ustanovil predpoklady pre využívanie „prírodných zdrojov, ktoré sú vo vlastníctve štátu“¹⁶⁷, no ktoré sa nachádzajú na územiach pôvodných obyvateľov. V praxi ďalších štátov sa zase prejavuje želanie o vyvážený prístup medzi záujmami štátu na kontrole nad nerastnými surovinami a zachovaním osobitého vzťahu pôvodných obyvateľov vo vzťahu k ich územiám a zdrojom, nachádzajúcim sa na týchto územiach.¹⁶⁸ V tomto prístupe možno vnímať pozíciu štátu nielen ako neohrozeného suveréna nad svojím územím, prejavujúc sa v podobe zásady trvalej zvrchovanosti štátov vo vzťahu k prírodným zdrojom¹⁶⁹, ale taktiež ako nositeľa záväzkov a zodpovednosti na základe povinností, ktorých nositeľom je štát vo vzťahu k svojim občanom.¹⁷⁰ Zodpovedajúcim záväzkom štátu s ohľadom na prírodné zdroje bude predpoklad, že štát nimi nebude nakladať svojvoľne, ale bude viazaný povinnosťou konať zodpovedne, zohľadňujúc ľudské práva všetkých členov spoločnosti, teda obyvateľstva štátu ako celku v zmysle práva na jeho rozvoj. Ako súčasť obyvateľstva štátu a zohľadňujúc osobitný režim príslušnej právnej úpravy bude daný záväzok aplikovaný aj vo vzťahu k pôvodným obyvateľom.

Načrtnutý prístup vo svojich pravidelných správach, venovaných v rámci monitorovacej

---

¹⁶⁵ V súvislosti s prípravou návrhu deklarácie v pracovnej skupine Austrália vyhlásila, že „vlastníctvo nerastov, ropy a niektorých ďalších prírodných zdrojov patrí neodmysliteľne Korune a správa a využívanie takýchto zdrojov je upravená vnútroštátnym zákonodarstvom“. Zároveň pripustila, že režim na základe pôvodného titulu (*native title*) môže v sebe zahŕňať istý rozsah práv, súvisiacich s využívaním nerastného bohatstva. U.N. Doc. E/CN.4/2000/84 (Dec. 6, 1999), para. 92.

¹⁶⁶ Ley Orgánica de Pueblos y Comunidades Indígenas. Dec. 8, 2005.
Zdroj: <http://mesnuevo.mppeu.gob.ve/documentos/marcolegal/lopci.pdf>

¹⁶⁷ V originálnom znení: „(...) recursos natural de propiedad de la Nación“. (pozn. autora)

¹⁶⁸ Napríklad v zmysle stanoviska Nového Zélandu v správe pracovnej skupiny k príprave návrhu Deklarácie OSN. U.N. Doc. E/CN.4/2000/84 (Dec. 6, 1999), para. 93.

¹⁶⁹ V zmysle príslušnej deklarácie OSN - Declaration on Permanent Sovereignty over Natural Resources. G.A. Res. 1803 (XVII), Dec. 14, 1962.

¹⁷⁰ K danej otázke bližšie Schrijver: Sovereignty over Natural Resources. Balancing Rights and Duties. 1997.

činnosti stavu dodržiavania ľudských práv a v tomto zmysle i práv pôvodných obyvateľov potvrdil Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie, ktorý zdôraznil, že akékoľvek rozvojové procesy musia byť sprevádzané úctou k ľudským právam. Štát, vedený touto povinnosťou, musí podrobovať pravidelnej kontrole činnosť ťažobných spoločností a jej vplyv na základné ľudské práva. Osobitne vyzýva štáty na uskutočnenie primeraných zákonodarných a administratívnych opatrení pre zabránenie nepriaznivým dôsledkom činnosti nadnárodných spoločností, pôsobiacich a uskutočňujúcich činnosť na ich zvrchovaných územiach.¹⁷¹ Obdobne v prípade sťažností zo strany pôvodných a kmeňových obyvateľov Surinamu na nepriaznivé dôsledky prieskumu a ťažby nerastných surovín na ich životné prostredie, zdravie a kultúru Výbor potvrdil, že „rozvojové zámery nemôžu slúžiť na ospravedlnenie zásahov do ľudských práv“.¹⁷² Do tretice, reagujúc na nepriaznivý vplyv ťažby nerastných surovín na miestne skupiny obyvateľstva v oblasti delty Nigeru, Výbor vyjadril presvedčenie, že „popri práve štátu využívať nerastné bohatstvo existujú osobitné, sprievodné záväzky vo vzťahu k miestnemu obyvateľstvu, zahŕňajúc účinný a zmysluplný konzultačný proces s dotknutými komunitami“.¹⁷³

Svoje obavy v aplikačnej činnosti prejavil i Výbor OSN pre ľudské práva, ktorý zdôraznil, že ak na jednej strane „štát celkom pochopiteľne sleduje záujem podpory rozvoja spoločnosti, či za týmto účelom povolenia výkonu hospodárskych činností“, musí byť na strane druhej rozsah slobody štátu posudzovaný s ohľadom na záväzky, ktoré štát na seba prevzal s ohľadom na ľudské práva, a to vrátane práva na ochranu vlastnej kultúry v zmysle čl. 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.¹⁷⁴

Ako osobitne zaujímavý možno vyzdvihnúť postoj Africkej komisie pre ľudské práva a

---

¹⁷¹ U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding Observations on Panama. U.N. Doc. CERD/C/304/Add. 32, Apr. 23, 1997, para. 23.

¹⁷² U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding Observations on Suriname. U.N. Doc. CERD/C/64/CO/9, Mar. 12, 2004, para. 15.

¹⁷³ U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding Observations on Nigeria. U.N. Doc. CERD/C/NGA/CO/18, Nov. 1, 2005, para. 19.

¹⁷⁴ Ilmari Lämsmä et al. v. Finland. Communication No. 511/1992, Human Rights Committee, U.N. Doc. CCPR/C/52/D/511/1992, para. 9.4.

práva národov v prípade, týkajúcom sa príslušníkov skupiny Ogoni.¹⁷⁵ Komisia, poukazujúc na rozmanité aktivity, uskutočňované nadnárodnými spoločnosťami na území Nigérie, nespochybňujúc ich prínos pre ďalší rozvoj štátu a jeho obyvateľstva, zmysel takýchto rozvojových činností podmienila „nevyhnutným uvedomením si rovnováhy medzi všeobecným prospechom spoločnosti a posvätnými právami jednotlivcov a skupín spoločnosti.“¹⁷⁶ Ak má byť štát nositeľom zvrchovaných práv vo vzťahu k prírodným zdrojom a osobitne nerastnému bohatstvu, bude musieť nevyhnutne zodpovedať za súlad svojej rozvojovej politiky s dodržiavaním ľudských práv, pri rešpektovaní primeranej distribúcie výsledkov rozvojovej činnosti vo vzťahu k svojim obyvateľom. Africká komisia v posudzovanom prípade konštatovala porušenie čl. 21 Africkej charty ľudských práv a práv národov, zahŕňajúceho právo podieľať sa na celospoločenskom prospechu¹⁷⁷ a prírodných zdrojoch, nakoľko štát „(...) nesmie konať svojvoľne pri výkone svojho práva slobodne disponovať bohatstvom a prírodnými zdrojmi. Okolnosti neúčasti príslušníkov skupiny Ogoni a absencia akéhokoľvek prospechu z ťažby ropných ložísk, ktoré by im boli zaručené vládou Nigérie a ropnými spoločnosťami, boli nepopierateľne v rozpore s čl. 21 Charty.“ S ohľadom na právo na hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj v zmysle čl. 22 Charty Komisia vyzdvihla nescudziteľnú povahu tohto ľudského práva, v zmysle čoho je právom každého človeka podieľať sa, napomáhať a využívať hospodársky, sociálny, kultúrny a politický rozvoj spoločnosti.¹⁷⁸

Tlak na zodpovednosť prístupu štátov, prípadne iných subjektov, ktoré sú nositeľmi

---

¹⁷⁵ Social and Economic Rights Action Center and Center for Economic and Social Rights v. Nigeria. African Commission on Human and Peoples' Rights, Communication No. 155/96, 2001 (tiež známy ako *Ogoni People Case*).

¹⁷⁶ Výrok, citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 69.

¹⁷⁷ Africká komisia používa pojem „*national wealth*“. V kontexte využitia tohto pojmu možno uviesť, že v zmysle prevládajúceho prístupu pojem chudoba nepredstavuje výlučne nedostatok zdrojov, ale predovšetkým nedostatok základných podmienok pre dôstojný život. Podľa Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva „chudobu“ (angl. *poverty*) možno definovať ako „ľudský stav, vyznačujúci sa vážnym alebo sústavným nedostatkom zdrojov, príležitostí, možností voľby, bezpečia a schopností, nevyhnutných pre nadobudnutie primeranej životnej úrovne, ako aj ďalších občianskych, kultúrnych, hospodárskych, politických a sociálnych práv.“ V danom zmysle predstavuje chudoba prejav stavu pozbavenia, či odopretia ľudských práv. Podľa: *Poverty and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Statement adopted by the Committee on Economic, Social and Cultural Rights (May 4, 2001), U.N. Doc. E/C.12/2001/10, para. 8 a nasl.

¹⁷⁸ Ogoni People Case (pozn. č. 175), para. 69 a nasl.

rozvojových stratégií, ako aj na zapájanie pôvodných obyvateľov do samotných rozvojových procesov a ich výsledkov, je prejavom snahy medzinárodného spoločenstva aplikovať štandardy, zásady a pravidlá medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv v rámci rozvojových programov a projektov. V danej súvislosti sa tak rozhodujúcim stáva ani nie tak samotný výsledok rozvojových procesov, ako skôr využité spôsoby a formy uskutočnenia týchto činností s ľudskou bytosťou v centre svojej pozornosti.

Nadväzujúc na už uskutočnenú doterajšiu analýzu ustanovení čl. 32 Deklarácie o právach pôvodných obyvateľov možno predpokladať, že štát bude mať oprávnenie uskutočňovať ťažobnú činnosť na územiach, patriacich pôvodnému obyvateľstvu. Dané oprávnenie však bude nevyhnutne sprevádzané povinnosťou na strane štátu splniť viacero predpokladov. Za rozhodujúci predpoklad možno považovať konzultačnú povinnosť, predchádzajúcu každej činnosti, uskutočnenej na dotknutom území pôvodných obyvateľov. Vyplýva zo všeobecnej povinnosti štátov zaručiť, že žiadne rozhodnutie, týkajúce sa práv a oprávnených záujmov pôvodných obyvateľov nebude uskutočnené bez ich účasti, vyjadrenej súhlasným stanoviskom ich zástupcov. Platí to rovnako o rozvojových investičných, či infraštruktúrnych projektoch, realizovaných na zemskom povrchu, ako aj o využívaní podpovrchových prírodných zdrojov. Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie preto v prípadoch nerešpektovania povinnosti vyjadril obavu a poľutovanie nad tým, že štáty vo svojej praxi naďalej priznávajú koncesie na ťažobnú činnosť bez vypočutia, ba čo i len informovania pôvodných obyvateľov, hoci sa ťažobná aktivita uskutočňuje na ich tradičných sídelných územiach.¹⁷⁹ V prípade Surinamu, ktorého ústava zakladá zásadu, že prírodné zdroje sú vlastníctvom celého národa a ich využívanie má slúžiť podpore hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho rozvoja spoločnosti, Výbor zdôraznil, že príslušná zásada musí byť uskutočňovaná v neustálom súlade s právami pôvodných a v kmeňoch žijúcich spoločenstiev.¹⁸⁰ S ohľadom na rozsah týchto práv Výbor vyjadril názor, že ich súčasťou bude aj právo na „spravodlivý podiel na zisku“, ktorý je výsledkom využívania prírodných

---

¹⁷⁹ U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding Observations on Guatemala. U.N. Doc. CERD/C/GTM/CO/11, May 15, 2006, para. 19.

¹⁸⁰ U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding Observations on Suriname. U.N. Doc. CERD/C/64/CO/9, Mar. 12, 2004, para. 11.

zdrojov.¹⁸¹

Obdobne sa vo svojej činnosti vyjadril i ďalší z monitorovacích orgánov v systéme OSN, Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Konštatuje povinnosť štátu prostredníctvom konzultácií so zástupcami pôvodných obyvateľov dosahovať ich súhlasný postoj v prípade štátnych investičných projektov, spojených s využívaním nerastných surovín, majú vplyv na územia pôvodných obyvateľov, a to ešte pred samotným uskutočnením príslušných aktivít.¹⁸² V nadväznosti na všeobecne formulovanú povinnosť špecificky zdôrazňuje splnenie podmienok s ohľadom na implementáciu ťažobných projektov, týkajúcich sa „dreva, pôdy a podpovrchových ložísk nerastných surovín“, ktoré sa majú uskutočniť na územiach pôvodných obyvateľov.¹⁸³

Predpoklady, ktoré štát musí splniť na to, aby na území patriacom pôvodnému obyvateľstvu mohol uskutočniť ťažobnú činnosť, či všeobecne využívať prírodné zdroje územia, najprecíznejšie formuluje Inter-americký súd pre ľudské práva v prípade *Saramaka proti Surinamu*. Súd konštatuje, že pri vydaní koncesíí, ktorými štát obmedzí majetkové práva príslušníkov skupiny Saramaka na ich územiach, musí garantovať, že nedôjde k narušeniu životných podmienok, zaručujúcich zachovanie ďalšej existencie skupiny Saramaka ako kmeňového spoločenstva, pri splnení nasledovných troch podmienok:

1. štát zaručí reálnu účasť členov skupiny Saramaka, v súlade s ich vlastnými zvykmi a tradíciami v prípade akýchkoľvek rozvojových, investičných, výskumných, či ťažobných činností, ktoré plánuje uskutočniť na ich území;
2. štát bude garantovať, že príslušníci skupiny Saramaka sa budú primeraným spôsobom podieľať na prospechu z akejkoľvek činnosti, uskutočnenej na ich území;

---

¹⁸¹ U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Concluding Observations on Ecuador. U.N. Doc. CERD/C/62/CO/2, Mar. 21, 2003, para. 16.

¹⁸² U.N. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Concluding Observations on Ecuador. U.N. Doc. E/C.12/1/Add. 100, Jun. 7, 2004, para. 35.

¹⁸³ U.N. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Concluding Observations on Brazil. U.N. Doc. E/C.12/1/Add. 87, May 23, 2003, para. 58. Obdobne rovnaký orgán v stanovisku Concluding Observations on Canada. U.N. Doc. E/C.12/CAN/CO/5, May 19, 2006, para. 38.

3. štát rovnako zaručí, že žiadnu koncesiu, vzťahujúcu sa k územiю obyvateľov Saramaka, nevydá až dovtedy, ak a pokým nezabezpečí posúdenie environmentálnych a sociálnych dôsledkov plánovanej činnosti nezávislými a technicky spôsobilými subjektmi, a to ešte pred samotným zahájením činnosti.

Ako zdôrazňuje Súd, cieľom stanovenia týchto podmienok je zaručiť zachovanie, ochranu a garantovanie osobitého vzťahu príslušníkov skupiny Saramaka k ich územiю, ktorý zaručí ich prežitie ako kmeňového spoločenstva.¹⁸⁴

Z činnosti ďalších regionálnych monitorovacích orgánov možno spomenúť stanoviská Poradného výboru Rady Európy pre implementáciu Európskeho rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín v otázke vzájomného vzťahu štátu a pôvodných obyvateľov pri využívaní prírodných zdrojov. V zmysle stanoviska výboru vo vzťahu k ochrane práv pôvodných komunit Sámov na území Švédska „je nevyhnutné, aby Sámi disponovali účinnými príležitosťami byť zastúpení v rozhodovacom procese, týkajúcom sa iných druhov využitia územia a pôdy (...) a to v záujme toho, aby hospodárske činnosti, akými sú ťažba dreva, či cestovný ruch (...) nenarúšali a neohrozovali zachovanie, prípadne ďalší rozvoj tradičného chovu sobov, ako aj ďalších aspektov tradičnej sámskej kultúry.“¹⁸⁵ V stanovisku, týkajúcom sa fínskych Sámov, výbor konštatoval, že uskutočnenie akýchkoľvek hospodárskych činností na územiach pôvodných obyvateľov musí byť realizované spôsobom, ktorý je v súlade s rešpektovaním a účinnou ochranou ich práva na kultúrnu integritu.¹⁸⁶

Z hľadiska realizácie rozvojových projektov sú to i samotné medzinárodné rozvojové inštitúcie, podieľajúce sa napríklad na financovaní projektov daného druhu, ktoré si vytvorili kritériá pre podporu projektov, berúc ohľad na štandardy ochrany ľudských práv, osobitne v posudzovanom kontexte na ochranu práv pôvodných obyvateľov. Za najprepracovanejší

---

¹⁸⁴ Case of the Saramaka People v. Suriname. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 172/07 (Nov. 28, 2007), para. 129 a nasl.

¹⁸⁵ Council of Europe Advisory Committee. First Opinion on Sweden, ACFC/INF/OP/I(2003)006, Aug. 25, 2003, para. 32.

¹⁸⁶ Council of Europe Advisory Committee. Second Opinion on Finland, ACFC/INF/OP/II(2006)003, Apr. 20, 2006, para. 55.

systém možno považovať súhrn pravidiel Ázijskej rozvojovej banky (*Asian Development Bank / ADB*). Pravidlá ADB robia financovanie akéhokoľvek rozvojového projektu závislým od dodržania predpokladov, týkajúcich sa vyjadrenia predchádzajúceho slobodného informovaného súhlasu v rámci konzultačného procesu so zástupcami pôvodného obyvateľstva, pričom:

1. uskutočňovaná činnosť musí byť v súlade s potrebami a cieľmi dotknutých pôvodných obyvateľov;
2. činnosť musí byť zlučiteľná čo do povahy i obsahu s kultúrou a inštitúciami spoločenského a hospodárskeho života dotknutých pôvodných obyvateľov;
3. činnosť môže byť schválená, naplánovaná a uskutočnená len za podmienky kvalifikovanej spoluúčasti dotknutých spoločenských skupín, a napokon
4. pôvodní obyvatelia sa majú v spravodlivej miere podieľať na prospechu uskutočnených činností.¹⁸⁷

V obdobnom vyjadrení Agentúra OSN pre rozvoj (UNDP) požaduje účasť pôvodných obyvateľov na svojich rozvojových projektoch a následne v procese samotnej realizácie rozvojovej politiky, pričom zdôrazňuje potrebu inkorporácie stanovísk, názorov a perspektív ďalšieho smerovania pôvodných komunít v jednotlivých krajinách sveta do plánovania a tvorby svojich rozvojových iniciatív a následne primeranú účasť zástupcov komunít v rozhodovacom procese.¹⁸⁸

Uvedomujúc si, že výklad uplatňovanej medzinárodnej a regionálnej praxe by nebol ani zďaleka úplný bez dokumentovania príkladov z vnútroštátnej právnej úpravy a aplikačnej činnosti vnútroštátnych orgánov aplikácie práva, bude v nasledovnom venovaná pozornosť aspoň niektorým konkrétnym príkladom relevantnej vnútroštátnej praxe. Za reprezentatívny príklad právnej úpravy možno z hľadiska posudzovaných aspektov považovať Dohodu o

---

¹⁸⁷ Asian Development Bank: Policy on Indigenous Peoples. Prijatá v apríli 1998 a inkorporovaná do dokumentu ADB Operations Manual 2004 (v aktuálnom znení 2006). OM Section F3/BP, Sep. 25, 2006, paras. 6-8.

¹⁸⁸ Podľa: UNDP and Indigenous Peoples: A Policy of Engagement. Information Services and Publications of the United Nations Development Programme, Geneva, 2001.

pozemkových nárokoch pre nové autonómne kanadské teritórium Nunavut.¹⁸⁹ Preambula dokumentu uvádza, že jedným z cieľov dohody, uskutočnenej medzi príslušníkmi Inuitov a Vládou Kanady je dosiahnuť jasnosť a presnosť formulovania práv Inuitov pre ich účasť na rozhodovacom procese, týkajúcom sa využívania, správy a ochrany pôdy, vody a prírodných zdrojov. Z čl. 27 Dohody potom vyplýva povinnosť kanadskej vlády konzultovať zámer a s ním spojené postupy, ktoré majú za cieľ prieskum ložísk ropy a ďalších nerastných surovín, ako aj následnú ťažobnú činnosť na sídelnom území Inuitov (Nunavut Settlement Area) s organizáciou, zastupujúcou záujmy Inuitov, a to ešte pred zahájením samotnej činnosti.

Filipínsky zákon o právach pôvodných obyvateľov z roku 1997¹⁹⁰ vo svojom čl. 57 ustanovuje, že iné subjekty ako tie, ktoré zastupujú pôvodných obyvateľov, nie sú oprávnené uskutočňovať ťažobnú činnosť na dedičných územiach pôvodných obyvateľov. Jediným predpokladom oprávnenosti takejto činnosti je, ak by si zadovážili formálny a písomný súhlas orgánu, zastupujúceho záujmy pôvodných obyvateľov. Uskutočniť činnosť možno tiež v prípade, ak pôvodná komunita vydala súhlas na ťažobnú činnosť v rámci svojho vlastného rozhodovacieho procesu na základe vlastných pravidiel a postupov.

Zákon o úprave základných práv pôvodných obyvateľov Taiwanu z roku 2005¹⁹¹ ustanovuje povinnosť vlády a spoločností, založených podľa súkromného práva, konzultovať s pôvodnými obyvateľmi a získať ich súhlas alebo dosiahnuť ich spoluúčasť, ako aj zdieľať s nimi prospech pochádzajúci z rozvoja krajiny a územia, využívania prírodných zdrojov, ekologickej ochrany a akademického výskumu, realizovaných na územiach pôvodných obyvateľov.

---

¹⁸⁹ Nunavut Land Claims Agreement z roku 1993.

Zdroj: http://www.nucj.ca/library/bar_ads_mat/Nunavut_Land_Claims_Agreement.pdf

¹⁹⁰ Zákon č. 8371 z roku 1997, celým názvom: Act to Recognize, Protect and Promote the Rights of Indigenous Cultural Communities / Indigenous Peoples, Creating a National Commission on Indigenous Peoples, Establishing Implementing Mechanisms, Appropriating Funds Therefor, and for Other Purposes (*Indigenous Peoples Rights Act*). Zdroj: <http://www.gov.ph/1997/10/29/republic-act-no-8371/>

¹⁹¹ The Indigenous Peoples Basic Law of Taiwan (Feb. 5, 2005).

Informácia pochádza z publikácie: The Republic of China Yearbook 2010. ROC Government Information Office, str. 33 a nasl.

Zákon Nikaraguy č. 28 z roku 1987 o autonómii oblastí atlantického pobrežia¹⁹² ustanovuje, že ťažba nerastov a dreva, využívanie lovísk rýb a ďalších prírodných zdrojov, nachádzajúcich sa na území autonómnych oblastí atlantického pobrežia sa môže uskutočniť len na základe dojednania písomnej dohody medzi ústrednou vládou a regionálnou autonómnou vládou, za predpokladu, že komunity miestneho obyvateľstva sa budú v spravodlivom rozsahu podieľať na prospechu z výsledku ťažobných činností (čl. 9).

V neposlednom rade Ústava Brazílie, ktorá čl. 176 zakladá zásadu štátneho vlastníctva podpovrchových prírodných ložísk, v čl. 231 ods. 3 ustanovuje, že využívanie vodných zdrojov, vrátane energetického potenciálu územia, ako aj výskum a ťažba podpovrchových ložísk nerastných surovín na územiach pôvodných obyvateľov môžu byť uskutočnené výlučne na základe súhlasu Národného kongresu, po vypočutí stanoviska dotknutých komunit, v prospech ktorých bude garantovaný podiel na výsledku ťažobných činností v súlade s právnou úpravou vo forme zákona.¹⁹³

Na záver prehľadu konštantnej praxe medzinárodných, regionálnych a vnútroštátnych orgánov možno uviesť jeden príklad z rozhodovacej činnosti vnútroštátnych súdov. V prípade investičného projektu japonskej vlády, súvisiaceho s projektom výstavby priehradnej nádrže Nibutani na ostrove Hokkaido japonský oblastný súd pre Sapporo¹⁹⁴ zdôraznil, že záujmom dotknutým v danom prípade výstavbou vodnej priehrady je ľudské právo jednotlivých príslušníkov pôvodných obyvateľov etnickej skupiny Ainu na užívanie vlastnej kultúry v zmysle čl. 27 Medzinárodného paktu, keďže oblasť Nibutani predstavuje posvätné historické sídelné územie pôvodných obyvateľov skupiny Ainu. S ohľadom na túto skutočnosť predstavuje rozhodnutie vlády o vyvlastnení ich území konanie v rozpore s právom, nakoľko pri zvažovaní realizácie projektov daného rozsahu a ich negatívneho dopadu na kultúrne práva obyvateľov

---

¹⁹² Ley No. 28, Estatuto de Autonomia de las Regiones de la Costa Atlántica de Nicaragua.
Zdroj: <http://www.manfut.org/RAAN/autonomia.html>

¹⁹³ Zdroj: <http://www.v-brazil.com/government/laws/constitution.html>

¹⁹⁴ Nibutani Dam Case. Sapporo District Court, Mar. 18, 1997. Analýzu prípadu podáva Errico, in: The Controversial Issue of Natural Resources: Balancing States' Sovereignty with Indigenous Peoples' Rights. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, na str. 363.

Ainu mala vláda vziať do úvahy prioritnú ochranu ich práv. V rozpore s uvedenou požiadavkou vláda neprimerane podcenila a znevážila kultúrne hodnoty obyvateľov Ainu.¹⁹⁵

3.4.4 Právo na zastúpenie pôvodných obyvateľov vo verejnom živote a na rozhodovacích procesoch

Je nepochybné, že rozsiahly okruh problémov, súvisiacich s právom pôvodných obyvateľov podieľať sa na politických procesoch, vo verejnom živote spoločnosti a s nimi súvisiacich rozhodovacích procesoch bol už načrtnutý v predchádzajúcej časti. Výklad, týkajúci sa majetkových práv k pôde a prírodným zdrojom, predstavujúcu rozhodujúcu oblasť reálneho stretu záujmov medzi modernými štátmi a pôvodným obyvateľstvom, by však bez posúdenia šírky týchto aspektov bol prinajmenej neúplný.

Právo na zastúpenie pôvodných obyvateľov možno podradiť do širšieho obsahového kontextu práva na správu vlastných záležitostí. Ako také úzko súvisí s právom na kultúrnu identitu a rešpektovaním pôvodných obyvateľov ako subjektov multietnickej spoločnosti, zároveň je však výrazom samotného východiskového práva na sebaurčenie v kontexte decentralizácie štátu, v ktorom sú záujmy pôvodných obyvateľov primerane zastúpené vlastnými, nezávislými inštitucionálnymi štruktúrami, ako aj účasťou vlastných zástupcov, podieľajúcich sa na rozhodovaní na úrovni štátu v záležitostiach, týkajúcich sa pôvodných obyvateľov. Helen Quane upozorňuje na skutočnosť, že vzťah medzi právom pôvodných obyvateľov na sebaurčenie a ich právom na zastúpenie, či spoluúčasť v procesoch, ktoré sa ich dotýkajú, zahŕňa komplexné súvislosti. Preukazuje to na troch možných vnímaniach práva na zastúpenie v súčasnej odbornej literatúre. Toto právo je sice prevládajúco ponímané ako základný výstavbový prvok, či priamy prejav práva na sebaurčenie. Môže byť však rovnako chápané ako dôležitý prostriedok k nadobudnutiu práva na sebaurčenie, či v neposlednom rade

---

¹⁹⁵ Nibutani Dam Case, v zmysle príspevku, citovaného v predchádzajúcej poznámke.

prostriedkom pre zabezpečenie jeho ďalšieho uplatňovania.¹⁹⁶ Rovnako z aplikačnej praxe Výboru OSN pre ľudské práva vyplýva, že výbor vždy dôsledne rozlišoval medzi právom na sebaurčenie v zmysle čl. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a právom na účasť vo verejnom živote, obsiahnutom v čl. 25 rovnakého dokumentu. Podľa názoru Výboru, kým právo na sebaurčenie stanovuje modalitu účasti, následné právo na účasť garantuje možnosť reálne sa podieľať na verejnom živote bez akejkoľvek diskriminácie.¹⁹⁷

Zdôrazňujúc vývojový aspekt príslušného okruhu práv nemožno neuviesť, že mnohé pôvodné spoločenstvá si až do súčasnosti zachovali svoje vlastné inštitúcie správy vlastných záležitostí, odvíjajúc ich podoby a formy viac, či menej od tradičných historických štruktúr správy spoločenského i politického života. V tomto systéme si tiež zachovali nielen svoje tradičné obyčajové, ale nezriedka aj písané normatívne mechanizmy, ako aj spôsoby urovnávania sporov, teda vnímajúc v celkovom komplexe vlastné právne režimy pre správu záležitostí vlastnej komunity.

Vo vzťahu k doteraz uvedeným súvislostiam platí všeobecná povinnosť štátov zachovávať a rešpektovať existenciu a podporovať prirodzený rozvoj inštitúcií správy vlastných záležitostí pôvodných obyvateľov. Príslušné právo pôvodných obyvateľov na zachovanie a rozvoj vlastných obyčají a vlastných inštitúcií, za predpokladu, že nie sú v rozpore so základnými právami, stanovenými právnym poriadkom štátu a medzinárodne uznanými normami ľudských práv, formuluje i Dohovor ILO č. 169 z roku 1989.¹⁹⁸ Súvisiace právo je obsiahnuté tiež v čl. 34 Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov z roku 2007. Je obsahovo vymedzené ako právo „*podporovať, rozvíjať a udržiavať vlastné inštitucionálne štruktúry a svoje vlastné zvyky, duchovné hodnoty, tradície, procesné a iné tradične uplatňované postupy a v prípadoch, ak také*

---

¹⁹⁶ Podľa: Quane: The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: New Directions for Self-Determination and Participatory Rights? In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 259-287, na str. 263.

¹⁹⁷ Takto to vyplýva napríklad zo stanoviska Výboru v prípade *Mikmaq People v. Canada*. Communication No. 205/1986, Human Rights Committee, U.N. Doc. CCPR/C/43/D/205/1986, para. 5.4 a jeho následnej konštantnej praxe.

¹⁹⁸ Čl. 8 ods. 2 Dohovoru ILO č. 169/1989.

existujú, aj vlastné právne systémy alebo obyčajové regulatívy, v súlade s medzinárodne uplatňovanými štandardmi ľudských práv.“

Bez ohľadu na skutočnosť, či pôvodní obyvatelia mali v minulosti vytvorené a do súčasnosti si zachovali svoje vlastné inštitucionálne štruktúry, je pravidlom, že takéto štruktúry si kreujú a majú právo kreovať za účelom efektívnej správy a kontrolovaného rozvoja vlastných záležitostí, predovšetkým vlastnej kultúry, využívania pôdy a prírodných zdrojov v organizačnom kontexte štátov, na území ktorých žijú. Ako osobitne dôležitý faktor možno označiť význam budovania týchto štruktúr v kontexte hájenia vlastných záujmov voči väčšinovej spoločnosti. Práve absencia vlastných orgánov, reprezentujúcich záujmy pôvodných obyvateľov mala za následok diskriminačnú politiku zo strany štátov pri neexistencii možností participovať na spoločenských a politických procesoch daného štátu. Z uvedeného hľadiska Deklarácia OSN o právach pôvodných obyvateľov ustanovuje, že *„vykonávajúc svoje právo na sebaurčenie (...) majú pôvodní obyvatelia právo na autonómiu alebo samosprávu v záležitostiach, týkajúcich sa ich vlastných vnútorných a miestnych záležitostí, ako aj spôsobov a foriem financovania svojich autonómnych pôsobností.“*¹⁹⁹

V súlade s požiadavkou na garantovanie samosprávy v prospech pôvodných obyvateľov, smerujúcej do vnútorného usporiadania štátu, je zároveň nevyhnutným dosiahnutie primeraného zastúpenia reprezentácie záujmov pôvodných obyvateľov v širšom kontexte politického života štátu. Prislúcha im preto právo *„udržiavať a rozvíjať vlastné politické, právne, hospodárske, sociálne a kultúrne inštitúcie, neobmedzujúc ich právo účasti, ak sa tak rozhodnú, podieľať sa v plnom rozsahu na politickom, hospodárskom, sociálnom a kultúrnom živote štátu.“*²⁰⁰ Dohovor ILO č. 169 (1989) obdobné právo formuluje ako *„vytvorenie podmienok štátom na slobodnú účasť na všetkých úrovniach rozhodovacieho procesu vo volených inštitúciách a administratívnych a iných orgánoch“*, zabezpečujúcich záležitosti pôvodných obyvateľov.²⁰¹ Bude nevyhnutné zdôrazniť, že účasť na rozhodovacom procese sa nebude týkať

---

¹⁹⁹ Čl. 4 Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov.

²⁰⁰ Čl. 5 deklarácie.

²⁰¹ Čl. 6 ods. 1, písm. b) Dohovoru ILO č. 169 (1989).

výlučne vnútroštátnej úrovne, či procesov lokálnej územnej správy a samosprávy, ale taktiež v medzinárodnej oblasti. Z tohto hľadiska sa volení alebo nominovaní zástupcovia pôvodných obyvateľov podieľajú na práci mnohých medzinárodných organizácií a nimi vytvorených inštitúcií, prípadne iných orgánov alebo združení. Azda najvýznamnejším reprezentantom tohto trendu je naďalej Stále fórum pre záležitosti pôvodného obyvateľstva pri OSN, ktorému ešte bude venovaná bližšia pozornosť. Cieľom vzniku tohto orgánu však bolo vytvoriť priestor pre zástupcov pôvodných skupín získať silnejší hlas a participovať na ďalších konzultačných a rozhodovacích procesoch v systéme OSN.²⁰²

Ako súčasť vzťahu medzi pôvodnými obyvateľmi a štátmi sa právo na zastúpenie prejavuje v rozsiahlom komplexe situácií, vyžadujúcich konzultačnú participáciu pôvodných obyvateľov vo všetkých postupoch, rozhodnutiach, či iných záležitostiach, ktoré sa ich priamo dotýkajú, či môžu mať akýkoľvek iný vplyv na ich postavenie, práva a oprávnené záujmy. Hoci celý komplex je až výsledkom Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov, prvé ustanovenia tohto druhu obsahuje vo svojom texte už Dohovor ILO č. 169 (1989). Vo svojom čl. 6 ods. 1, písm. a) ustanovuje povinnosť štátov „konzultovať s pôvodnými obyvateľmi, pri využití primeraných postupov a osobitne prostredníctvom inštitúcií, zastupujúcich ich záujmy, akékoľvek prípady legislatívnej, či administratívnej povahy, ktoré môžu mať na pôvodných obyvateľov priamy dopad.“ Bolo už predmetom pozornosti v predchádzajúcom výklade, že medzi príslušné situácie patria predovšetkým tie, v ktorých ide o zásah štátu do práv pôvodných obyvateľov k ich pôde, územiu a prírodným zdrojom, či v prípade investičných a rozvojových projektov, majúcich priamy dopad na územia pôvodných obyvateľov.²⁰³ Tieto konzultácie musia byť uskutočnené „v dobrej viere a spôsobom zodpovedajúcim okolnostiam, a to s cieľom dosiahnuť dohodu alebo súhlas s navrhovanými opatreniami.“²⁰⁴

---

²⁰² Ako ďalší príklad medzinárodnej organizácie s významnou účasťou zástupcov pôvodných obyvateľov možno uviesť Arktickú radu. Ide o medzivládne fórum, založené 19. sept. 1996 v Ottawe, pričom jeho členmi sú Kanada, Dánsko, Ruská federácia, Fínsko, Island, Nórsko, Švédsko a USA. Status trvalých pridružených členov v Arktickej rade má celý rad organizácií, zastupujúcich záujmy pôvodných obyvateľov. (pozn. autora)

²⁰³ V kontexte Dohovoru ILO č. 169 (1989), predovšetkým ustanovenia čl. 15.

²⁰⁴ Čl. 6 ods. 2 dohovoru, citovaného v predchádzajúcej poznámke.

Sumarizujúc v komparácii prístup Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov, sú ustanovenia o zastúpení pôvodných obyvateľov v rozhodovacích procesoch nielen početné, ale majú i pomerne široký aplikačný záber. Z celkového počtu ustanovení sa až necelá štvrtina dotýka účasti pôvodných obyvateľov na rozhodovacích procesoch.²⁰⁵ Už spomenutý čl. 5 predstavuje potvrdenie práva podieľať sa v plnom rozsahu na politickom, hospodárskom, sociálnom a kultúrnom živote štátu.²⁰⁶ Ďalším aspektom pozornosti ustanovení deklarácie je uznanie práva pôvodných obyvateľov na zachovanie a rozvoj vlastných politických, právnych, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych systémov, regulatívov a vlastných inštitúcií.²⁰⁷ Tieto ustanovenia možno vnímať ako samotný výraz práva na sebaurčenie, ale zároveň ako predpoklad pre garantovanie efektívnej účasti vo verejnom živote.

Osobitne významné sú svojou povahou ustanovenia, ktorých podstata je analogická s normatívnym vyjadrením vnútroorganizačných procesov v podobe územnej samosprávy a autonómnych jednotiek štátu, teda, opierajúc sa o názor viacerých autorov, tých foriem usporiadania štátu, charakterizovaných inštitútom vnútorného sebaurčenia, smerujúceho do vnútra štátu.²⁰⁸ Predstavujú skupinu ustanovení, upravujúcich pôsobenie reprezentatívnych inštitúcií, zastupujúcich záujmy pôvodných obyvateľov vo vzťahu k štátu. Ich cieľom je zabezpečiť účinné hájenie záujmov v procesoch, majúcich vplyv na životné podmienky pôvodných obyvateľov. Pre zastúpenie pôvodných obyvateľov v rozhodovacích procesoch štátu je ťažiskové ustanovenie čl. 18, formulované ako právo podieľať sa na rozhodovacích procesoch v otázkach, ktoré môžu mať vplyv na ich práva, prostredníctvom vlastných zástupcov, zvolených

---

²⁰⁵ Ide o ustanovenia čl. 5, 13 ods. 2, 18, 19, 20 ods. 1, 23, 27, 30 ods. 2, 32, 36, 38 a 41 deklarácie.

²⁰⁶ Bude vhodné poznamenať, že v tomto vymedzení je čl. 5 doplnený poslednou vetou čl. 41, ktorá formy a spôsoby zabezpečenia zastúpenia pôvodných obyvateľov v procesoch, ktoré sa ich dotýkajú, rozširuje na úroveň nástrojov medzinárodnej spolupráce.

²⁰⁷ Do tejto kategórie možno zaradiť východiskový čl. 5 a čl. 18 a 20 deklarácie.

²⁰⁸ Reprezentatívne za viacerých Cassese, in: *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*. 1995, str. 52 a nasl. Autor prikladá rozhodujúci význam vnútornému sebaurčeniu práve v tých prípadoch, keď ide o ochranu skupín obyvateľstva, ktorým medzinárodné právo doposiaľ nepriznávalo adekvátne právne postavenie. Z daného hľadiska je obsahová náplň vnútorného sebaurčenia kľúčová pre uznanie skupinového charakteru práv a zmysluplného rozsahu autonómnej pôsobnosti, vyjadrenej vo sfére vnútroštátneho práva. (Tamtiež, str. 350 a nasl.)

v súlade s vlastnými procesnými postupmi.²⁰⁹ Na príklade ustanovenia čl. 19 možno dokumentovať, že ide zároveň o normatívnu skupinu, zahŕňajúcu konzultačnú povinnosť štátov, vyžadujúc slobodný, vopred uskutočnený a informovaný súhlas v záležitostiach, týkajúcich sa pôvodných obyvateľov a vyjadrený prostredníctvom inštitúcií, zastupujúcich ich záujmy.²¹⁰ Za osobitne dôležité možno považovať, že ide o uznanie existencie nových, vlastných inštitúcií a ďalších štruktúr zastúpenia záujmov pôvodných obyvateľov, vytvorených nie štátmi, ale pôsobiacimi nezávisle, na základe vlastných pravidiel, obyčají a tradícií pôvodných obyvateľov a vyznačujúce sa vlastnými postupmi a formami činnosti.

Uvedenou charakteristikou sa napokon vo svojom východisku vyznačuje i tematicky posledná skupina ustanovení, ktoré štátom ukladajú povinnosť vytvoriť predpoklady pre spravodlivý, nezávislý, nestranný, verejný a transparentný proces, prihliadajúc na právo, tradície a obyčaje pôvodných obyvateľov. Čo je osobitne dôležité, pôvodní obyvatelia majú participovať na samotnej tvorbe tohto procesu.²¹¹

3.4.5 Právo na rozvoj a sociálne zabezpečenie

Ako už vyplynulo z časti tejto práce, venovanej právam pôvodných obyvateľov vo vzťahu k pôde, ich dedičným územiám a na nich sa nachádzajúcim prírodným zdrojom, povaha týchto práv vykazuje tak ekonomické, ako aj kultúrne aspekty. Tvrdiť, že neexistuje ďalší – sociálny rozmer - by bolo prinajmenej opomenutím ďalšej, nemenej podstatnej súvislosti. Je nepochybné, že podstata práv sociálneho zabezpečenia a práva na rozvoj v kontexte medzinárodnoprávnej ochrany pôvodného obyvateľstva má opäť svoje východisko v zásade práva na sebaurčenie.

---

²⁰⁹ Zastúpeniu pôvodných obyvateľov v záležitostiach, ktoré sa ich dotýkajú, sú venované tiež ustanovenia čl. 13 ods. 2, čl. 27 a čl. 41.

²¹⁰ Medzi ďalšie ustanovenia, osobitne venované konzultačnej povinnosti štátov s inštitúciami, zastupujúcimi záujmy pôvodných obyvateľov, možno radiť čl. 30 ods. 2, čl. 32 ods. 2, čl. 36 ods. 2 a čl. 38 deklarácie.

²¹¹ Čl. 27 deklarácie.

Danú súvislosť možno odvodzovať od existencie kapitoly IX. Charty OSN, ktorá nesie názov Medzinárodná hospodárska a sociálna súčinnosť. Zakladá spoluprácu štátov pod záštitou OSN vytvárať vo vzájomnej súčinnosti podmienky blahobytu a to v súlade s aplikovaním zásady zákazu diskriminácie pri uplatňovaní svojej rozvojovej politiky vo vzťahu k jednotlivým členom spoločnosti.²¹² Nadväzujúc na východiskový prístup Charty potvrdzuje Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach formulovaním celého radu práv sociálneho charakteru a súvisiacich povinností na strane štátov, že tieto práva a prospech z nich patria bezvýhradne každému. Ide predovšetkým o práva, vzťahujúce sa k sociálnym podmienkam života jednotlivca, ochrane zdravia, vzdelaniu a primeranej kvalite životných podmienok. Za osobitne dôležité možno považovať, že v systéme OSN pôsobí hneď niekoľko špecializovaných organizácií, venujúcich pozornosť sociálnym aspektom a právu na rozvoj.²¹³

S ohľadom na skutočnosť, že samotné právo na rozvoj nie je kodifikované, možno v procese vývoja za významný medzník považovať prijatie Deklarácie o práve na rozvoj na pôde Valného zhromaždenia OSN.²¹⁴ Tá vo svojej preambule definuje rozvoj ako *„komplexný hospodársky, sociálny, kultúrny a politický proces, ktorého cieľom je sústavné zlepšovanie kvality života a blahobytu celej spoločnosti a všetkých jej členov, a to na základe ich aktívnej, slobodnej a zmyslupnej účasti, ako aj na spravodlivej delbe výsledkov tohto procesu (...).“* Samotné právo na rozvoj vymedzuje potom ako *„nescudziteľné ľudské právo, v zmysle ktorého každá ľudská bytosť a všetky národy²¹⁵ sú oprávnené zúčastňovať sa, prispievať a využívať hospodársky, sociálny, kultúrny a politický rozvoj, v rámci ktorého môžu byť v plnom rozsahu realizované ľudské práva a základné slobody.“*²¹⁶ Zhrňujúc možno konštatovať, že deklarácia predstavuje súhrn povinností na strane štátov, vedúcich k podpore a zabezpečeniu uskutočňovania práva na

---

²¹² Čl. 55, resp. čl. 56 Charty OSN.

²¹³ Príkladmo možno uviesť Organizáciu OSN pre vzdelanie, vedu a kultúru (UNESCO), Organizáciu OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO), Svetovú zdravotnícku organizáciu (WHO), či Medzinárodnú organizáciu práce (ILO). Ich činnosť taktiež dopĺňa neustále sa vyvíjajúci medzinárodný systém v relevantnej oblasti.

²¹⁴ Declaration on the Right to Development. G.A. Res. 41/128, Dec. 4, 1986.

²¹⁵ Autentické anglické znenie používa pojem „peoples“. (pozn. autora)

²¹⁶ Čl. 1 ods. 1 Deklarácie o práve na rozvoj.

rozvoj v rámci ich vnútroštátnej činnosti i prostredníctvom zvýšenej medzinárodnej spolupráce v danej oblasti.²¹⁷

Nadväzujúc na univerzálnu medzinárodnoprávnú úpravu práva na rozvoj možno vnímať osobitnú skupinu oprávnení a súvisiacich povinností na strane štátu, dotýkajúcich sa pôvodného obyvateľstva. Je nepochybné, že už z hľadiska historických procesov reagujú normy medzinárodného práva v tejto oblasti na dva vzájomne súvisiace okruhy problémov. Ich spoločným menovateľom je pozícia spoločenského znevýhodnenia skupín pôvodného obyvateľstva v spoločnosti. Prvú skutočnosť predstavuje postupujúce drancovanie území pôvodných obyvateľov, týkajúce sa osobitne na týchto územiach sa nachádzajúcich prírodných zdrojov. Tento proces neodmysliteľne súvisí s negatívnymi dopadmi, nezriedka trvalých následkov, na osobitý spôsob života, ekonomickú sebestačnosť a schopnosť prežiť ako samostatná komunita. Jeho výsledkom je v početných prípadoch vytlačenie pôvodných obyvateľov až na okraj spoločnosti, do kategórie najchudobnejších z chudobných. Druhým aspektom a súvisiacim okruhom problémov je i naďalej pretrvávajúca diskriminácia v prístupe k účasti na rozvojových procesoch, ktorá sa prejavuje vo vyčleňovaní príslušníkov pôvodných obyvateľov z požívania výdobytkov sociálneho systému, uplatňovaného v štátoch, na území ktorých tieto skupiny obyvateľstva žijú.²¹⁸ Zvrátenie nepriaznivého prístupu predstavuje nepochybne náročnú výzvu. Vyžaduje si silnú vôľu a odhodlanie na strane štátov, ktoré v mnohých prípadoch pokračujú v hľadaní riešení, potvrdzujúcich svoju dominanciu. Dokonca i v prípadoch, v ktorých existuje silná politická vôľa, smerujúca k prekonaniu nerovností a nespravodlivých prístupov, sa vyskytujú neopomenuteľné štrukturálne problémy. Azda najlepšie možno tento stav dokumentovať na príklade Nového Zélandu, kde svojím prístupom mimoriadne pozitívny vnútroštátny proces, charakterizovaný priznaním širokého okruhu práv pôvodným maorským obyvateľom, stále nedokázal úplne prekonať a zotrieť spoločenské rozlišovanie a rozdielny prístup k privilegovanosti, uplatňovanej v priamom porovnaní medzi

---

²¹⁷ Všeobecne formulovanú zásadu pre záväzok štátov možno dokumentovať na ustanovení čl. 3 ods. 1 Deklarácie o práve na rozvoj v nasledovnom znení: „Štáty nesú zodpovednosť za vytvorenie vnútroštátnych a medzinárodných predpokladov, vhodných pre realizáciu práva na rozvoj.“

²¹⁸ Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 149.

Maormi a novousadlíkmi prevažne britského pôvodu.²¹⁹ Medzi spomínané problémy možno radiť fyzické, či materiálne predpoklady, akými sú napríklad absentujúca infraštruktúra, či investície do rozvoja oblastí, prevládajúco obývaných pôvodným obyvateľstvom. Ak aj k rozvoju príslušných regiónov dochádza, deje sa tak kontraproduktívne, s hrubými zásahmi do prirodzeného životného prostredia pôvodných obyvateľov, narúšaním ich životného priestoru a nešetrným využívaním prírodných zdrojov na ich územiach. Osobitným okruhom problémov je, ak sa tieto procesy uskutočňujú bez predchádzajúceho informovaného súhlasu pôvodných obyvateľov a bez toho, že by akýmkoľvek primeraným spôsobom participovali na výsledku týchto činností. Nerovnosť a nespravodlivosť právnych režimov vlastníctva pôdy pretrváva ako podstatný problém a potenciálny zdroj rozporov. Mnohí príslušníci pôvodných komún sa v dôsledku toho ocitajú v pozícii druhoradých, či na okraj spoločnosti zatlačených členov spoločnosti, a to na svojich vlastných dedičných územiach.²²⁰

V reakcii na históriu podmienené, no naďalej pretrvávajúce podmienky života pôvodných obyvateľov v kontexte štátov si Dohovor ILO č. 169 (1989) kladie za jeden zo svojich rozhodujúcich cieľov a priorít zlepšenie podmienok života a práce, ako aj úrovne zdravia a vzdelania pôvodných obyvateľov. Za účelom dosiahnutia týchto cieľov predpokladá tiež podporu a realizáciu osobitných projektov.²²¹ Medzi povinnosti štátov v danej súvislosti patrí predovšetkým zabezpečiť vylúčenie diskriminačných postupov a účinkov v oblastiach zamestnanosti, odborného vzdelávania a výcviku, sociálneho zabezpečenia a zdravia, vzdelávania a prostriedkov komunikácie.²²² Rozsah a osobitná pozornosť príslušným témam sú nepochybne dané skutočnosťou, že dohovor pochádza z dielne a je výsledkom činnosti a aplikačnej praxe Medzinárodnej organizácie práce, ktorá svoju prioritnú pozornosť venuje práve otázkam sociálnym, zdravotným, či zamestnaneckým. Význam dohovoru spočíva súčasne v tom,

---

²¹⁹ Castellino, Keane: *Minority Rights in the Pacific. A Comparative Legal Analysis*. 2009, str. 98.

²²⁰ Podľa: Castellino: *Indigenous Rights and the Right to Development: Emerging Synergies or Collusion?* In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 367-386, na str. 375.

²²¹ Čl. 7 ods. 2 Dohovoru ILO č. 169 (1989).

²²² Obsiahnuté v ustanoveniach čl. 20-31 dohovoru, citovaného v predchádzajúcej poznámke.

že pre zmluvné strany kreuje povinnosti so záväzným právnym účinkom. Nepochybným nedostatkom je pomerne nízky počet štátov, ktoré na základe ratifikácie dohovoru vyjadrili doteraz svoj súhlas byť jeho ustanoveniami viazané.²²³

Právu na rozvoj prikladá obdobný význam aj Deklarácia OSN o právach pôvodných obyvateľov. Tento prístup sa odráža už v samotnej preambule dokumentu, ktorá vyjadruje znepokojenie „nad historickými nespravodlivosťami ako dôsledkami, mimo iných, kolonizovania a odňatia ich pôdy, území a zdrojov, znemožňujúc im vykonávať (...) právo na rozvoj v súlade s ich vlastnými potrebami a záujmami“ a preto uznáva „nalievajúcu potrebu rešpektovať a napomáhať rozvoju práv pôvodných obyvateľov, vyplývajúcich z ich vlastných politických, hospodárskych a sociálnych štruktúr, ich kultúry, duchovných tradícií, dejín a filozofie ...“ Je zrejmé, že týmto vymedzením je zároveň načrtnutý rozsah, ktorý bude právo na rozvoj zahŕňať.

Počet ustanovení, v ktorých deklarácia reflektuje právo na rozvoj, je pomerne rozsiahly. Bude však nevyhnutné zdôrazniť, že mnohé z nich majú len nepriamu súvislosť a ťažiskovo sa viažu k iným právam. Súvislosť práva na rozvoj a ďalších práv, ktoré pôvodným obyvateľom prislúchajú (osobitne zdôrazňujúc právo na sebaurčenie, kultúrne práva, právo na zastúpenie a vlastné inštitucionálne štruktúry, právo vlastníť pôdu a pod.) je však nesporná. Možno uviesť, že rozvoj, teda možnosť nielen udržiavať, ale ďalej efektívne rozširovať uplatňovanie jednotlivých súvislostí života komunity je neodmysliteľne spojená s vytvorením priaznivých podmienok pre jej ďalší vývoj. Ašpirujúc na metodologickú prehľadnosť sa na základe vlastného presvedčenia o vhodnosti zvoleného prístupu prikláňame k prevzatiu kategorizácie kontextu skúmaného práva v zmysle práce Joshuu Castellina, ktorý využitie pojmu „rozvoj“ v Deklarácii OSN o právach pôvodných obyvateľov vníma minimálne v nasledovných štyroch súvislostiach:

1. ako súčasť podpory identity pôvodného obyvateľstva, vyjadrenej v čl. 7 (právo na identitu, integritu, slobodu a bezpečnosť ako súčasť osobitej skupinovej identity), čl. 8 (zákaz odopretia identity a zákaz asimilácie), čl. 10 (zákaz presídlenia), čl. 11 (právo

---

²²³ Dohovor doteraz ratifikovali len nasledovné štáty: Argentína, Bolívia, Brazília, Dánsko, Dominika, Ekvádor, Fidži, Guatemala, Holandsko, Honduras, Chile, Kolumbia, Kostarika, Mexiko, Nepál, Nórsko, Paraguaj, Peru, Španielsko a Venezuela.

na vlastnú kultúru), čl. 12 (právo na duchovné a náboženské tradície, zvyky a obrady), čl. 13 (právo na vlastné dejiny, jazyk, filozofické a literárne dedičstvo), čl. 14 (právo na vlastný vzdelávací systém), čl. 15 (právo na kultúrne dedičstvo a tradičné poznatky), čl. 16 (vlastné médiá a komunikačné prostriedky vo vlastnom jazyku) a čl. 36 (spolupráca skupín pôvodných obyvateľov, presahujúca hranice štátov);

2. ako súčasť podpory inštitúcií pôvodného obyvateľstva, v čl. 5 (právo na vlastné inštitúcie), čl. 14 (vzdelávacie inštitúcie), čl. 20 (inštitúcie politického, hospodárskeho a sociálneho života), čl. 27 (vytvorenie primeraných procesných postupov) a čl. 34 (podpora vlastných inštitucionálnych štruktúr);
3. v kontexte práv na vlastné územie a životné prostredie, v čl. 24 (právo na uplatňovanie tradičných liečebných postupov a podpora zdravia), čl. 25 (práva k pôde, územiám, vodám, pobrežným moriam a ďalším prírodným zdrojom) a čl. 29 (ochrana a zachovanie životného prostredia);
4. v kontexte práva na sebaurčenie, osobitne v čl. 3 (právo na sebaurčenie), čl. 4 (právo na samosprávu), čl. 18 (zastúpenie a účasť na rozhodovacích procesoch), čl. 19 (slobodne prejavovaný, predchádzajúci informovaný súhlas), čl. 21 (socio-ekonomické práva), čl. 23 (právo na stanovenie vlastných rozvojových priorít a stratégií rozvoja), čl. 26 (práva k pôde, územiám a prírodným zdrojom), čl. 28 (právo na spravodlivú a účinnú nápravu) a čl. 32 (stanovenie priorít a stratégií rozvoja pri využívaní pôdy, území a ďalších zdrojov).²²⁴

Z hľadiska tradičného chápania práva na rozvoj je potrebné vychádzať z toho, že bude zahŕňať slobodnú možnosť a autonómne rozhodovanie sa pôvodného obyvateľstva v otázke svojho socio-ekonomického, kultúrneho, či politického smerovania, určení smerov, priorít, stratégií a postupov v týchto oblastiach a vytvorení a podpory činnosti vlastných inštitucionálnych štruktúr,

---

²²⁴ Castellino: Indigenous Rights and the Right to Development: Emerging Synergies or Collusion? In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 367-386, na str. 379. Kategorizácia citovaného autora je doplnená a pozmenená na základe vlastnej kritickej analýzy autora aktuálnej práce.

prostredníctvom ktorých budú rozvojové stratégie realizované a napĺňané. V uvedenom zmysle sú preto ťažiskovými ustanoveniami deklarácie jej články 21 a 23. V zmysle čl. 21 prislúcha pôvodným obyvateľom právo, a to bez akejkoľvek diskriminácie, na zlepšenie ekonomických a sociálnych podmienok, medzi ktorými sa príkladným výpočtom uvádzajú všeobecné a odborné vzdelávanie a výcvik, rekvalifikácia, podmienky bývania a s nimi spojené sanitárne predpoklady, zdravotná starostlivosť a sociálne zabezpečenie.²²⁵ Na strane štátov existuje súvisiaca povinnosť zabezpečiť účinné nástroje a v prípade potreby, či vhodnosti osobitné nástroje pre zabezpečenie podpory ďalšieho zlepšovania hospodárskych a sociálnych podmienok pôvodných obyvateľov, s osobitným dôrazom na práva a osobitné potreby seniorov, žien, detí a mládeže a osôb s postihnutiami.²²⁶ Na východiskové oprávnenia a s nimi súvisiace povinnosti na strane štátov nadväzuje rozhodovanie o ďalšom smerovaní priorít a stratégií pri výkone práva pôvodných obyvateľov na rozvoj podľa čl. 23 deklarácie. Zahŕňa právo určovať a rozvíjať priority a stratégie a osobitne právo aktívne sa zúčastňovať na rozvoji a tvorbe zdravotných programov, programov politiky rozvoja bývania, ako aj ďalších ekonomických a sociálnych programov, týkajúcich sa pôvodných obyvateľov a ak je to možné, prostredníctvom vlastných inštitúcií tieto programy spravovať.²²⁷

Porovnávajúc prístup deklarácie k jednotlivým právam tak, ako sa ich formulovanie vyvíjalo v konsenze štátov v procese prípravy jej finálneho znenia, možno opäť súhlasiť s tvrdením J. Castellina, ktorý vyjadruje názor, že prinajmenej v porovnaní s právom na sebaurčenie a právami, viažucimi sa k pôde, zostalo právo na rozvoj vo finálnom znení deklarácie bez väčších zásahov, ktoré by súviseli s reakciou na nesúhlasné stanoviská jednotlivých štátov. V tomto duchu je výsledkom zdieľaného konsenzu medzinárodného spoločenstva s ohľadom na význam práva na rozvoj a jeho osobitné vyjadrenie a význam pre postavenie pôvodných obyvateľov. Nie je primerané opomenúť ani skutočnosť, že právo na rozvoj tak, ako je v špecifickom kontexte formulované Deklaráciou OSN o právach pôvodných

---

²²⁵ Čl. 21 ods. 1 deklarácie.

²²⁶ Čl. 21 ods. 2 deklarácie.

²²⁷ Čl. 23 deklarácie.

obyvateľov, možno považovať za vyjadrené najkoherentnejšie zo všetkých doterajších medzinárodných právnych dokumentov, venujúcich pozornosť príslušnej problematike.²²⁸

V objektívnej situácii, keď pôvodné spoločenstvá v kontexte spoločenskej reality mnohých štátov čelia pretrvávajúcej pozícii na okraji spoločnosti, a to nielen v súvislostiach ekonomických, ale o to alarmujúcejšie s ohľadom na podmienky každodenného života v oblasti zdravotnej a sociálnej starostlivosti, sa pozornosť, venovaná právu na rozvoj pôvodných obyvateľov, vyjadrená prepojením politických a socio-ekonomických aspektov, javí ako veľmi nádejná iniciatíva. Osobitne na príklade práva na rozvoj sa zdá byť nezvratiteľné, že medzinárodné spoločenstvo sa vydalo na cestu vytvárania medzinárodných štandardov, ktoré má v záujme presadzovať konštantnou implementáciou. Tým pochopiteľne nemožno opomínať značne problematické všeobecné aplikačné súvislosti koncepcie práva na rozvoj v oblasti medzinárodného práva. Citlivosť medzinárodného spoločenstva v tejto téme možno preto pokojne prirovnať k právu na sebaurčenie. Toto porovnanie súčasne zahŕňa ďalší nezanedbateľný aspekt. Podobne, ako v prípade práva na sebaurčenie, i právo na rozvoj sa spravidla vníma v dvoch rovinách - vonkajšej a vnútornej. S ohľadom na pozíciu pôvodných obyvateľov a vytvorenia podmienok zo strany štátu teda pôjde nepochybne o vyjadrenie tohto práva v jeho vnútornom aspekte. V danom zmysle sa ako povinnosť štátu javí vytvoriť pre všetkých svojich občanov primerané podmienky života, umožňujúce uskutočňovanie ďalších základných ľudských práv. V prípade vytvárania nerovnakých podmienok by už potom do hry vstupovali i aspekty porušenia zákazu diskriminácie.²²⁹

---

²²⁸ Parafrázujúc Castellino, in: *Indigenous Rights and the Right to Development: Emerging Synergies or Collusion?* In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 367-386, na str. 381.

²²⁹ Z mnohých autorov, venujúcich pozornosť právu na rozvoj, v danom zmysle napr. Bedjaoui, in: *The Right to Development*. In: Bedjaoui (ed.): *International Law. Achievements and Prospects*. 1991, na str. 1180 a nasl.; Aguirre, in: *The Human Right to Development in a Globalized World*. 2008, na str. 114 a nasl.

3.4.6 Význam Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov pre ďalší vývoj medzinárodnoprávneho režimu ochrany pôvodného obyvateľstva

Pre vyjadrenie významu aktuálnej medzinárodnoprávnej úpravy pre ďalší vývoj v oblasti ochrany práv pôvodného obyvateľstva možno siahnuť k myšlienke súčasného osobitného spravodajcu OSN pre ľudské práva a základné slobody pôvodných obyvateľov Jamesa Anayu, ktorý význam Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov a napriek absencii účinkov jej bezprostrednej právnej záväznosti aj prvé roky jej aplikácie hodnotí nasledovne: *„Deklarácia OSN o právach pôvodných obyvateľov predstavuje spoločnú pozíciu medzinárodného spoločenstva k vyjadreniu minimálneho rozsahu práv pôvodných obyvateľov na podklade najrôznejších prameňov medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv. (...) Deklarácia sa nesnaží vybaviť pôvodných obyvateľov súhrnom osobitných, či nových ľudských práv, predstavuje skôr kontextuálne rozpracovanie všeobecných zásad ochrany ľudských práv a tých práv, ktoré sa vzťahujú k osobitným historickým, kultúrnym a spoločenským súvislostiam pôvodných obyvateľov.“*²³⁰ Napokon, i samotná Deklarácia zahŕňa celý rad mechanizmov na podporu jej zviditeľnenia a inštitucionalizácie. V danom zmysle osobitne ustanovenia čl. 41 a 42 deklarácie ukladajú Organizácii spojených národov, jej orgánom, vrátane Stáleho fóra pre záležitosti pôvodného obyvateľstva, ako aj špecializovaným pridruženým organizáciám v systéme OSN na medzinárodnej úrovni a štáty na vnútroštátnej úrovni podporovať aplikáciu ustanovení deklarácie a dohliadať na jej účinné uplatňovanie. Za dôležitý cieľ možno tiež považovať zahrnutie samotných príslušníkov pôvodných obyvateľov do týchto procesov.²³¹

Prijatie deklarácie predstavuje prvý výslovný prejav toho, že právo na sebaurčenie nie je len doménou národov, organizovaných vo forme štátov, či skupín obyvateľstva pod koloniálnou nadvládou, vedúcich národnooslobodzovací boj za nezávislosť. Znenie ustanovenia čl. 3 deklarácie navodzuje presvedčenie, že pôvodné obyvateľstvo bude istou formou práva na sebaurčenie disponovať. Už opakovane v tejto práci bola načrtnutá teoretická dichotómia medzi

---

²³⁰ Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights and Fundamental Freedoms of Indigenous Peoples (by S. James Anaya). U.N. Doc. A/HRC/9/9, Aug. 11, 2008, para. 85 a nasl.

²³¹ Posledná veta čl. 41 deklarácie.

teóriou vonkajšieho a vnútorného sebaurčenia, pričom bolo uvedené, že čl. 3 deklarácie je nepochybným vyjadrením práva na vnútorné sebaurčenie. Viacerí renomovaní predstavitelia vedy medzinárodného práva, ako aj medzinárodnej aplikačnej praxe pripúšťajú i možnosť rozširujúceho vnímania práva na sebaurčenie vo vzťahu k osobitne vymedziteľným skupinám obyvateľstva v rámci štátov, v prospech ktorých určitá, rozsahom spravidla obmedzená forma uvedeného práva môže byť pripustená z dôvodu zachovania ich identity a ochrany oprávnených záujmov v kontexte štruktúry štátu.²³² V prípade limitovanejšieho okruhu autorov možno dokonca vypozerovať tendenciu pripustiť u daných skupín obyvateľstva i právo na vonkajšie sebaurčenie, a to v situáciách, ak štát porušuje práva časti obyvateľstva, žijúceho na časti štátneho územia, či vystavuje isté skupiny obyvateľstva alebo dopustí ich vystavenie natoľko hrubému útlaku, že vo svojej podstate možno konanie štátu považovať za prejav vzdania sa zvrchovanosti vo vzťahu k danej časti štátu (*carence de souveraineté*).²³³ Bude azda len veľmi ťažko vyvrátiť, že skupiny obyvateľstva, ocitajúce sa, či dlhodobo sa nachádzajúce v mimoriadne nepriaznivých podmienkach existencie v kontexte štátov korešponujú nezriedka s pozíciou, do ktorej sú vystavené aj skupiny pôvodných obyvateľov.

Prípravné práce pri vzniku textu deklarácie, ale rovnako i vývoj medzinárodnej úpravy, smerujúci k úprave ochrany práv pôvodného obyvateľstva jednoznačne dokumentujú, že práve otázka presného vyjadrenia rozsahu a definovania obsahovej náplne práva na sebaurčenie bude zohrávať rozhodujúcu úlohu pre akceptáciu danej úpravy zo strany štátov. V prípade vzniku deklarácie platilo niekoľkonásobne, že obava z formulovania práva na sebaurčenie v jej texte takým spôsobom, ktorý by vytvoril predpoklady pre secesionistické nálady v radoch skupín pôvodných obyvateľov, je natoľko vysoká, že bude ovplyvňovať aplikačný úspech, či neúspech

---

²³² Spomedzi mnohých napríklad Crawford, in: *The Creation of States in International Law*. 2006, str. 111 a nasl., 126 a nasl, resp. 141 a nasl.; Cassese, in: *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*. 1995, str. 118 a nasl.

²³³ Okrem autorov, uvedených v predchádzajúcej poznámke tiež Anaya, in: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 59 a nasl., ako aj sudcovia Medzinárodného súdneho dvora Cançado Trindade a Yusuf vo svojich separátnych stanoviskách k posudku Súdu vo veci jednostranného vyhlásenia nezávislosti Kosova (ICJ, *Advisory Opinion on the Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo*, paras. 82-83, zdroj: <http://www.icj-cij.org>).

deklarácie ako celku.²³⁴ Práve v uvedenom kontexte možno preto vnímať kompromis medzinárodného spoločenstva na formulácii ustanovenia čl. 46 ods. 1 deklarácie, ktorá právo na sebaurčenie pôvodného obyvateľstva, no všeobecne i aplikačnú šírku ktoréhokoľvek z ustanovení deklarácie obmedzuje povinnosťou rešpektovať územnú celistvosť existujúcich štátov. Čl. 46 ods. 1 v tomto zmysle stanovuje, že „*žiadne ustanovenie tejto deklarácie nemožno vykladať takým spôsobom, ktorý by ktorýkoľvek štát, národ, skupinu ľudí alebo jednotlivca podporoval v práve podieľať sa alebo uskutočňovať akúkoľvek aktivitu, ktorá by bola v rozpore s Chartou OSN.*“ Rovnako sa odmieta akákoľvek činnosť, ktorá by mala za cieľ úplne alebo čiastočne porušiť alebo ohroziť územnú celistvosť alebo politickú jednotu zvrchovaných a nezávislých štátov. Z uvedeného, nepochybne i v kontexte ustanovenia čl. 4 deklarácie vyplýva, že právo na sebaurčenie pôvodných obyvateľov sa obmedzuje na rozsah, zodpovedajúci vnútornému sebaurčeniu v rámci existujúcich štátov, ktoré neohrozí ich územnú integritu. Zdá sa byť preto logické akceptovať návod na interpretáciu práva na sebaurčenie podľa čl. 3 deklarácie vo svetle ďalších ustanovení, osobitne čl. 46 ods. 1.²³⁵

Pohľad na najvýznamnejšie súvislosti deklarácie, presahujúce rámec jej samotných ustanovení a majúce vplyv na ďalší vývoj medzinárodnoprávneho režimu ochrany pôvodného obyvateľstva, nemožno neuzavrieť krátkym exkurzom ku kolektívnej povahe práv, ktorú deklarácia zakladá vo vzťahu k pôvodným obyvateľom. Možno už v zmysle celkového kontextu tejto práce tvrdiť, že prístup medzinárodného spoločenstva k pôvodnému obyvateľstvu a ochrane jeho práv je vo všeobecnosti založený na definovaní práv, ktorými sa nesleduje prioritný cieľ ochrany práv jednotlivcov v duchu klasického systému medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv, ale celých skupín obyvateľstva, majúcich na základe spoločných definičných znakov charakter pôvodných obyvateľov. Na základe uvedeného špecifika sa preto systém ochrany práv pôvodných obyvateľov zreteľne vyčleňuje ako samostatná subkategória

---

²³⁴ Thornberry: Integrating the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples into CERD Practice, str. 87 a nasl. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 64-91.

²³⁵ Podľa Quane: The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: New Directions for Self-Determination and Participatory Rights?, str. 266 a nasl. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 259-287.

v medzinárodnom systéme ochrany ľudských práv, súvisiaca, no súčasne dopĺňajúca a rozvíjajúca východiskový všeobecný systém. I v tomto zmysle sa čl. 1 Deklarácia o právach pôvodných obyvateľov prihlasuje k všeobecnému medzinárodnému systému, keď zdôrazňuje, že *„pôvodní obyvatelia majú právo na neobmedzené užívanie ľudských práv a základných slobôd, vyplývajúcich z Charty OSN, Všeobecnej deklarácie ľudských práv a medzinárodného systému ľudských práv, a to buď skupinovo, alebo ako jednotlivci.“* Nadviazanie na medzinárodný systém ľudských práv, s osobitným zdôraznením skutočnosti, že v prípade práv, formulovaných deklaráciou, ide o kolektívne práva, obsahuje i preambula deklarácie, ktorá v jednom zo svojich ostatných odsekov uvádza, že *„(...) jednotlivci, ktorí sú príslušníkmi pôvodných obyvateľov²³⁶, sú oprávnení bez akejkoľvek diskriminácie na požívanie všetkých ľudských práv podľa medzinárodného práva, pričom pôvodným obyvateľom prislúchajú kolektívne práva, neodmysliteľné pre ich existenciu, blaho a podmienky rozvoja ako skupiny ľudí.“* Bolo by tak možné konštatovať, že ide o zdôraznenie významného aspektu skupinovej identity, pre zachovanie ktorého je nevyhnutné adresovať osobitný okruh práv nie jednotlivcom, ale skupine ako celku. Rovnako povahou práv, obsiahnutých v deklarácii je zrejmé, že hoci využívanie napríklad kultúrnych práv bude garantované v prospech každého individuálneho príslušníka pôvodných obyvateľov, zmysluplnosť týchto práv sa prejaví až pri ich kolektívnej aplikácii väčšou komunitou ľudí, používajúcich spoločný jazyk, vyznávajúcich spoločné zvyky, obyčaje, tradície, či duchovné hodnoty a spojených historickými väzbami. Znamená to však zároveň, že komunita pôvodného obyvateľstva musí rešpektovať ľudské práva jednotlivcov, ktorí danú komunitu vytvárajú.²³⁷ Rovnako platí, že skupina nebude môcť poveriť jednotlivca výkonom práv, prináležiacich skupine. Vymedzenie rozsahu práv jednotlivca vo vzťahu ku kolektívnym právam skupín pôvodných obyvateľov preto v kontexte aplikácie ustanovení deklarácie v každom jednotlivom prípade bude mať svoj osobitný význam.²³⁸

---

²³⁶ V angl. znení textu „*indigenous individuals*“. (pozn. autora)

²³⁷ Čl. 46 ods. 2 a ods. 3 deklarácie.

²³⁸ Podľa Stamatopoulou: *Taking Cultural Rights Seriously: The Vision of the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, str. 402 a nasl. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 387-412.

Je nepochybné, že medzinárodnoprávny režim ochrany pôvodných obyvateľov zostáva i naďalej súčasťou medzinárodného systému ochrany ľudských práv, a to aj napriek nezanedbateľnému rozsahu špecifických znakov a nástrojov, ktoré si medzičasom vytvoril. Túto súvislosť zdôrazňuje každá nová medzinárodnoprávna úprava v danej oblasti, ktorá sa ak nie v preambule, najneskôr vo svojich prvých normatívnych ustanoveniach prihlási k medzinárodnému systému ľudských práv. I Deklarácia OSN o právach pôvodných obyvateľov je v tomto kontexte nepochybne potvrdením celkového trendu v prístupe k právam pôvodných obyvateľov, a teda akousi evolutívnou aplikáciou existujúcich pravidiel medzinárodného systému ľudských práv vo vzťahu k osobitnému adresátovi. Rozhodne teda nepredstavuje dokument, ktorý by primárne vytváral nové pravidlá v novej oblasti medzinárodného práva. Taktiež limity v aplikácii ustanovení deklarácie sú vzhľadom na jej nezáväznú právnu povahu zrejmé.²³⁹ Vnímanie medzinárodného systému ochrany práv pôvodného obyvateľstva ako integrálnej súčasti systému medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv možno dokumentovať na myšlienke Patricka Thornberryho, ktorý ľudské práva nazýva „nedokončeným projektom“. Za nepochybný odkaz deklarácie považuje to, že pohľad a východiskové prístupy k ľudským právam sa v priebehu vývoja môžu zásadne meniť a odkláňať od politických názorov a prevládajúcich teoretických koncepcií tých, ktorí ešte donedávna „kontrolovali“ nielen samotnú myšlienku, ale predovšetkým jej uvádzanie do praxe.²⁴⁰

---

²³⁹ Pre ilustráciu možno poukázať na stanovisko zástupcu Nového Zélandu na rokovaní Valného zhromaždenia OSN, ktorý deklaráciu charakterizoval ako „ašpiratívny dokument, majúci skôr za cieľ inšpirovať, než mať právne účinky“. Hoci Nový Zéland oficiálne ohlásil podporu deklarácii a to aj napriek tomu, že pri jej prijatí bol jedným zo štyroch štátov, ktoré hlasovali v neprospech, predseda vlády Nového Zélandu sa na rokovaní parlamentu vyjadril nasledovne: „Myslím, že je dôležité pochopiť, že Deklarácia o právach pôvodných obyvateľov je presne tým, čo vyjadruje jej názov – je deklaráciou. Nie je medzinárodnou zmluvou, nie je dohovorom, ani niečím, k čomu by sa dalo pristúpiť. Je vyjadrením ašpirácie. Nebude mať preto žiadny vplyv na právny poriadok Nového Zélandu, ani na základy, na ktorých je vybudovaná naša ústava.“ Tieto i ďalšie vyjadrenia z postojov a praxe štátov zahrňuje do svojho kritického príspevku Allen: *The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the Limits of the International Legal Project*, str. 228. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 225-256.

²⁴⁰ Thornberry: *Integrating the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples into CERD Practice*, str. 90. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 64-91.

4. Pôsobenie a činnosť medzinárodných organizácií a ďalších inštitúcií

v medzinárodnom systéme ochrany práv pôvodného obyvateľstva

V nadväznosti na materiálne vymedzenie práv pôvodných obyvateľov v medzinárodnom systéme ochrany bude potrebné poukázať tiež na inštitucionálny rozmer činnosti medzinárodného spoločenstva, v ktorom sa prejavuje aplikácia normatívneho systému v oblasti práv pôvodných obyvateľov. Pravidlá, vytvárané v medzinárodnom systéme tak jednak pôsobia na štáty, ktoré vlastné záväzky uznávajú a spolupatria v procese vzniku medzinárodného práva. Súčasne podporujú mechanizmy pre adresovanie sťažností, či iných procesných foriem, adresovaných z dôvodu nedodržania noriem medzinárodného práva v individuálnych prípadoch. No napokon vytvárajú predpoklady pre zapájanie pôvodných obyvateľov ako aktérov, zúčastnených v medzinárodnom rozhodovacom procese, a to tak v podobe kolektívnej, ako aj individuálnej účasti ich príslušníkov na činnosti medzinárodného systému.

Kým v doteraz uvedenom bola činnosť medzinárodných organizácií a ďalších inštitúcií, podieľajúcich sa na procese medzinárodnoprávnej ochrany pôvodných obyvateľov prezentovaná z pohľadu aplikácie noriem v ich činnosti, predmetom pozornosti nasledujúcej časti tejto práce bude samotný inštitucionálny základ ich pôsobenia v kontexte OSN, či mimo nej. Cieľ činnosti inštitúcií medzinárodného spoločenstva je okrem monitorovania medzinárodného procesu nepochybne namierený aj k pôsobeniu na postoje štátov, majúci priamy, či nepriamy dopad na prax štátov ako medzinárodných aktérov, no súčasne na ich vnútroštátnu činnosť, v podobe politických procesov, vnútroštátneho zákonodarstva, či v neposlednom rade rozhodovacej činnosti vnútroštátnych orgánov aplikácie práva.

Napriek nepochybne pozitívnemu vývoju, dokumentovanému na príklade viacerých štátov v ich vnútroštátnych procesoch, v konkrétnych prípadoch vedúc k oficiálnemu ospravedlneniu sa pôvodným obyvateľom za krivdy predchádzajúcich období, zostávajú pôvodní obyvatelia naďalej zraniteľnou časťou obyvateľstva dokonca v tých štátoch, ktoré vyvinuli konkrétne úsilie v prospech dodržiavania medzinárodných štandardov ochrany práv pôvodného

obyvateľstva. Aktívny prístup medzinárodného spoločenstva, prostredníctvom monitorovacej činnosti orgánov a inštitúcií v systéme medzinárodných organizácií preto plní a bude i naďalej plniť nezastupiteľnú úlohu. Medzinárodný systém však pochopiteľne nenahrádza mechanizmy, ktoré sú nevyhnutné a spravidla možné len v oblasti vnútroštátnych procesov.

Formy činnosti, v ktorých sa prejavujú medzinárodné procesné postupy, zahŕňajú okrem monitorovania pravidelné správy, ktoré štáty predkladajú medzinárodným inštitúciám na ochranu ľudských práv, a to buď v rámci všeobecnej ochrany, alebo v oblasti osobitnej, partikulárnej ľudskoprávnej ochrany. Opakované, periodické správy majú za cieľ pôsobiť na štáty, aby v rámci sféry svojej zvrchovanosti dosahovali súlad s medzinárodnoprávnymi záväzkami v oblasti ľudských práv. Monitorovací proces súčasne vytvára informačný základ a želaný dialóg v spolupráci štátov pri dosahovaní spoločných cieľov a napĺňania všeobecných štandardov v oblasti ochrany ľudských práv. Osobitným druhom postupov a do nich ústiacich nástrojov sú osobitné postupy súdneho, či kvázisúdneho charakteru v podobe riešenia sťažností pre porušenia ľudských práv.

4.1 Procesné postupy ILO

4.1.1 Monitorovací proces na základe Dohovoru ILO č. 169 (1989)

Štáty, ktoré sa stali zmluvnými stranami Dohovoru ILO č. 169 o pôvodných a v kmeňoch žijúcich spoločenstvách na území nezávislých štátov z roku 1989 a jeho predchodcu, Dohovoru č. 107 o ochrane a integrovaní pôvodných a iných kmeňových a polokmeňových spoločenstiev v nezávislých štátoch z roku 1957²⁴¹ ratifikáciou týchto dohovorov na seba prevzali záväzok predkladania pravidelných správ, ako aj niektoré ďalšie mechanizmy dohľadu zo strany ILO, vyplývajúce všeobecne z jej zakladajúcej zmluvy.²⁴² Takto vytvorený procesný postup je

---

²⁴¹ Komplexnú analýzu práva vytvoreného ILO, a to osobitne v oblasti právneho režimu ochrany práv pôvodných obyvateľov v jeho systéme prináša Luis Rodríguez-Piñero, in: *Indigenous Peoples, Postcolonialism and International Law (The ILO Regime 1919-1989)*. 2005.

²⁴² Záväzok predkladania pravidelných správ je založený na základe čl. 22 a 23 zakladajúcej zmluvy ILO z 9.10.1946.

kombináciou klasického zmluvného nástroja²⁴³, majúceho záväznú povahu i svoju ustálenú štruktúru, a mechanizmu podľa zakladajúcej zmluvy ILO.²⁴⁴ Vyžadované periodické správy, predkladané štátmi, sú posudzované Výborom expertov ILO pre uplatňovanie dohovorov a odporúčaní.²⁴⁵ Osobitne v prípadoch, keď výbor zistí nedostatky v implementačnom procese, vyžiada si dodatočné informácie od reportujúceho štátu. Svoje poznatky a postrehy výbor publikuje vo forme výročnej správy. Výbor tiež môže iniciovať miestne zisťovanie alebo požiadať v prípade problémových prípadov o vypočutie štátu pre vysvetlenie dôvodov, pre ktoré došlo k identifikovaným problémom s aplikáciou dohovoru ILO.

V prípade štátov, ktoré ratifikovali pôvodný dohovor z roku 1957, a to až do okamihu, kým ratifikujú aktuálny dohovor z roku 1989, sa povinnosť predkladania správ a dohľad nad implementáciou ich záväzkov uplatňuje vo vzťahu k predchádzajúcemu dohovoru. Výbor vo svojej činnosti opakovane preukázal, že v prípadoch predložených správ na základe pôvodného dohovoru dnes aplikuje evolutívny výklad noriem v duchu štandardov ochrany práv pôvodných obyvateľov, vytvorených neskorším dohovorom.

Ako organizácia, ktorá zohrala kľúčovú úlohu v procese internacionalizácie práv pôvodných obyvateľov a v podpore ich snáh stojí ILO v súčasnosti pred naliehavou úlohou adaptovať v monitorovacom procese aplikáciu dohovoru z roku 1989 na nový štandard práv, založených na filozofii Deklarácie OSN z roku 2007.²⁴⁶

---

²⁴³ Tzv. zmluvné procesné postupy sa spravidla uplatňujú výlučne vo vzťahu k zmluvným stranám príslušnej zmluvy a v súvislosti s normami, obsiahnutými v danej zmluve. Inú skupinu tvoria mimozmluvné procesné postupy, ktoré majú širší aplikačný dosah. Podľa: Schweisfurth: *Völkerrecht*. 2006, str. 537 a nasl. Podrobnejšie k mimozmluvným procesným postupom pozri: Rodley: *United Nations Non-Treaty Procedures for Dealing with Human Rights Violations*. In: Hannum (ed.): *Guide to International Human Rights Practice*. 1999, str. 62-65.

²⁴⁴ Podrobnej analýze kontrolných mechanizmov ILO špecificky, ako aj kontrolným mechanizmom v oblasti ľudských práv vo všeobecnosti venuje pozornosť Šturma v diele: *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2010, str. 29.

²⁴⁵ ILO Committee of Experts on the Application of Conventions and Recommendations.

²⁴⁶ Erueti: *The International Labour Organization and the Internationalisation of the Concept of Indigenous Peoples*. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 93-120, na str. 119.

4.1.2 Podávanie sťažností na základe dohovorov ILO

Procesné postupy, spojené s podávaním sťažností v systéme ILO, sa vzťahujú všeobecne k dohovorom, ktoré sú výsledkom normotvorby ILO. Ako také im podliehajú aj oba dohovory v systéme práva, vytvoreného ILO, upravujúce práva pôvodných obyvateľov. Bude nevyhnutné zdôrazniť, že vzhľadom na zameranie činnosti ILO primárne v oblasti ochrany práv pracujúcich osôb, či uľahčenia komunikácie medzi združeniami pracujúcich, organizáciami zamestnávateľov a štátmi nedáva priamu možnosť prístupu k procesom podávania sťažností špecificky skupinám pôvodných obyvateľov, ani ich jednotlivým príslušníkom. Je to výsledok skutočnosti, že dohovory ILO, venované problematike pôvodného obyvateľstva, osobitné procesné postupy nevytvárajú. Tieto však možno aplikovať na základe zakladajúcej zmluvy ILO v dvoch možných rovinách. Už na tomto mieste však bude vhodné poznamenať, že obe konania sa v praxi využívajú pomerne zriedkavo.

Prvou možnosťou je využitie ustanovenia čl. 24 zakladajúcej zmluvy, ktoré dáva možnosť združeniam zamestnancov alebo zamestávateľov uskutočniť podnet z dôvodu, že niektorý štát vo sfére svojej jurisdikcie nezabezpečil účinné plnenie záväzkov na základe niektorého z dohovorov ILO, ktorého je štát zmluvnou stranou. Podnety tohto typu sú preskúmané výborom, zloženým z troch členov predsedníctva ILO.²⁴⁷ Výbor pri preskúmaní porušenia požiada o stanovisko štát, voči ktorému podnet smeruje. V prípade neuspokojivých vysvetlení zo strany štátu môže predsedníctvo ILO zverejniť samotný podnet, stanovisko štátu a záverečné hodnotenie preskúmania posudzovaného prípadu výborom.²⁴⁸ Práve zverejnenie hodnotenia prípadu má za cieľ primäť štát k tomu, aby s ohľadom na konštatované porušenie povinnosti uskutočnil nápravu.

Druhá možnosť, ktorú predvída čl. 26 zakladajúcej zmluvy, predstavuje sťažnosť ktoréhokoľvek členského štátu ILO voči počínaniu iného štátu, ktoré je v rozpore s ním

---

²⁴⁷ V súvislosti s tripartitnou povahou zloženia orgánov ILO je výbor zložený zo zástupcu vlád členských štátov, zástupcu zamestnancov a zástupcu zamestnávateľov. (pozn. autora)

²⁴⁸ K zverejneniu v zmysle čl. 25 zakladajúcej zmluvy ILO dôjde nielen v prípade neuspokojivého vyjadrenia štátu, ale aj v prípade, ak predsedníctvo ILO stanovisko štátu neobdrží v primeranom čase.

ratifikovaným dohovorom ILO.²⁴⁹ Po preskúmaní vyjadrenia dotknutého štátu predsedníctvo ILO spravidla poverí *ad hoc* vyšetrovaciu komisiu. Komisia v rámci svojho stanoviska je oprávnená predložiť návrhy na korekčné opatrenia v prípade, ak štát nedostal svojím povinnosťami v zmysle príslušného dohovoru ILO. Závery a odporúčania sa zasielajú predsedníctvu a dotknutým štátom a následne sú publikované.²⁵⁰ Rozhodnutie, ku ktorému dospela vyšetrovacia komisia, môže byť predložené Medzinárodnému súdному dvoru, pričom rozhodnutie MSD bude konečné.²⁵¹

S ohľadom na dohovory ILO, týkajúce sa pôvodných obyvateľov, bol procesný postup, stanovený čl. 24 zakladajúcej zmluvy ILO, využitý v celom rade prípadov, súvisiacich s aplikáciou Dohovoru č. 169 (1989). V prípade oboch načrtnutých procesných postupov pre podanie sťažnosti a na podklade tejto sťažnosti namietanie porušenia niektorého z dohovorov ILO neexistuje požiadavka vyčerpania vnútroštátnych právnych prostriedkov, a to tak administratívnej, ako aj súdnej povahy.²⁵² Pre začatie konania bude postačovať tvrdenie, že štát nezabezpečil účinné plnenie záväzkov, vyplývajúcich mu z dohovorov ILO. Nakoľko iniciovanie konania nemôže byť uskutočnené priamo zo strany pôvodných obyvateľov, stáva sa tak zväčša prostredníctvom a v súvislosti s činnosťou rôznych zamestnaneckých združení. Tripartitný výbor ILO, reagujúc na podnet, týkajúci sa skupín pôvodného obyvateľstva v Ekvádore, taktiež potvrdil, že „neexistuje predpoklad, že subjekt, iniciujúci konanie podľa čl. 24 zakladajúcej zmluvy ILO (...)

---

²⁴⁹ Sťažnosť môže adresovať len štát, ktorý ratifikoval rovnaký dohovor ILO, pre porušenie ktorého je sťažnosť adresovaná. Rovnako táto možnosť prislúcha každému delegátovi výročnej konferencie ILO (International Labour Conference). V neposlednom rade predsedníctvo ILO môže iniciovať začatie konania podľa čl. 26 z vlastného podnetu.

²⁵⁰ V zmysle čl. 29 zakladajúcej zmluvy ILO.

²⁵¹ Čl. 30 a 31 zakladajúcej zmluvy ILO.

²⁵² V prípade vôbec prvej sťažnosti v súvislosti s aplikáciou Dohovoru č. 169 (1989), využívajúcej procesný postup podľa čl. 24 zakladajúcej zmluvy ILO sa však ukázalo, že nevyčerpanie vnútroštátnych právnych prostriedkov môže významne znížiť výhliadky na konštatovanie porušenia záväzkov štátu v zmysle dohovoru ILO. Podľa: *Report of the Committee set up to examine the representation alleging non-observance by Mexico of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169)*, made under article 24 of the ILO Constitution by the Trade Union Delegation, D-III-57, section XI of the National Trade Union of Education Workers (SNTE), Radio Education. ILO Doc. GB. 272/7/2, Jun. 1998.

musí byť priamo dotknutý namietaným porušením.“²⁵³ Ako už bolo uvedené, i samotné predsedníctvo ILO je oprávnené iniciovať začatie konania podľa čl. 26, reagujúc tak napríklad na podnet, požiadavku, či informácie od pôvodných obyvateľov, či mimovládnych organizácií, ochraňujúcich záujmy a presadzujúcich práva pôvodných obyvateľov.

Tripartitné výbory, posudzujúce sťažnosti v zmysle čl. 24 zakladajúcej zmluvy ILO, reagovali najčastejšie na namietané porušenia práv pôvodných obyvateľov na zastúpenie a účasť na konzultáciách v rozhodovacích procesoch. V prípade sťažnosti ústrednej odborovej organizácie (*Central Unificada del Trabajo*) proti prijatiu kolumbijskej vnútroštátnej právnej úpravy, týkajúcej sa konzultácií so skupinami pôvodných obyvateľov, žijúcich na území Kolumbie, tripartitný výbor predsedníctva ILO konštatoval, že postup konzultácií v zmysle tejto vnútroštátnej úpravy bol v rozpore s dohovorom ILO.²⁵⁴ V následnom konaní výbor, reagujúc na nedostatky v konzultačnom postupe v prípade výstavby a uvedenia do prevádzky projektu vodnej elektrárne, majúceho vplyv na územia pôvodných obyvateľov, vyzval kolumbijskú vládu, aby svoju vnútroštátnu právnu úpravu zmenila, a to uvedením do súladu so zmyslom dohovoru, pri dodržaní konzultačnej povinnosti a za aktívnej účasti zástupcov pôvodných obyvateľov.²⁵⁵ V ďalších sťažnostiach tripartitné výbory ILO namietali osobitne nenaplnenie povinnosti štátov uskutočniť predchádzajúce konzultácie s pôvodnými obyvateľmi v prípade ťažobných projektov, realizovaných na územiach pôvodných obyvateľov. Výbor v prípade sťažnosti proti podpísaniu zmlúv o prieskume ropných ložísk na území obyvateľov Shuar v Ekvádore zdôraznil, že „jednoduché informačné stretnutie (uskutočnené so zástupcami pôvodných obyvateľov po

---

²⁵³ Report of the Committee set up to examine the representation alleging non-observance by Ecuador of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), made under article 24 of the ILO Constitution by the Confederación Ecuatoriana de Organizaciones Sindicales Libres (CEOSL). ILO Doc. GB. 282/14/2, Nov. 2001, para. 29.

²⁵⁴ Report of the Committee set up to examine the representation alleging non-observance by Colombia of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), made under article 24 of the ILO Constitution by the Central Unificada del Trabajo (CUT). ILO Doc. GB. 282/14/3, Nov. 2001, para. 74.

²⁵⁵ Report of the Committee set up to examine the representation alleging non-observance by Colombia of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), made under article 24 of the ILO Constitution by the Central Unificada del Trabajo (CUT) and the Asociación Médica Sindical Colombiana (ASMEDAS). ILO Doc. GB. 282/14/4, Nov. 2001, para. 68.

podpise zmluvy)²⁵⁶ nemožno považovať za postup, ktorý by bol v súlade s ustanoveniami dohovoru.“²⁵⁷ Výbor tiež uviedol, že vylúčenie organizácie, zastupujúcej záujmy obyvateľov Shuar z procesu podpisu zmluvy predstavovalo porušenie dohovoru. Povinnosťou štátu bolo zahrnúť do procesu inštitúcie a organizácie pôvodných a kmeňových obyvateľov, reálne reprezentujúce tieto komunity a predovšetkým zastávajúce ich oprávnené záujmy.²⁵⁸

Osobitne v prípadoch, v ktorých prichádza do úvahy využitie zodpovedajúcich vnútroštátnych nástrojov riešenia predmetu sťažnosti tripartitné výbory, prejednávajúce príslušnú sťažnosť zdôrazňujú, že nástroje dohľadu ILO nad dodržiavaním záväzkov štátov podľa dohovorov ILO majú za cieľ dosiahnuť, aby štáty samotné vytvárali primerané procesné možnosti pre riešenie nárokov pôvodných obyvateľov a aby zásady dohovoru boli plne rešpektované. Cieľom dohľadu zo strany ILO preto nie je a ani nemôže byť vytvorenie alternatívnych možností pre riešenie týchto nárokov.²⁵⁹

4.2 Stále fórum pre záležitosti pôvodného obyvateľstva

Stále fórum pre záležitosti pôvodného obyvateľstva bolo vytvorené pri Hospodárskej a sociálnej rade OSN²⁶⁰ ako jeho poradný orgán, vybavený mandátom stať sa platformou riešenia najširšieho okruhu záležitostí, týkajúcich sa pôvodného obyvateľstva v jednotlivých štátoch sveta. Je prvým a zároveň jediným medzinárodným orgánom v systéme OSN, venujúcim

---

²⁵⁶ Skutočnosť zdôraznená autorom, vyplývajúca z kontextu posudzovaného prípadu. (pozn. autora)

²⁵⁷ Report of the Committee set up to examine the representation alleging non-observance by Ecuador of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), made under article 24 of the ILO Constitution by the Confederación Ecuatoriana de Organizaciones Sindicales Libres (CEOSL). ILO Doc. GB. 282/14/2, Nov. 2001, para. 38.

²⁵⁸ Stanovisko citované v predchádzajúcej poznámke, para. 44.

²⁵⁹ Report of the Committee set up to examine the representation alleging non-observance by Denmark of the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169), made under article 24 of the ILO Constitution by the National Confederation of Trade Unions of Greenland (Sulinermik Inuussutissarsiuqartut Kattuffiat / SIK). ILO Doc. GB. 280/18/5, Nov. 2001, para. 34.

²⁶⁰ ECOSOC Res. E/RES/2000/22 (Jul. 28, 2000).

pozornosť špecificky pôvodnému obyvateľstvu, pričom zameranie jeho činnosti je zdôraznené podielom 8 príslušníkov z radov pôvodných obyvateľov na celkovom počte jeho 16 členov. Podnetom pre vznik tohto orgánu, ktorý sa po prvýkrát zišiel v dňoch 13. - 24. mája 2002, bola reakcia na skutočnosť, že existujúce medzinárodné inštitúcie a ich procesné postupy nedokážu adekvátnym spôsobom hájiť záujmy pôvodného obyvateľstva, keďže chýba osobitná platforma pre špecifický okruh problémov, ktoré sa dotýkajú pôvodných obyvateľov. V tejto súvislosti je jeho primárnym poslaním upozorňovať na aktuálny stav, v ktorom sa nachádzajú pôvodné komunity a koordinovať postupy, smerujúce k vytváraniu priaznivých hospodárskych, sociálnych, kultúrnych, environmentálnych, vzdelanostných, zdravotných a ďalších predpokladov v systéme stratégií OSN. Osobitne významná je podpora ľudskoprávnej roviny a adresovanie osobitnej pozornosti dôslednej ochrane ľudských práv pôvodných obyvateľov.

Ako poradný orgán jedného z hlavných orgánov OSN informuje, pripravuje odborné stanoviská a odporúča vhodné opatrenia, ktorých adresátmi majú byť pôvodní obyvatelia. Okrem 8 členov z radov pôvodných obyvateľov, ktorí sú ako nezávislí odborníci menovaní predsedom Hospodárskej a sociálnej rady na základe konzultácií s organizáciami pôvodných obyvateľov, sú zostávajúci 8 členovia nezávislými odborníkmi, menovanými predsedom po konzultáciách s vládami členských štátov. Z hľadiska úzkeho kontaktu s organizáciami, reprezentujúcimi záujmy pôvodných obyvateľov, má fórum významné možnosti monitorovať a dohliadať nad uplatňovaním medzinárodných nástrojov ochrany pôvodného obyvateľstva v priamom kontakte s pôvodnými komunitami. Zasadnutia fóra, ktoré sa konajú raz ročne, sú otvorené účasti zástupcov pôvodných obyvateľov, ktorí majú možnosť nielen sa zúčastňovať, no zároveň adresovať svoje návrhy, požiadavky, či kritické postrehy. Výsledkom každoročného zasadnutia je predloženie výročnej správy Hospodárskej a sociálnej rade.

4.3 Pracovná skupina OSN pre záležitosti pôvodného obyvateľstva

Napriek obavám, že vznik Stáleho fóra pre záležitosti pôvodného obyvateľstva by mohol viesť k zániku pracovnej skupiny, jej činnosť pokračuje naďalej ako súčasť Subkomisie OSN pre podporu a ochranu ľudských práv pri Komisii OSN pre ľudské práva. Tá bola medzičasom

nahradená Radou pre ľudské práva (Human Rights Council), ako orgánom Valného zhromaždenia OSN.²⁶¹ Pôvodná Komisia pre ľudské práva dôvod zachovania Pracovnej skupiny pre záležitosti pôvodného obyvateľstva vysvetlila tým, že „mandáty, od ktorých sa odvíja činnosť pracovnej skupiny, Stáleho fóra a osobitného spravodajcu OSN pre ľudské práva a základné slobody pôvodných obyvateľov sa vzájomne dopĺňajú a vo svojej činnosti si vzájomne nekonkurujú.“²⁶²

Pracovná skupina je prvou a zároveň jedinou organizačnou súčasťou systému OSN, ktorej špecifickou oblasťou aktivity sú záležitosti, spojené s ľudskoprávnu dimenziou existencie pôvodného obyvateľstva. Ako taká má činnosť pracovnej skupiny klasickú mimozmluvnú povahu a v tomto zmysle predstavuje neformálny nástroj dohľadu, dopĺňajúceho činnosť Stáleho fóra pre záležitosti pôvodného obyvateľstva.²⁶³ Sleduje vnútroštátny vývoj v oblasti ochrany ľudských práv pôvodných obyvateľov a rozvíja medzinárodné štandardy ľudských práv a slobôd pôvodných obyvateľov. Pripravuje tiež odborné štúdie, týkajúce sa rôznych oblastí života pôvodných obyvateľov. Za týmto účelom prijíma správy štátov, medzinárodných organizácií, zástupcov a predstaviteľov pôvodných obyvateľov a v neposlednom rade od mimovládnych organizácií medzinárodnej povahy. Vďaka širokej účasti odbornej verejnosti na zasadnutiach pracovnej skupiny je miestom výmeny názorov, akademickej diskusie i priestorom pre adresovanie podnetov priamo z radov komunít a od príslušníkov pôvodných obyvateľov. Z tohto hľadiska si pracovná skupina zachováva dôležitú pozíciu pre formovanie nových názorov a prístupov v otázkach, týkajúcich sa ochrany ľudských práv pôvodných obyvateľov.

4.4 Monitorovacia činnosť ďalších orgánov OSN v oblasti ľudských práv

Z hľadiska osobitnej pozornosti, venovanej v systéme OSN postaveniu pôvodných obyvateľov možno poukázať na činnosť ďalších, vo svojej podstate a činnosti všeobecnejšie

---

²⁶¹ U.N. Doc. A/RES/60/251.

²⁶² U.N. Human Rights Commission Res. 2003/55 (Apr. 24, 2003).

²⁶³ Anaya: Indigenous Peoples in International Law. 2004, str. 221.

zameraných zložiek, než bola činnosť doteraz uvedených. Napriek tomu je činnosť **Osobitného spravodajcu OSN pre ľudské práva a základné slobody pôvodného obyvateľstva** (U.N. Special Rapporteur on the Situation of Human Rights and Fundamental Freedoms of Indigenous Peoples) osobitne významná. Je neodmysliteľne spojená s činnosťou niekdajšej Komisie OSN pre ľudské práva, osobitne však jej Subkomisie pre podporu a ochranu ľudských práv.²⁶⁴ Po prvýkrát bol osobitný spravodajca uvedený do funkcie v roku 2001²⁶⁵, aby informoval o stave ochrany ľudských práv a základných slobôd pôvodných obyvateľov.²⁶⁶ Spôsob a forma poverenia osobitného spravodajcu bola výsledkom systému mimozmluvných tematických mechanizmov Komisie pre ľudské práva, založených na poverených spravodajcoch a pracovných skupinách pre rôzne čiastkové otázky, ako mučenie, náboženská netolerancia, či práva pôvodných obyvateľov. Komisia na základe rezolúcie, ktorou funkciu osobitného spravodajcu zriadila, vybavila spravodajcu pre záležitosti pôvodného obyvateľstva právomocou „*získavať, vyžadovať, prijímať a vymieňať informácie a správy zo všetkých dostupných zdrojov, (...) ktoré sa týkajú porušení ľudských práv voči pôvodným obyvateľom ako jednotlivcom, ich spoločenstvám a organizovaným komunitám, (...) ako aj prezentovať návrhy a odporúčania na zabránenie porušeniam a odstránenie následkov týchto porušení.*“²⁶⁷ Kým v prvom období činnosti sa osobitný spravodajca zamerával na zistenie životných podmienok a stavu dodržiavania ľudských práv pôvodných obyvateľov v jednotlivých krajinách sveta, neskôr sa aktivity zamerali na posudzovanie procesov vo vnútroštátnej sfére štátov, so zdôraznením potreby konkrétnych opatrení, ktoré by štáty mali uskutočniť pre zabránenie, či eliminovanie porušení ľudských práv pôvodných obyvateľov na svojich územiach. V ostatnom období je aktivita venovaná najmä porušeniam práv pôvodných obyvateľov v súvislosti s rozvojovými projektmi a spravidla s nimi súvisiacimi porušeniami práva na účasť v rozhodovacích procesoch a osobitne zásady slobodne

---

²⁶⁴ Jej pôvodný názov bol Subkomisia pre zabránenie diskriminácii a na ochranu menšín (U.N. Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities).

²⁶⁵ Prvým osobitným spravodajcom sa stal svetovo uznávaný antropológ Rodolfo Stavenhagen. (pozn. autora)

²⁶⁶ U.N. Human Rights Commission Res. 2001/57, U.N. Doc. E/CN.4/DEC/2001/571 (Apr. 24, 2001).

²⁶⁷ U.N. Human Rights Commission Res. 2001/57, para. 1.

prejaveného predchádzajúceho informovaného súhlasu.²⁶⁸

Z vymedzenej pôsobnosti pre činnosť Komisie OSN pre ľudské práva a osobitne jej oboch subkomisií pod mandátom Hospodárskej a sociálnej rady vyplýva, že napriek svojej všeobecnejšie zameranej činnosti na zhromažďovanie a preskúvanie informácií, súvisiacich so situáciami závažných porušení ľudských práv a základných slobôd²⁶⁹, adresovali neraz svoju osobitnú pozornosť alarmujúcim podmienkam, v ktorých sa nachádzalo rešpektovanie ľudských práv pôvodných obyvateľov.²⁷⁰ Za osobitne významný nástroj možno považovať mechanizmus posudzovania správ, prijatých od jednotlivcov a mimovládnych organizácií medzinárodnej povahy v súvislosti so situáciami, v ktorých možno predpokladať stav sústavného hrubého a spoľahlivo preukázaného porušovania ľudských práv.²⁷¹ Cieľom tohto postupu však nie je dosiahnuť bezprostrednú nápravu stavu porušenia, ako je tomu v prípade sťažností pre porušenie ľudských práv v systéme medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv, ale zhromaždením dostatočného množstva obdobných prípadov vytvárať predpoklady pre ďalšiu aktivitu OSN v oblasti ochrany ľudských práv.²⁷²

---

²⁶⁸ Gilbert a Doyle vo svojom príspevku „A New Dawn Over the Land: Shedding Light on Collective Ownership and Consent“, str. 307 a nasl., uvádzajú niekoľko prípadov aktuálnych správ osobitného spravodajcu Jamesa Anayu, týkajúcich sa osobitne Peru, Ekvádoru, či ďalších krajín. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 289-328.

²⁶⁹ ECOSOC Res. 1235 (XLII), Jun. 6, 1967.

²⁷⁰ Ako príklad možno uviesť reakciu na situáciu v Guatemale v priebehu 80. a 90. rokov minulého storočia, keď väčšina príslušníkov pôvodného obyvateľstva čelila sústavnému hrubému porušovaniu ľudských práv. V reakcii na tento stav boli prijaté viaceré rezolúcie, medzi nimi osobitne: U.N. Human Rights Commission Res. 1991/51, U.N. Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities Res. 1994/23, vyzývajúce guatemalskú vládu na rešpektovanie požiadaviek zo strany pôvodných obyvateľov uskutočnením opatrení na zlepšenie ich hospodárskych, sociálnych a kultúrnych podmienok a všeobecne na posilnenie programov na podporu pôvodného obyvateľstva na svojom území.

²⁷¹ ECOSOC Res. 1503 (XLVIII), May 27, 1970 a súvisiaci procesný postup podľa U.N. Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities Res. 1 (XXIV), Aug. 13, 1971.

²⁷² Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 226.

4.5 Činnosť Výboru OSN pre ľudské práva a Výboru OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie v oblasti práv pôvodných obyvateľov

Zo zmluvných mechanizmov monitorovania stavu ochrany ľudských práv v zmysle príslušných medzinárodných dokumentov OSN sú to práve oba uvedené orgány, ktoré z hľadiska všeobecného zamerania svojej monitorovacej činnosti venujú osobitnú pozornosť problematike pôvodného obyvateľstva. Kým činnosť Výboru OSN pre ľudské práva je založená na uskutočňovaní dohľadu nad dodržiavaním Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (v nasledovnom v tejto časti len „pakt“)²⁷³, Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie pôsobí na základe Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (následne v tejto časti len „dohovor“)²⁷⁴. V prípade oboch výborov platí, že jeho členmi sú osobnosti, vyznačujúce sa vysokou odbornou spôsobilosťou v oblasti ľudských práv.²⁷⁵ Štáty sú vo vzťahu k výborom povinné podávať pravidelné správy o opatreniach, zaručujúcich uplatňovanie dohovorov, súhrnné správy a komentáre k činnosti štátov sú následne výbormi prezentované v podobe výročných správ.

Oba výbory majú tiež oprávnenie prijímať a posudzovať podnety zo strany štátov, súvisiace s tým, že niektorý iný štát si neplnil svoje záväzky, vyplývajúce z príslušného medzinárodného dohovoru.²⁷⁶ Možno poukázať na skutočnosť, že vôbec potenciálna možnosť využitia tohto nástroja je mimoriadne limitovaná. S ohľadom na citlivosť témy, akou je ochrana ľudských práv, totiž štáty vo svojich vzájomných vzťahoch medzinárodné procesné postupy obvykle neiniciujú, a to osobitne v súvislosti s problematikou, ktorej rešpektovanie predstavuje problém nie práve v prípade zanedbateľného počtu štátov. Takouto oblasťou však práva

---

²⁷³ Vytvorenie Výboru v zmysle čl. 28 a nasl. Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, jeho monitorovacia činnosť potom osobitne v zmysle čl. 40 a nasl. paktu. (International Covenant on Civil and Political Rights. G.A. Res. 2200 A (XXI), Dec. 16, 1966.)

²⁷⁴ Vytvorenie Výboru na základe čl. 8 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie a jeho monitorovacia činnosť, založená v čl. 9 a nasl. dohovoru. (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. G.A. Res. 2106 A (XX), Dec. 21, 1965.)

²⁷⁵ V oboch prípadoch je zloženie výborov 18-členné. (pozn. autora)

²⁷⁶ Príslušné oprávnenie vyplýva Výboru pre ľudské práva z čl. 41 paktu a Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie z čl. 11 dohovoru.

pôvodných obyvateľov ešte i v súčasnosti nepochybné zostávajú.

4.5.1 Monitorovacia činnosť Výboru pre ľudské práva

Osobitnú pozornosť, venovanú právam pôvodných obyvateľov možno v prípade Výboru pre ľudské práva vnímať s ohľadom na posudzovanie pravidelných správ štátov v súvislosti s dodržiavaním čl. 27 paktu, týkajúceho sa práv menšín. Ako už bolo dokumentované pri výklade práva pôvodných obyvateľov na kultúrnu integritu, práve ustanovenie čl. 27 paktu je aplikované rozširujúco, integrujúc kultúrne aspekty do spojitosti s právami k pôde, hospodárskymi aktivitami, či súvislosťami participácie na politickom a spoločenskom živote. Daný prístup výboru je zreteľný už z výročných správ a stanovísk výboru k pravidelným správam štátov.²⁷⁷

V rámci svojej pozornosti, venovanej posudzovaniu pravidelných správ zo strany štátov prikladá výbor nesporný význam právu na sebaurčenie v zmysle čl. 1 paktu. Napriek pôvodnej tendencii štátov nezmieňovať výslovne pojem práva na sebaurčenie v kontexte jeho aplikácie vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu, je zrejмый trend prekonávania skepticizmu a citlivosti voči použitiu tohto pojmu, nepochybné i s ohľadom na prijatie Deklarácie o právach pôvodných obyvateľov na pôde OSN. Možno tvrdiť, že prinajmenej s ohľadom na právo tzv. vnútorného sebaurčenia, smerujúceho do vnútra štátu a dávajúce možnosť jednotlivým zložkám spoločnosti slobodne rozhodovať o perspektívach, formách a prioritách svojho ďalšieho rozvoja, o systéme správy, procesoch politického života a vlastných štruktúrach svojej komunity, predstavuje deklarácia prvý výslovný a širokým okruhom subjektov uznaný prejav akceptácie toho, že pojem sebaurčenia sa už ani zďaleka nemusí viazať len k skupinám obyvateľstva pod koloniálnou nadvládou, či národov, organizovaných pod štruktúrou zvrchovaného štátu, ale i k ďalšej

---

²⁷⁷ Výbor vo svojom stanovisku k správe, predloženej Guatemalou konštatuje, že „(...) zmluvná strana by mala pokračovať vo svojich snahách garantovať členom pôvodných spoločností požívanie všetkých práv, ustanovených čl. 27 paktu a uskutočniť za týmto účelom zodpovedajúcu legislatívnu činnosť.“ (*Concluding Observations of the Human Rights Committee: Guatemala*. U.N. Doc. CCPR/CO/72/GTM (2001), para. 29.) V súvislosti s čl. 27 paktu výbor opakovane načrtáva otázky politickej participácie, práv k pôde a samosprávnych inštitúcií pôvodných obyvateľov. (*Report of the Human Rights Committee*. U.N. GAOR, 47th Sess., Supp. No. 40, U.N. Doc. A/47/40 (1992), napr. v prípade Ekvádoru, na str. 58 a nasl.; v prípade Peru na str. 84 a nasl. a pod.)

skupine - pôvodnému obyvateľstvu.²⁷⁸ Prax na strane štátov, vyplývajúca z predkladania pravidelných správ Výboru pre ľudské práva a ich hodnotení zo strany výboru, a to predovšetkým v kontexte podpory účasti pôvodných obyvateľov na politických procesoch, akceptácie skupinových kultúrnych práv a garantovania ďalších autonómnych funkcií vo vnútroštátnej sfére, odvolávajúc sa na právny rámec čl. 1 paktu²⁷⁹, zodpovedá uvedenému vývoju postojov. Vo svojom záverečnom hodnotení správy, predloženej Kanadou, Výbor konštatuje, že hoci Kanada do svojej správy nezahrnula objasnenie aplikácie inštitútu sebaurčenia, je zrejmé jeho aplikovanie vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu.²⁸⁰ Poukazujúc na podmienky pôvodných obyvateľov na území Mexika výbor vyzýva mexickú vládu na „ (...) prijatie vhodných opatrení (...) pre zvýšenie ich účasti v štátnych inštitúciách a pri výkone práva na sebaurčenie“.²⁸¹

4.5.2 Činnosť Výboru pre ľudské práva na základe Opčného protokolu k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach

Popri monitorovacej činnosti na základe pravidelných správ štátov a ich hodnotenia z hľadiska pokroku pri implementácii záväzkov štátov v oblasti ochrany ľudských práv vo forme výročných správ má Výbor pre ľudské práva prijímať a posudzovať individuálne podania jednotlivcov, ktorí poukazujú na porušenie niektorého z práv, ustanovených paktom, a to zo

---

²⁷⁸ Quane: The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: New Directions for Self-Determination and Participatory Rights? In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 259-287, na str. 260 a nasl. Autorka súčasne zdôrazňuje, že deklarácia v danom zmysle môže predstavovať jeden z rozhodujúcich medzníkov vo vývoji práva na sebaurčenie od čias dekolonizačného procesu.

²⁷⁹ Výbor v kontexte volieb a parlamentného systému v Paname poukazuje na „sebaurčenie vo vnútroštátnych súvislostiach štátu“. (*Report of the Human Rights Committee*. U.N. GAOR, 46th Sess., Supp. No. 40, U.N. Doc. A/46/40 (1991), na str. 105.) Vo svojej správe z roku 1994 uvádza, že „(...) čl. 1 paktu sa týka všetkých národov (*peoples*), nielen tých pod koloniálnou správou“. (*Report of the Human Rights Committee*. U.N. GAOR, 49th Sess., Supp. No. 40, U.N. Doc. A/49/40, vol. 1 (1994), na str. 51.)

²⁸⁰ Concluding Observations of the Human Rights Committee: Canada. U.N. Doc. CCPR/C/79/Add. 105 (1999), para. 7.

²⁸¹ Concluding Observations of the Human Rights Committee: México. U.N. Doc. CCPR/C/79/Add. 109 (1999), para. 19.

strany niektorého štátu, ktorý je zmluvnou stranou paktu.²⁸² Zásadnou prekážkou prejednávania individuálneho podania, okrem klasických materiálnych a procesných predpokladov súdnych a mimosúdnych medzinárodných konaní²⁸³, je predpoklad, že daná záležitosť nie je prejednávaná v inom medzinárodnom konaní alebo inom medzinárodnom procesnom postupe urovnávania sporov.²⁸⁴

Hoci jednotlivé prípady, týkajúce sa pôvodných obyvateľov, ktoré vo svojej činnosti Výbor prejednával, boli už zmieňované v súvislosti s viacerými právami pôvodných obyvateľov, nemožno na tomto mieste nevyjadriť súvislosti niektorých ďalších s nimi spojených aspektov.²⁸⁵ Práve v súvislosti s legitimáciou subjektu na prístup ku konaniu o individuálnych podaniach v zmysle opčného protokolu Výbor v prípade *Ominayak* uviedol, že „(...) opčný protokol ustanovuje procesný postup, na základe ktorého môžu jednotlivci upozorňovať na to, že boli porušené ich práva ako jednotlivcov. Tieto práva sú vymedzené v tretej časti paktu, v čl. 6 – 27. Nič však nebráni tomu, aby skupina jednotlivcov, ktorí poukazujú na to, že sa ich porušenie týkalo obdobne, uskutočnila podanie pre porušenie svojich práv kolektívne.“²⁸⁶ Výbor tak konštatoval, že ohrozenie spôsobu života a kultúry kmeňa od jazera Lubicon predstavovalo nielen porušenie individuálnych ľudských práv príslušníkov kmeňa ako jednotlivcov, ale v súvislosti s príslušnosťou k pôvodnej komunite sa týkalo zároveň tejto komunity ako celku. Vzhľadom na to skupina pôvodných obyvateľov, zastúpená v konaní jednotlivou osobou, mohla uskutočniť podnet pre porušenie čl. 27, interpretovaného rozširujúco v prospech kultúrnej

---

²⁸² Čl. 1 Opčného protokolu k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach.

²⁸³ V zmysle čl. 2 a 3 opčného protokolu je prijateľné podanie, ktoré je uskutočnené osobou v jurisdikcii štátu, ktorý je zmluvnou stranou paktu a ktorý pristúpil k opčnému protokolu, je uskutočnené v súlade s opčným protokolom, je zlučiteľné s ustanoveniami paktu, týka sa niektorého z práv a slobôd, ustanovených paktom, nie je anonymné, nepredstavuje porušenie práva a v danej veci boli vyčerpané všetky dostupné vnútroštátne prostriedky nápravy.

²⁸⁴ Čl. 5 ods. 2, písm. a) opčného protokolu.

²⁸⁵ Analýzu vybraných prípadov z rozhodovacej praxe Výboru OSN pre ľudské práva prinášajú Hanski a Schenin v diele: *Leading Cases of the Human Rights Committee*. 2003.

²⁸⁶ Bernard Ominayak, Chief of the Lubicon Lake Band v. Canada. Communication No. 167/1984, Report of the Human Rights Committee, U.N. GAOR, 45th Sess., Supp. No. 40, Vol. 2. U.N. Doc. A/45/40, Annex 9 A (1990), para. 27.

integrity pôvodných obyvateľov a ich zachovania ako skupiny.²⁸⁷ Výbor tiež objasnil, že hoci individuálne podanie na základe opčného protokolu nemožno uskutočniť z dôvodu porušenia čl. 1,²⁸⁸ právo na sebaurčenie môže byť využité pre účely interpretácie a použitia ďalších ustanovení, ktorých porušenie je náležite namietané. V prípadoch, týkajúcich sa pôvodného obyvateľstva, ide spravidla o súčasné namietanie porušenia čl. 27 paktu.²⁸⁹

Z rozhodovacej činnosti Výboru súčasne vyplýva, že v prípade vnútroštátnej právnej úpravy, procesných postupov, či faktického konania štátu, ako aj pri realizácii rozvojových a iných programov, ktoré boli realizované v dobrej viere a mali slúžiť na prospech pôvodných obyvateľov, Výbor zreteľne odlíšil na prvý pohľad nepriaznivý faktický stav od porušenia práv pôvodných obyvateľov. Ako príklad tohto prístupu možno uviesť dosiahnutie dohody medzi Novým Zélandom a jeho maorskými obyvateľmi v podobe Zmluvy z Waitangi.²⁹⁰ V prípade,

---

²⁸⁷ V porovnaní s prípadom citovaným v predchádzajúcej poznámke Výbor neprijal podanie kmeňového spoločenstva Mikmaq z dôvodu, že sťažovateľ nedokázal preukázať, že je oprávnený vystupovať v mene kmeňovej komunity. *Mikmaq Tribal Society v. Canada* (decision on admissibility). Communication No. 78/1980, Report of the Human Rights Committee, U.N. GAOR, 39th Sess., Supp. No. 40, U.N. Doc. A/39/40, Annex 16 (1984).

²⁸⁸ Náčelník kmeňa od jazera Lubicon, Bernard Ominayak v prípade, citovanom vyššie, namietal práve porušenie práva na sebaurčenie v zmysle čl. 1 paktu. Na základe využitia ustanovenia čl. 27 výbor podanie pripustil, pričom k otázkam, spojeným s právom na sebaurčenie, neprihliadol. Prípád citovaný vyššie, para. 9 a nasl.

²⁸⁹ V prípade *Diergaardt a ďalší proti Namíbií* uskutočnil Výbor výklad čl. 27 vo svetle čl. 1 vo vzťahu k pozemkovému nároku, nezistil však porušenie čl. 27 pre nedostatočne preukázanú súvislosť medzi pozemkovým nárokom a pôvodnou kultúrou. (J.G.A. Diergaardt et al. v. Namibia. Communication No. 760/1997, U.N. Doc. CCPR/C/69/D/60/1997.) Z prípadov, v ktorých nešlo o aplikáciu čl. 27, možno uviesť prípad *Gillot a ďalší proti Francúzsku*, v ktorom výbor právo politickej účasti podľa čl. 25 paktu interpretoval v kontextuálnej súvislosti s čl. 1 pre zamietnutie osobitných podmienok pobytu pre možnosť účasti na referende v otázkach, spojených so sebaurčením Novej Kaledónie. (Marie-Hélène Gillot et al. v. France. Communication No. 932/2000, U.N. Doc. CCPR/C/75/D/932/2000.)

²⁹⁰ Treaty of Waitangi, podpísaná 6. februára 1840 zástupcami Britskej koruny na jednej strane a náčelníkmi maorských kmeňov, žijúcich na Severnom ostrove Nového Zélandu na strane druhej, predstavuje základný právny dokument, stanovujúci okruh práv pôvodných obyvateľov na území Nového Zélandu. Ako taký je považovaný za zmluvný základ, ku ktorému sa viaže samospráva novozélandského národa ako národa potomkov maorských pôvodných obyvateľov a ktorý rozhodujúcim spôsobom determinuje následnú nezávislosť Nového Zélandu ako štátu. Hoci nesie názov „Treaty“, z pohľadu medzinárodného práva nemá charakter medzinárodnej zmluvy, keďže subjekt medzinárodného práva vystupoval výlučne na jednej strane zmluvného vzťahu. Napriek uvedenému možno tomuto dokumentu prisudzovať status zmluvy ako dvojstranného právneho nástroja, vyzdvihujúc ohotu Britského impéria rokovať so zástupcami maorských kmeňov na zmluvnom základe, teda na báze vzájomného garantovania práv a povinností, či vzájomných záväzkov. Zmluva maorskému obyvateľstvu priznáva výhradné vlastníctvo pôdy. Na druhej strane sa uznáva zvrchovanosť Britskej koruny nad Novým Zélandom, a to v osobe britského guvernéra. Obdobný právny nástroj bol využívaný v prvých kontaktoch európskych národov s príslušníkmi mnohých skupín

týkajúcom sa dlhodobých nárokov maorského obyvateľstva vo vzťahu k ich tradičným rybolovným loviskám, ktoré boli na základe zmluvy z Waitangi rámcovo upravené, namietali príslušníci maorského obyvateľstva porušenie paktu, osobitne práva na kultúrnu integritu podľa čl. 27 a práva na súdnu ochranu na základe čl. 14. Výbor vo svojom posúdení zdôraznil, že namietnuté súvislosti boli súčasťou rozsiahlej dohody, s cieľom komplexne urovnať otvorené, sporné a komplikované súvislosti. Takáto dohoda bola dosiahnutá za účasti širokého okruhu subjektov v transparentnom rozhodovacom procese, za účasti príslušníkov maorských spoločenstiev a ich náčelníkov. Z tohto hľadiska prihladol Výbor k počínaniu Nového Zélandu ako ku konaniu v dobrej viere v rámci svojej vnútroštátnej jurisdikcie, v snahe vyriešiť zdĺhavý a ťaživý historický problém.²⁹¹ Prípady, v ktorých výbor odmietol konštatovať porušenie ustanovení paktu preto rozhodne nie sú zriedkavé.²⁹² Ich spoločnou súvislosťou je, že napriek namietanému konkrétnemu prejavu v počínaní štátu je jeho celková snaha o riešenie záležitostí a ochrany oprávnených záujmov pôvodných obyvateľov považovaná za primeranú a účinná ochrana záujmov vo vnútroštátnej oblasti dosiahnuteľná aj bez výslovného zásahu sféry medzinárodného práva.

V tých prípadoch, v ktorých Výbor konštatuje porušenie niektorého z práv, založených paktom, prenecháva spravidla riešenie situácie, vrátane výberu vhodných prostriedkov nápravy na štáte samotnom.²⁹³ Zdôrazňuje tiež potrebu záruk zo strany štátu, že porušenia sa už

---

pôvodných obyvateľov v Severnej Amerike, s cieľom definovať pravidlá koexistencie príslušníkov dotknutých subjektov na oboch stranách. (pozn. autora)

²⁹¹ *Apirana Mahuika et al. v. New Zealand*. Communication No. 547/1993, Human Rights Committee, U.N. Doc. CCPR/C/70/D/547/1993, para. 9.8 a nasl.

²⁹² Len príkladmo možno uviesť stanoviská Výboru v prípadoch *Mikmaq People v. Canada* (Communication No. 205/1986, U.N. Doc. A/47/40/Annex 9A, 1992), *Ivan Kitok v. Sweden* (Communication No. 197/1985, U.N. Doc. CCPR/C/33/D/197/1985), *Ilmari Länsman et al. v. Finland* (Communication No. 511/1992, U.N. Doc. CCPR/C/52/D/511/1992), *Jouni E. Länsman et al. v. Finland* (Communication No. 671/1995, U.N. Doc. CCPR/C/58/D/671/1995).

²⁹³ *Sandra Lovelace v. Canada*. Communication No. 24/1977, U.N. Doc. CCPR/C/13/D/24/1977, para. 19. Podobne v stanovisku Výboru v prípade *Bernard Ominayak, Chief of the Lubicon Lake Band v. Canada*. Communication No. 167/1984, Report of the Human Rights Committee, U.N. GAOR, 45th Sess., Supp. No. 40, Vol. 2. U.N. Doc. A/45/40, Annex 9 A (1990), para. 33.

v budúcnosti nebudú opakovať.²⁹⁴ Z daného hľadiska sa však nepriaznivým sprievodným javom stalo neriešenie konštatovaných porušení na strane štátov. Od roku 1990 si preto Výbor vyžaduje i formálnu spätnú väzbu zo strany štátov, monitorujúc spôsob implementácie svojich rozhodnutí vo vnútroštátnej oblasti pôsobnosti.²⁹⁵

Nemožno opomenúť objektívnu skutočnosť, že stanovisko Výboru v prípade Ominayak zostalo až do súčasnosti jediným, v ktorom Výbor konštatoval porušenie čl. 27, a to pre neprimeraný zásah do vlastníctva pôdy a prírodných zdrojov, majúci vážne dôsledky na hospodárske činnosti a na zachovanie života pôvodného spoločenstva vôbec. I v prípade konštatovania porušení v mnohých ďalších prípadoch však nedokázal docieľiť účinnú nápravu kritizovaného stavu.²⁹⁶ Ako istú reakciu na uvedené okolnosti možno vnímať zmenu argumentačnej stratégie v prístupe ku konaniu pred Výborom, na príklade podania príslušníkov fínskych Sámov, ktorí v prípade *Äärelä a Näkkäljärvi proti Fínsku*, namietajúc síce porušenie čl. 27 paktu a súvisiacej právnej úpravy podľa vnútroštátneho práva v rámci vnútroštátneho konania, svoju sťažnosť adresovanú Výboru založili na porušení práva na spravodlivý súdny proces podľa čl. 14 paktu.²⁹⁷ Dôvodom je nepochybne nie práve silná pozícia sťažovateľa v snahe založiť svoj majetkový nárok, vyplývajúci z príslušnosti k pôvodnej komunite, na ustanovení čl. 27 paktu. Záverom z činnosti Výboru tak potom spravidla je, že hoci v častiach svojho stanoviska konštatuje súvislosti, významné z pohľadu aplikácie medzinárodným právom vytvoreného

---

²⁹⁴ Francis Hopu & Tepoaitu Bessert v. France. Communication No. 549/1993, Human Rights Committee, U.N. Doc. CCPR/C/60/D/549/1993, Rev. 1 (1997), para. 12.

²⁹⁵ Tento postup Výboru vychádza z prvého prípadu, v ktorom si Výbor výslovne vyžiadal následnú správu o opatreniach štátu, uskutočnených pre nápravu konštatovaného porušenia, ako aj ubezpečenie, že podobné porušenia sa v budúcnosti nezopakujú. *Edgar A. Cañón García v Ecuador*. Communication No. 319/1988, Report of the Human Rights Committee, U.N. GAOR, 47th Sess., Supp. No. 40, U.N. Doc. A/47/40 (1992), para. 6 a nasl. Materiálom, formálne reagujúcim na zmenu prístupu Výboru v požiadavke informácií o následných opatreniach štátov (*follow-up information in order to monitor compliance with decisions*) je dokument *Measures to Monitor Compliance With the Committee's Views under the First Optional Protocol*. U.N. GAOR, 45th Sess., Supp. No. 40, U.N. Doc. A/45/40, Annex 11 (1990).

²⁹⁶ Ako príklad za všetky možno spomenúť skutkové súvislosti prípadu *Hopu & Bessert proti Francúzsku*, v ktorom ani presvedčenie Výboru o duchovnom význame pohrebísk pre pôvodných obyvateľov nedokázalo zabrániť výstavbe hotelového komplexu, ktorý bol už v čase prijatia stanoviska Výboru v štádiu výstavby. (pozn. autora)

²⁹⁷ Anni Äärelä & Jouni Näkkäljärvi v. Finland. Communication No. 779/1997, Report of the Human Rights Committee, U.N. Doc. A/57/40 (Vol. II).

systemu ochrany práv pôvodných obyvateľov, zostáva však v konečnom dôsledku opäť len na štátoch, akým spôsobom sa so svojimi medzinárodnoprávnymi záväzkami vysporiadajú vo vnútroštátnej sfére svojej pôsobnosti.

4.5.3 Monitorovacia činnosť Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie

Obdobne, ako v prípade Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, aj Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie predpokladá monitorovací mechanizmus, ktorý sa v praxi prejavuje podávaním pravidelných správ štátov o stave dodržiavania dohovoru. Výbor svoju pozornosť, adresovanú otázkam postavenia a rešpektovania práv pôvodných obyvateľov nevenuje s ohľadom na konkrétne ustanovenia dohovoru, ale využíva jeho celkový kontexte zásady zákazu diskriminácie. Za ťažiskový dokument, upravujúci prístup k problematike pôvodného obyvateľstva, možno považovať tzv. Všeobecné usmernenie, týkajúce sa pôvodného obyvateľstva.²⁹⁸ Činnosť Výboru, vyplývajúca zo zbierky, zahŕňajúcej sumárne zhrnutia správ štátov a vlastných stanovísk Výboru, poukazuje na široký rozsah posudzovaných aspektov v oblasti práv pôvodných obyvateľov. Venuje pozornosť predovšetkým dôslednému uplatňovaniu zásady zákazu diskriminácie vo vnútroštátnych právnych poriadkoch, aplikácii antidiskriminačného prístupu štátov vo vnútroštátnych procesoch, ako aj politike a programom na podporu pôvodných obyvateľov, realizovaným vo vnútroštátnej sfére. Vo svojich pravidelných výročných správach Výbor vo zvýšenej miere komunikuje komparatívny aspekt prístupov jednotlivých štátov, s osobitným vyzdvihnutím priaznivo sa vyvíjajúcej praxe štátov. Podkladom pre tento druh správ je sumarizácia pravidelných správ štátov za ostatné monitorovacie obdobie.

V rámci svojej všeobecnej monitorovacej právomoci vytvoril Výbor z vlastného podnetu spôsob preskúmania a vyjadrovania sa k jednotlivým problémovým situáciám, o ktorých sa dozvedel z akýchkoľvek dostupných zdrojov. V rámci preventívnych opatrení si vo svojej činnosti

---

²⁹⁸ U.N. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Recommendation XXIII Concerning Indigenous Peoples. U.N. Doc. CERD/C/51/misc. 13/Rev. 4 (1997). Dokument je obsiahnutý v prílohovej časti diela Anaya: Indigenous Peoples in International Law. 2004, str. 341-342.

vytvoril systém tzv. opatrení včasného varovania (*early warning measures*) a naliehavých postupov (*urgent procedures*). Ich cieľom je reagovať, prípadne predchádzať mimoriadnym situáciám rasovej diskriminácie, nesúcich v sebe potenciál konfliktov. Oba nástroje v sebe zahŕňajú celý rad postupov v podobe písomných odporúčaní, adresovaných dotknutým štátom, či aktívnejších opatrení, majúcich povahu návštev na mieste samotnom alebo priamych kontaktov pôsobenia vo vzťahu k príslušným štátom. Môže ísť o poradnú činnosť, priame vyjednávanie, sprostredkovanie, prípadne ďalšie formy pokojného urovnávania sporov.²⁹⁹ Pre využitie preventívnych opatrení sa Výbor môže rozhodnúť z vlastnej iniciatívy, vo všeobecnosti však na podnet akéhokoľvek subjektu, bez toho, aby išlo o priamu reakciu na predloženie pravidelnej správy zo strany štátu, či podnet, uskutočnený v súlade s čl. 14 dohovoru.

Využitie preventívnych opatrení možno dokumentovať na príklade Austrálie, keď na základe upozornenia skupiny viacerých združení austrálskych pôvodných obyvateľov sa Výbor rozhodol preskúmať rad opatrení, súvisiacich s právami k pôde, ako aj ďalších postupov centrálnej správy a správy území pôvodných obyvateľov. Išlo tiež o reakciu na zmenu v zákonnej úprave, týkajúcej sa právneho režimu pôvodných obyvateľov a zrušenia úradu ochrancu práv pôvodných obyvateľov pre relevantné územie. Na základe vyžiadania si informácií od austrálskej vlády Výbor konštatoval, že zmena zákonnej úpravy predstavovala situáciu rasovej diskriminácie, a to tým, že vylúčila alebo sťažila výkon práv, vyplývajúcich z právneho titulu pôvodného obyvateľstva.³⁰⁰ Výbor súčasne prejavil obavu z ďalších uskutočnených administratívnych opatrení vo vnútroštátnej úprave a v systéme správy, majúc nepriaznivý vplyv na postavenie a ochranu práv pôvodných obyvateľov. V rámci opatrení, k uskutočneniu ktorých Austráliu vyzval „v situácii mimoriadnej naliehavosti“, zdôraznil nevyhnutnosť suspendovania zmien v právnej úprave a obnovenia dialógu so zástupcami pôvodných obyvateľov, s cieľom

---

²⁹⁹ Prevention of Racial Discrimination, Including Early Warning and Urgent Action Procedures: Working Paper Adopted by the Committee on the Elimination of Racial Discrimination. U.N. GAOR, 48th Sess., Supp. No. 18, U.N. Doc. A/48/18, Annex III (1993), para. 8 a nasl. Tzv. „*Early Warning and Urgent Action Guidelines*“ boli aktualizované v roku 2007 „(...) na základe praxe Výboru od roku 1993, aktuálneho vývoja a potrieb súčasnosti“. (U.N. Doc. A/62/18, Annex III, 2007, para. 3.)

³⁰⁰ Ide o súborný okruh práv, označovaný ako „*indigenous title rights*“, príp. „*native title rights*“. Austrálska vnútroštátna právna úprava, o ktorú v danom prípade išlo, nesie v rovnakej súvislosti názov Native Title Act. (pozn. autora)

dosiahnuť riešenia, akceptovateľné z pohľadu pôvodných obyvateľov a zároveň také, ktoré budú v súlade so záväzkami Austrálie na základe dohovoru.³⁰¹ Vo svojej reakcii k nasledujúcej pravidelnej správe, predloženej Austráliou, Výbor podrobil kritike neuskutočnenie opatrení, na ktoré vyzýval vo svojom pôvodnom rozhodnutí.³⁰²

Pre ilustráciu činnosti Výboru možno zdôrazniť, že hoci prioritne adresuje pozornosť otázkam aplikácie dohovoru, vo svojej činnosti už neraz využil širší aplikačný rámec. V súvislosti so skúmanou problematikou ide o využitie medzinárodnoprávneho režimu v oblasti úpravy práv pôvodného obyvateľstva. V reakcii na prvú pravidelnú správu USA Výbor preukázal komplexný prístup k aplikácii záväzkov štátov vo vzťahu k pôvodným obyvateľom, keď v kritike vnútroštátnych postupov vo vzťahu k územiám Západných Šošonov zdôraznil právny rámec Dohovoru ILO č. 169 (1989) v otázke práv pôvodných obyvateľov podľa príslušného systému medzinárodného práva, z ktorého vyplýva medzinárodne akceptovaný štandard vo vzťahu k pôvodným obyvateľom. Vyzdvihnúť je potrebné v danom kontexte najmä tú skutočnosť, že USA nie sú zmluvnou stranou dohovoru ILO.³⁰³

4.5.4 Činnosť Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie na základe čl. 14 Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie

Nadväzujúc na činnosť výboru, charakterizovanú v predchádzajúcej stati, prichádza do úvahy tiež využitie postupu riešenia individuálnych sťažností v zmysle čl. 14 dohovoru. Je tomu vo svojej samotnej podstate obdobne ako v prípade Výboru pre ľudské práva. V nasledovnom bude preto venovaná pozornosť len niektorým odlišnostiam, či zásadne špecifickým črtám konania.

---

³⁰¹ Decision 2 (54) on Australia. U.N. Doc. CERD/C/54/misc. 40/Rev. 2 (1999), para. 6 a nasl.

³⁰² Concluding Observations by the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Australia. U.N. Doc. CERD/C/304/Add. 101 (2001), para. 8 a nasl.

³⁰³ Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: United States of America. U.N. Doc. CERD/C/59/misc. 17/Rev. 3 (2001), para. 21.

Predovšetkým bude nevyhnutné uviesť, že Výbor pre odstránenie rasovej diskriminácie je oprávnený prijímať a posudzovať aj podnety od zmluvných strán dohovoru pre porušenie jeho ustanovení niektorou inou zmluvnou stranou. Osobitosťou tohto konania je, že procesný postup adresovania podnetov pre porušenie dohovoru zo strany štátu sa uplatňuje automaticky vo vzťahu ku všetkým zmluvným stranám dohovoru.³⁰⁴ Naproti uvedenému, v prípade Výboru pre ľudské práva prichádza do úvahy podanie podnetu výlučne vo vzájomnom vzťahu medzi štátmi, ktoré uskutočnili vyhlásenie o uznaní príslušnosti Výboru prijímať a prejednávať podania o neplnení záväzkov, vyplývajúcich z ustanovení paktu.³⁰⁵

Možnosť prejednať sťažnosť, podanú pre porušenie niektorého z ustanovení dohovoru priamo jednotlivcom, ktorý sa cíti dotknutý porušením ľudského práva, vyplýva z čl. 14 dohovoru. V danom ustanovení dohovor výslovne pripúšťa sťažnosť, či oznámenie o porušení práva nielen od jednotlivcej osoby, ale rovnako od skupín osôb. Takto podanú sťažnosť je Výbor oprávnený prejednať len v prípade, ak zmluvná strana, voči ktorej podnet smeruje, uskutočnila vyhlásenie o príslušnosti Výboru. Počet štátov, ktoré takéto vyhlásenie uskutočnili, je v porovnaní s počtom štátov, ktoré pristúpili k opčnému protokolu paktu, pomerne nízky.³⁰⁶

Pokiaľ ide o ďalšie porovnanie s činnosťou Výboru pre ľudské práva, v procesných postupoch, ako aj v ďalších súvislostiach konania sú predpoklady pre činnosť oboch orgánov v zásade rovnaké. V prípade Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie však medzi podmienky prípustnosti sťažnosti nepatrí procesná prekážka, ktorou je nemožnosť vec prejednať, ak je už predmetom iného medzinárodného konania. Dohovor takúto okolnosť nepozná.

---

³⁰⁴ V zmysle ustanovenia čl. 11 dohovoru.

³⁰⁵ V zmysle ustanovenia čl. 41 ods. 1 paktu.

³⁰⁶ Z celkového počtu 173 zmluvných strán prijalo príslušnosť Výboru pre konanie na základe čl. 14 dohovoru doteraz 53 štátov. (pozn. autora)

5. Regionálne prístupy k ochrane práv pôvodného obyvateľstva

5.1 Ochrana pôvodných obyvateľov v kontexte Organizácie amerických štátov a jej kľúčový význam pre vznik a vývoj univerzálneho systému ochrany práv pôvodného obyvateľstva

Kedže doteraz prezentovaný pohľad na v súčasnosti uplatňovaný univerzálny systém ochrany práv pôvodného obyvateľstva je v rozhodujúcej miere výsledkom procesov na americkom kontinente, či už v podobe aktivity štátov alebo celého regionálneho systému tejto časti sveta, nebude potrebné osobitne zdôvodňovať, prečo pohľad na regionálne prístupy k ochrane práv pôvodného obyvateľstva v medzinárodnom práve bude opodstatnené odvíjať práve od amerického kontinentu a osobitne od činnosti štátov na pôde Organizácie amerických štátov.

Výsledkom aktivity amerických, a osobitne latinskoamerických štátov je nielen prijatie oboch pre ochranu práv pôvodného obyvateľstva ťažiskových dohovorov na pôde ILO, ale rozhodujúcou mierou, vyplývajúc z vytvárania nových prístupov a štandardov ochrany na americkom kontinente tieto štáty ovplyvnili i zrod Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov. Nemenej významnú úlohu zohráva regionálna inter-americká perspektíva i v procese následného uplatňovania záväzkov, založených v univerzálnom systéme. Vzhľadom na komplexnosť skúmanej problematiky a snahu o adresovanie primeranej osobitnej pozornosti otázkam právneho postavenia pôvodných obyvateľov nebude predmetom tejto časti práce všeobecný pohľad, venovaný inter-americkému systému ochrany ľudských práv a jeho kontrolným mechanizmom.³⁰⁷ K otázkam systému bude prihliadnuté výlučne s ohľadom na objasnenie súvislostí právnej úpravy a aktov aplikácie práva.

Je zřejmé, že s ohľadom na ochranu práv pôvodného obyvateľstva v regionálnom inter-americkom systéme ochrany ľudských práv bude rozhodujúcu úlohu zohrávať pôsobenie

---

³⁰⁷ Podrobnú charakteristiku inter-amerického systému, ako aj ďalších regionálnych systémov, uskutočňuje Šturma v diele: *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2010, str. 74 a nasl.

Organizácie amerických štátov (OAS) a osobitne jej dvoch orgánov – Inter-americkéj komisie pre ľudské práva a Inter-amerického súdu pre ľudské práva. Ich aplikačná činnosť sa stala prejavom medzinárodnej praxe pri aplikovaní štandardu ochrany práv pôvodného obyvateľstva. Jej význam však nespočíva len v samotnej aplikácii noriem, ale predovšetkým v progresívnom prístupe k interpretácii relevantných noriem. Základným dokumentom v inter-americkom systéme ochrany ľudských práv je Americký dohovor o ľudských právach (ďalej len „dohovor“).³⁰⁸

Na ustanovení čl. 44 dohovoru je založený procesný postup podávania individuálnych sťažností,³⁰⁹ od riešenia ktorých odvíja svoju aplikačnú činnosť Inter-americká komisia (ďalej len „Komisia“). Je zrejmé, že práve v tomto rozhodovacom procese sa formuje aj rozhodujúca časť aplikačnej praxe, spojenej s otázkami postavenia pôvodného obyvateľstva. Sťažnosť, adresovaná pre porušenie ustanovení dohovoru môže byť uskutočnená jednotlivcami, skupinami osôb alebo mimovládnu organizáciou, ktorá má právny status voči niektorému členskému štátu OAS. Za osobitne dôležité možno považovať, že sťažnosť môže byť podaná nielen priamo dotknutou osobou, skupinou osôb, či organizáciou, ale aj subjektom, ktorý tak učiní bez vedomia, či súhlasu toho, voči komu samotné porušenie smerovalo.

Konanie pred Komisiou nevedie vždy ku konečnému výsledku, nakoľko v lehote 3 mesiacov od vydania predbežnej správy Komisiou³¹⁰ môže Komisia samotná alebo dotknutý štát predložiť vec na rozhodnutie Inter-americkému súdu pre ľudské práva (v ďalšom len „Súd“).³¹¹ Rozhodnutia Súdu sú na rozdiel od stanovísk Komisie záväzné.

V rámci svojej činnosti v ostatných rokoch si oba orgány OAS vyvinuli rozsiahlu agendu a s ňou súvisiacu interpretačnú a aplikačnú prax, spojenú s posudzovaním najrôznejších aspektov pôvodného obyvateľstva na americkom kontinente. I z daného hľadiska možno opätovne tvrdiť,

---

³⁰⁸ American Convention on Human Rights. Nov. 22, 1969. OAS Treaty Series No. 36, 1144 U.N.T.S. 123.

³⁰⁹ Čl. 45 dohovoru zase zakladá inštitút medzištátnej sťažnosti. (pozn. autora)

³¹⁰ Čl. 50 dohovoru.

³¹¹ Čl. 61 ods. 1 dohovoru. Bude dôležité zdôrazniť, že jurisdikcia Súdu nebude obligatórna, nakoľko podľa čl. 62 dohovoru je nevyhnutné vyhlásenie zmluvnej strany o prijatí jurisdikcie Súdu. (pozn. autora)

že práve inter-americký systém sa stal svetovým priekopníkom v pozornosti, venovanej ochrane práv pôvodných obyvateľov a podporovateľom kontinuálneho rozvoja ich práv v celosvetovom rozmere. Nie je preto prekvapujúce, a tomuto tvrdeniu nasvedčuje i doterajší obsahový záber tejto práce, že práve stanoviská, rozhodnutia a neustále sa vyvíjajúca interpretačná doktrína orgánov inter-amerického systému predstavujú vôbec najcitovanejšie závery a prístupy v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany pôvodných obyvateľov.³¹² Podkladom pre rozhodovanie sú predovšetkým dva rozhodujúce právne nástroje inter-amerického systému ochrany ľudských práv – Americká deklarácia práv a povinností človeka z roku 1948³¹³ a už spomínaný Americký dohovor o ľudských právach z roku 1969.

Hoci Inter-americká komisia posudzovala viaceré namietané porušenia ľudských práv skupín pôvodného obyvateľstva už od 70. rokov 20. storočia, jej prístupu v danej fáze možno vytknúť najmä chýbajúcu dôslednosť pri pomenovaní zásadných problémov postoja štátu vo vzťahu k skupinám pôvodných obyvateľov. Hoci Komisia už v tejto fáze upozornila štáty na porušenia a vyzvala ich na uskutočnenie adekvátnych opatrení na ich odstránenie, v sporných otázkach, týkajúcich sa práv k pôde, vedúcim k spoločenským konfliktom a hrubým porušeniam ľudských práv, Komisia neprekročila tieň príliš všeobecnej aplikácie štandardne všeobecne formulovaných noriem na ochranu ľudských práv, vcelku pochopiteľne neobsahujúcich akúkoľvek zmienku o právnom režime vo vzťahu k pôvodným obyvateľom.³¹⁴ Možno tiež tvrdiť, že Komisia si len veľmi postupne budovala znalosť reálneho stavu a podmienok existencie pôvodných obyvateľov a až na základe dôslednejšieho zmapovania situácie na získané poznatky reagovala evolutívnym výkladom ustanovení Americkej deklarácie a

---

³¹² Ako taký je inter-americký systém ochrany práv pôvodných obyvateľov podrobne rozpracovaný v dielach mnohých autorov. Autor sa v tejto časti opiera osobitne o práce Rodríguez-Piñera: *El sistema interamericano de derechos humanos y los pueblos indígenas*, in: Berraondo (ed.): *Pueblos indígenas y derechos humanos*. 2006; Mackaya: *A Guide to Indigenous Peoples' Rights in the Inter-American Human Rights System*. 2002; resp. Lenzeriniho: *Reparations for Indigenous Peoples. International and Comparative Perspectives*. 2008.

³¹³ American Declaration of the Rights and Duties of Man (Apr. 1948). Na základe poradného stanoviska Inter-amerického súdu pre ľudské práva je „(...) deklarácia dokumentom, ktorý upravuje ľudské práva, na ktoré sa odvoláva Charta (OAŠ)“. *Interpretation of the American Declaration of the Rights and Duties of Man Within the Framework of Article 64 of the American Convention on Human Rights*. Advisory Opinion of the Inter-American Court of Human Rights. OC-10/89, IACHR (Ser. A), No. 10 (1989), para. 45.

³¹⁴ Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 260 a nasl.

Amerického dohovoru.³¹⁵ Jedným z prvých prípadov vôbec, keď sa Komisia rozhodla hľadať riešenie mimo rámca inter-amerického zmluvného systému, bola individuálna sťažnosť mimovládnych organizácií, reagujúcich na nekontrolovanú inváziu do dovtedy izolovaných sídelných území brazílskeho kmeňa Yanomami. Komisia vo svojom prístupe aplikovala čl. 27 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, a to aj napriek tomu, že Brazília nebola zmluvnou stranou tejto medzinárodnej zmluvy. Komisia konštatujúc, že „súčasnú medzinárodné právo (...) priznáva právo etnickým skupinám na osobitnú ochranu (...), a to vo všetkých súvislostiach, ktoré sú nevyhnutné pre zachovanie ich kultúrnej identity“³¹⁶, uskutočnila aplikáciu čl. 27 ako zásady všeobecného medzinárodného práva.³¹⁷ Týmto krokom však súčasne upozornila na objektívnu skutočnosť, že otázky spojené s pôvodným obyvateľstvom si vyžadujú a špecifickejšie zacielenú pozornosť medzinárodného spoločenstva. Súvisiacim sprievodným javom malo byť vytvorenie relatívne samostatnej, špecifickej právnej úpravy v zmysle špecifických požiadaviek, ktoré si vyžaduje ochrana pôvodného obyvateľstva, ktorá by zohľadňovala a primerane reagovala na osobitosti života týchto spoločenstiev.

Nie je tomu však skôr než prelomovým rozhodnutím Inter-amerického súdu z roku 2001, keď sa svojím spôsobom osamotené iniciatívy a formulované východiská začali spájať do ucelene konceptuálneho prístupu. Z početne mnohých prípadov, týkajúcich sa záležitostí pôvodných obyvateľov, ktoré prejednávala Komisia, sa len málo z nich dostalo pred Súd. Práve Komisia sa preto rozhodla, disponujúc týmto oprávnením, predložiť Súdu sťažnosť komunity pôvodných obyvateľov *Mayagna Awas Tingni proti Nikarague*. Súd v tomto prípade rozhodol v prospech existencie kolektívnych práv početne nevelkej skupiny pôvodných obyvateľov, žijúcich

---

³¹⁵ Komisia pri posudzovaní sťažnosti indiánskych kmeňov Miskito, Mayangna (Sumo) a Rama, žijúcich na atlantickom pobreží Nikaraguy v reakcii na hrubé porušenia ľudských práv v priebehu občianskej vojny v Nikarague zdôraznila, že „Americký dohovor nemôže byť vykladaný zužujúco pre obmedzenie garantovaných práv“, a to pri zdôraznení ďalších záväzkov Nikaraguy podľa medzinárodného práva. *Report on the Situation of Human Rights of a Segment of the Nicaraguan Population of Miskito Origin and Resolution on the Friendly Settlement Procedure Regarding the Human Rights Situation of a Segment of the Nicaraguan Population of Miskito Origin*. Case No. 7964 (Nicaragua), Inter-American Commission on Human Rights, O.A.S. Doc. OEA/Ser.L/V/II.62, doc. 10, rev. 3, str. 76.

³¹⁶ Case No. 7615 (Brazil), Inter-American Commission on Human Rights, Res. No. 12/85. Annual Report of the Inter-American Commission on Human Rights, 1984-1985, O.A.S. Doc. OEA/Ser.L/V/II.66, doc. 10, rev. 1, str. 31.

³¹⁷ Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 261.

na atlantickom pobreží Nikaraguy, v reakcii na udelenie koncesíí pre ťažbu na tradičných sídelných územiach pôvodných obyvateľov, ku ktorým došlo bez predchádzajúcich konzultácií a bez súhlasu týchto obyvateľov.³¹⁸ Popri formulovaní prvého uceleného teoretického stanoviska k pozícii práv pôvodných obyvateľov v inter-americkom systéme ochrany ľudských práv možno rozhodnutie Súdu považovať za ťažiskové hneď z niekoľkých ďalších dôvodov. Súd po prvýkrát v praxi medzinárodného súdnictva právne záväzným rozhodnutím konštatoval kolektívne právo pôvodných obyvateľov vo vzťahu k pôde a prírodným zdrojom.³¹⁹ Je o to pozoruhodnejšie, že napriek chýbajúcemu formálnemu titulu právny vzťah založil na prezumpcii tzv. pôvodného titulu (*aboriginal title*) v zmysle obyčajového práva pôvodných obyvateľov (*indigenous customary law*), pričom váhu tohto titulu povýšil na povinnosť štátu rešpektovať a oficiálne uznať vlastnícke práva k pôde v prospech pôvodných obyvateľov.³²⁰ Ako nemenej významný aspekt možno vnímať samotnú interpretačnú šírku Amerického dohovoru o ľudských právach v kontexte celosvetovo uplatňovaného prístupu k problematike pôvodného obyvateľstva. Ako výstižne konštatuje Luis Rodríguez-Piñero, pri výklade dohovoru nemá Súd ľahkú pozíciu, nakoľko dohovor, formulovaný na základe klasickej americkej liberálnej tradície nezahŕňa žiadne osobitné ustanovenia, týkajúce sa práv menších, či iných osobitných skupín obyvateľstva. I z tohto dôvodu je zrejmé, prečo Komisia vo svojich predchádzajúcich stanoviskách obmedzila svoje posúdenie na aspekty porušenia individuálnych ľudských práv, či v obmedzenejšej miere porušenia hospodárskych, sociálnych, či kultúrnych práv.³²¹

Kvalitatívne novým interpretačným prístupom inter-amerického systému ľudských práv v prípade Awas Tingni využitím komplexu osobitných právnych štandardov ochrany pôvodných obyvateľov sa otvorila cesta novému aplikačnému prístupu k posudzovaniu záležitostí,

---

³¹⁸ Case of the Awas Tingni Mayagna (Sumo) Indigenous Community v. the Republic of Nicaragua. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 79 (Judgement on Merits, Reparations and Costs of Aug. 31, 2001).

³¹⁹ Rozhodnutie Súdu, citované v predchádzajúcej poznámke, para. 149.

³²⁰ Tamtiež, para. 151.

³²¹ Rodríguez-Piñero: The Inter-American System and the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: Mutual Reinforcement. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 457-483, na str. 462.

týkajúcich sa práv pôvodných obyvateľov. V nadväznosti na prelomové rozhodnutie Súdu sa jeho následná aplikačná prax ustálila a nadobudla povahu konštantnej judikatúry, vytvorenej na podklade evolutívneho prístupu, uplatneného po prvýkrát v rozsudku *Awas Tingni*.³²²

Ako úplne nový aspekt sa v prípade *Sawhoyamaxa proti Paraguaju* objavuje záväzok štátu vytvoriť primerané životné podmienky pre pôvodných obyvateľov, vyplývajúce z ich práva na život. Podkladom tohto postoja Súdu bola smrť príslušníkov pôvodnej komunity, posúdená Súdom ako bezprostredný dôsledok chýbajúcej minimálnej sanitárnej infraštruktúry a zdravotnej starostlivosti. Keďže vytvorenie nepriaznivých životných podmienok štátom nastalo v súvislosti so zabratím území pôvodných obyvateľov, sudca Cançado Trindade vo svojom osobitnom stanovisku poukázal na priamu súvislosť práva na život s kultúrnou identitou pôvodného spoločenstva.³²³ Možno tiež tvrdiť, že Súd vo svojej následnej praxi ďalej rozvinul pravidlá pre priznávanie a určenie výšky náhrady škody v prospech pôvodných obyvateľov. Medzi zásady, ktoré pre priznávanie náhrady škody Súd vymedzil, patria kolektívna povaha náhrady v prípade porušenia ľudských práv, dosiahnutie takej nápravy, ktorá bude na prospech podpory práv pôvodných obyvateľov a ich kultúrnych hodnôt a reštitúcia alebo náhrada škody za stratu pôvodných území. Náhrada sa osobitne má týkať tej pôdy, k odňatiu ktorej došlo bez súhlasu alebo proti vôli dotknutých pôvodných obyvateľov.³²⁴

Je zrejmé, že všetky načrtnuté súvislosti Súdom vytvorenej doktríny v prípade *Awas Tingni* a z nej vyplývajúcej následnej praxe sú obsahovo príbuzné, čím naznačujú súlad s

---

³²² Zreteľná je táto nadväznosť predovšetkým v rozhodnutiach Súdu v prípadoch, týkajúcich sa práv pôvodných obyvateľov k pôde, v ktorých Súd vychádza z koncepcie založenej na ochrane práva vlastníť majetok podľa čl. 21 dohovoru. Osobitne ide o prípady *Yakye Axa Indigenous Community v. Paraguay*. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 125/05 (Judgement on Merits, Reparations and Costs of June 17, 2005); *Moiwana Community v. Suriname*. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 124/05 (Judgement of June 15, 2005) a *Sawhoyamaxa Indigenous Community v. Paraguay*. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 146/06 (Judgement of Mar. 29, 2006).

³²³ *Sawhoyamaxa Indigenous Community v. Paraguay* (Judgement of Mar. 29, 2006), v zmysle predchádzajúcej poznámky. *Separate Opinion of Judge A.A. Cançado Trindade*, para. 28.

³²⁴ Podrobnú charakteristiku judikatúry, spojenú s priznávaním náhrady škody v prípadoch porušenia ľudských práv pôvodných obyvateľov prinášajú Citroni a Quintana Osuna: *Reparations for Indigenous Peoples in the Case Law of the Inter-American Court of Human Rights*. In: Lenzerini (ed.): *Reparations for Indigenous Peoples. International and Comparative Perspectives*. 2008, str. 317-344.

aplikáciou jednotlivých ustanovení Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov, ktorá sa v čase rozhodovania Súdu nachádzala v štádiu návrhu. Súd sa však v tejto fáze zrodu univerzálneho dokumentu na ochranu práv pôvodných obyvateľov celkom pochopiteľne zdržal priameho citovania tohto dokumentu v štádiu návrhu. Prístup príklonu k Deklarácii tak zo strany Súdu, ako aj v prípade Komisie je však osobitne zreteľný po jej prijatí. Oba orgány jasne naznačili, že bez ohľadu na otvorenú otázku jej právneho statusu, nachádzajúc sa v štádiu návrhu, v podobe prijatej deklarácie, či prípadne v budúcnosti vo forme dohovoru, sa bez ohľadu na aktuálnu povahu deklarácie ako nezáväzného dokumentu v systéme ochrany ľudských práv mienia týmto dokumentom viesť ako štandardom, vyjadrujúcim postoj medzinárodného spoločenstva k ochrane práv pôvodného obyvateľstva. Oba orgány tak v nezanedbateľnej miere napomáhajú vytváraniu pravidiel medzinárodného obyčajového práva v relevantnej oblasti, ako je zrejmé už na podklade analýzy viacerých prípadov z ich aplikačnej praxe.

V súvislosti s Deklaráciou OSN o právach pôvodných obyvateľov vyvstáva v kontexte OAS ešte jeden zaujímavý aspekt. Je ním skutočnosť, že inter-americký systém si vytvoril prinajmenej ambíciu prijať na svojej úrovni osobitný právny nástroj, ktorý by v podobe samostatného dokumentu vyjadril regionálny prístup k ochrane práv pôvodného obyvateľstva. Príprava príslušného medzinárodnoprávného dokumentu na regionálnej úrovni prebiehala paralelne s prípravou Deklarácie na pôde OSN, pričom návrh tohto dokumentu bol v roku 1997 schválený Komisiou ako Návrh americkej deklarácie o právach pôvodných obyvateľov.³²⁵ Ako zdôrazňuje Rodríguez-Piñero, v porovnaní s prípravou deklarácie na pôde OSN, na vzniku ktorej priamo participovali zástupcovia skupín pôvodných obyvateľov, zúčastnení na práci príslušnej pracovnej skupiny, bol pomerne nešťastne zvolený režim interných konzultácií a stretnutí odborníkov, bez širšieho zapojenia pôvodných obyvateľov, prípadne organizácií, zastupujúcich ich záujmy.³²⁶

---

³²⁵ Proposed American Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, approved by the Inter-American Commission on Human Rights at its 1333rd session, 95th regular session (Feb. 26, 1997). O.A.S. Doc. OEA/Ser.L/V/II.95, Doc. 7, rev. (1996).

³²⁶ Rodríguez-Piñero: The Inter-American System and the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: Mutual Reinforcement. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 457-483, na str. 475 a nasl. Ako uvádza autor, po viacerých kolách úprav obsahu deklarácie ďalšie rokovania o jej texte naďalej prebiehajú, pričom ostatné znenie prejednávaneho textu v jeho aktuálnom

Hoci spoločná história amerických štátov, ich príbuzné postoje k riešeniu záležitostí pôvodného obyvateľstva, či iniciatívy, naznačujúce progresívnosť prístupov, predstavujú osobitne priaznivé okolnosti pre prijatie Americkej deklarácie, existujú ešte i naďalej viaceré, za účelom ďalšej diskusie doteraz zámerne otvorené³²⁷, ako aj ďalšie z hľadiska dosahovania konsenzu osobitne problémové body,³²⁸ ktoré prijatie takejto deklarácie odďaľujú. Taktiež pozícia niektorých štátov, osobitne USA a Kanady, označená prilihavo ako „preemptívny prístup vetovania konsenzu“³²⁹ urýchleniu procesu nachádzania konsenzu rozhodne nenapomáha.

Bez ohľadu na uvedené platí, že návrh Americkej deklarácie v porovnaní s Deklaráciou OSN prináša mnohé zjavné progresívne prvky.³³⁰ Takými sú nepochybne vymedzenie rozsahu aplikácie³³¹, uznanie multietnickej a multikultúrnej povahy amerických štátov³³², výslovné vyjadrenie povinnosti štátov na plné uznanie právnej subjektivity pôvodných obyvateľov³³³, či

---

štádiu možno nájsť v podobe dokumentu: *Record of the Current Status of the Draft American Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. O.A.S. Doc. OEA/Ser.K/XVI, GT/DADIN/doc. 334/08 (Apr. 18, 2008).

³²⁷ Za také možno považovať predovšetkým aktuálne otázky situácie pôvodných obyvateľov, žijúcich v mestách (*urban indigenous populations*), indigénnych migrantov, ochrany a zachovania prírody a životného prostredia a v neposlednom rade prístup príslušníkov pôvodných obyvateľov k sociálnemu systému a sociálnym službám. Podľa: *Document of the Chair on Proposals Regarding Work for the Special Meeting of Negotiations in the Quest for Points of Consensus*. O.A.S. Doc. OEA/Ser.K/XVI, GT/DADIN/doc. 357/08, rev. 1, corr. 1 (Nov. 24, 2008), para. 8 a nasl.

³²⁸ Len príkladmo možno uviesť právo národov na sebaurčenie, otázky územnej integrity, práva na autonómiu a samosprávu, právo na zdravé životné prostredie, ochranu kultúrnej identity, kultúrneho dedičstva, duchovných hodnôt, tradícií, náboženstva a pod., a osobitne široký okruh problémov, spojených s právami k dedičným územiám, pôde a prírodným zdrojom. Podľa: *Classification of Provisions that could Facilitate Consensus*. O.A.S. Doc. OEA/Ser.K/XVI, GT/DADIN/doc. 329/08, rev. 2 (Aug. 22, 2008), para. 14 a nasl.

³²⁹ Takto charakterizuje Rodríguez-Piñero, in: *The Inter-American System and the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: Mutual Reinforcement*. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 457-483, na str. 479.

³³⁰ Porovnanie jednotlivých ustanovení možno relatívne jednoducho uskutočniť na základe prehľadne uskutočnenej analýzy oboch dokumentov: *Table Comparing the Draft American Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. O.A.S. Doc. OEA/Ser.K/XVI, GT/DADIN/doc. 317/07, rev. 1 (Mar. 14, 2008).

³³¹ Čl. I. návrhu Americkej deklarácie.

³³² Tamtiež, čl. II.

³³³ Tamtiež, čl. XI.

tiež podrobná úprava spôsobu rešpektovania tradičných právnych, osobitne obyčajových systémov, súdnych a ďalších inštitucionálnych štruktúr pôvodných obyvateľov, ich zahrnutie do inštitucionálneho systému štátu a dôsledné uznanie ich činnosti pri riešení vnútorných záležitostí pôvodnej komunity³³⁴. Osobitne aspekt zohľadnenia právnej subjektivity pôvodných obyvateľov je potrebné oceniť, reflektujúc rozhodnutie Inter-amerického súdu v prípade Saramaka. Vo svojom výroku Súd s ohľadom na uvedený problém uviedol, že „(...) obyvatelia kmeňa Saramaka boli uvedení do zraniteľného postavenia, nakoľko nedisponovali právnou subjektivitou, a teda spôsobilosťou ako skupina kolektívne užívať majetkové práva a čeliť porušovaniu týchto svojich práv domáhaním sa právnej ochrany pred vnútroštátnymi súdmi.“ V súvislosti s uvedeným zistením Súd svojím výrokom zaviazal porušujúci štát (v danom prípade Surinam), aby s ohľadom na práva kmeňových obyvateľov „vytvoril primerané súdne a administratívne predpoklady, ktoré sú nevyhnutné pre dosiahnutie právnej subjektivity obyvateľov Saramaka, a to s cieľom zaručiť týmto obyvateľom (...) právo na prístup k spravodlivosti a rovnosť pred zákonom.“³³⁵

5.2 Prístupy k ochrane pôvodného obyvateľstva na africkom kontinente

V porovnaní s vývojom a iniciatívami ochrany práv pôvodných obyvateľov na americkom kontinente, z ktorých vzišla i globálna, celosvetová pozornosť ich problémom a potrebám, vyznieva pohľad na africký prístup nepomerne skromnejšie. Možno zovšeobecňujúco tvrdiť, že akákoľvek pozornosť, adresovaná záležitostiam, či vôbec samotnej existencii pôvodných obyvateľov na africkom kontinente vyvstala len celkom nedávno, na prelome tisícročí. Je nesporné, že aktivita, presahujúca hranice jednotlivých štátov, sa bude odvíjať od činnosti Africkej únie (AÚ), jej orgánu na ochranu ľudských práv, Africkej komisie pre ľudské práva a práva národov (v ďalšom len „Komisia“), Pracovnej skupiny expertov tejto Komisie pre otázky

---

³³⁴ Predovšetkým v zmysle ustanovení čl. XXI, XXII, resp. XXXIV návrhu Americkej deklarácie.

³³⁵ Case of the Saramaka People v. Suriname. Inter-American Court of Human Rights (Ser. C), No. 172/07 (Nov. 28, 2007), para. 174.

pôvodných obyvateľov a spoločenstiev Afriky³³⁶, ako aj od aktivít niektorých, predovšetkým mimovládnych organizácií a združení medzinárodnej povahy³³⁷.

Vo svojej podstate to bola práve činnosť skupiny mimovládnych organizácií a jednotlivcov, ktorá nasmerovala pozornosť AÚ aj vo vzťahu k pôvodnému obyvateľstvu, využívajúc predovšetkým právny rámec ustanovení čl. 19-24 Africkej charty ľudských práv a práv národov.³³⁸ Výsledkom medzinárodnej konferencie o pôvodnom obyvateľstve Afriky, ktorá sa z iniciatívy NGOs uskutočnila v roku 1999 v tanzánijskej Arushi, bolo odporúčanie, že zástupcovia loveckých a zberačských spoločenstiev Afriky by sa mali na základe primeraného zastúpenia vo zvýšenej miere podieľať na činnosti relevantných vnútroštátnych a medzinárodných orgánov a inštitúcií. Konferencia tiež zdôraznila význam porozumenia skutočnosti, že akokoľvek záležitosti pôvodných obyvateľov predstavujú otázku ľudských práv, a teda predmet pozornosti Komisie, táto svoj mandát na základe Africkej charty v relevantnej oblasti zanedbala. Mimo ďalších záverov vyzvala Komisiu, aby všetkým mimovládnym organizáciám, ktoré venujú svoju pozornosť záležitostiam pôvodných obyvateľov, pripustila pozorovateľský status na svojej činnosti.³³⁹ V súlade s týmto odporúčaním a nezadržateľne postupujúcim procesom zvyšovania celosvetového záujmu o záležitosti pôvodných obyvateľov Komisia po prvýkrát zaradila problematiku pôvodného obyvateľstva do programu svojho 26. zasadnutia v roku 1999. V správe, prezentovanej na zasadnutí, sú po prvýkrát adresované témy, ktoré sú pre Afriku aktuálne i naďalej. Možno zdôrazniť predovšetkým nadviazanie na základný regionálny ľudskoprávny dokument, nesúci v názve popri ľudských právach rovnako pojem „práva národov“. Správa poukazuje na potrebu reflektovať tento pojem nielen na národy v zmysle národných štátov, ale rovnako vo vzťahu ku kmeňovým spoločenstvám. Osobitne je významný aspekt koloniálnej minulosti Afriky, ktorý súvisí so spôsobom vytvárania štátov a formovania

---

³³⁶ African Commission's Working Group of Experts on Indigenous Peoples/Communities in Africa.

³³⁷ Z nich možno osobitne zdôrazniť činnosť Medzinárodnej pracovnej skupiny pre indigénne záležitosti (International Work Group for Indigenous Affairs/IWGIA).

³³⁸ African Charter on Human and Peoples' Rights.

³³⁹ IWGIA Conference on Indigenous Peoples in Africa, Arusha, Tanzania, 1999 (zdroj: <http://www.iwgia.org>).

hraníc medzi nimi po rozpade koloniálnej sústavy.³⁴⁰ Nezanedbateľný je v tomto kontexte celkový predpokladaný počet príslušníkov pôvodných komunit na území Afriky, ktorý na základe mnohých odhadov presahuje celkovo 50 miliónov obyvateľov.³⁴¹ V danej súvislosti možno súhlasiť s názorom profesorky Murray, ktorá tvrdí, že v kontexte Afriky pôvodné obyvateľstvo „nemusí nevyhnutne predstavovať menšinu“.³⁴²

Za ďalší z významných krokov možno považovať rozhodnutie Komisie kreovať osobitný orgán, venujúci svoju pozornosť otázkam pôvodných obyvateľov, a to na úkor pôvodne zamýšľaného riešenia poveriť individuálnu osobu v pozícii osobitného spravodajcu. Týmto orgánom sa stala Pracovná skupina expertov pre otázky pôvodných obyvateľov a spoločenských Afriky, vytvorená v rámci 28. zasadnutia Komisie v roku 2000.³⁴³ V rámci doteraz skôr skromnej činnosti pracovnej skupiny možno venovať bližšiu pozornosť osobitne jej iniciatíve k otázke spoločného postoja afrických štátov k Deklarácii OSN o právach pôvodných obyvateľov, vedúcej k prijatiu príslušného rozhodnutia AÚ na summite začiatkom roku 2007.³⁴⁴ Rozhodnutie vo svojich viacerých súvislostiach naznačuje dôvody, prečo nie práve zanedbateľný počet afrických štátov nepodporil prijatie Deklarácie o právach pôvodných obyvateľov na pôde OSN. Postoj, vyjadrený Africkou úniou v kontexte citovaného rozhodnutia možno vnímať ako prinajmenej zdržanlivý, ak už nie otvorene odmietavý.

Nadväzujúc na doteraz uvedené možno za azda najpálčivejší problém z hľadiska AÚ považovať pojem autochtónnosti obyvateľstva. Prebiehajúca diskusia poukazuje na skutočnosť,

---

³⁴⁰ Situation of Indigenous Peoples in Africa (by Commissioner Nyameko Barney Pityana), 26th Sess. of the African Commission, November 1999. DOC/OS(XXVI)/130.

³⁴¹ Údaj pochádza z dostupných štatistických údajov, obsiahnutých napr. na <http://www.iwgia.org>, obdobne v zmysle článku a schémy, publikovaných v nemeckom denníku „Die Zeit“ dňa 9.2.2012 (str. 39).

³⁴² Murray: The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples in Africa: The Approach of the Regional Organisations to Indigenous Peoples, str. 487. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 485-505.

³⁴³ Resolution of the African Commission on Human and Peoples' Rights on the Rights of Indigenous Populations/Communities in Africa, 28th Sess. of the African Commission, November 2000. ACHPR/Res. 51 (XXVIII).

³⁴⁴ Decision on the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. African Union Assembly. AU/Dec. 141 (VIII).

že „rozhodujúca väčšina národov Afriky je vo vzťahu k africkému kontinentu pôvodná.“³⁴⁵ Pojem „pôvodné obyvateľstvo“³⁴⁶, evokujúci znevažujúci postoj v koloniálnej minulosti a zneužívaný v africkej politickej súčasnosti viacerých štátov, je podľa názoru Komisie nevyhnutné naplniť nespochybniteľným obsahom. Komisia zároveň poukazuje na prekážku, v zmysle ktorej neexistuje jediná definícia, ktorá by vystihovala všetky charakterizujúce znaky „pôvodnosti“. Upozorňuje predovšetkým na problém, že pôvodné obyvateľstvo nemusí nevyhnutne predstavovať „prvých obyvateľov“ Afriky ako protiklad neafrických kolonizátorov, usadlíkov, či vo všeobecnosti všetkých tých, ktorí sem prišli odinakaľ.³⁴⁷ Ako naznačuje už názov pracovnej skupiny, vytvorenej Komisiou, pojem „*indigenous populations/communities*“ je v praxi orgánov AÚ a afrických štátov vôbec využívaný oveľa frekventovanejšie než medzinárodným spoločenstvom univerzálne preferovaný pojem „*indigenous peoples*“.³⁴⁸ Z hľadiska spoločných charakteristík, vymedzujúcich spoločenstvá, označované ako pôvodné, možno z pohľadu Komisie abstrahovať nasledovné kritériá:

1. seba-identifikácia;
2. špecifický vzťah k tradičnému územiu a jeho využívanie, pričom dedičná pôda a územie majú zásadný význam pre kolektívne fyzické a kultúrne prežitie ako skupiny;
3. stav podrobenia, vyčlenenia na okraj spoločnosti, pozbavenia vlastníctva, vylúčenia zo spoločenských procesov alebo diskriminácie z dôvodu odlišnosti kultúry, spôsobu života alebo foriem zaobstarávania obživy v porovnaní s národne hegemónickými

---

³⁴⁵ Dokument, citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 7.

³⁴⁶ V jeho univerzálne najstálenejšom anglickom tvare „*indigenous peoples*“. (pozn. autora)

³⁴⁷ Advisory Opinion of the African Commission on Human and Peoples' Rights on the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. 41st Sess. of the African Commission, May 2007, para. 13. (zdroj: <http://www.achpr.org>)

³⁴⁸ Totožný názor zastáva Murray, in: The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples in Africa: The Approach of the Regional Organisations to Indigenous Peoples, str. 497. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 485-505.

alebo prevládajúcimi modelmi.³⁴⁹

Uvedené vymedzenie vychádza z aplikovania základných, konštitutívnych znakov, v zmysle predchádzajúcej správy pracovnej komisie.³⁵⁰ Hoci oba závery k vymedzeniu charakteristík pôvodnosti skupín obyvateľstva vykazujú podobné definičné znaky ako v prípade definovania osobitostí pôvodného obyvateľstva medzinárodným spoločenstvom vo všeobecnosti, niektoré jednotlivé aspekty sú z africkej perspektívy predsa len osobitne citlivé. Je to dané nielen historickými súvislosťami dejín afrického kolonializmu, ale v nemalej miere postkoloniálnymi procesmi marginalizácie mnohých skupín obyvateľstva v súčasných štátoch, vytvárajúcich na základe ich etnickej a kmeňovej príslušnosti, či ich pôvodu ako takého, zdroj vnútroštátnych sporov, prerastajúcich nezriedka do ozbrojených konfliktov. Posúdenie, ktorú skupinu v zložitej etnickej štruktúre afrického kontinentu bude možné skutočne a bezvýhradne považovať za pôvodnú, bude v kontexte Afriky predstavovať mimoriadne náročnú antropologickú výzvu. I v danej súvislosti možno akceptovať snahu o čo-možno najdôslednejšie vymedzenie objektivizujúcich znakov a kritérií pôvodnosti.

Zreteľným sprievodným javom problémov definičného vymedzenia a aplikácie znakov „pôvodnosti“ vo vzťahu ku konkrétnym etnikám je v aplikačnej praxi orgánov AÚ dôsledné uplatňovanie zásady *uti possidetis iuris* tak, ako bola formulovaná deklaráciou Organizácie

---

³⁴⁹ Advisory Opinion of the African Commission on Human and Peoples' Rights on the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. 41st Sess. of the African Commission, May 2007, para. 12. (zdroj: <http://www.achpr.org>)

³⁵⁰ Správa charakterizuje pôvodné spoločenstvá ako také, „(...) ktorých kultúry a spôsoby života sa zásadne odlišujú od prevažujúcej spoločnosti, pričom ich kultúry sú pod neustálou hrozbou v niektorých prípadoch až úplného zániku. Kľúčovým prejavom mnohých z nich je, že zachovanie ich osobitého spôsobu života je závislé od prístupu a práv k ich tradičným územiám, pôde a na nich sa nachádzajúcim prírodným zdrojom. Sú vystavované diskriminácii, keďže sú považované za menej rozvinuté a menej pokrokové, než je tomu v prípade prevládajúcej časti spoločnosti. Často žijú v nedostupných oblastiach, nezriedka geograficky izolovaných a trpia prejavmi najrôznejších foriem vyčlenenia na okraj spoločnosti, a to politicky i sociálne. Sú vystavené ovládaniu a využívaniu v rámci národných politických a hospodárskych štruktúr, ktorých obvyklým cieľom je odrážať záujmy národnej väčšiny. Prejavy diskriminácie, ovládania a vyčlenenia na okraj spoločnosti porušujú ich ľudské práva ako národov a spoločenstiev, ohrozujú ďalšiu existenciu ich kultúr a spôsobu života a predstavujú prekážku toho, aby boli prirodzene schopné rozhodovať o svojej vlastnej budúcnosti a formách ďalšieho rozvoja.“ In: *Report of the African Commission's Working Group on Indigenous Populations/Communities in Africa* (submitted in accordance with the Resolution on the Rights of Indigenous Populations/Communities in Africa). 28th Sess. of the African Commission, 2003, para. 4.1.

africkej jednoty už v roku 1964.³⁵¹ Zásada neporušiteľnosti štátnych hraníc je súčasťou širšieho komplexu otázok zvrchovanosti a práva národov na sebaurčenie a v tomto komplexe vystihuje spoločný prístup AÚ k pozícii pôvodného obyvateľstva na území zvrchovaných štátov. Prístup afrických štátov je zreteľný v tom, že ťažko vybojovaná národná nezávislosť a územná celistvosť nesmie byť ohrozovaná zvnútra na území štátov žijúcimi etnikami, hlásiacimi sa k medzinárodnému trendu ochrany skupín pôvodného obyvateľstva. Z daného hľadiska je africký prístup k právu na sebaurčenie založený na sebaurčení výlučne vo svojom prejave smerom navonok. Je preto všeobecným presvedčením, vyplývajúcim z praxe AÚ, že „ochrana záujmov pôvodných obyvateľov môže byť najlepšie dosiahnutá v kontexte štátov“.³⁵² Africká únia sebaurčenie skupín, žijúcich na území zvrchovaných štátov jednoznačne odmieta ako ohrozenie jednoty a územnej integrity zvrchovaných štátov. Z hľadiska porovnania s prístupom Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov možno tvrdiť, že primerané obmedzenie akýchkoľvek spochybnení politickej jednoty, územnej celistvosti a zvrchovanosti nezávislých štátov zakladá ustanovenie čl. 46 ods. 1 Deklarácie.

Komisia sa doteraz v jedinom prípade odchyľila od svojho konštantného prístupu, keď z jej stanoviska v prípade sťažnosti *Národného kongresu Katangy proti Zairu*³⁵³ vyplýva, že obyvateľstvo oblasti Katanga môže disponovať „určitou formou“ práva na sebaurčenie, majúcim dopad na zvrchovanosť a územnú celistvosť Zairu na základe dvoch okolností. Prvou okolnosťou je, ak dochádza k takým porušeniam ľudských práv, ktoré „odôvodňujú spochybnenie územnej celistvosti Zairu“ a súčasne, ak obyvateľstvo Katangy „nemá príležitosť podieľať sa na činnosti štátu v tom rozsahu, v akom mu príslušné právo prislúcha podľa čl. 13 ods. 1 Africkej charty

---

³⁵¹ Deklarácia vyjadruje záväzok všetkých afrických štátov rešpektovať a zachovávať hranice, vytvorené pri nadobudnutí národnej nezávislosti. Je zároveň zreteľné, že v zmysle príslušnej zásady všeobecného medzinárodného práva pre vznik štátov ide o hranice, vytvorené v historickom procese. *Resolution on the Intangibility of Frontiers*. Organisation of African Unity, AHG/Res. 16 (I), 1964. Obdobne Brownlie: *Principles of Public International Law*. 2008, str. 129 a nasl.

³⁵² V uvedenom zmysle sa vyjadrila Komisia vo svojom stanovisku k medzištátnej sťažnosti z roku 1999. Communication No. 227/99: Democratic Republic of Congo v. Burundi, Rwanda and Uganda. African Commission on Human and Peoples' Rights. 20th Activity Report, 2006, Annex IV, para. 77.

³⁵³ Communication No. 75/92: Katangese Peoples' Congress v. Zaire. African Commission on Human and Peoples' Rights, 8th Annual Activity Report, Annex VI, 1994.

ľudských práv a práv národov“.³⁵⁴ Je nepochybné, že ide o vyjadrenie predpokladov primeraného zastúpenia v politických procesoch a na verejnom živote štátu, či realizácie foriem vnútorného sebaurčenia, alebo vyjadrujúc jazykom Komisie „(...) podpory vo výkone takej formy sebaurčenia, ktorá je zlučiteľná so zvrchovanosťou a územnou celistvosťou Zairu“.³⁵⁵

Napriek ostatne uvedenému je nevyhnutné vyzdvihnúť pozornosť Africkej únie otázkam ochrany prírodného prostredia, osobitne pri zdôraznení ochrany znalostí pôvodného obyvateľstva a rešpektovania kultúrneho dedičstva, mimo iných v kontexte ochrany kultúrnej diverzity a využitím poznatkov pôvodných obyvateľov, prispievajúc k zachovaniu biodiverzity. V tomto zmysle za významný nástroj možno považovať Africký dohovor na ochranu prírody a prírodných zdrojov.³⁵⁶ Zohľadňuje tradičné poznatky pôvodných obyvateľov v súvislosti s využívaním pôdy a prírodných zdrojov, a to nie Afričanov ako takých, ale jednotlivých spoločností, žijúcich na území Afriky. Okrem významných nástrojov na ochranu práv pôvodných obyvateľov, akými sú predchádzajúci informovaný súhlas pôvodných obyvateľov, či účasť pôvodných komunit na rozvojových procesoch, plánovaní a správe využívania prírodných zdrojov, možno za osobitne významný prístup dohovoru považovať zdôraznenie nevyhnutnosti reflektovania práv pôvodných obyvateľov v súvislostiach, týkajúcich sa predmetu zmluvy vo vnútroštátnych právnych úpravách.³⁵⁷ Napriek nezáväznej povahe Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov sa obdobný prístup AÚ odráža i vo vzťahu k záväzkom vyplývajúcim z deklarácie, zdôrazňujúc nevyhnutnosť rešpektovania a implementácie záväzkov, nakoľko „(...) pre bežných obyvateľov v uliciach Afriky neexistuje rozdiel medzi politickou povahou právne nezáväznej deklarácie a medzinárodnou zmluvou“.³⁵⁸

---

³⁵⁴ Materiál, citovaný v predchádzajúcej poznámke, para. 6.

³⁵⁵ Tamtiež.

³⁵⁶ African Convention on the Conservation of Nature and Natural Resources. EX/CL/50 (III), 2003.

³⁵⁷ Čl. 17 dohovoru, citovaného v predchádzajúcej poznámke.

³⁵⁸ Aide Memoire of African Group on the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. New York, Nov. 9, 2006, para. 9.2. (zdroj: <http://www.iwgia.org>)

5.3 Model prístupu k pôvodnému obyvateľstvu na príklade vnútroštátnej úpravy a cezhraničnej spolupráce štátov severnej Európy

Na území Nórska, Švédska, Fínska a na ruskom polostrove Kola žijúci Sámi predstavujú jedinú komunitu pôvodného obyvateľstva v Európe.³⁵⁹ S prihliadnutím na progresívny režim ich ochrany v kontexte vnútroštátnej právnej úpravy jednotlivých škandinávskych štátov, presahujúcej do významných iniciatív medzinárodnej spolupráce v regióne severnej Európy bude práve táto skupina pôvodných obyvateľov európskeho Severu predmetom nasledovnej pozornosti. Keďže najvyšší podiel sámskeho obyvateľstva pripadá na územie Nórska,³⁶⁰ vnútroštátny prístup k riešeniu otázok právneho statusu sámskeho etnika je zvolený na dokumentovanie vnútroštátneho východiska, ústiaceho do spoločných prístupov škandinávskych štátov v ich cezhraničnej spolupráci.³⁶¹

Aspekt regionálnej severskej spolupráce je osobitne dôležitý mimo iného z toho hľadiska, že historicky jednotná komunita pôvodného obyvateľstva, vykazujúca osídlenie v súvislom geografickom priestore, siahajúcom od jazera Femunden v Nórsku, cez územie Dalarne vo Švédsku, Laponsko vo Fínsku až na polostrov Kola v Ruskej federácii,³⁶² sa vytvorením moderných hraníc medzi štátmi ocitla rozdelená na území celkovo 4 národných štátov s rôznym štandardom právneho režimu a rozdielnej historicky vytvárajúcej reality hospodárskych, spoločenských a politických podmienok. Začlenením Sámov pod územnú zvrchovanosť

---

³⁵⁹ Uvedené tvrdenie vychádza zo všeobecne prevládajúceho názoru v odborných kruhoch, ku ktorému sa autor na základe početných odborných diskusií taktiež prikláňa. Literatúra, pochádzajúca však spravidla z iných vedných odborov ako je právo, čiastkové výskumy, či dostupné názory označujú za ďalšie skupiny obyvateľstva, prichádzajúce do úvahy ako na území Európy pôvodné, približne 16 ďalších komunit a neurčitý počet nepomenovaných, počtom marginálnych skupín, žijúcich na území Ruskej federácie. Zo známejších možno príkladom uviesť Baskov, Keltov, Nencov, či Krymských Tatárov. (pozn. autora)

³⁶⁰ Počet Sámov, žijúcich na území Nórska možno len veľmi približne odhadnúť na asi 80-100 tisíc osôb, čo predstavuje približne 2/3 celého sámskeho etnika. Pre určenie príslušnosti k sámskemu etniku sa najčastejšie volí hľadisko genetického pôvodu, materinského jazyka, či vlastného presvedčenia konkrétnej osoby o sámskej príslušnosti. (pozn. autora)

³⁶¹ Časť problematiky nadväzuje na predchádzajúce poznatky autora, prezentované ako súčasť jeho diplomovej práce, obhájenej na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v roku 2003.

³⁶² Súvislá oblasť, osídlená sámskym obyvateľstvom, zahŕňajúca pôvodné sídelné územia Sámov vo všetkých 4 štátoch sa označuje ako Sápmi. (pozn. autora)

jednotlivých štátov začalo popri ďalších spoločenských procesoch dochádzať v rôznej a v historickom procese aj meniacej sa intenzite k asimilácii sámskeho obyvateľstva. Prvé spoločné iniciatívy štátov sa datujú už do 50. rokov 20. storočia, keď bola v roku 1956 založená tzv. Severská rada Sámov ako orgán, združujúci sámske organizácie, pôsobiace v jednotlivých štátoch.

V rámci nórskeho vnútroštátneho reflektovania postavenia Sámov a ochrany ich práv boli už pomerne skoro vytvorené viaceré samosprávne a poradné orgány nórskeho štátneho orgánov, zastupujúce záujmy Sámov. Už od roku 1964 tak napríklad pôsobí Nórska sámska rada (*Norsk Sameråd*), ktorá vystupuje ako poradný orgán štátnych orgánov a orgánov územnej samosprávy vo veciach, týkajúcich sa sámskeho obyvateľstva. Rovnako už v roku 1967 došlo k zavedeniu vyučovania sámskeho jazyka na základných školách. S ohľadom na modifikácie v nórskom právnom poriadku, garantujúc sámskemu etniku jeho prirodzené postavenie v dnešnom multietnickom Nórsku v súčasnosti platí, že ak sa v ktoromkoľvek školskom obvode na celom území Nórska nachádza najmenej 10 žiakov a v rámci vyučovacej skupiny najmenej 6 žiaci, ktorí používajú sámsky jazyk ako svoj materinský jazyk, môžu požadovať vyučovanie sámskeho jazyka alebo v sámskom jazyku. Na územiach s prevažujúcim sámskym obyvateľstvom platí právo na vyučovanie sámskeho jazyka a v sámskom jazyku bezvýhradne, a to na všetkých stupňoch škôl.³⁶³

Právnym základom zmieneného prístupu je v roku 1988 do nórskej ústavy inkorporované nové ustanovenie § 110a, ktoré hoci predstavuje len v slávnostnej forme vyjadrený záväzok, ukladá štátnym orgánom povinnosť zabezpečiť nevyhnutné predpoklady pre zachovanie a všestranný rozvoj jazyka, kultúry a spoločenského života Sámov. Základným zákonným právnym predpisom je už zmieňovaný zákon o Sámskom parlamente (*Sametinget*) a úprave ostatných právnych pomerov Sámov z roku 1987 a tiež relatívne nový zákon o právnych vzťahoch a správe pôdy a prírodných zdrojov v regióne Finnmark,³⁶⁴ ktorý sa po nadobudnutí účinnosti uplatňuje

---

³⁶³ V zmysle ustanovenia § 3-8 zákona o Sámskom parlamente a úprave ostatných právnych pomerov Sámov. Lov av 12.06.1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven).

³⁶⁴ Lov av 17.06.2005 nr. 85 om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (finnmarksloven).

od roku 2006 (v ďalšom len „finnmarksloven“).

Kým prvý zo zákonov vytvára „*Sameting*“,³⁶⁵ ktorý predstavuje najvyšší orgán v štruktúre nórskeho štátneho orgánov, zastupujúci záujmy Sámov žijúcich na území Nórska a upravuje tiež rozmanité aspekty právneho postavenia sámskeho obyvateľstva v nórskej spoločnosti, druhý uvedený zákon si ako rozhodujúci cieľ kladie upraviť práva k pôde a prírodným zdrojom na území, obývanom prevažne príslušníkmi Sámov. Východiskovým princípom *finnmarksloven* je, že 95-percentný podiel všetkej pôdy v regióne Finnmark³⁶⁶ bude podliehať spoločnému režimu správy v podobe spoločnosti *Finnmarkseiendommen*. Až do nadobudnutia účinnosti zákona bola pôda regiónu Finnmark zapísaná v katastri ako vlastníctvo štátnej spoločnosti Statskog SF (v preklade „Štátne lesy“). Za účelom vykonania zákona sa toto vlastníctvo, a to k samotnej pôde, no rovnako k nerastným a iným prírodným zdrojom prevádza na *Finnmarkseiendommen*.³⁶⁷ Zákon vysvetľuje, že cieľom *Finnmarkseiendommen* je spravovať všetku pôdu a na nej sa nachádzajúce prírodné zdroje v súlade s účelom a jednotlivými ustanoveniami zákona.³⁶⁸ Účelom zákona je zásadným spôsobom upraviť pozemkové práva a práva využívať prírodné zdroje vo vzťahu medzi pôvodnými obyvateľmi a štátom, a to tak, aby boli využívané „(...) vyváženým a ekologicky udržateľným spôsobom, v prospech obyvateľov územia a osobitne slúžili ako základ pre sámsku kultúru, chov sobov, využívanie neobrábanej pôdy, uskutočňovanie hospodárskych činností a spoločenského života“.³⁶⁹ Nemenej významným zámerom je určenie spôsobu a rozsahu, v ktorom bude štát uskutočňovať konzultácie so Sámskym parlamentom v

---

³⁶⁵ Napriek svojmu názvu, ktorý by bolo možné preložiť ako „Sámsky parlament“, neprislúchajú *Sametingu* žiadne úlohy zákonodarného zboru. Vystupuje však ako poradný orgán ústredných nórskeho štátneho orgánov vo všetkých záležitostiach, týkajúcich sa sámskeho etnika, pričom jeho 39 členov je volených v priamych voľbách nórskeho občianmi, ktorí sú zapísaní v zozname príslušnosti k sámskemu etniku. V tomto zozname je vedený každý, kto sa na základe vlastného presvedčenia považuje za príslušníka Sámov, ak sám alebo niektorý z jeho rodičov, starých rodičov alebo prarodičov používa alebo používal sámsky jazyk ako materinský jazyk, alebo niektorý z jeho rodičov je alebo v minulosti bol zapísaný v zozname sámskej príslušnosti (§ 2-6 zákona). *Sameting* sa schádza 4-krát ročne na jednotýždňové zasadnutie v meste Karasjok. (pozn. autora)

³⁶⁶ Nórske kráľovstvo sa administratívno-teritoriálne člení na 19 regiónov – tzv. „fylker“. Finnmark ako najsevernejšia nórska fylke je vôbec najväčšou z nich, s celkovou rozlohou 48.637 km². (pozn. autora)

³⁶⁷ § 49 *finnmarksloven*.

³⁶⁸ Tamtiež, § 6.

³⁶⁹ Tamtiež, § 1.

otázkach správy neobrábanej pôdy a v súvislosti s účasťou Sámov na správe spoločnosti Finnmarkseiendommen.

Finnmarkseiendommen³⁷⁰ je vo svojej podstate súkromným vlastníkom pôdy, zákonom je charakterizovaný ako samostatný právny subjekt. Spravuje pôdu a vodné toky v regióne Finnmark a námorné oblasti z hľadiska línie pobrežia až po hranicu, po ktorú siaha výkon práv súkromného vlastníctva.³⁷¹ Predsedníctvo sa skladá zo 6 členov, z ktorých 3 volí zastupiteľstvo regiónu Finnmark a 3 Sámsky parlament. Z členov, ktorí sú volení Sámskym parlamentom, musí byť aspoň jeden zástupca príslušníkom združenia osôb, hospodáriacich v oblasti chovu sobov.³⁷²

Za zásadné z hľadiska medzinárodnoprávnej úpravy práv pôvodného obyvateľstva možno považovať ustanovenia § 3 a § 5 zákona. § 3 ustanovuje, že zákon bude uplatňovaný s výhradou tých obmedzení, ktoré vyplývajú z Dohovoru ILO č. 169 (1989) a v súlade s pravidlami medzinárodného práva, upravujúcimi práva pôvodných obyvateľov a menšín, ako aj ustanovení medzinárodných dohôd, uzavretých s inými štátmi, týkajúcich sa práv rybolovu v hraničných vodných tokoch. Špecifickú povahu má ustanovenie § 5, ktoré deklaratórne uznáva kolektívne a individuálne nadobudnutie práv k pôde a vodným plochám ich dlhodobým užívaním príslušníkmi Sámov. Uznávajú sa tiež práva, ktoré sa pastierom sobov zaručujú v zmysle zákona o chove sobov.³⁷³ Za účelom určenia rozsahu a obsahu práv, ktorými Sámi, či iné osoby disponujú na základe vydržania, dlhodobého užívania alebo na podklade iného titulu, zákon zriaďuje komisiu pre preskúmanie príslušných nárokov³⁷⁴ a osobitný súdny orgán pre riešenie prípadných sporov.³⁷⁵

---

³⁷⁰ V jazyku Sámov „Finnmárkkuoopmodat“. (pozn. autora)

³⁷¹ § 2 finnmarksloven.

³⁷² Tamtiež, § 7.

³⁷³ Lov av 15.06.2007 nr. 40 om reindrift (reindriftsloven).

³⁷⁴ V zmysle § 29 finnmarksloven sa vytvára tzv. Komisia pre Finnmark (*Finnmarkskommisjonen*), ktorej činnosť je upravená v §§ 29-35.

³⁷⁵ Osobitným súdnym orgánom je v zmysle § 36 tzv. Súdny tribunál pre záležitosti neobrábanej pôdy Finnmarku (*Utmarksdomstolen for Finnmark*). Zloženie tribunálu, jeho činnosť a procesné postupy sú upravené v §§ 36-43 zákona.

Zákon vo všeobecnosti zakladá pozíciu významnej participácie Sámskeho parlamentu na jednotlivých procesoch rozhodovania o spôsobe využívania pôdy, a to osobitne vydávaním smerníc, určovaním priorít a vôbec musí byť konzultovaný v prípade akýchkoľvek aktivít, realizovaných zo strany Finnmarkseiendommen. Zmyslom je predovšetkým posúdiť dopad plánovaných zmien vo využívaní pôdy na Sámsku kultúru, chov sobov, užívanie neobrábanej pôdy, uskutočňovanie hospodárskych a iných komerčných aktivít a spoločenský život Sámskeho etnika. V prípadoch, ak nie je dosiahnuté potvrdzujúce rozhodnutie nadpolovičnou väčšinou, môže nastať situácia, v ktorej Finnmarkseiendommen bude musieť predložiť záležitosť na rozhodnutie panovníkovi.³⁷⁶

V tretej kapitole zákona (§§ 21-27) sa podrobne upravujú pravidlá pre správu a využívanie obnoviteľných prírodných zdrojov územia, pričom rozhodujúcou zásadou úpravy je zachovanie rozmanitosti a produktivity. Vo všeobecnosti platí, že právo lovu, rybolovu, zberu lesných plodov a využívania dreva pre vlastnú potrebu patrí v najrozsiahlejšej miere všetkým obyvateľom Finnmarku³⁷⁷, pričom výlučne pre vlastnú potrebu prináleží právo na lov, odchyt drobnej zveri, rybolov vo vodných tokoch a jazerách, ako aj zber lesných plodov i ďalším osobám, nachádzajúcim sa na tomto území.³⁷⁸ Pre vodné toky riek Tana a Neiden³⁷⁹ však osobitne platí, že miestne obyvateľstvo požíva osobitné práva na rybolov na základe zákona, užívania od nepamäti a miestnych obyčají.³⁸⁰ Osobitné obmedzenie všeobecného prístupu vyplýva z ustanovenia § 24, ktoré umožňuje v prospech jednotlivcov a skupín osôb, ktorých spôsob života je neoddeliteľne spojený s využívaním obnoviteľných prírodných zdrojov územia, zaručiť na obdobie nepresahujúce 10 rokov vyhradenie osobitných práv na využívanie prírodných zdrojov v presne vymedzenom priestore územia, ktoré obývajú.

---

³⁷⁶ § 10 finnmarksloven.

³⁷⁷ Tamtiež, §§ 22 a 23.

³⁷⁸ Tamtiež, § 25.

³⁷⁹ Tieto vodné toky majú mimoriadny význam z hľadiska významného výskytu lososov, čo odôvodňuje priznanie osobitného právneho režimu. (pozn. autora)

³⁸⁰ § 28 finnmarksloven.

Zákon sa netýka práv rybolovu v pobrežných vodách, ťažby nerastných surovín a osobitne ťažby ropy. S ohľadom na prijatie finnmarksloven však došlo k úprave ďalších súvisiacich právnych predpisov, medzi inými ťažobného zákona. V jeho zmysle ešte pred uskutočnením akejkoľvek prieskumnej činnosti ložísk nerastných surovín musia byť písomne upovedomené všetky relevantné inštitúcie, zastupujúce záujmy pôvodného obyvateľstva – teda Finnmarkseiendommen, Sámsky parlament a miestne a oblastné rady, združujúce osoby, hospodáriace v oblasti chovu sobov.³⁸¹ Taktiež platí, že konečné rozhodnutie s ohľadom na povolenie ťažby bude mať príslušné ministerstvo, pričom v osobitných prípadoch sa Sámsky parlament i Finnmarkseiendommen môžu obrátiť na panovníka.³⁸² O vyjadrenie musia byť požiadané tiež orgány miestnej štátnej správy a samosprávy, pričom rozhodujúcim kritériom pre posúdenie bude vplyv zamýšľanej činnosti na oprávnené záujmy sámskeho obyvateľstva.

Konkrétne ustanovenia zmieňovanej vnútroštátnej právnej úpravy sú tak plne v súlade so všeobecne uplatňovanou zásadou prístupu k sámskemu obyvateľstvu v nórskom právnom poriadku, na základe ktorej orgány verejnej správy pred prijatím vlastného rozhodnutia musia v oblastiach jednotlivých aspektov života sámskeho obyvateľstva vytvoriť priestor jeho orgánom, medzi ktoré vždy patrí Sámsky parlament, na vyjadrenie sa k plánovaným zásahom do záujmov sámskeho obyvateľstva.³⁸³ Sameting je tiež oprávnený z vlastnej iniciatívy vyslovovať názor vo všetkých veciach, ktoré na základe jeho presvedčenia môžu mať dopad na sámske obyvateľstvo.³⁸⁴

Finnmarksloven možno ako príklad aktuálneho vnútroštátneho prístupu k právam pôvodného obyvateľstva vyzdvihnúť ako pozoruhodný legislatívny počín v prospech ochrany práv sámskych pôvodných obyvateľov, a to aj napriek tomu, že priamo a bezprostredne neadresuje žiadne osobitné práva Sámom, ale aplikuje všeobecný prístup k adresátom právnej úpravy, bez ohľadu na etnický pôvod obyvateľov relevantných území. Za osobitne prínosné však

---

³⁸¹ § 7a ťažobného zákona. Lov av 30.06.1972 nr. 70 om bergverk.

³⁸² Tamtiež, § 22a.

³⁸³ § 2-2 sameloven (v zmysle pozn. 363).

³⁸⁴ Tamtiež, § 2-1.

možno považovať vytvorenie a dôslednú úpravu správy právnych vzťahov k pôde a prírodným zdrojom, a to relatívne netradičným spôsobom obmedzenia vlastníckych práv štátu.

V rámci spolupráce severských štátov, s cieľom realizovať spoločný prístup k právam Sámov a preklenúť problémy, súvisiace s rozdelením sámskeho obyvateľstva štátnymi hranicami, bola realizovaná iniciatíva prijatia regionálneho medzinárodného dohovoru o spolupráci štátov pri ochrane práv Sámov. Tento, tzv. Severský sámsky dohovor (*Nordic Saami Convention*, ďalej len „Sámsky dohovor“) bol vládami Nórska, Švédska a Fínska podpísaný v roku 2005.³⁸⁵ Oproti pôvodne plánovaným rokovaniam o pripojení Ruskej federácie k tejto iniciatíve bolo s ohľadom na ruský, viac-menej rezervovaný postoj k medzinárodnoprávnej ochrane práv pôvodných obyvateľov napokon upustené od rokovaní s Ruskom pri príprave tohto dokumentu. Hoci samotní Sámi sa formálne nestali zmluvnou stranou dohovoru, podieľali sa na jeho príprave. Tiež nadobudnutie účinnosti dohovoru si vyžaduje súhlas sámskych parlamentov v jednotlivých štátoch. Vo všeobecnosti možno sámsky dohovor vnímať ako mimoriadne progresívny nástroj medzinárodnej spolupráce, no súčasne ako modelový príklad medzinárodnoprávneho vyjadrenia postoja k pôvodnému obyvateľstvu. Dohovor napokon v zmysle viacerých do úvahy pripadajúcich alternatívnych riešení, zvažovaných vo fáze jeho prípravy, nepredstavuje len rámcový dokument, ale formuluje a vymedzuje konkrétne práva sámskeho obyvateľstva. Sámovia sú v zmysle preambuly považovaní za jednu etnickú skupinu, žijúcu na území, presahujúcom hranice jedného štátu, pričom ich spoločným želaním je žiť na území všetkých troch štátov ako príslušníci jedného veľkého celku, a to bez ohľadu na existenciu hraníc medzi štátmi. Hlási sa k historickému odkazu tzv. Laponského kodicilu (*Lappekodisillen*) z roku 1751, ktorý upravoval právo Sámov prekračovať štátne hranice garantovaním slobodného prechodu hraníc pri chove sobov.

Sámsky dohovor nebude v nasledovnom predmete komplexnej analýzy v kontexte jeho jednotlivých ustanovení, ale pozornosť bude venovaná predovšetkým jeho východiskovým prístupom, a to osobitne v komparácii s univerzálnym medzinárodnoprávnym dokumentom v

---

³⁸⁵ Dohovor však s ohľadom na stanovený zložitý procesný postup dosahovania konsenzu na vnútroštátnej úrovni doteraz nebol ratifikovaný, a preto zatiaľ nenadobudol účinnosť. (pozn. autora)

podobe Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov. Na jednotlivé ustanovenia však bude príkladmo poukázané pre dokumentovanie konkrétnych skutočností.

Predovšetkým bude nevyhnutné uviesť, že rozdiely oboch dokumentov vyplývajú z toho, že Sámsky dohovor v porovnaní s Deklaráciou OSN, vytvárajúcou všeobecný medzinárodný štandard, adresuje osobitnú úpravu postavenia konkrétnej skupiny obyvateľstva. Dôležité je však prevzatie významných zásad univerzálnych nástrojov medzinárodného práva, čo možno nepochybne pripísať i skutočnosti, že severské štáty boli jednými z najvýraznejších zástancov už v prípade medzinárodnoprávnej úpravy postavenia pôvodných obyvateľov v univerzálnom vyjadrení. Za osobitne významné z hľadiska Sámskeho dohovoru možno vnímať najmä formulovanie vzťahu pôvodných obyvateľov k ich dedičným územiám, tradičnej spätosti ich fyzickej, ekonomickej i kultúrnej existencie s pôdou, ako aj vyjadrenie práv k prírodným zdrojom území.³⁸⁶ Na druhej strane však Sámsky dohovor obsahuje nepochybne väčší počet ustanovení, smerujúcich k vyjadreniu individuálnych než kolektívnych práv.³⁸⁷ Nejde pritom ani tak o ich samotnú obsahovú náplň, ale skôr o garantovanie týchto práv v prospech jednotlivca, na základe jeho príslušnosti k sámskej komunite. Z ďalších dôležitých nástrojov medzinárodného prístupu k ochrane pôvodného obyvateľstva dohovor zahŕňa ochranu pred diskrimináciou, garantovanie širokého okruhu kultúrnych práv, osobitne v oblasti vzdelávania a pri používaní vlastného jazyka, participáciu Sámov na vnútroštátnych rozhodovacích procesoch, osobitne tých, ktoré sa priamo dotýkajú ich záujmov, potrebu pokračujúcej harmonizácie prístupov k pôvodnému obyvateľstvu vo vnútroštátnej normotvorbe a osobitne zvyrazňuje význam cezhraničnej spolupráce sámskych organizácií vo všetkých troch štátoch. Za progresívne možno považovať, že participácia Sámov na rozhodovacích procesoch sa neobmedzuje len na právo na informovaný súhlas, či vypočutie názoru inštitúcií, zastupujúcich ich záujmy, ale zakladá tiež výlučnú rozhodovaciu právomoc, ktorá prislúcha sámskym parlamentom v jednotlivých štátoch. Tieto môžu rovnako uzatvárať dohody so subjektmi na úrovni štátu, regionálnej a miestnej

---

³⁸⁶ V súlade s ustanoveniami čl. 14 a 15 Dohovoru ILO č. 169 (1989), ako aj s filozofiou prístupu k týmto právam v Deklarácii OSN je táto úprava obsiahnutá v 4. kapitole Sámskeho dohovoru, v čl. 34-40.

³⁸⁷ Fitzmaurice: The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: Recent Developments regarding the Saami People of the North. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 535-560, na str. 554.

úrovni, za účelom posilňovania sámskej kultúry a spoločnosti.³⁸⁸ Pravidlo, že prijatiu akéhokoľvek rozhodnutia štátneho orgánu vo veciach mimoriadnej dôležitosti pre Sámov budú predchádzať včasné rokovania so sámskymi parlamentmi, zásadným spôsobom zdôrazňuje význam pozície, ktoré sámskym parlamentom dohovor prikladá.³⁸⁹ Napokon ustanovenie čl. 19 prináša prvok práva na vonkajšie sebaurčenie, keď uvádza, že „*Sámske parlamenty zastupujú Sámov v záležitostiach na medzivládnej úrovni.*“ Štátom sa tiež ukladá povinnosť podporovať zastúpenie sámskych záujmov v medzinárodných inštitúciách a na stretnutiach na medzinárodnej úrovni. Je zrejmé, že tu ide o vyjadrenie podpory zapájania sa sámskych organizácií do medzinárodných procesov a združovanie sa sámskych zastupiteľských inštitúcií do združení,³⁹⁰ reprezentujúcich Sámov a ich spoločnú identitu ako jednej skupiny, žijúcej na území severských štátov, smerom navonok.

Oproti už osobitne zmieňovanej nórskej vnútroštátnej úprave zahŕňa dohovor osobitné ustanovenie, týkajúce sa zohľadnenia práv Sámov na rybolovné kvóty vo fjordoch a pobrežných moriach pobrežných oblastí.³⁹¹ Obdobne, ako v prípade vyjadrenia práv k pôde a prírodným zdrojom sa vyzdvihuje význam priznania práv vzhľadom na lokálnu spätosť Sámov s využívaním zdrojov územia, ktoré obývajú. Je tiež záväzkom jednotlivých štátov v úzkej súčinnosti so sámskymi parlamentmi zaručiť na svojich územiach aktívny prístup k ochrane životného prostredia a trvalo udržateľného rozvoja území v súlade s environmentálnymi záujmami.³⁹²

Ako rozhodujúcemu spôsobu obživy, spojenému s tradičným spôsobom života Sámov, je venovaná pochopiteľná pozornosť činnostiam, spojeným s chovom sobov. Ustanovuje sa, že tieto činnosti, neodmysliteľne spojené s existenciou sámskeho etnika, sú založené na obyčaji a majú požívať osobitný režim právnej ochrany. S daným cieľom majú Nórsko a Švédsko zachovávať a rozvíjať chov sobov ako výlučné právo Sámov, kým Fínsko, kde chov sobov nie je

---

³⁸⁸ Čl. 15 Sámskeho dohovoru.

³⁸⁹ Tamtiež, čl. 16.

³⁹⁰ V súlade s čl. 20 Sámskeho dohovoru.

³⁹¹ Tamtiež, čl. 38.

³⁹² Tamtiež, čl. 40.

vyhradený ako výlučná aktivita sámskeho obyvateľstva, má v zmysle protokolu č. 3 svojej Zmluvy o pristúpení k Európskej únii, týkajúceho sa Sámov ako pôvodných obyvateľov, posilniť pozíciu Sámov pri realizácii tejto hospodárskej činnosti, spojenej s tradičným spôsobom života a obživy Sámov.³⁹³ Osobitná pozornosť je venovaná otázkam chovu sobov na pastvinách, ktoré presahujú štátne územie jedného štátu. Pre úpravu takýchto práv majú byť rozhodujúce obyčaje a dohody medzi sámskymi osadami a sámskymi združeniami, pričom v prípade akýchkoľvek sporov o výklade, či aplikácii takýchto dohôd bude príslušná rozhodnúť arbitrážna komisia, na ktorej pôsobení sa spoločne dohodnú sámske parlamenty všetkých troch štátov.³⁹⁴

Ako osobitný orgán pre účely implementácie, monitorovania a ďalšej podpory uplatňovania dohovoru sa vytvára tzv. Výbor pre Severský sámsky dohovor.³⁹⁵ Úlohou výboru je predkladať správy a návrhy tak jednotlivým štátom, ako aj ich sámskym parlamentom a prijímať stanoviská k podnetom, adresovaným zo strany jednotlivcov alebo skupín osôb.

Ako zdôrazňuje Malgosia Fitzmaurice, Sámsky dohovor priznáva Sámom široký okruh práv, umožňujúc ďalší rozvoj ich seba-identifikácie prostredníctvom kultúrnych práv, práv participácie, vrátane práv k pôde a práv, súvisiacich s využívaním prírodných zdrojov ich území. Zahŕňa rovnako vnútorné, ako aj vonkajšie aspekty práva na sebaurčenie. Práve z uvedených hľadísk možno tvrdiť, že zachádza ďalej, než ktorýkoľvek iný z medzinárodných nástrojov v oblasti aplikácie medzinárodných štandardov ochrany práv pôvodného obyvateľstva. Dokumentujú na názore, vyjadrenom jedným z členov expertnej skupiny v procese vzniku návrhu Sámskeho dohovoru, „dohovor už nepredstavuje medzinárodnú zmluvu, ale spoločenskú zmluvu medzi štátmi a pôvodnými obyvateľmi, žijúcimi v spoločnom regióne, nakoľko právo na sebaurčenie neviaže k územiu, ale k etnickému kritériu“.³⁹⁶

---

³⁹³ Tamtiež, čl. 42.

³⁹⁴ Tamtiež, čl. 43.

³⁹⁵ Na základe čl. 45 dohovoru, v zmysle jeho anglického prekladu, ide o Nordic Saami Convention Committee.

³⁹⁶ Fitzmaurice: The UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples: Recent Developments regarding the Saami People of the North. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 535-560, na str. 560.

6. Záver

Právny režim postavenia pôvodných obyvateľov, vytvorený v ostatných desaťročiach za účelom ochrany ich oprávnených záujmov a vytvorenia predpokladov pre zachovanie a ďalší rozvoj ich kultúr, jazykov, znalostí, neodmysliteľne spätých s poznaním prírody, tradícií, zvykov, obyčají a všetkých ostatných špecifik ich existencie, predstavuje azda jednu z najväčších historických irónií v oblasti medzinárodného práva.

Bola to totiž historická forma identického normatívneho systému, upravujúceho vzťahy, presahujúce hranice štátov, označovaného pojmom *ius gentium*, ktorého úlohou v procese kolonizácie európskymi štátmi bola likvidácia kultúr pôvodných obyvateľov, sprevádzaná v praxi fyzickou likvidáciou príslušníkov kmeňov, komunít a etník, s cieľom legitimizovať tak nároky európskej expanzie, vznášané voči územiám, obývaným týmito skupinami.³⁹⁷ Po stáročia v duchu dominancie západnej civilizácie medzinárodné právo vnímané výlučne ako nástroj regulácie vzťahov medzi štátmi nepripustilo do svojej sféry žiadne iné skupiny ľudí, ktoré nenapĺňali formálne predpoklady znakov štátu. Na príklade pôvodných obyvateľov, notoricky nespĺňajúcich štandardy civilizovanosti, slúžili kritériá medzinárodného práva k tomu, aby z pohľadu aplikácie darwinizmom inšpirovaného rebríčka progresívnej evolúcie boli vyčleňovaní na tie vôbec najnižšie priečky.³⁹⁸ Rozlišovanie medzi civilizovaným a necivilizovaným slúžilo na podporu presvedčenia, že medzinárodné právo má slúžiť výlučne zvrchovaným štátom, vytvárajúcim tzv. civilizovanú rodinu národov.³⁹⁹ Ako uvádza Crawford, je však jedným aspektom nepriznať obyvateľstvu právo na vlastnú štátnosť z dôvodov, akými sú chýbajúca nezávislosť alebo nedostatok súdržnej organizovanosti, no je diametrálne odlišným prístupom považovať

---

³⁹⁷ Rodríguez-Piñero: *Indigenous Peoples, Postcolonialism and International Law (The ILO Regime 1919-1989)*. 2005, str. 3 a nasl.

³⁹⁸ Podľa: Glenn: *The Three Ironies of the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 171-182, na str. 173.

³⁹⁹ Pojem „*the civilised family of nations*“ v danom kontexte uvádza Anghie, in: *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*. 2004, str. 35 a nasl.

územie, na ktorom takéto obyvateľstvo žije, za *terra nullius*.⁴⁰⁰ Ak aj existovali zmluvy ako právny základ pre nadobudnutie území, išlo o prípady zriedkavé a nanajvýš tie, v ktorých sa všeobecne predpokladal výskyt miestnych náčelníkov, s ktorými bolo možné uzavrieť zmluvný vzťah. Ako možno dokumentovať na príklade pravdepodobne najznámejšej zmluvy tohto typu, Zmluvy z Waitangi, uzavretej medzi zástupcami Britskej koruny a náčelníkmi maorských kmeňov Severného ostrova Nového Zélandu,⁴⁰¹ povaha týchto zmlúv je vo vede medzinárodného práva predmetom pretrvávajúceho sporu.⁴⁰² Možno tvrdiť, že išlo o viac-menej potvrdzujúci formálny úkon, nevyhnutný z pohľadu nadobúdajúceho územného suveréna pre preukázanie titulu nadobudnutia štátneho územia kedykoľvek v budúcnosti.⁴⁰³ Osobitný problém spôsobujú právne účinky týchto tzv. *aboriginal treaties* v rozhodovacej praxi vnútroštátnych súdov štátov systému *common law*, uplatňujúcich konštantnú aplikačnú doktrínu nevyhnutnosti inkorporácie medzinárodných záväzkov do vnútroštátneho práva.⁴⁰⁴

Tento fakt je spojený s ďalšou iróniou, súvisiacou s aktuálnou aplikáciou medzinárodnoprávnej úpravy práv pôvodných obyvateľov. Premieta sa v tom, že tá skupina štátov, ktorá prostredníctvom svojich vnútroštátnych prístupov vyjadrila najvýraznejšiu podporu

---

⁴⁰⁰ Crawford: *The Creation of States in International Law*. 2006, str. 265. V danej súvislosti nebude bez významu poukázať na skutočnosť, že až v roku 1992 Austrálsky najvyšší súd v prípade *Mabo v. Queensland* uznal, že „predstava *terra nullius* bola rasistickou fikciou“. *Mabo v. Queensland (No. 2)*. High Court of Australia (1992), 107 ALR 1. Judikatúra Súdu až do tohto rozhodnutia na koncepcii *terra nullius* zotrvala.

⁴⁰¹ V zmysle pozn. 290 tejto práce a súvisiaceho výkladu.

⁴⁰² Crawford považuje za nesporné, že Nový Zéland, prinajmenej však jeho Severný ostrov bol v zmysle Treaty of Waitangi predmetom cesie štátneho územia podľa medzinárodného práva. In: *The Creation of States in International Law*. 2006, str. 272.

⁴⁰³ Crawford upozorňuje, že bez ohľadu na medzinárodný status, ktorý skupiny pôvodných obyvateľov mohli mať pred zmluvným odovzdaním svojich území kolonizujúcemu štátu, zmluva, ktorou ich územie bolo postúpené, prestala byť okamihom postúpenia medzinárodnou zmluvou podľa medzinárodného práva z dôvodu zániku jednej zo zmluvných strán. Stalo sa závislým výlučne na rozhodnutí územie nadobúdajúceho štátu, v akej podobe vo svojej vnútroštátnej sfére zohľadní svoje zmluvné záväzky. Crawford: *The Creation of States in International Law*. 2006, str. 272. Možno sa tiež stretnúť s názormi, radiacimi danú skupinu zmlúv medzi tzv. *unequal treaties*. Nemecká veda medzinárodného práva používa pojem „*die ungleichen Verträge*“. Podrobnejšie k tejto problematike Dahm et al.: *Völkerrecht* (Band I/3). 2002, str. 538; Conrad: *Die Geschichte der ungleichen Verträge im neueren Völkerrecht*. 1999, na viacerých miestach svojej práce; Schweisfurth: *Völkerrecht*. 2006, str. 179 (v zmysle výkladu v pozn. 110).

⁴⁰⁴ S ohľadom na aplikáciu a právne účinky Treaty of Waitangi podľa najcitovanejšieho súdneho rozhodnutia v prípade *Hoani Te Heu Heu v. Aotea District Maori Land Board* (1941), A.C. 308, na str. 324.

nárokom pôvodných obyvateľov, dnes predstavuje najsilnejšiu opozíciu voči medzinárodnému vyjadreniu postavenia pôvodného obyvateľstva a ochrany jeho práv.⁴⁰⁵ Progresívny vnútroštátny prístup mnohých štátov k páľčivým problémom pôvodných obyvateľov na svojich územiach priniesol však uznanie právnych vzťahov k pôde na základe dedičného titulu pôvodných obyvateľov a ich pôvodných systémov práva, ako aj v reakcii na historické krivdy, spôsobované im v historickom procese, sprevádzanom obsadzovaním a odnímaním ich území, diskrimináciou, marginalizáciou a potláčaním ich ľudských práv.

Pre ďalšie zdôraznenie významu práv pôvodných obyvateľov v medzinárodnom rozmere bolo mimoriadne dôležitým prijatie Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov. Deklarácia posúva medzinárodné právo ďalej v jeho humanizačnom aspekte, v jeho novej podstate a povahe zásadného smerovania mimo zaužívaného rámca. V zmysle svojho humanizačného aspektu pripúšťa do sféry svojho pôsobenia takých aktérov, ktorí už ani zďaleka nepredstavujú výlučne štáty (*non-state actors*), a v tejto pozícii sa ocitá i pozornosť, venovaná otázkam pôvodného obyvateľstva v kvalitatívne novej vývojovej fáze medzinárodného práva. V jeho fáze akceptovania, rešpektovania a adresovania pozornosti potrebám človeka ako ľudskej bytosti.⁴⁰⁶

Procesu aplikácie medzinárodného štandardu ochrany práv pôvodného obyvateľstva pochopiteľne nenapomáha nezáväzný charakter Deklarácie. Ponecháva tak na štátoch samotných, či a do akej miery na seba prevezmú implementáciu vytvoreného medzinárodnoprávneho režimu do svojich vnútroštátnych právnych poriadkov. V tomto kontexte vyznievajú veľmi priaznivo príklady iniciatív viacerých štátov. Po zvolení Eva Moralesa za vôbec prvého bolívijského prezidenta, pochádzajúceho z radov pôvodného obyvateľstva,⁴⁰⁷ prevzala Bolívia v roku 2007 Deklaráciu do svojho vnútroštátneho právneho poriadku vo forme

---

⁴⁰⁵ Glenn: The Three Ironies of the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 171-182, na str. 180.

⁴⁰⁶ Podľa: Cançado Trindade: *International Law for Humankind. Towards a New Jus Gentium*. 2010, v zmysle celkovej koncepcie prístupu jeho diela.

⁴⁰⁷ Populačná štruktúra Bolívie predstavuje netradičnú situáciu, keď väčšina obyvateľov štátu predstavuje príslušníkov skupín pôvodného obyvateľstva. V celkovej štruktúre obyvateľstva Bolívie vo veku nad 15 rokov sa odhaduje približne 62 percentný podiel pôvodného obyvateľstva, zahŕňajúc príslušnosť k 36 rôznym komunitám. (pozn. autora)

zákona.⁴⁰⁸ Následne došlo vo februári 2009 k prijatiu novej ústavy, na základe ktorej sa pôvodní obyvatelia stali nositeľmi širokého okruhu práv. V roku 2008 Guatemala i Ekvádor novou zákonnou úpravou uznali existenciu pôvodných obyvateľov na svojich územiach a zmenili definíciu svojich štátov z národných na multikultúrne.⁴⁰⁹ Japonsko priznalo obyvateľom Ainu status pôvodných obyvateľov a Austrália a Kanada uskutočnili oficiálne ospravedlnenia voči pôvodným obyvateľom, žijúcim na svojich územiach.⁴¹⁰ Z hľadiska uplatňovania záväzkov Deklarácie, ako rozhodujúceho právneho nástroja, vyjadrujúceho medzinárodným právom uznávaný štandard ochrany práv pôvodného obyvateľstva, však možno za neopomenuteľný považovať ďalší príklad z vnútroštátnej praxe štátov. Príklad Belize demonštruje účinnú aplikáciu ustanovenia čl. 42 Deklarácie, v zmysle ktorého „(...) sa štáty majú zasadzovať o podporu a plné uplatňovanie ustanovení deklarácie a monitorovať jej účinné pôsobenie.“ Najvyšší súd Belize v prípade *Aurelio Cal proti Generálnemu prokurátorovi Belize* uviedol, že na základe hlasovania v prospech Deklarácie OSN vznikla Belize povinnosť rešpektovať majetkové práva pôvodných obyvateľov tak, ako boli vymedzené Deklaráciou. Je to odôvodnené skutočnosťou, že Deklarácia „stelesňuje všeobecné zásady medzinárodného práva, týkajúce sa pôvodných obyvateľov, ich pôdy a prírodných zdrojov.“⁴¹¹ Za osobitne významné možno považovať, že rozhodnutie súdu kladie účinky Deklarácie nielen na jednu úroveň so záväzkami štátu, vyplývajúcimi z medzinárodných zmlúv, ale Deklaráciu vníma aj ako priamy právny nástroj využiteľný vo vnútroštátnom práve, a to o to viac v prípade štátu, ktorý obsah Deklarácie formálne

---

⁴⁰⁸ Zákon č. 3760 zo dňa 7. novembra 2007 bol prijatý s jediným článkom, v slávnostnej forme vyjadrujúc prevzatie Deklarácie do vnútroštátneho práva Bolívie. *Ley No. 3760 por la que se aprueba como Ley de la República la Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas*. Zdroj: <http://www.derechos.org/nizkor/bolivia/doc/l3760.html>

⁴⁰⁹ Ekvádor tiež na základe svojej novej ústavy priznal jazykom pôvodných obyvateľov Quechua a Shuar oficiálny status popri španielčine. Podľa Stamatopoulou: *Taking Cultural Rights Seriously: The Vision of the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 387-412, na str. 411.

⁴¹⁰ Ako uvádza Elsa Stamatopoulou v práci, citovanej v predchádzajúcej poznámke, Spojené štáty americké uskutočnili takéto ospravedlnenie vo vzťahu k pôvodnému Havajskému obyvateľstvu už v roku 1993, pri príležitosti 100.výročia prevzatia zvrchovanosti nad Havajským kráľovstvom. (str. 408, op cit.)

⁴¹¹ *Case of Aurelio Cal and the Maya Village of Santa Cruz v. Attorney General of Belize & Case of Manuel Coy and Maya Village of Conejo v. Attorney General of Belize*. The Supreme Court of Belize, Claim Nos. 171 & 172/2007 (Oct. 18, 2007).

neinkorporoval do svojho vnútroštátneho právneho poriadku. Mnohé naznačuje tomu, hoci súd tak výslovne nevyjadruje v žiadnej časti svojho stanoviska, že ustanovenia Deklarácie aplikuje ako medzinárodné obyčajové právo. Nemožno nesúhlasiť s názorom Clivea Baldwina a Cynthie Morel, ktorí výrok Najvyššieho súdu Belize označujú za doteraz najvýznamnejší pre vyjadrenie záväzných účinkov Deklarácie OSN o právach pôvodných obyvateľov.⁴¹²

Ako bolo načrtnuté na mnohých miestach tejto práce, pozícia Belize nie je zďaleka ojedinelá a dokumentuje zjavný posun v prístupe štátov, v ich rétorike, aplikačnej praxi a na základe spoločných prístupov i v celom medzinárodnom spoločenstve, reflektujúc postoje k tým skupinám obyvateľstva planéty, ktoré boli dlhodobo podceňované, umlčované a ktorých oprávnené potreby a záujmy boli zámerne prehliadané. Označujúc na úvod týchto riadkov pozíciu medzinárodného práva v oblasti ochrany práv pôvodného obyvateľstva historickou iróniou, možno aktuálny význam medzinárodného práva najpriliehavejšie vyjadriť slovami Jamesa Anayu, súčasného osobitného spravodajcu OSN pre ľudské práva a základné slobody pôvodných obyvateľov. Jeho myšlienku možno pre záverečné zdôraznenie komplexu reflexií celej tejto práce parafrázovať asi nasledovne: „Akokoľvek bývalo kedysi nástrojom kolonializmu, prešlo medzinárodné právo vývojom a vo svojej dnešnej podobe vo vývoji naďalej pokračuje podporou potrieb pôvodných obyvateľov, hoci tak neraz činilo a činí zdráhavo a nedokonale.“⁴¹³

---

⁴¹² Baldwin, Morel: Using the United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples in Litigation. In: Allen, Xanthaki (eds.): *Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. 2011, str. 121-143, na str. 124.

⁴¹³ Podľa: Anaya: *Indigenous Peoples in International Law*. 2004, str. 4.

Abstrakt

Slavomír Rudenko: Ochrana práv pôvodného obyvateľstva v súčasnom medzinárodnom práve (dizertačná práca). Právnická fakulta UK, Praha, 2012

Školiteľ: prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Kľúčové slová: pôvodné obyvateľstvo, menšiny, kolonializmus, autochtónny, medzinárodné obyčajové právo, ochrana ľudských práv, kolektívne práva, právo na sebaurčenie, zákaz diskriminácie, kultúrna integrita, práva k pôde a prírodným zdrojom, právo na zastúpenie, slobodný predchádzajúci informovaný súhlas, monitorovacie mechanizmy, medzinárodné procesné postupy podávania sťažností, uplatňovanie záväzkov, vnútroštátna jurisdikcia, multikulturalizmus

Dizertačná práca adresuje pohľad na problematiku postavenia pôvodného obyvateľstva tak, ako je reflektovaná z hľadiska súčasnej úpravy medzinárodného práva. V zmysle tohto svojho zamerania si kladie za cieľ prezentovať charakteristiku príslušného medzinárodného normatívneho systému, analyzovať jeho univerzálne i regionálne nástroje a priblížiť skúmanú problematiku i z pohľadu aktuálnych diskusií, prebiehajúcich vo vede medzinárodného práva. Je zámerom autora prezentovať na podklade historických procesov degradovania, potláčania ľudských práv a diskriminácie pôvodných obyvateľov v kontexte súčasných štátov zvýšenú pozornosť medzinárodného spoločenstva potrebám a ochrane pôvodných obyvateľov v ostatných desaťročiach. Prostredníctvom tohto kvalitatívne nového prístupu medzinárodného práva došlo k vytvoreniu osobitného podsystemu medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv, aplikovaním a tvorivým rozšírením všeobecného systému ľudských práv na osobitnú, spoločnými charakterizujúcimi znakmi vymedzenú kategóriu obyvateľstva štátov.

Obyvateľstvo, označované ako na svojich tradičných sídelných územiach pôvodné, sa predmetom pozornosti medzinárodného práva stáva v čase, keď nástroje, realizované

jednotlivými štátmi, nemožno považovať za dostačujúce pre zachovanie fyzickej existencie, spoločenských súvislostí a osobitostí života komunit pôvodného obyvateľstva. Práve naopak, reakcia medzinárodného spoločenstva je dôsledkom asimilačnej politiky jednotlivých štátov a aktivitou, smerujúcou k zachovaniu etnickej diverzity a kultúrnej rozmanitosti budúcnosti ľudstva.

Práca neašpiruje na úplnosť skúmanej problematiky, a to predovšetkým s ohľadom na mimoriadnu šírku súvisiacich aspektov a možných prístupov. Ako výsledok svojho výskumu preto autor zvolil pohľad na východiskový všeobecný systém ochrany práv pôvodného obyvateľstva, vytvorený medzinárodným právom, objasnenie jeho umiestnenia v štruktúre systému súčasného medzinárodného práva a náčrt možných tendencií v ďalšom vývoji problematiky pôvodného obyvateľstva, ako súčasti systému medzinárodného práva. Rozsiahlu časť prístupu práce predstavuje dokumentovanie prezentovaných informácií na podklade výsledkov aplikačnej činnosti rôznych orgánov vo sfére univerzálneho i regionálneho medzinárodného práva, ako aj v oblasti vnútroštátnej jurisdikcie uplatňovaním záväzkov vyplývajúcich z medzinárodného práva vo vnútroštátnej sfére.

Kedže ďalší vývoj medzinárodného práva s ohľadom na vyjadrenie práv pôvodných obyvateľov nevyhnutne závisí od ochoty a pripravenosti štátov medzinárodný systém akceptovať a ďalej rozvíjať, poukazuje práca na progresívne prístupy praxe mnohých štátov k pozitívnemu vyjadreniu medzinárodnoprávných záväzkov vo svojich vnútroštátnych právnych poriadkoch. Rovnako skúma spôsoby a formy uplatňovania týchto záväzkov vo výrokoch súdnych, či iných orgánov aplikácie práva na vnútroštátnej úrovni. Komparácia prístupu štátov sa preto javí ako dôležitý aspekt prístupu ku skúmaniu práv pôvodných obyvateľov v celosvetovom kontexte.

Nepochybným cieľom autora práce je upozorňovať na pretrvávajúce problémy a ťaživé situácie, v ktorých sa naďalej ocitá pôvodné obyvateľstvo v mnohých častiach sveta, a to i napriek progresívnemu normatívnemu rámcu, vytvorenému medzinárodným právom. Dôsledné uplatňovanie medzinárodného štandardu prístupu k pôvodnému obyvateľstvu považuje autor za rozhodujúcu výzvu nasledujúcich období. Práve z uvedeného dôvodu

považuje za osobitne dôležité priblížiť problematiku pôvodného obyvateľstva i v regióne strednej Európy, v ktorom vzhľadom na neexistenciu pôvodných skupín obyvateľstva príslušná problematika doteraz v danej šírke aspektov reflektovaná nebola. Autor tak terminológiu, prístupy, komparáciu teoretických východísk vedy a praxe medzinárodného práva nielen prezentuje, ale v kontexte bývalého Česko-Slovenska zároveň tvorí.

Predkladaná práca zahŕňa spolu 6 kapitol, pričom v tejto štruktúre je samostatne vyčlenený úvod (predstavuje prvú kapitolu) a záver (ako posledná kapitola). 4 kapitoly samotného tematického prístupu zahŕňajú vymedzenie normatívneho systému univerzálnej medzinárodnoprávnej ochrany pôvodného obyvateľstva (2. kapitola), podrobnú analýzu systému materiálneho práva a jeho jednotlivých súčastí (3. kapitola), súvislosti procesných aspektov systému v podobe pôsobenia jednotlivých medzinárodných orgánov a organizácií, podieľajúcich sa na ochrane práv pôvodného obyvateľstva (4. kapitola) a napokon regionálne prístupy k ochrane práv pôvodného obyvateľstva a to osobitne tak, ako sú uplatňované na americkom a africkom kontinente a v kontexte cezhraničnej spolupráce štátov severnej Európy (5. kapitola).

Snahu autora o aktuálnosť prístupu ku skúmanej problematike má vyjadriť i rozsah odbornej literatúry, využitý v procese výskumu, ako aj v procese samotného spracovania dizertačnej práce. Využitím širšieho komplexu najnovších prameňov, doplnených autentickými materiálmi z činnosti medzinárodných organizácií a ďalších medzinárodných inštitúcií, pracujúc takmer bezvýhradne s prameňmi cudzojazyčnej proveniencie, usiluje o čo-možno najširší a najaktuálnejší záber skúmanej problematiky. Cieľom zostáva, že sa tak čitateľovi práce podarí sprístupniť v kontexte strednej Európy doteraz málo frekventovanú problematiku.

Summary

Slavomir Rudenko: Protection of Indigenous Peoples' Rights under Contemporary International Law (Dissertation Thesis). Law Faculty of Charles University, Prague, 2012

Supervisor: prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Key words: indigenous peoples; minorities; colonialism; native; international customary law; protection of human rights; collective rights; right to self-determination; non-discrimination; cultural integrity; right to lands and natural resources; right to participation; free, prior and informed consent; monitoring mechanisms, international complaint procedures; implementation of obligations; national jurisdiction; pluriculturalism

The dissertation thesis addresses the issues of the status of indigenous peoples as reflected by contemporary international law. In this scope, it aspires to present the characteristic features of the respective international order, to draw an analysis of both its universal and regional instruments and identify the subject matter in the light of the ongoing academic debate and the most current practice of international law. Against the background of historical processes of degradation, suppression, denial of human rights and discrimination of indigenous peoples it is the author's aim to highlight the rising interest of the international community, taking shape over the recent decades, to address the needs and the protection of indigenous peoples. Stemming from this qualitatively new approach of the international law the development has given rise to the creation of a specialised subsystem within the international human rights protection, established through application and creative expansion of the general system of human rights protection. The common goal was to address a distinct category of the population of states linked together by a common set of characteristic features.

Populations, referred to as indigenous, native or aboriginal to their ancestral lands and traditional territories have become the focus of international law at a point where instruments,

rendered by individual states were barely to be considered sufficient for the preservation of the physical existence, the social characteristics and the distinctive features of the ways of life of communities of indigenous origin. Quite to the contrary, the response of the international community comes in consequence of the assimilation policies applied by states in the course of many centuries. The actions emerging from the system of international law have had the crucial aim to preserve the ethnic and the cultural diversity of the mankind.

By no means does the thesis aspire to offer a final position to the researched topic. This is particularly due to the wide extent of interrelated aspects and many possible ways of approaching the same questions. On the basis of his research the author has, therefore, chosen to approach the matter by dedicating his main view to the general system of indigenous peoples' protection, created by international law. On this very fundament the emphasis is being placed on the explanation of the position of the respective issues in the contemporary system of international law, whereas the attention is drawn to possible tendencies in the further development of issues relating to the position of indigenous peoples under international law. Another important aspect is to be seen in regard to a thorough analysis of the activity of various decision making bodies of both the universal and the regional system of international law. There is also a number of leading cases which can be seen as important examples of applying international law in the national jurisdictions showing the possible ways of a successful implementation of obligations arising from international law within the national sphere.

Since further development of international law with regard to indigenous peoples' rights is essentially dependent on the willingness and the readiness of states to accept and further strengthen the international system currently in place, the thesis accentuates the progressive approach of numerous states to a positive expression of international obligations in their national laws. At the same time, it examines the substance as well as the various forms of implementation of these obligations through the practice of judicial and non-judicial bodies on the national level where a number of groundbreaking cases have been decided. The comparative approach to the actions of the states appears as an essential aspect when researching the rights of indigenous peoples in the global context.

Undoubtedly, the aim of the author is to point out the many persisting problems and burdensome situations, which indigenous peoples still continue to face in many parts of the world despite the existence of a progressive normative framework created by the international law. The author considers the consistent application of international standards of dealing with indigenous issues as a vital challenge for the future. For this reason it is found to be extremely important to bring the issues pertaining to indigenous peoples also within the context of central Europe where this topic has not been dealt with to this extent mainly due to the non-existence of indigenous populations. Consequently, the author not only presents but in regard to the doctrine of international law on the territory of former Czechoslovakia also creates new terminology, approaches and comparative analyses as an outcome of both the theoretical and practical approaches of contemporary international law.

In its structure the dissertation thesis consists of 6 chapters, whilst the introduction (the first chapter) and the conclusion (the final chapter) represent two separate chapters. The four substantial chapters concentrate on covering the normative system of universal international protection of indigenous peoples (the second chapter), a detailed analysis of the substantive law relating to indigenous issues and its individual components (the third chapter), the identification of the procedural aspects of the system comprising the actions of international human rights bodies dedicated to indigenous issues (the fourth chapter) and finally the reflection of a range of regional approaches to the protection of rights of indigenous peoples as applied on the American and African continent as well as within the cross-border context of cooperation of northern European states (the fifth chapter).

The author's effort to present an up-to-date picture of the researched area may be illustrated on the wide range of literature employed in the course of research of the subject and the compilation of the thesis. Through utilising a broader range of latest publications accompanied by many authentic materials exploring the international resonance of addressing indigenous issues in the work of international organisations and other international bodies the author strives to offer the most comprehensive and actual view of the researched topic. By doing so, the ambition of the author to unfold a rather rare topic to the reader in the context of central Europe is aimed to be demonstrated.

Zoznam použitej literatúry

1. Aguirre, D.: The Human Right to Development in a Globalized World. Ashgate Publishing, Aldershot, Burlington, 2008
2. Aikio, P., Scheinin, M. (eds.): Operationalizing the Right of Indigenous Peoples to Self-Determination. Institute for Human Rights / Åbo Akademi University, Turku, 2000
3. Alfredsson, G.: The Rights of Indigenous Peoples. In : ZaöRV, 1999, s. 529-542
4. Alfredsson, G., Stavropoulou, M. (eds.): Justice Pending. Indigenous Peoples and Other Good Causes (Essays in Honour of Erica-Irene A. Daes). Martinus Nijhoff Publishers, Kluwer Law International, The Hague, 2002
5. Allen, S., Xanthaki, A. (eds.): Reflections on the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples. Hart Publishing, Oxford, Portland, 2011
6. Anaya, S. J.: Indigenous Peoples in International Law. Oxford University Press, 2004
7. Andenæs, J.: Statsforfatningen i Norge. Universitetsforlaget, Oslo, 2000
8. Anghie, A.: Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law. Cambridge University Press, 2004
9. Bedjaoui, M. (ed.): International Law. Achievements and Prospects. Martinus Nijhoff, Dordrecht, 1991
10. Berraondo, M. (ed.): Pueblos indígenas y derechos humanos. Universidad de Deusto, Bilbao, 2006
11. Bos, A., Siblesz, H. (eds.): Realism in Law-making. Essays on International Law in Honour of Willem Riphagan. Martinus Nijhoff, Dordrecht, 1986
12. Brøsted, J. (ed.): Native Power: The Quest for Autonomy and Nationhood of Indigenous Peoples. Universitetsforlaget, Oslo, Bergen, 1985
13. Brownlie, I.: Principles of Public International Law. Oxford University Press, 2008
14. Brownlie, I., Brookfield, F. M.: Treaties and Indigenous Peoples. Clarendon Press, Oxford, 1992
15. Brölmann, C. (ed.): Peoples and Minorities in International Law. Martinus Nijhoff, Dordrecht, Boston, 1993

16. Burgorgue-Larsen, L., Úbeda de Torres, A.: *The Inter-American Court of Human Rights: Case Law and Commentary*. Oxford University Press, 2011
17. Cançado Trindade, A. A.: *International Law for Humankind. Towards a New Jus Gentium*. Martinus Nijhoff, Leiden, Boston, 2010
18. Carbonell, M., Portilla Pérez, K.: *Comentarios a la Reforma Constitucional en Materia Indígena*. Instituto de Investigaciones Jurídicas – UNAM, Mexico D.F., 2002
19. Cassese, A.: *Self-Determination of Peoples: A Legal Reappraisal*. Cambridge University Press, 1995
20. Castellino, J., Keane, D.: *Minority Rights in the Pacific. A Comparative Legal Analysis*. Oxford University Press, 2009
21. Charters, C., Stavenhagen, R. (eds.): *Making the Declaration Work. The Significance of the Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*. International Work Group for Indigenous Affairs, Copenhagen, 2010
22. Conrad, J.-H.: *Die Geschichte der ungleichen Verträge im neueren Völkerrecht*. Tectum Verlag, Marburg, 1999
23. Crawford, J.: *The Creation of States in International Law*. Clarendon Press, Oxford, 2006
24. Dahm, G., Delbrück, J., Wolfrum, R.: *Völkerrecht (Band I/3)*. De Gruyter Recht, Berlin, 2002
25. Evans, M., Murray, R. (eds.): *The African Charter on Human and Peoples' Rights. The System in Practice (1986-2006)*. Cambridge University Press, 2008
26. Ghanea, N., Xanthaki, A. (eds.): *Minorities, Peoples and Self-Determination*. Martinus Nijhoff, Leiden, 2005
27. Gilbert, J.: *Indigenous Peoples' Land Rights under International Law: From Victims to Actors*. Transnational Publishers, Ardsley, 2006
28. Gómez, M. (ed.): *Derecho Indígena*. Instituto Nacional Indigenista. Asociación Mexicana para las Naciones Unidas, Mexico, 1997
29. Hannum, H. (ed.): *Guide to International Human Rights Practice*. Transnational Publishers, Ardsley, New York, 1999
30. Hanski, R., Scheinin, M. (eds.): *Leading Cases of the Human Rights Committee*. Åbo Akademi, Institute for Human Rights, 2003

31. Harris, D. J.: Cases and Materials on International Law. Thomson, Sweet and Maxwell, London, 2004
32. Havemann, P. (ed.): Indigenous Peoples Rights in Australia, Canada and New Zealand. Oxford University Press, Auckland, 1999
33. Heintze, H.-J.: Selbstbestimmungsrecht der Völker, Herausforderung der Staatenwelt: Zerfällt die internationale Gemeinschaft in Hunderte von Staaten?, Dietz, Bonn, 1997
34. Heintze, H.-J.: Völkerrecht und Ethnizität. In: WeltTrends Nr. 38, 2003
35. Heintze, H.-J.: Völkerrecht und Indigenous Peoples, In : ZaöRV, 1990, s. 39-71
36. Ipsen, K.: Völkerrecht. C. H. Beck, München, 2004
37. Jankuv, J.: Definícia pojmu domorodý národ v súčasnom medzinárodnom práve. In: Právnik, 1999, s. 725-738
38. Jankuv, J.: Medzinárodnoprávna ochrana práv príslušníkov menšín. Aleš Čeněk, Plzeň, 2009
39. Knop, K.: Diversity and Self-Determination in International Law. Cambridge University Press, 2002
40. Kulchynski, P. (ed.): Unjust Relations : Aboriginal Rights in Canadian Courts. Oxford University Press, 1994
41. Legarreta, J.: Derechos de los pueblos indígenas. Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz, 1998
42. Lenzerini, F. (ed.): Reparations for Indigenous Peoples. International and Comparative Perspectives. Oxford University Press, 2008
43. Mackay, F.: A Guide to Indigenous Peoples' Rights in the Inter-American Human Rights System. International Work Group for Indigenous Affairs, Copenhagen, 2002
44. McHugh, P. G.: Aboriginal Societies and the Common Law : A History of Sovereignty, Status and Self-Determination. Oxford University Press, 2004
45. McHugh, P. G.: Aboriginal Title. The Modern Jurisprudence of Tribal Land Rights. Oxford University Press, 2011
46. McHugh, P. G.: The Maori Magna Carta: The New Zealand Law and the Treaty of Waitangi. Oxford University Press, Auckland, New York, 1991
47. Mrázek, J.: Dokumenty ke studiu mezinárodního práva. Aleš Čeněk, Plzeň, 2005

48. Ofoatey-Kodjoe, W.: The Principle of Self-Determination in International Law. Nellen Publishing, New York, 1977
49. Rodríguez-Piñero, L.: Indigenous Peoples, Postcolonialism and International Law. The ILO Regime 1919-1989. Oxford University Press, 2005
50. Schrijver, N.: Sovereignty over Natural Resources. Balancing Rights and Duties. Cambridge University Press, 1997
51. Schweisfurth, T.: Völkerrecht. Mohr Siebeck, Tübingen, 2006
52. Shaw, M. N.: International Law. Cambridge University Press, 2003
53. Statement of Principles Applicable to the Formation of General Customary International Law. Report of the Sixty-Ninth Conference. International Law Association, London, 2000
54. Šturma, P.: Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv. C. H. Beck, Praha, 2010
55. The Republic of China Yearbook 2010. ROC Government Information Office, Taipei, 2011
56. Thornberry, P.: Indigenous Peoples and Human Rights. Manchester University Press, 2002
57. Tomuschat, Ch.: Modern Law of Self-Determination. Martinus Nijhoff, Dordrecht, 1993
58. Villiger, M. E.: Customary International Law and Treaties. Kluwer Law international, The Hague, 1997
59. Wolfrum, R.: The Protection of Indigenous Peoples in International Law, In : ZaöRV, 1999, s. 369-382
60. Xanthaki, A.: Indigenous Rights and United Nations Standards. Self-Determination, Culture and Land. Cambridge University Press, 2007